RAPPORT

Én region – ett ansikt

Økonomisk samhandling i Haugesundregionen

MENON-PUBLIKASJON NR. 39/2014
November 2014

Av Anne Espelien, Christian Svane Mellbye, Marcus Gjems Theie, Tori Haukland Løge og Peter Aalen

MENON Business Economics

Innhold

Forord **5**

Sammendrag **6**

1. Innledning **15**

2. Regionen i midten **17**

2.1. Regionens fortrinn og utfordringer – sett fra bedriftene side 19

2.2. Bedriftene er positive til en tettere sammenkobling 19

2.3. SWOT Haugesundregionen 20

3. Sterk økonomisk vekst i Haugesundregionen **22**

3.1. Haugesund og Karmøy er sentrum for næringsvirksomheten i regionen 23

3.2. Den petromaritime klyngen er driveren i regionen 24

3.3. Stor variasjon i næringenes produktivitet 26

3.4. Haugesund har et lavere lønnsnivå enn Stavangerregionen, dette kan gi et konkurransefortrinn 27

4. Hva har drevet velferdsveksten i Haugesundregionen? **30**

4.1. Veksten i Haugesundregionen drives primært av økt produktivitet 30

4.1.1. Hva kan vi ikke lese ut av veksten i hver enkelt kommune? 31

4.1.2. Hvorfor så høy vekst i Sveio? 32

4.1.3. Mindre markant befolkningsvekst i Sunnhordland 34

5. Samspill i næringslivet **35**

5.1. Arbeidsdeling mellom by og omland 35

5.2. Den regionale spesialiseringen i kommunene blir tydeligere over tid 37

5.3. Skaper næringspendling samspill i regionen? 38

5.4. Næringslivets robust- og sårbarhet 40

5.5. Hva sa bedriftene om deres sårbarhet i forhold til oljenæringen 43

5.6. Innovasjonsevnen til Haugesundregionen 44

5.7. Klynger – et middel for vekst i en region 46

5.8. Landbruk er viktig i distriktene 47

6. Samspill i arbeidsmarkedet **49**

6.1. Befolkningsvekst like under snittet i Norge 50

6.2. Hvor er det folk bor og hvor er det folk jobber? 50

6.3. Hvor er det arbeidsplassene finnes og skapes? 52

6.4. Netto innpendling til Haugesund 54

6.5. Innpendling av kompetanse til Haugesund - «brain drain» i omlandet 55

6.6. Kan utdannelsesnivå bidra til samspill i en region? 57

7. Samspill i det offentlige tjenestetilbudet 59
7.1. Offentlige oppgaver som løses i samarbeid 59
7.2. Hva sier kommunene selv om samarbeid og samarbeidspotensial 63
7.3. Samarbeidsklima i Haugesundregionen 64
7.4. Haugesundregionen – hva ligger i dette? 65
7.5. Forholdet til Sunnhordland 66
8. Samspill i det private og offentlige tjenestemarkedet 67
8.1. Positiv trend i regionen i NHOs nærings NM 67
8.2. Bedriftene er opptatt av tilgang på ressurser 68
8.3. Sentrumsutvikling 69
8.4. Infrastruktur og transportbehov 72
8.5. Du unge trives i regionen 74
8.6. Samspill i utviklingen av attraktive kommuner og infrastruktur 74
8.7. Tilbud innen idrett og kultur 74
8.7.1. Kulturtilbudet er størst i Haugesund og utkantkommunene 75
8.7.2. Kulturtilbudet er «bra nok» 76
8.7.3. Idrettstilbud i alle kommuner 76
8.7.4. Idrettstilbudet oppleves som allsidig 77
9. Hva hemmer og fremmer vekst i de enkelte kommunene? 78
9.1. Haugesund 79
9.1.1. Haugesunds utfordringer, fortrinn og vekstpotensial 80
9.2. Karmøy 81
9.2.1. Karmøys utfordringer, fortrinn og vekstpotensial 82
9.3. Tysvær 83
9.3.1. Tysværs utfordringer, fortrinn og vekstpotensial 84
9.4. Utsira 85
9.4.1. Utsiras utfordringer, fortrinn og vekstpotensial 86
9.5. Bokn 88
9.5.1. Bokns utfordringer, muligheter og vekstpotensial 89
9.6. Vindafjord 89
9.6.1. Vindafjords utfordringer, fortrinn og vekstpotensial 91
9.7. Etne 92
9.7.1. Etnes utfordringer, fortrinn og vekstpotensial 93
9.8. Sveio 94

9.8.1. Sveios utfordringer, fortrinn og vekstpotensial 95
9.9. Sauda 96
9.9.1. Saudas utfordringer, fortrinn og vekstpotensial 97
9.10. Suldal 98
9.10.1. Suldals utfordringer, fortrinn og vekstpotensial 99
10. Relevant utdanning lokalt 101
10.1. Økende utdanningstilbud i regionen 101
10.2. Næringsliv og utdanning – «det finnes muligheter i regionen» 103
11. Samspill i boligmarkedet 104
11.1. Dagens boliger er konsentrert rundt byen 104
11.2. Lavere boligpriser i Haugesundregionen enn i Bergen og Stavanger 104
11.1. Jo lengre vekk fra Haugesund, desto flere flytter helt ut av regionen 105
12. Samspill i varemarkedet 107
12.1. Haugesund er handelssentrum 107
12.2. Handelssentrene har like funksjoner i bykjernen og omlandet 108
12.3. Ingen tydelig arbeidsdeling mellom by og omland innenfor handel 108
13. Vedlegg 1 Intervjuene 110
13.1. Kommuneintervjuene 110
13.2. Bedriftsintervjuene 110
13.3. Ungdomsintervjuene 112
14. Vedlegg 2 Tabeller 114
14.1. Antall innbyggere Kilde: SSB 114
14.2. Alderssammensetning Kilde: SSB 114
14.3. Flytting 2013 Kilde: SSB 117
14.4. Sysselsetting 118
14.5. Næringslivet i Haugesundregionen 119
14.6. Nøkkeltall for landbruk i Haugesundregionen 121
14.7. Nøkkeltall Haugesund 122
14.8. Nøkkeltall Suldal 124
14.9. Nøkkeltall Sauda 126
14.10. Nøkkeltall Bokn 128
14.11. Nøkkeltall Tysvær 129
14.12. Nøkkeltall Karmøy 131
14.13. Nøkkeltall Utsira 133

14.14. Nøkkeltall Vindafjord 134
14.15. Nøkkeltall Etne 136
14.16. Nøkkeltall Sveio 138
15. Vedlegg 3 Definisjoner 140
15.1. Vekstregnskapet 140
15.2. Verdiskaping 140

Forord

Denne rapporten er en kunnskapsinnhenting om vekst og samspill i Haugesundregionen. Rapporten er en del av et større nasjonalt prosjekt som ledes av Distriktssenteret på oppdrag fra Kunnskaps- og moderniseringsdepartementet (KMD). Gjennom programmet ønsker KMD å legge til rette for positiv utvikling i byregioner. Helt konkret skal byregionprogrammet øke kunnskapen om samspill mellom by og omland og regionenes næringsmessige potensiale. Det er et mål at den økte kunnskapen skal bidra til strategier og tiltak som styrker regionen som helhet. I fase 2 av prosjektet kan byregionene søke om midler til gjennomføring av nødvendige prosesser og utarbeidelse av strategier og tiltak innenfor det tema/ samfunnsområde regionen avdekker mangler av i fase 1. Totalt deltar 33 by-regioner og 187 kommuner i fase 1 av programmet.

Målet med rapporten er se om det finnes et forbedringspotensialet i den samhandlingen som foreligger i dag og som kan påvirke regionen økonomiske vekst over tid. Eller med andre ord hvordan vi kan bruke det vi vet om Haugesundregionen i dag for å møte fremtidige utfordringer- både felles for regionen og i den enkelte kommune.

Prosessen i fase 1 i Haugesundregionen har vært åpen og inkluderende der aktører i de ti deltaker kommunene har blitt hørt, i tillegg til at eksisterende planer og rapporter er benyttet som informasjonskilder. Det har vært sentralt å benytte eksisterende utredninger av relevans.

Rapporten har blitt utarbeidet i perioden september til november 2014. Menon Business Economics står ansvarlig for utarbeidelse av rapporten. Forfatterne står ansvarlig for alt innhold, beregninger og konklusjoner.

Haugaland Vekst har vært den formelle oppdragsgiver for arbeidet, og har sammen med representanter fra de ti kommunene fungert som prosjektets styringsgruppe. Gruppen har bidratt med informasjon inn i prosjektet.

Vi takker oppdragsgiver og styringsgruppen for tett oppfølging og konstruktive og viktige tilbakemeldinger.

Oslo den 24. november 2014

Anne Espelien

Prosjektleder

Sammendrag

Denne rapporten drøfter samspillet mellom Haugesund (by) og ni omkringliggende kommuner (Karmøy, Tysvær, Sveio, Vindafjord, Utsira, Bokn, Etne, Sauda og Suldal). Rapporten inneholder en gjennomgang av samhandling mellom de ti kommunene i Haugesundregionen langs seks dimensjoner.

Målet med rapporten er se om det finnes et forbedringspotensialet i den samhandlingen som foreligger i dag som kan påvirke regionens økonomiske vekst over tid. Eller med andre ord hvordan vi kan bruke det vi vet om Haugesundregionen i dag for å møte fremtidige utfordringer – både felles for regionen og i den enkelte kommune.

Byer blir ofte fremhevet som motorer i den regionale utviklingen og er tildelt en viktig rolle i den regionale utviklingen. *«Skal vi skape vekst i hele landet trenger vi byregionene som motorer»* utalte Jan Tore Sanner (05.03.14). Vi vet også at 90% av Norges befolkning bor i det vi definerer som en by eller et omland til en by. En pågående urbaniserings- og sentraliseringstrend forsterker betydningen som byen har i en region og styrkeforholdet mellom byer.

Men hva vil det si å være en motor for omlandet? Betyr dette at det er høy vekst i byen isolert sett? Eller er veksten i byen avgjørende for regionens samlede vekst? Eller er det byens evne til å spre vekst til omlandet som teller? Og hva slags vekst er det vi snakker om? Er dette sysselsettingsvekst, produktivitetsvekst, levestandard eller befolkningsvekst? Vi har i prosjektet konsentrert oss om tre hovedstørrelser – verdiskaping, sysselsetting og befolkningsutvikling som indikatorer for vekst. Andre forhold ved samfunnet vil spille inn og være avgjørende for å legge til rette for vekst.

Haugesund er byen i Haugesundregionen. Vår vurdering er at Haugesund på noen områder fungerer som motor for sitt omland, men at det er et forbedringspotensial, spesielt overfor de kommunene som ligger lengst unna eller i randsonen av regionen. Haugesund og Karmøy deler kommunegrense og det er til dels vanskelig å sette et klart skille mellom rollene til Haugesund og Karmøy. I noen tilfeller fungerer de som motor sammen for resten av regionen.

Sterk økonomisk vekst i Haugesundregionen

Haugesundregionen har vært preget av vekst i næringslivet de siste ti årene. Siden 2004 har verdiskapingen og sysselsettingen økt med henholdsvis 66[1] og 27 prosent. At verdiskapingen øker dobbelt så mye som sysselsettingen tyder på at det har vært en sterk produktivitetsvekst i regionen. Det er den petromaritime næringen som har ledet næringsutviklingen. Hele 50 prosent av verdiskapingsveksten og 36 prosent av sysselsettingsveksten har kommet i denne næringen. Haugesundregionen er hjemsted til verdensledende bedrifter innenfor denne næringen som Aibel, Solstad, Knutsen OAS og Westcon. Samtidig som regionen har opplevd en sterk vekst bør det settes i sammenheng med den sterke veksten en har opplevd i norsk næringsliv generelt.

[1] Ser en bort fra Statoil sin virksomhet har verdiskapingen økt med 94 prosent siden 2004.

Verdiskaping i privat næringsliv i milliarder NOK i Haugesundregionen 2004-2012. Kilde: Menon 2013

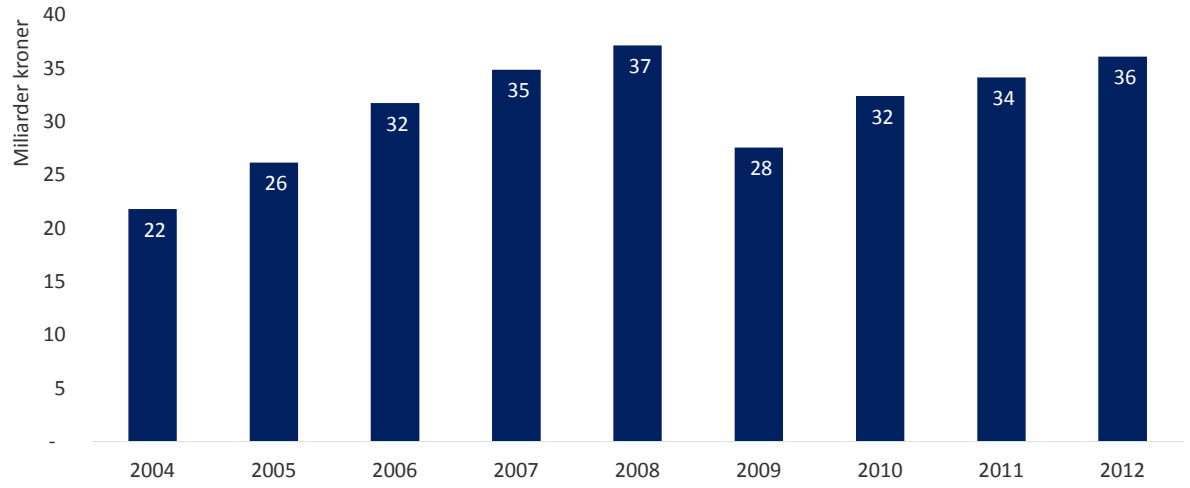

Fra 2004 økte verdiskapingen frem til finanskrisen slo innover regionen i 2009. Verdiskapingen falt med 25 prosent på ett år, men brorparten av dette kan knyttes til utviklingen i Statoil. Ser en bort fra Statoils virksomhet var nedgangen på mer beskjedne 10 prosent. Industrien ble spesielt hardt rammet med et verdiskapingsfall på over 70 prosent, hovedsakelig knyttet til svakere resultater i Hydro og nedleggelsen av Søderberganlegget på Karmøy. Petromaritim næring var den næringen som ble nest hardest rammet med en nedgang i verdiskaping på over 30 prosent. Resten av næringslivet ble i mye mindre grad påvirket av finanskrisen.

Med tre av regionens fire arbeidsplasser i Haugesund og Karmøy er disse to kommunene det klare senteret for næringsvirksomhet i regionen. Dette er helt naturlig da disse to kommunene også er hjem til det store flertallet av innbyggerne i regionen. Samtidig ser en at veksten i sysselsetting faktisk har vært sterkest i Vindafjord og Sveio. Faktisk har den prosentvise økningen i sysselsetting vært nesten dobbelt så sterk utenfor Haugesund og Karmøy som i de to kommunene samlet.

Veksten i Haugesundregionen drives primært av økt produktivitet

De fleste regioner har ambisjoner om å vokse. Dette være seg vekst i antall innbyggere eller vekst i verdiskaping i næringslivet. Vekst er en ting – vekst i velferd er en annen. Når en by skal fungere som motor for sitt omland må den evne å øke velferden i hele regionen.

Verdiskaping per innbygger er et godt mål på befolkningens økonomiske velstand i regionen. For å kunne tolke hva som ligger bak veksten i verdiskaping per innbygger, har vi valgt å lage et *vekstregnskap* for regionen. Verdiskaping per innbygger er delt opp i tre komponenter:

- Antall sysselsatte
- Produktivitet, som måler verdiskaping per sysselsatt
- Antall innbyggere

Vekstregnskapet måler hva som driver veksten i verdiskaping per innbygger. Befolkningseffekten i vekstregnskapet er negativ ved befolkningsøkning. Det betyr selvsagt ikke at befolkningsøkning er negativt, men

for en gitt samlet verdiskaping innebærer befolkningsvekst at det blir flere å dele verdiskapingen på. Dersom en region har mange innbyggere i forhold til sysselsatte vil det trekke ned velferden fordi mange må dele på den verdiskaping som de sysselsatte skaper.

Vekstregnskapet for Haugesundregionen (2004-2012) Kilde: Menon/SSB

	Produktivitets-effekten	Sysselsettings-effekten	Befolknings-effekten	Totaleffekten
Haugesund	36 %	22 %	-17 %	41 %
Tysvær	20 %	22 %	-15 %	27 %
Karmøy	26 %	12 %	-11 %	26 %
Utsira	26 %	17 %	-2 %	41 %
Bokn	37 %	13 %	-15 %	35 %
Vindafjord	59 %	24 %	-6 %	77 %
Sveio	66 %	34 %	-21 %	80 %
Etne	18 %	10 %	-2 %	27 %
Sauda	8 %	4 %	3 %	15 %
Suldal	37 %	7 %	2 %	46 %

Tallene i de tre første kolonnene beskriver veksten for de tre komponentene over. De summerer seg til totalveksten (vekst i verdiskaping per innbygger) for hele perioden. Av tabellen kommer det tydelig frem at produktivitetsvekst er den klart største bidragsyteren til vekst i Haugesundregionen. Dette er også tilfellet for det store flertallet byregioner og kommuner i Norge.

Befolkningsveksten har vært langt lavere i de mindre sentrale omlandskommunene enn de mer befolkningsrike kommunene nærmere Haugesund. Både i Norge generelt og i Haugesundregionen er det lav arbeidsledighet. Av den grunn er befolkningsvekst en viktig faktor i å tilrettelegge for bedriftsetableringer, til tross for at den isolert sett trekker ned veksten. Med unntak av i Bokn er sysselsettingseffektens positive bidrag større enn det negative bidraget til befolkningseffekten. Dette tilsier at sysselsettingen i kommunene i Haugesundregionen har greid å holde tritt med befolkningsutviklingen. Videre er sysselsettingseffekten generelt større jo nærmere kommunene er Haugesund, noe som trolig henger sammen med at disse kommunene har opplevd størst befolkningsvekst. Dette kan også tyde på en arbeidsdeling mellom byen Haugesund og omlandet der omlandet sørger for bosetting av nødvendig arbeidskraft i byen. Dette poenget støttes av at vi finner nesten 70 prosent av arbeidsplassene i Haugesund og Karmøy – uansett år.

En klar arbeidsdeling mellom by og omland knyttet til næringsutvikling

Næringssammensetningen i regionen er forholdsvis todelt. Mens Haugesund, Karmøy, Vindafjord og Tysvær er senter for en sterk petromaritim klynge i regionen, har de andre kommunene i regionen ikke tatt del i dette. Isteden er de i større grad kjennetegnet ved andre næringer som bygg og anlegg og enkelte hjørnesteinsbedrifter. Mens i overkant av 30 prosent av de sysselsatte i de petrorettede kommunene arbeider innen denne næringen, er tilsvarende tall 4 prosent i de resterende kommunene. Vi ser også tre kommuner som i stor grad er påvirket av industrivirksomhet, nemlig Karmøy, Sauda og Suldal.

Næringsfordelt sysselsetting på kommunenivå i 2012. Kilde: Menon (2014)

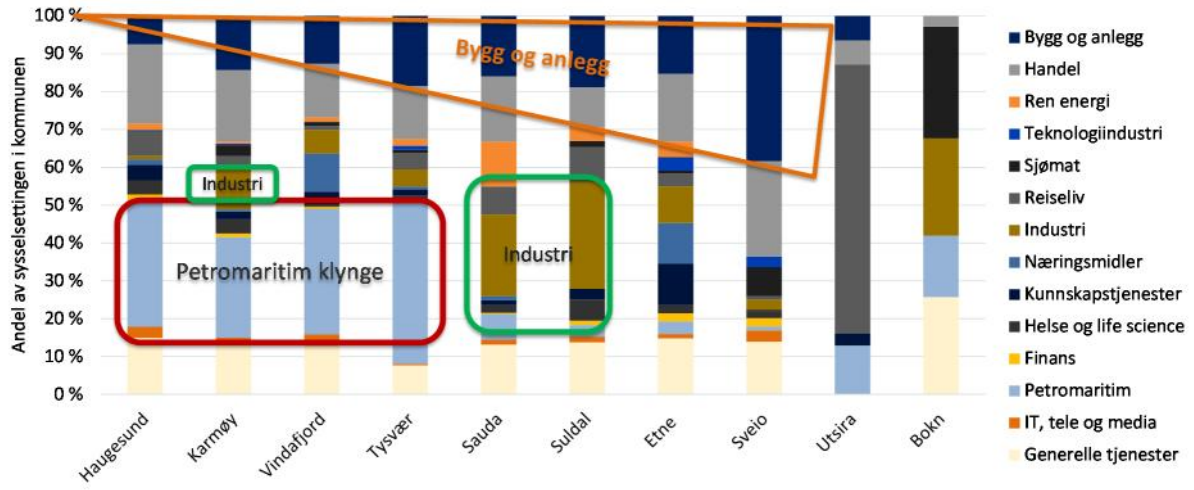

Et annet interessant poeng er at spesialiseringen har blitt enda tydeligere over tid. Fra 2004 til 2012 har antall ansatte innen petromaritim næring vokst i de kommunene det var aktivitet i 2004, mens det i samme periode er stagnasjon eller nedgang i antall sysselsatte i de kommunene hvor aktiviteten var lav i 2004.

Bygg- og anleggsnæringen viser nesten en omvendt profil av den petromaritime. Her er det de mindre kommunene som er klart overrepresentert. Det er naturlig å anta at disse kommunene i stor grad leverer tjenester lokalt, men også til prosjekter i de større kommunene. Dette er virksomhet som ofte er arealintensiv og derfor i stor grad finner sted utenfor de mest befolkningstette områdene. Et annet poeng med bygg- og anleggsnæringen er at selskapene ofte er lokalisert der eier bor, spesielt i mindre selskaper som driver innenfor utførende bygg- og anleggsvirksomhet (snekker, rørlegger, maler). Dette kan være med på å forklare spesialiseringen i omlandet.

Folk bor i omlandet og jobber i byregionen

Et klart samspill mellom by og omland er hvor folk bor og hvor folk jobber. Kortere reisetid og lavere reisekostnader gir samfunnsøkonomiske gevinster (NOU 2011:3, s. 66), slik at gode og godt betalte jobber nær bostedet er gunstig både for samfunnet og den enkelte. Pendling sprer aktivitet utover en større del av regionen, men kan også skape kø og kaos i pressområder. Det er med andre ord ingen fasit på hva som er riktig. Vi vet fra andre studier av infrastrukturutbygginger at produktiviteten i arbeidslivet øker når regioner blir koblet tettere sammen. Det er flere grunner til dette. Et helt sentralt poeng er at konkurransen mellom bedrifter og om arbeidstakere øker når regioner knyttes tettere sammen. Bedriftene får flere konkurrenter og dermed sterke incentiver til å holde seg i front konkurransemessig. Arbeidstakerne får på sin side et større jobbmarked der flere jobbtilbydere kan være aktuelle. Bedriftene kan også velge mellom flere ansatte. Tabellen under viser utvekslingen av arbeidstakere mellom regioner. Mer presist viser den andel av sysselsetting i kommunen som løses ved innpendling fra andre kommuner.

Bo- og jobbkommune. Kilde: Menon/SSB (2014)

		Jobber i …									
		Haugesund	Karmøy	Tysvær	Bokn	Utsira	Sveio	Vindafjord	Etne	Suldal	Sauda
Bor i…	Haugesund	56 %	15 %	21 %	10 %	1 %	12 %	5 %	1 %	1 %	1 %
	Karmøy	24 %	77 %	13 %	9 %	2 %	3 %	4 %	1 %	1 %	0 %
	Tysvær	7 %	3 %	54 %	10 %	0 %	2 %	5 %	1 %	1 %	0 %
	Bokn	0 %	0 %	1 %	66 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %
	Utsira	0 %	0 %	0 %	0 %	91 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %
	Sveio	4 %	1 %	3 %	1 %	0 %	76 %	2 %	0 %	1 %	0 %
	Vindafjord	1 %	0 %	4 %	0 %	0 %	0 %	70 %	8 %	2 %	1 %
	Etne	0 %	0 %	0 %	1 %	0 %	0 %	8 %	83 %	0 %	0 %
	Suldal	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	1 %	0 %	76 %	3 %
	Sauda	0 %	0 %	0 %	1 %	1 %	0 %	0 %	0 %	3 %	92 %
	Andel av arbeidsstyken som løses med arbeidskraft internt i regionen	94 %	97 %	96 %	97 %	95 %	94 %	94 %	95 %	85 %	97 %
	Totalt antall sysselsatte i regionen	22 141	15 240	4 281	325	103	1 449	4 871	1 650	2 178	2 048

Av tabellen kan vi lese tre sentrale poeng:

Sysselsettingsbehovet i regionen løses av det interne arbeidsmarkedet i regionen. Tilgangen på arbeidskraft løses i stor grad av arbeidstakere som bor i en av de ti kommunene i Haugesundregionen. Dette poenget er illustrert i den grå linjen. 9 av 10 kommuner løser over 90 prosent av sin etterspørsel etter arbeidskraft gjennom arbeidstakere som bor i egen eller en av de andre kommunene i Haugesundregionen. Unntaket er Suldal der 15 prosent av sysselsettingen i kommunen kommer fra kommuner utenfor Haugesundregionen.

Mange bor og jobber i samme kommune. Samtidig er det mange som bor i den samme kommunen de jobber i. Dette er illustrert ved de oransje boksene i tabellen, der prosenttallet viser andel av den totale arbeidsstyrken som løses ved hjelp av intern arbeidskraft, det vil si ved ansatte som jobber og bor i samme kommune. Haugesund og Tysvær skiller seg ut ved at kun halvparten av de som jobber i kommunen også bor i kommunen.

Større arbeidsutveksling mellom kommunene i og rundt Haugesund Av tabellen kan vi se at det er større arbeidsutveksling mellom kommunene i og rundt Haugesund. Dette er først og fremst en konsekvens av at de klart største jobbmarkedene er i Haugesund og Karmøy. Men også i de mindre regionene er arbeidsutvekslingen med de andre kommunene større nettopp i de kommunene som ligger tett opp mot Haugesund. Dernest er det en konsekvens av kort reisetid mellom bokommune og arbeidskommune som muliggjør pendling på tvers. Det neste spørsmålet blir da hvor langt unna byen en må før denne arbeidsdelingen opphører.

Innpendling av kompetanse til Haugesund - «brain drain» i omlandet

Tilgang til rett kompetanse kan være avgjørende for vekst i en bedrift og i en region. Hvis man ikke finner en relevant, spennende og godt betalt jobb der man bor, kan alternativet være å pendle. Generelt er det funnet at folk i sentrale strøk har lengre reisevei til jobb enn de som bor på mindre sentrale steder. Høyt utdannede arbeidstakere pendler i gjennomsnitt lenger enn andre arbeidstakere, spesielt i byene.

Skal kompetanseintensive næringer vokse, blir behovet for personer med høyere utdanning forsterket. Balansen mellom tilbud og etterspørsel etter mennesker med høyere utdanning er tillagt grunnleggende vekt for nasjonal og regional utvikling av kompetansearbeidsplasser (NOU 2011:3, s. 10). Tilsvarende gjelder behovet for fag-arbeidere hvis man ser for seg vekst i industri og lokal tjenesteyting. Parameterne er gjensidig forsterkende. Næringsstrukturen i Haugesundregionen etterspør både høyt utdannet arbeidskraft, men også fagarbeidere.

«Haugalandet mot 2050»[2] påpeker at næringsstrukturen i regionen tilsier et større behov for fagarbeidere enn gjennomsnittlig, noe som også reflekteres ved at en høyere andel elever i videregående skole avlegger fagprøver.

Pendling av kompetanse viser tydelig at det skjer en «brain drain» fra omlandet og inn til byen Haugesund. Vi kan også tenke oss at omlandet fungerer som bokommuner og byen som arbeidssentrum. Fra 2008 til 2013 har trenden vært økende. Grafene under viser netto pendling av arbeidskraft inn til de ulike kommunene der omlandet, med unntak av Karmøy, er samlet i grafen til høyre. Tilsvarende som for høyt utdannet arbeidskraft tømmer Haugesund omlandet også for fagarbeidere. Det at Haugesund tømmer omlandet for arbeidskraft kan gi utfordringer for næringsvekst i omegnskommunene. På den annen side kan dette være et bilde på samhandlingen mellom by og omland der folk bor i omlandet og jobber i byen. Vekst i næringslivet i byen kan da medføre vekst i innbyggertallet i omlandet.

Pendling høyere utdanning

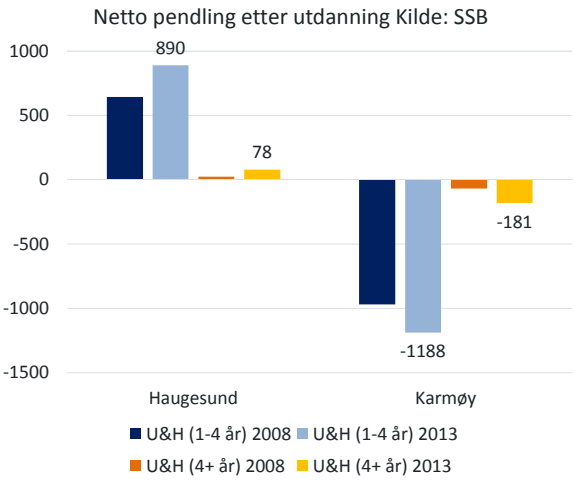

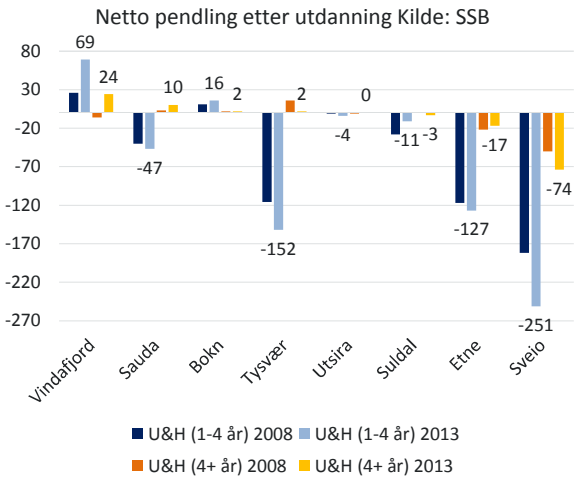

Jo lengre vekk fra Haugesund vi kommer, desto flere flytter helt ut av regionen

En regions styrke og samhold kan tenkes målt gjennom intern flytting i regionen. Vi har data for hvor de som flytter fra Haugesundregionen i 2013 flytter til. Selv om dette er et øyeblikksbilde gir det viktig informasjon om flyttemønsteret. Det vi kan lese av tallene er at de som flyttet ut av indre Haugesundregionen i 2013 flyttet oftere til kommuner utenfor regionen. Av de som flyttet fra byen eller kommuner i umiddelbar nærhet flyttet flesteparten til en annen kommune i regionen. Hva slags implikasjoner gir dette oss? Vi tror dette resultatet henger sammen med at jo lengre vekk fra sentrum kommunen ligger, desto svakere er fellesskapsfølelsen til Haugesundregionen.

[2] Utkast til planprogram er benyttet som kilde

Flyttemønster 2013 Kilde. SSB Andel av de som flytter som flytter internt i Haugesundregionen eller ut av regionen

	Internt	Ut av regionen
Haugesund	51 %	49 %
Karmøy	56 %	44 %
Tysvær	69 %	31 %
Sveio	77 %	23 %
Vindafjord	57 %	43 %
Bokn	51 %	49 %
Utsira	56 %	44 %

	Internt	Ut av regionen
Etne	42 %	58 %
Sauda	12 %	88 %
Suldal	13 %	87 %

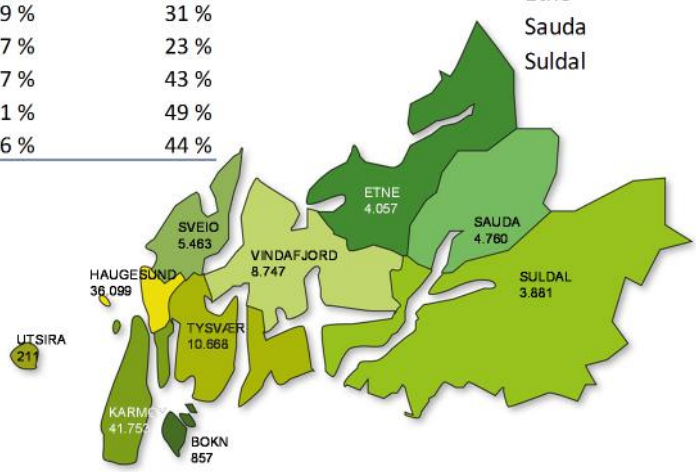

Én region – flere ansikter

En viktig informasjonskilde i dette arbeidet har vært de regionale planene for utvikling av regionen. Vi har sett på planer for flere forvatningsnivåer fra fylke til region og kommune. Det som slår oss er at kommunene i Haugesundregionen er del av flere konstellasjoner med til dels ulik agenda og fokus. Det trenger ikke å være et problem i seg selv da vi har lang tradisjon for flere forvatningsnivåer. Det som imidlertid kan være et problem for Haugesundregionen er at kommunene blir liggende i randsonen til flere av planene der fokuset for utvikling er helt andre steder. Denne massive konstellasjonsorienteringen tror vi tar bort fokuset om å skape en sterk Haugesundregion og kan være en årsak til at regionen fremstår som regionen «i midten» og ikke Haugesundregionen.

Regionale konstellasjoner

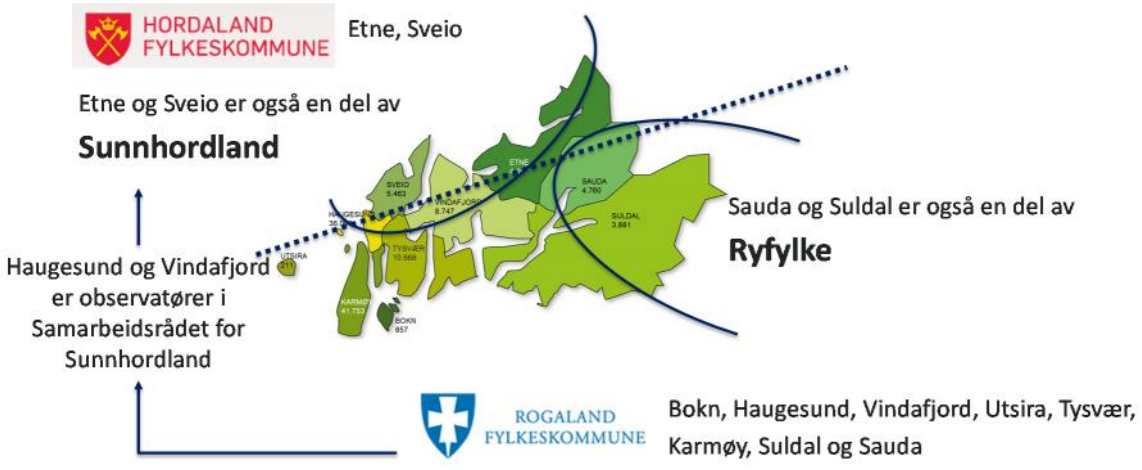

Utfordringene for den enkelte kommune og for utviklingen en region når det er så mange forskjellige planer som skal hensyntas er:

- Utviklingsfokuset kan ligge i en helt annen del av regionen. Eksempelvis satser Hordaland sterk på utvikling av Bergen og Bergensregionen og Rogaland har fokus på utvikling av Stavanger og Stavangerregionen
- En region i regionen: Sunnhordland er en region i Hordaland og lager sine egne planer for utvikling av regionen. Hvilke overordnede planer skal da gjelde på kommunenivå? Og hvordan harmonerer egne utviklingsplaner som kommunen har med de overordnede planene for regionen og fylket?
- Ryfylke har felles regionråd som koordinerer samlede løsninger i regionen. Hvordan harmonerer disse planene med utviklingen av Haugesundregionen og Rogaland som fylke?
- Samarbeid med flere kan gi tilfeldig utvikling snarere enn planlagt vekst. Når kommunene i Haugesundregionen konsekvent ligger i randsone er det grunn til å tro at tilfeldig utvikling forsterkes.
- Haugesund og Vindafjord er observatører i Samarbeidsrådet for Sunnhordland. Satt litt på spissen betyr dette at de har observatørstatus i saker som påvirker utvikling i egen region.

På spørsmål om samhandlingen i regionen var sterk nok for å møte morgensdagens muligheter og utfordringer svarte bedriftene at denne kunne vært sterkere. De opplever at det er mye følelser, spesielt rundt kommunesammenslåing, som akkurat nå spiller negativt inn på samhandlingen mellom kommuner i regionen spesielt og i Haugesundregionen generelt. Flere trekker frem nødvendigheten av å ha større kommuner nettopp for å bygge en sterk region mot Bergen og Stavanger og for å lette samhandlingen innad.

Hvordan knytte dagens utfordringer sammen med potensial for fremtidig vekst?

I Fase 2 av byregionprogrammet skal regionene jobbe videre med et felles prosjekt som tar tak i en viktig utfordring for regionen. Dette kan eksempelvis være gjennomføring av nødvendige prosesser som kan lede til utarbeidelse av strategier og tiltak innenfor det tema/samfunnsområdet som regionen ønsker å prioritere i programmet. Før vi adresserer dette må vi se litt på hva som er utfordringen for Haugesundregionen.

Haugesundregionens utfordringer og muligheter henger tett sammen og er sterkt knyttet opp mot regionens tette plassering mellom Bergens- og Stavangerregionen. Gjennom den nyåpnede T-forbindelsen og pågående planer for ny infrastruktur (Rogfast og Hordfast) knyttes Vestlandet enda tettere sammen. Det største trusselen er at Haugesundregionen forvitrer i konkurranse med Bergens- og Stavangerregionen.

Bedriftene så klart flest muligheter som åpner seg i takt med utbygging av infrastruktur. De fleste var opptatt av tilgangen til et større marked – både med tanke på flere kunder og tilgang på kompetanse. Flere bedrifter var opptatt av at ny infrastruktur ville gi besparelser på transport. Det var ingen av bedriftene som nevnte at dette også var en trussel fordi det åpnet for en større pendling ut av Haugesundregionen.

Flere bedrifter nevnte at havn og flyplass er et stort gode i Haugesundregionen. Dette ble tatt opp igjen når vi utfordret bedriftene på effekter av en tettere sammenkobling til Bergen og Stavanger. Flere bemerket at en tettere sammenslåing kunne være en utfordring i forhold til aktiviteten som ble igjen i Haugesundregionen, spesielt knyttet til offentlige etater og flyplass. Enda sterkere sentralisering ble også nevnt som en trussel av bedriftene ytterst i omlandskommunene. Det at Haugesundregionen kunne miste sin identitet og bli usynlig ble nevnt av en annen.

Det bedriftene er redd for skal forsvinne er ressursene i Haugesundregionen. Tilgjengelige ressurser i kommunene er et premiss for at bedriftene skal kunne utvikle seg; til gode for norsk næringsliv og økonomi, for innbyggere, ansatte og kommunen. De er avhengig av tilgang til kompetanse – både i form av ansatte og

infrastruktur for å frakte varer og tjenester ut og inn i regionene. Bedriftene er også opptatt av tilgang på kompetanse lokalt. Jo lenger ut i distriktet, desto viktigere er utdanning lokalt for å opprettholde en bærekraftig rekruttering. Kommunes oppgave blir å legge til rette for bostedsattraktivitet og gi gode tjenester lokalt. Trusselen om at Haugesundregionen forvitrer i konkurranse med Berges- og Stavangerregionen er derfor svært reell også for bedriftene som er lokalisert her. Forvitrer regionen er det stor sjanse for at dagens ressurser kanaliseres ut av regionen og etterlater Haugesundregionen som en region i ytterkant av Hordaland og Rogaland.

En klar prioritering for fase 2 søknaden bør være å etablere et felles samhandlingsprosjekt. Først og fremst bør et prosjekt søke å styrke samholdet og enes om felles prioriteringer i hele Haugesundregionen. Regionenes mange ansikter utad gir ulike agendaer og prioriteringer for videre vekst og utvikling. Samhandlingsprosjektet bør søke å sette Haugesundregionen klart og tydelig på kartet. Dette er ikke en region i ytterkantene av de andre, men en selvstendig og sterk by-region med utviklingspotensial og vekstkraft.

1. Innledning

Denne rapporten er en kunnskapsinnhenting om vekst og samspill i Haugesundregionen. Prosessen har vært åpen og inkluderende der aktører i kommunene har blitt hørt, i tillegg til at eksisterende planer og rapporter er benyttet som informasjonskilder. Kunnskapsinnhentingen er en del av FASE 1 i det nasjonale byregionprogrammet.

Bakgrunnen for by-region programmet er et ønske om vekst og utvikling i hele landet. På regjeringens sider kan vi lese - Skal vi skape vekst i hele landet trenger vi byregionene som motorer. Vekst i byen kan føre til vekst i omlandet. Ofte er det en gjensidig avhengighet mellom en by og omlandet. Men positive vekstprosesser i byregioner går ikke nødvendigvis av seg selv. Regjeringen ønsker derfor å føre en aktiv politikk for å øke samspillet mellom byene og omlandet.[3]

Dette er store spørsmål det er utfordrende å svare på. For hva vil det egentlig si at byen fungerer som vekstmotor for omlandet? Er dette verdiskapingsvekst? Befolkningsvekst? Sysselsettingsvekst? Og hva hvis det er en omfordelt vekst der verdiskapingen skjer et sted, befolkningen bor et sted og arbeidsplassene ligger et tredje? Er det da strukturen eller er det samhandlingen som driver veksten, eller er det begge deler? Vi har vært nødt til å forenkle bildet noe for å kunne si noe hvordan dette ser ut i Haugesundregionen.

Denne rapporten ser på flere faktorer som fører til regional vekst. I tillegg gir rapporten kunnskap om hvordan samspillet mellom Haugesund som by og dens omland foregår gjennom å se på samhandling i seks dimensjoner. Resultatene oppsummeres i en SWOT-analyse for å kunne identifisere regionens felles utfordring(er) som de bør jobbe videre med. Tanken med programmet er at de(n) felles utfordringene skal danne grunnlag for utvikling av felles strategier og tiltak. Noe som igjen styrke utviklingen i by-regionen som helhet. Rapporten ser spesielt på utvikling og samhandling i Haugesundregionens ti kommuner (Haugesund, Karmøy, Tysvær, Sveio, Etne, Vindafjord, Utsira, Bokn, Sauda og Suldal), men vi omhandler også relasjoner til Trekantsambandet (Sveio, Stord og Bømlo) og Sunnhordland (Bømlo, Etne, Fitjar, Kvinnherad, Stord, Sveio og Tysnes). I noen tilfeller trekker vi også frem resultater fra Bergensregionen (Lindås, Bergen, Fjell og Askøy) og Stavangerregionen (De 15 kommunene som er med i «Greater Stavanger»).

Ingen byer og byregioner er like. Dette påvirker hvordan den enkelte by-region må tenke rundt egen utvikling. Haugesundregionen utfordringer og muligheter henger tett sammen med at regionen knyttes tettere opp til to større by-regioner Stavanger spesielt og Bergen generelt. Haugesundregionen er selv en typisk by-land der vi finner en by (Haugesund) og et omland uten byer.

Fase 1 i byregion-programmet handler først og fremst om å skaffe kunnskap om hva som driver veksten i regionen og om samspillet mellom by og omland. Intensjonen med oppdraget er ikke bare å kartlegge samhandlingen, men også se hvordan samhandlingen kan påvirke regionens økonomiske vekst over tid der dette er mulig. Vi har benyttet både kvalitativ og kvantitativ metode som datakilder. Datainnsamlingen har gått stegvis og vi har kombinert intervjuer med statistikk, kommunale- og regionale planer og informasjon fra nettsider. Arbeidet med rapporten har foregått gjennom tre steg.

- Steg 1: Litteraturstudien: En studie av hva litteraturen sier om regional vekst.
- Steg 2: Kvantitativ studie: Analyse av drivere for vekst i Haugesundregionen og samspill i regionen.
- Steg 3: Intervjustudie: Vi har gjennomført 40 intervjuer med representanter fra næringsliv, ungdommer og administrativt ansatte i ni av ti kommuner. Intervjuguiden finnes i vedlegg 1.

[3] Sitat: Kommunal- og moderniseringsminister Jan Tore Sanner

Figur 1-1 Drivere for vekst og områder for samspill

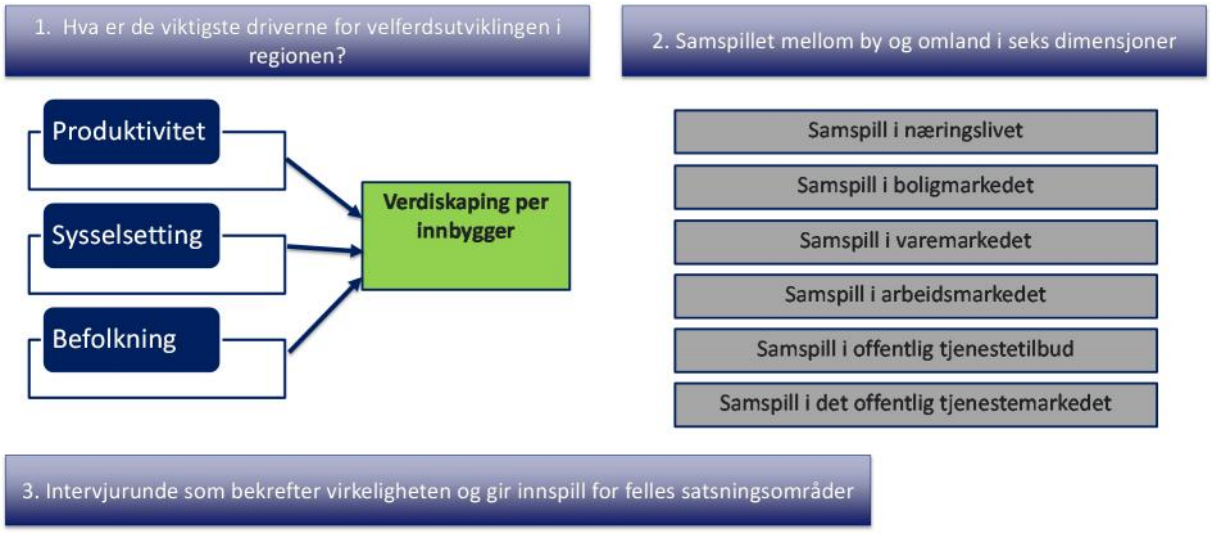

2. Regionen i midten

Dette prosjektet skal se på hvordan vi kan bruke det vi vet om Haugesundregionen i dag for å møte fremtidige utfordringer – både felles som region og i den enkelte kommunen. Haugesundregionens utfordringer og muligheter henger tett sammen og er sterkt knyttet opp mot regionens plassering på aksen mellom Bergens- og Stavangerregionen. Denne utfordringen skisseres på følgende måte gjennom regional plan for areal og transport på Haugalandet: «Sør-Vestlandet er i ferd med å bli mer integrert enn tidligere ved at reisetider reduseres og offentlige og private samarbeid styrkes. Nye kommunikasjonsformer, nye samferdselsprosjekter, sammenbinding av bo- og arbeidsregioner, fellesskap i næringsstrukturer og på andre arenaer gjør samhandlingen i landsdelen stadig tettere og viktigere. For Haugalandet representerer dette store muligheter, men også utfordringer. Sentralisering rundt byområdene, og mest rundt de største byene, gjør at det blir viktigere enn før for Haugalandet å finne sin plass i aksen mellom Stavanger og Bergen – på grensen mellom Rogaland og Hordaland fylker. Dette innebærer at regionen både bør arbeide for å utvikle egne fortrinn, og samtidig søke samarbeid på områder der Haugalandet inngår i en større sammenheng.»

Utviklingen forsterkes av generelle trender i samfunnsutviklingen som urbanisering og sentralisering, der regioner opplever økt konkurranse om å tiltrekke og beholde kunnskapsarbeidere og folk flytter til store byer og kunnskapssentra. Samtidig gjør regioner der næringsvirksomheten er tett knyttet opp mot olje og gass, maritim virksomhet og sjømat der markant bedre enn andre. Til sist vinner de regionene som har de ledende kunnskapsmiljøene. Fremtidens næringsutvikling er kunnskapsbasert og innovasjonsdrevet og regioner med sentrale forskningsmiljøer vil ligge foran i denne konkurransen.

Figur 2-1 Regionene kobles tettere sammen. Kilde: Regional plan «Haugalandet mot 2050» – utkast til planprogram

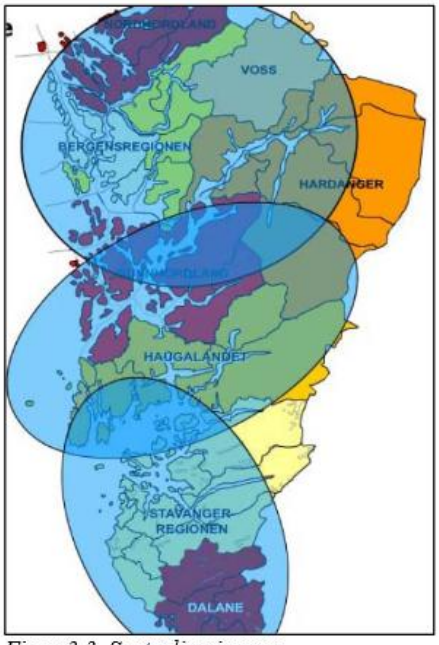

Figur 3.3. Sentralisering og regionforstørring gjør at den regionale utviklingen på Sørvestlandet i større grad konsentreres rundt de tre byområdene. Ill.: Berrefjord og Thomassen AS.

«Tilsvarende som Haugalandet har behov for å definere egen rolle i en større sammenheng på Vestlandet, er det viktig at en innad på Haugalandet har en forståelse av de ulike kommunenes roller i fellesskapet. Kommunene har ulikheter i forhold til geografisk størrelse og beliggenhet, sentralitet, befolkning, næringsliv, kulturliv mv. Når kommunene er seg bevisst sine fortrinn og utvikler disse, kan dette komme helheten til gode.» Gjennom denne rapporten har vi etter beste evne og med de dataene som er tilgjengelig synliggjort de ulike kommunenes fortrinn og vekstpotensial.

Felles utfordringer i regionen gir tema for samarbeid inn i FASE 2 av byregionprosjektet. Den felles utfordringen som regionen står ovenfor er tett knyttet opp mot vedtatte investeringer i infrastruktur. Gjennom ny infrastruktur (Rogfast og Hordfast) knyttes Haugesundregionen tettere sammen med Bergen og Stavanger. Dette gir både muligheter og utfordringer for Haugesundregionen. Den største trusselen er at Haugesundregionen forvitrer i konkurranse med Bergens- og Stavangerregionen.

Felles utfordringer kan løses gjennom samhandling og det å ta hele regionen i bruk. Et sentralt spørsmål i dette prosjektet er derfor om samhandlingen i regionen i dag er sterk nok for å møte morgendagens utfordringer og vurdere hvorvidt hele regionen er tatt i bruk. Samhandling kan være så mangt; for å avgrense prosjektet har vi definert seks typer samhandling vi vil vurdere spesielt. Dette er samhandling i næringslivet, arbeidsmarkedet, boligmarkedet, varemarkedet, det offentlige tjenestetilbudet og i tjenestemarkedet rettet mot innbyggere og tilreisende.

Figur 2-2 Utfordringsbildet

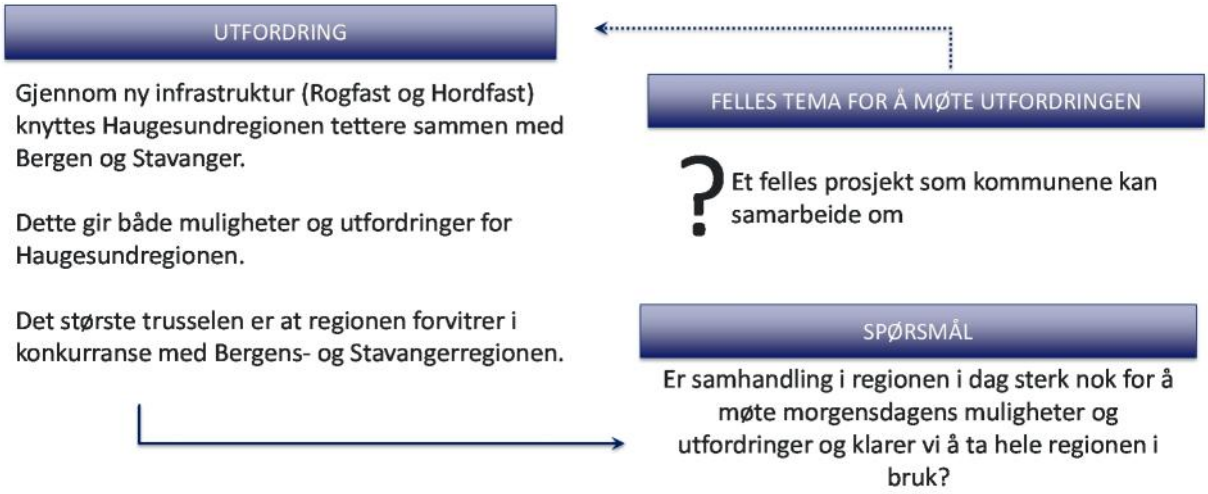

Kompleksiteten i prosjektet – med ti samarbeidende kommuner – gir føringer for hvilke prosjekter regionen kan jobbe videre med. Selv om utfordringsbildet for regionen kan fremstå som homogent er kommunene heterogene og har egne utfordringer. Mens noen kommuner trenger å skape vekst skal andre håndtere veksten. Infrastruktur er også en utfordring spesielt i omlandskommunene. I SWOT-analysen under er dette synliggjort. Poengene som er trukket frem er diskutert mer utførende i rapporten.

2.1. Regionens fortrinn og utfordringer – sett fra bedriftene side

En kjede er aldri sterkere enn det svakeste leddet. Slik kan man tenke på kommunene i en region også. En region utgjør en kjede av kommuner som sammen blir sterke. Den enes fortrinn kan komme nabokommunen til gode, men også én kommunes utfordring kan påvirke utviklingen i en hel region. Bedriftene er særs viktig i en kommune. Ikke bare bidrar de i felleskassen med sine skatteinntekter, men de er også symbolet på vekst og utvikling. Vi spurte bedriftene hva de mente var sin vertskommunes største fortrinn og utfordring – sett fra deres synspunkt.

Flere bedrifter oppgir tilgang på **ingeniørkompetanse** som den største utfordringen de har. Dette er direkte knyttet opp mot den sterke petromaritime næringsklyngen i regionen og til dels mulighetene som finnes på jobbmarkedet i Stavanger og Bergen. Disse tiltrekker seg mange ingeniører, noe som skaper utfordringer i rekrutteringen til andre næringer med behov for denne typen kompetanse. Et høyt lønnsnivå i oljeindustrien gir ytterligere utfordringer i rekrutteringen. En bedrift oppgir at det er lettere å rekruttere arbeidstakere som er midtveis i livet enn nyutdannede da disse tiltrekkes av et høyt lønnsnivå. Samtidig melder flere at det er god tilgang når det gjelder rekruttering av all annen kompetanse. De opplever at Haugesundregionen er et attraktivt sted å jobbe. En kritisk masse av bedrifter oppleves som viktig for å skape et tilstrekkelig stort arbeidsmarked.

Bedriftene i randsonen i regionen har andre utfordringer enn de som ligger tettere opp mot Haugesund. Spesielt omtales **infrastruktur** som en utfordring i de kommunene som ligger ytterst i regionen. Veinettet oppfattes som generelt dårlig og med mangelfull skilting. Det settes også spørsmålstegn fra en informant om infrastrukturen i regionen planlegges godt nok eller om det er rom for å se hele regionen i sammenheng. De bedriftene som ligger tett opp mot Haugesund påpeker at infrastrukturen er god. Særlig trekkes T-forbindelsen frem som et godt veiprosjekt med stor betydning for næringslivet.

Men det er ikke bare veiforbindelse som bidrar positivt for næringslivet i Haugesundregionen. Tilgangen på **flyplass** oppleves som helt essensielt – tilsvarende for tilgangen til **havn**. Flere er redde for hva som kan skje med det etablerte flytilbudet når Sola blir et reelt alternativ.

Haugesundregionen er en gammel industriregion. En klar tilbakemelding var at flere av industritomtene trengte en **grundig opprydding**. Et siste punkt som flere bedrifter trakk frem var det generelle **skatte- og avgiftsnivået**. Spesielt i konkurranse med utlandet kunne dette oppleves som konkurransevridende for enkelte bedrifter.

2.2. Bedriftene er positive til en tettere sammenkobling

En tettere sammenkobling med Stavanger- og Bergensregionen betyr både muligheter og trusler for Haugesund-regionen. Vi spurte bedriftene om hvilke muligheter og trusler de så for sin bedrift.

Bedriftene så klart flere muligheter enn trusler. De fleste var opptatt av tilgangen til et større marked – både med tanke på flere kunder og tilgang på kompetanse. Det var ingen av bedriftene som nevnte at dette også var en trussel fordi det åpnet for en større pendling ut av Haugesundregionen. Flere bedrifter var opptatt av at ny infrastruktur ville gi besparelser på transport.

Flere bedrifter har tidligere sagt at havn og flyplass er et stort gode i Haugesundregionen. Dette ble tatt opp igjen når vi utfordret bedriftene på effekter av en tettere sammenkobling til Bergen og Stavanger. Flere bemerket at en tettere sammenslåing kunne være en utfordring i forhold til aktiviteten som ble igjen i Haugesundregionen i forhold til offentlige etater og flyplass. Enda sterkere sentralisering ble også nevnt som en trussel av bedriftene ytterst i omlandskommunene. Det at Haugesundregionen kunne miste sin identitet og bli usynlig ble nevnt av en annen.

På spørsmål om samhandlingen i regionen var sterk nok for å møte morgensdagens muligheter og utfordringer svarte bedriftene at denne kunne vært sterkere. De opplever at det er mye følelser, spesielt rundt kommune-sammenslåing, som akkurat nå spiller negativt inn på samhandlingen mellom kommuner i regionen spesielt og i Haugesundregionen generelt. Flere trekker nettopp frem nødvendigheten av å ha større kommuner for å bygge en sterk region mot Bergen og Stavanger og for å lette samhandlingen innad.

2.3. SWOT Haugesundregionen

I tabellen nedenfor har vi sett på styrker og svakheter ved Haugesundregionen i dag basert på de resultatene som har kommet frem gjennom denne studien. SWOT-analysen oppsummerer det samlede inntrykket vi har etter å ha studert utviklingen i ti kommuner i detalj og etter en omfattende intervjurunde. Noen funn vil ha karakter som en påstand som vi ikke kan etterprøve statistisk. Disse er markert med (P) under.

Haugesundregionens styrker

- Sterk økonomisk vekst ledet an av petromaritim virksomhet
- Hjemregion for flere internasjonalt ledende selskaper innenfor petromaritim virksomhet
- Høy bostedsattraktivitet med befolkningsvekst like under snittet i Norge
- De siste ti årene har Haugesundregionen opplevd sterk lønnsvekst i privat næringsliv
- Et gjennomsnittlig lønnsnivå som ligger over snittet i Hordaland og Sunnhordland
- Haugesund er motor for sitt omland gjennom å tilby arbeidsplasser til de som er bosatt i omlandet
- Flere offentlige oppgaver løses i felleskap innad i regionen
- Kort vei til politisk handling (P)

Haugesundregionens svakheter

- Regionen ligger i ytterkanten av to sterke byregioner – Stavanger og Bergen
- Kommunene i regionen er svært forskjellige der noen må skape vekst, mens andre må håndtere veksten
- Til dels lange avstander fra Haugesund til kommunene som ligger lengst unna
- Til dels dårlig infrastruktur i regionen, spesielt i distriktene (P)

Haugesundregionens muligheter

- Haugesundregionen har et lavere lønnsnivå enn Stavangerregionen, dette kan gi et konkurransefortrinn i konkurransen om å tiltrekke seg flere bedrifter og i konkurransen om kundene
- Investeringer i infrastruktur knytter regionen tettere til Bergen og Stavanger og gir tilgang til en større bo- og arbeidsmarkedsregion. Dette tilfører ny arbeidskraft og nye kunder til bedriftene i Haugesundregionen.
- Det skapes flere arbeidsplasser i regionen enn nasjonalt

Haugesundregionens trusler

- En region med mange ansikter utad
- Haugesund og Karmøy samarbeider ikke godt nok (P)
- Varierende skatte- og avgiftsnivå (P)
- Ny infrastruktur tømmer Haugesundregionen for ressurser, regionen forvitrer og lever videre som en randsoneregion til Stavanger og Bergen.
- Noen kommuner har en betydelig andel av sysselsetting i privat sektor knyttet til en bedrift

- Petromaritim næring og bygg og anlegg er de to største næringene i Haugesundregionen. Dette er to svært konjunkturavhengige næringer. Mens lønnsomheten og utviklingen i petromaritim næring dels styres av verdensøkonomien og dels av aktiviteten i Nordsjøen, styres utviklingen i bygg- og anleggsnæringen av utviklingen i norsk økonomi.

3. Sterk økonomisk vekst i Haugesundregionen

Haugesundregionen har vært preget av vekst i næringslivet de siste ti årene. Siden 2004 har verdiskapingen og sysselsettingen økt med henholdsvis 66[4] og 27 prosent. At verdiskapingen øker dobbelt så mye som sysselsettingen viser også at det har vært en sterk produktivitetsvekst i regionen. Det er den petromaritime næringen som har ledet næringsutviklingen. Hele 50 prosent av verdiskapingsveksten og 36 prosent av sysselsettingsveksten har kommet i denne næringen. Haugesundregionen er også hjemsted til verdensledende bedrifter innenfor denne næringen som Aibel, Solstad, Knutsen OAS og Westcon. Samtidig som regionen har opplevd en sterk vekst bør det settes i sammenheng med den sterke veksten en har opplevd i norsk næringsliv generelt.

Figur 3-1: Verdiskaping i privat næringsliv i milliarder NOK i Haugesundregionen 2004-2012. Kilde: Menon 2013

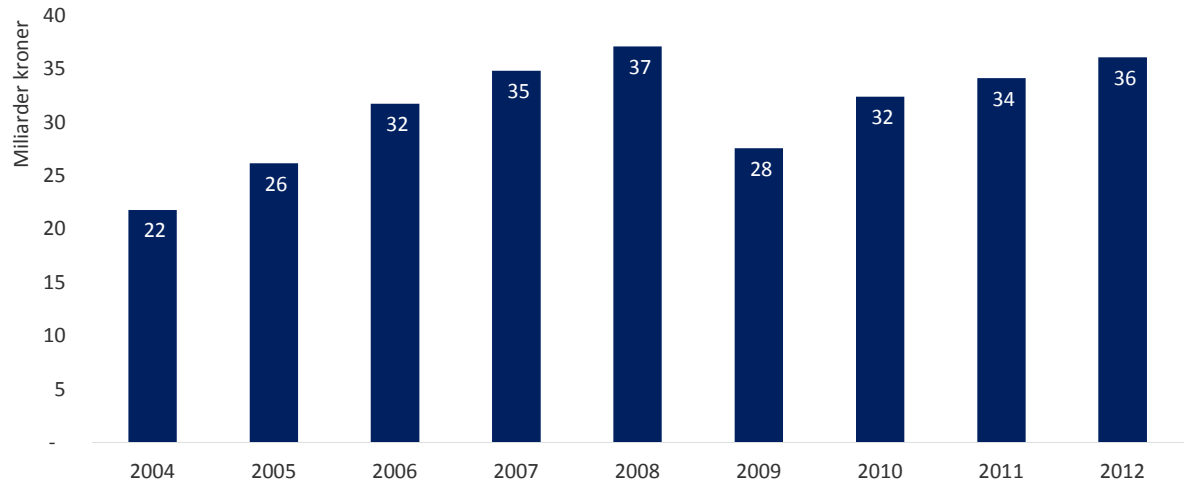

Fra 2004 opplevde regionen en sterk vekst frem til finanskrisen som slo innover regionen i 2009. Verdiskapingen falt med 25 prosent på et år, men brorparten av dette kan knyttes til utviklingen i Statoil. Ser en bort fra Statoils virksomhet var nedgangen på mer beskjedne 10 prosent. Industrien ble spesielt hardt rammet med et verdiskapingsfall på over 70 prosent, hovedsakelig knyttet til svakere resultater i Hydro og nedleggelsen av Søderberg-anlegget på Karmøy. Petromaritim næring var den næringen som ble nest hardest rammet med en nedgang i verdiskaping på over 30 prosent. Resten av næringslivet ble i mye mindre grad påvirket av finanskrisen.

[4] Ser en bort fra Statoil sin virksomhet har verdiskapingen økt med 94 prosent siden 2004.

Figur 3-2: Sysselsetting i privat og offentlig sektor i Haugesundregionen 2004-2012. Kilde: Menon/SSB 2014

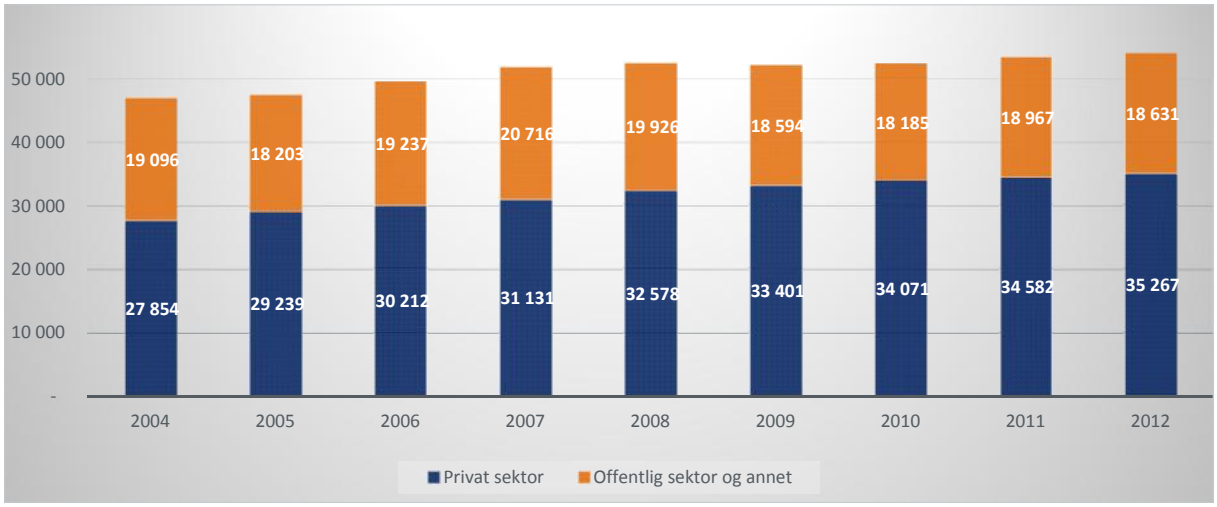

Ser en på sysselsettingsutviklingen i perioden har den vært positiv også igjennom finanskrisen. Industri[5] er en av få næringer som opplevde en nedgang i sysselsettingen de siste ti årene. Siden 2004 har sysselsettingen i regionen økt med i underkant av 7 500 sysselsatte. Det gir en vekst på 27 prosent, fire prosentpoeng høyere enn snittet i Norge. I forhold til snittet i fylket ligger Haugesundregionen omtrent likt med utviklingen i Hordaland, men har hatt en ti prosentpoeng svakere utvikling enn man ser i Rogaland. Ser en på sysselsettingsutvikling på næringsnivå er det petromaritim næring sammen med handel og bygg- og anleggsbransjen som har stått for den største veksten i absolutte tall. Til sammen har disse tre næringene økt sin sysselsetting med 5 300 sysselsatte.

Innenfor offentlig sektor og annet (sykehus, jordbruk, skogeiere og selskaper uten regnskapsplikt) har sysselsettingen holdt seg relativt stabilt i perioden.

3.1. Haugesund og Karmøy er sentrum for næringsvirksomheten i regionen

Med tre av regionens fire arbeidsplasser i Haugesund og Karmøy er disse to kommunene det klare senteret for næringsvirksomhet i regionen. Dette er helt naturlig da disse to kommunene også er hjem til det store flertallet av innbyggerne i regionen. Samtidig ser en at veksten i sysselsetting faktisk har vært sterkest i Vindafjord og Sveio. Faktisk har den prosentvise økningen i sysselsetting vært nesten dobbelt så sterk utenfor Haugesund og Karmøy som i de to kommunene samlet.

[5] All annen industri som ikke er petromaritim, næringsmiddelindustri eller byggeindustri.

Figur 3-3: Sysselsetting i Haugesundregionen 2004 og 2012. Kilde: Menon (2014)

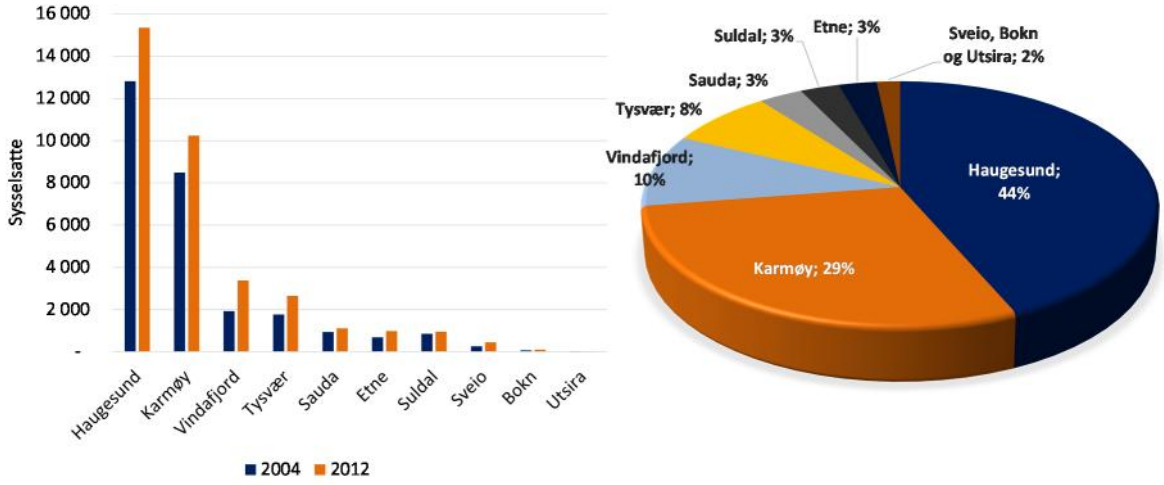

3.2. Den petromaritime klyngen er driveren i regionen

Den petromaritime næringen er den klart største næringen i regionen med en verdiskaping på 18 milliarder[6] i 2012. Det tilsvarer 50 prosent av verdiskapingen i regionen dette året. De fem største næringene stod bak 81 prosent av verdiskapingen i regionen, en liten nedgang fra 85 prosent i 2004. Ser en på utviklingen siden 2004, er det den petromaritime næringen som har stått bak den største absolutte veksten i verdiskaping. Siden 2004 har verdiskapingen økt med 14,3 milliarder kroner, hvorav petromaritim næring stod bak 7,3 milliarder. Prosentvis er det derimot ren energi og bygg- og anleggsnæringen som kan vise til den sterkeste veksten. Siden 2004 er det kun innen industrivirksomhet at verdiskapingen har gått ned.

Figur 3-4: Næringsfordelt verdiskaping i regionen i 2012 og endring fra 2004. Kilde: Menon (2014)

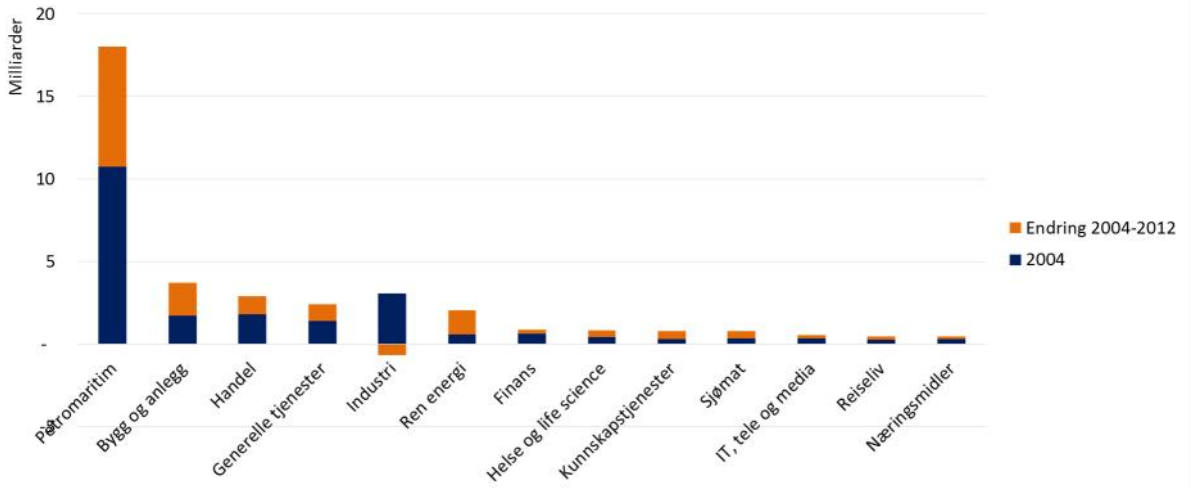

Målt i sysselsetting er petromaritim også den største næringen med 10 300 sysselsatte i 2012. Målt i sysselsetting og ikke verdiskaping er næringen på langt nær så dominerende. Handel, generelle tjenester, bygg og anlegg og

[6] Av dette stod Statoils virksomhet bak 22 prosent. Ettersom Statoil ikke skiller ut virksomhet offshore i egen regnskapsmessig enhet kan det diskuteres hvordan verdiskapingen skal fordeles innad i selskapet. Menon bruker antall sysselsatte som parameter, noe som kan overvurdere Statoils virkelige verdiskaping i Haugesundregionen.

industri er de påfølgende største næringene målt i sysselsetting. Totalt sett sysselsetter disse fem næringene 80 prosent av de sysselsatte i næringslivet i 2012.

Figur 3-5: Næringsfordelt sysselsetting i Haugesundregionen i 2004 og 2012. Kilde: Menon

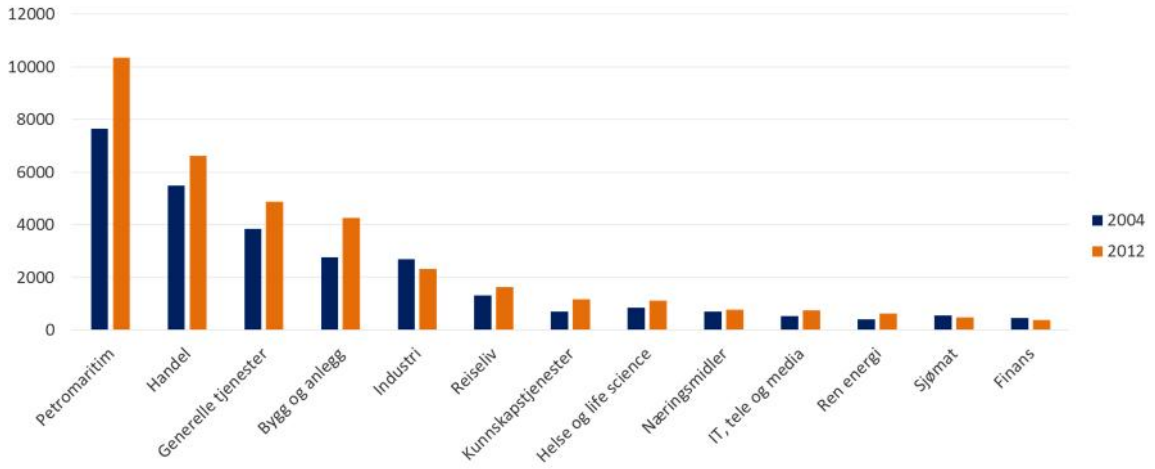

Med i underkant av 30 prosent av de sysselsatte og halvparten av verdiskapingen i regionen er den petromaritime klyngen den klare driveren for næringslivet i regionen. Næringen er drevet frem av enkelte nøkkelbedrifter som Aibel, Statoil (Kårstø), Westcon og et større antall leverandørbedrifter. I tillegg finner man verdensledende rederivirksomhet som er tett knyttet til petroleumsnæringen; Solstad, Østensjø og Knutsen OAS står her sentralt. Aibel, Statoil, Westcon og Solstad står alene bak mer enn halvparten av næringens sysselsetting.

Næringen er konsentrert rundt Haugesund, Karmøy og Tysvær som til sammen står bak nesten 90 prosent av næringens sysselsetting. I tillegg er næringen relativt sterk i Vindafjord med Westcon sin verft i Ølen som motor. I de resterende kommunene er det derimot lite virksomhet rettet mot næringen.

Etter mange år med sterk vekst i investeringsnivået på norsk sokkel er det forventet at investeringene på norsk sokkel vil synke med 17 prosent i 2015 sammenlignet med 2014[7]. Svakere framtidsutsikter har allerede hatt en innvirkning på sysselsettingen i regionen og enkelte bedrifter har meldt om behov for nedbemanning høsten 2014. Samtidig er aktivitetsnivået i 2014 rekordhøyt, og en bør derfor ikke svartmale situasjonen. Tall for Rogaland viser for eksempel at sysselsettingen i næringen økte noe våren 2014. Så langt har kuttene også fordelt seg ujevnt på ulike segmenter. Mens segmenter innen boring og subsea har sett en viss vekst den siste tiden, har aktiviteten falt i arbeid relatert til bygging, vedlikehold og modifikasjon av plattformer/landanlegg.

[7] Basert på SSBs statistikk over investeringer i olje- og gassvirksomhet i august 2014.

Figur 3-6: Antatte investeringer innen olje- og gassvirksomhet i Norge i august året før. Kilde: SSB (2014)

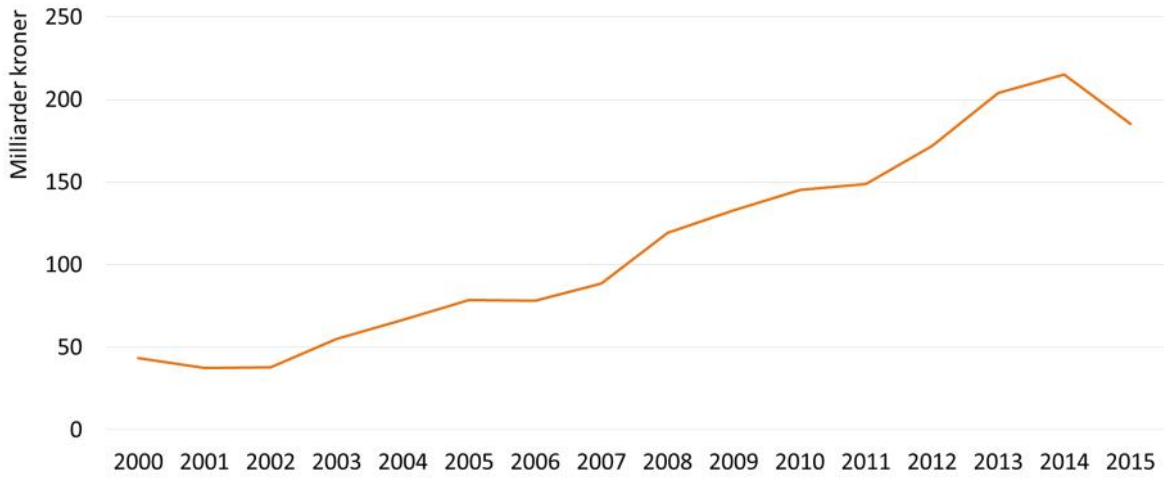

3.3. Stor variasjon i næringenes produktivitet

En nærings produktivitet kan måles på ulike måter. I grafen under viser vi verdiskaping per ansatt for de ulike næringene i Haugesundregionen. Verdiskapingen kan deles i to elementer; driftsresultat (EBITDA) per sysselsatt og lønnskostnader per sysselsatt. Verdiskapingen per sysselsatt sier noe om produktiviteten[8] til de sysselsatte. Verdiskapingen totalt sett sier noe om den helhetlige produktiviteten, men vil avhenge av kapitalintensiteten. En region vil ønske å tiltrekke seg næringer med høy verdiskaping ettersom verdiskapingen gir et godt bilde på den samfunnsmessige avkastningen på næringsvirksomhet[9].

Som vi ser av grafen under kommer ren energi og finans ut som de to mest produktive næringene når en bruker dette målet. Dette skyldes at lønnskostnadene er relativt høye i disse næringene, kombinert med at de er svært kapitalintensive. I Haugesundregionen er dette relativt små næringer målt i verdiskaping. Den tredje mest produktive næringen i regionen er den petromaritime, med en verdiskaping per sysselsatt på 1,75 millioner. Det er 70 prosent over snittet i regionen. Ser man på de to andre næringene med størst sysselsetting kommer bygg og anlegg ut litt under snittet med en verdiskaping på 870 000 kroner per sysselsatt, mens handel gjør det svært svakt med en verdiskaping per sysselsatt tilsvarende 440 000 kroner, eller en fjerdedel av verdiskapingen i petro-maritim næring.

[8] Lønnskostnader per sysselsatt og verdiskaping per sysselsatt er to potensielle mål for arbeidsproduktiviteten. Bruttoprodukt per sysselsatt (verdiskaping) sier noe om den helhetlige arbeidsproduktiviteten, men vil avhenge av kapitalintensiteten. Ved bruk av lønnskostnader per sysselsatt justerer man på sett og vis på dette, ved å tilskrive driftsresultatet til kapitalen. Fordelingen av verdiskapingen kan imidlertid avhenge av forhandlingsposisjonen ved siden av produktiviteten, og det vil derfor være lurt å se de to målene i sammenheng. I et mer inngående produktivitetsstudie bør man i tillegg også justere for produktprisen, som kan variere over næringer.

[9] Se vedlegg for mer informasjon om verdiskaping som mål.

Figur 3-7: Næringsfordelt verdiskaping i Haugesundsregionen i 2012 fordelt på EBITDA og lønnskostnader Kilde: Menon (2014)[10]

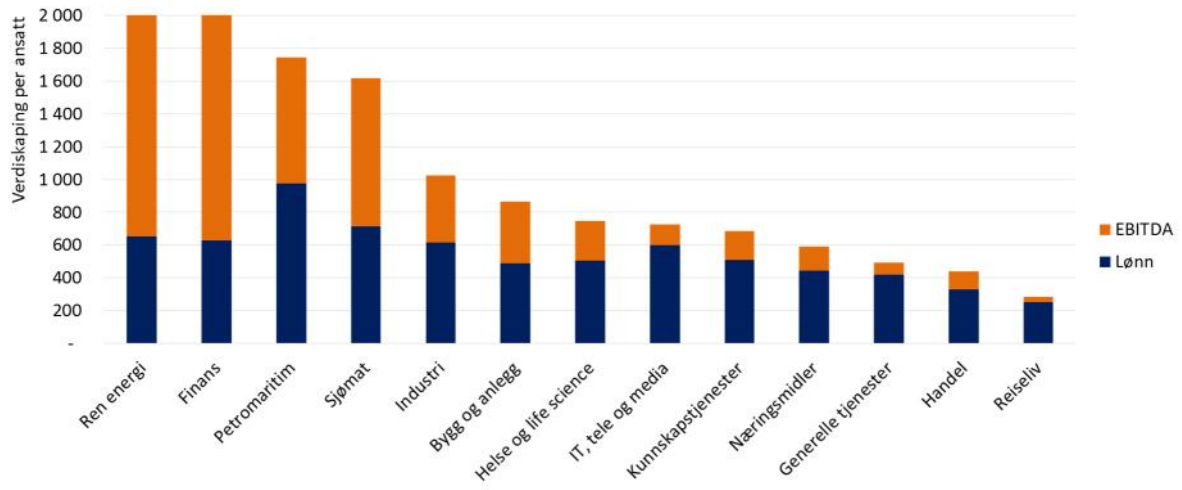

3.4. Haugesund har et lavere lønnsnivå enn Stavangerregionen, dette kan gi et konkurransefortrinn

Lønnskostnader er i Norge en av de viktigste kostnadene for en bedrift. For en næring som den petromaritime næring stod lønnskostnadene bak 23 prosent av selskapenes omsetning[11] i 2012. Lønnskostnader er dermed et viktig konkurranseparameter for at en region skal være konkurransedyktig. Haugesundregionen hadde i 2012 en gjennomsnittlig lønnskostnad i næringslivet som tilsvarte rett i underkant av 600 000 kroner per sysselsatt. Det gir regionen en konkurransefordel sammenlignet med Stavangerregionen som har et lønnsnivå som ligger 20 prosent høyere. Samtidig ligger lønnsnivået i regionen noe høyere sammenlignet med lønnsnivået i Bergen. Lønnsnivået ligger noe over snittet både i Hordaland og spesielt Sunnhordland. De siste ti årene er det Haugesundregionen som har opplevd den sterkeste lønnsveksten av alle regionene nedenfor.

[10] Verdiskapingen i ren energi er på nesten 3,5 millioner per ansatt og tilsvarende tall for finansnæringen er 2,2 millioner. For å få frem differansen mellom næringen med langt lavere verdiskaping per sysselsatt, har vi her kuttet grafen ved 2 millioner.
[11] Tallene er ekskludert operatører. Den reelle andelen er høyere siden omsetningen telles flere ganger igjennom verdikjeden.

Figur 3-8: Lønnskostnader per sysselsatt i ulike geografiske områder på Vestlandet. Kilde: Menon (2014)[12]

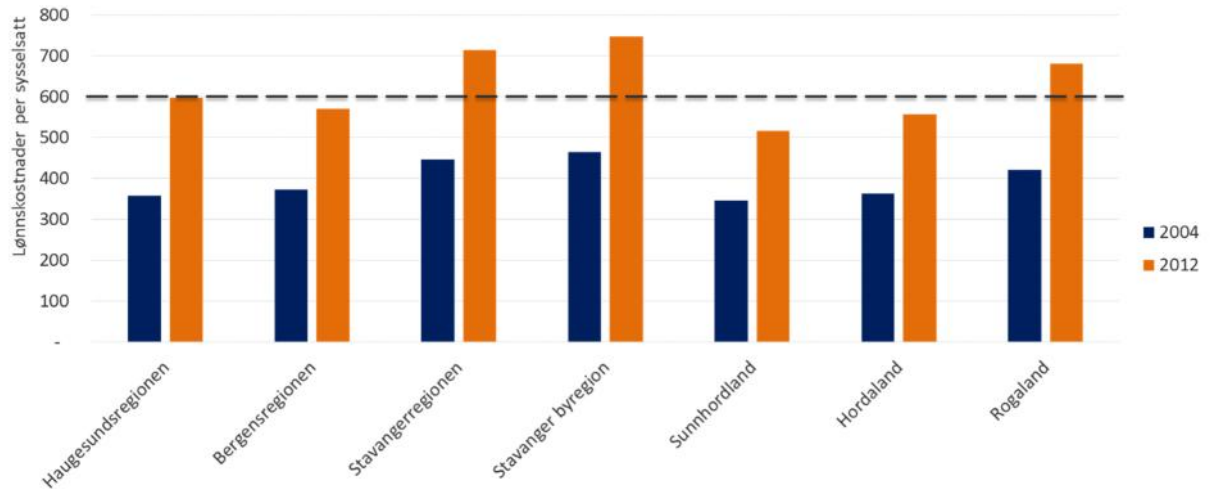

Ulikt lønnsnivå i ulike regioner kan ofte forklares med ulik næringsstruktur i de ulike regionene. I tillegg vil også de sysselsattes utdannelsesnivå og kompetanse virke inn. Ser en på næringsstrukturen ser man i stor grad at lønnskostnadene i Stavangerregionen ligger over snittet for Haugesundregionen. Ved leveranse av tilsvarende tjenester, som kan produseres andre steder, kan dette kan gi Haugesund et konkurransefortrinn ved å trekke til seg bedrifter innenfor disse næringene. Det er spesielt viktig å vurdere forskjellene innen petromaritim, handels- og bygg- og anleggsnæringen ettersom dette er de tre næringene med høyest sysselsetting.

Figur 3-9: Næringsfordelt lønnsdifferanse mellom Haugesund-, Bergens- og Stavangerregionen i 2012. Kilde: Menon (2014)

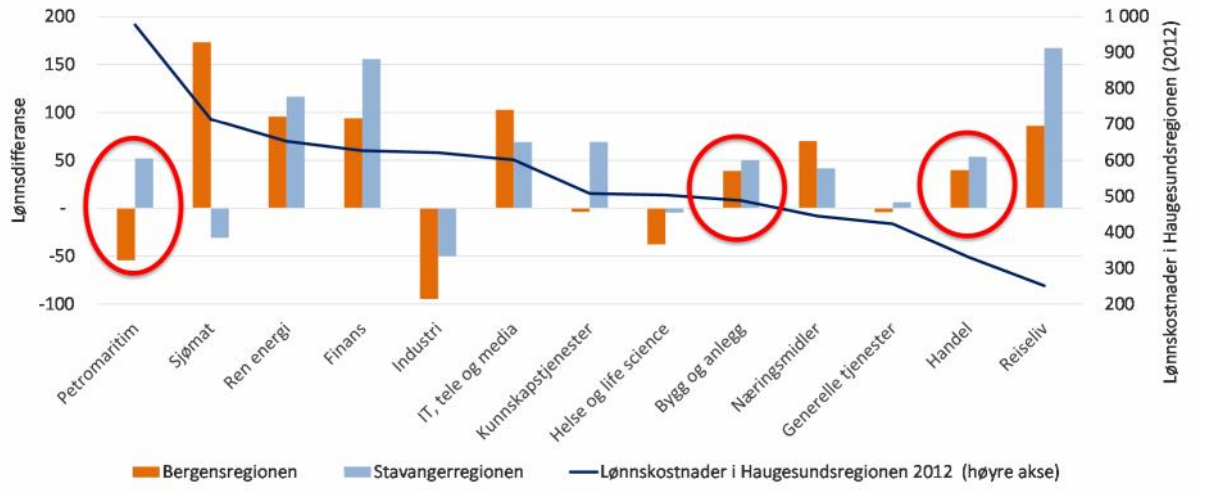

Figuren ovenfor viser differansen i lønnskostnader mellom Haugesund-, Bergens- og Stavangerregionen i 2012 fordelt på næring. Den viser også det gjennomsnittlige lønnsnivået i Haugesundregionen i 2012 (blå linje som leses av på høyre akse). For petromaritim næring ligger lønnsnivået fem prosent lavere i Haugesund sammenlignet med Stavanger, mens Haugesund ligger rundt fem prosent høyere enn lønnsnivået i Bergen. Dette kan gi Haugesund et visst konkurransefortrinn i konkurransen med Stavanger. Samtidig kan dette også reflektere en

[12] Stavanger byregion inkluderer kommunene Stavanger, Sandnes, Sola og Randaberg. Stavangerregionen inkluderer de 15 kommunene i «Greater Stavanger», mens Bergensregionen inkluderer Bergen, Askøy, Fjell og Lindås.

differanse i arbeidernes kompetansegrunnlag og dermed være et tegn på at Stavanger er bedre på å tiltrekke seg arbeidsplasser med høy kompetanse.

Når det gjelder handels- og bygg- og anleggsnæringen, er lønnskostnadene høyere i Stavanger og Bergen sammenlignet med Haugesundregionen. Haugesundregionen kan dermed ha et kostnadsfortrinn innenfor disse to næringene sammenlignet med de konkurrerende regionene på Vestlandet. Den eneste næringen hvor Haugesundregionen skiller seg klart negativt ut er innen industri. Dette skyldes i stor grad Hydros virksomhet i regionen som skiller seg ut med høye lønnskostnader per sysselsatt. Ser en bort fra denne virksomheten er lønnsnivået i de tre regionene forholdsvis lik innen det som blir definert som industrivirksomhet[13].

[13] Dette er i stor grad prosessindustri, mens mye annen tradisjonell industrivirksomhet vil bli definert inn i spesifikke næringer.

4. Hva har drevet velferdsveksten i Haugesundregionen?

De fleste regioner har ambisjoner om å vokse. Dette være seg vekst i antall innbyggere og vekst i verdiskaping i næringslivet. Vekst er en ting – vekst i velferd er en annen. Et mål på en regions velferd er verdiskaping per innbygger. En regions verdiskaping er et mål som er direkte sammenlignbart med målet BNP (brutto nasjonalprodukt) og måler den merverdi som skapes i regionen i løpet av et år. Mer spesifikt beregnes verdiskaping i en region som alle bedrifters og organisasjoners omsetning i regionen, fratrukket kjøpte varer og tjenester.

Når vi har valgt å fokusere på hva som driver veksten i **verdiskaping per innbygger** er det fordi dette er et godt mål på befolkningens økonomiske velstand i regionen. Verdiskaping per innbygger sier noe om regionens evne til å «bære økonomisk» hele befolkningen – både de som er i arbeid og de som av ulike årsaker står utenfor (arbeidsløse, de som ikke søker arbeid, de unge og pensjonister). Vekst i verdiskapning per innbygger er dermed et naturlig mål på velstandsutviklingen i en region. Et alternativt mål som benyttes av mange er verdiskaping per sysselsatt. Dersom en region har mange innbyggere i forhold til sysselsatte vil det trekke ned velferden fordi mange må dele på den verdiskaping som de sysselsatte skaper uten at dette reflekteres i resultatene.

For å kunne tolke hva som ligger bak veksten i verdiskaping per innbygger har vi valgt å lage et **vekstregnskap** der verdiskaping per innbygger er delt opp i tre komponenter:

- **Produktivitetsvekst**: Vekst i verdiskapning per sysselsatt. Skaper hver sysselsatt større verdier vil dette bidra til vekst.
- **Sysselsettingsvekst**: Vekst i sysselsatte per innbygger. Øker andelen av befolkningen som er sysselsatt, vil verdiskapingen per innbygger øke fordi flere nå bidrar til verdiskapingen.
- **Befolkningsvekst**: Vekst i antall innbyggere. En økning i antall innbyggere betyr at verdiskapingen må fordeles på flere innbyggere. Dette påvirker isolert sett vekst i verdiskaping per innbygger negativt.

Tidligere har dårlig datatilgang på kommunenivå gjort det umulig å beregne vekstregnskap for enkeltkommuner. Man har i lang tid kunnet studere sysselsettings- og befolkningsutvikling på kommunenivå, og med bakgrunn i tallene i Fylkesvis nasjonalregnskap (FNR) fra SSB har det vært mulig å beregne vekstregnskap på fylkesnivå. Vekstregnskap på fylkesnivå og sysselsettingstall på kommunenivå er imidlertid ikke nok til å utforske forskjeller i produktivitetsutvikling på kommunenivå. Menon har høsten 2014 konstruert kommunefordelt nasjonalregnskap, basert på tallmateriale fra SSB og Menons foretaksdatabase. Her finnes næringsfordelte tall på lønnskostnader, verdiskaping, sysselsatte m.m. på kommunenivå for årene 2004-2012. Menons kommunefordelte nasjonalregnskap åpner for å belyse om veksten drives av produktivitetsforbedringer, sysselsettingsvekst eller befolkningsvekst, med langt større presisjon og detaljnivå enn det som tidligere har vært mulig.

4.1. Veksten i Haugesundregionen drives primært av økt produktivitet

I Figur 4-1 vises vekstregnskapet for kommunene i Haugesundregionen for perioden 2004-2012. De gule prikkene viser netto-veksten i hver av kommunene, mens de tre vekstfaktorenes bidrag til veksten vises i stolpene. Av figuren kommer det tydelig frem at produktivitetsvekst er den klart største bidragsyteren. Dette er også tilfellet for det store flertallet byregioner og kommuner i Norge.

Befolkningsveksten har vært langt lavere i de mindre sentrale omlandskommunene enn de mer befolkningsrike kommunene nærmere Haugesund. Både i Norge generelt og i Haugesundregionen er det lav arbeidsledighet. Av den grunn er befolkningsvekst en viktig faktor i å tilrettelegge for bedriftsetableringer, til tross for at den isolert sett trekker ned veksten. Med unntak av i Bokn er sysselsettingseffektens positive bidrag større enn det negative bidraget til befolkningseffekten. Dette tilsier at sysselsettingen i kommunene i Haugesundregionen har greid å

holde tritt med befolkningsutviklingen. Videre er sysselsettingseffekten generelt større jo nærmere kommunene er Haugesund, noe som trolig henger sammen med at disse kommunene har opplevd størst befolkningsvekst. Dette kan også tyde på en arbeidsdeling mellom byen Haugesund og omlandet der omlandet sørger for bosetting av nødvendig arbeidskraft i byen. Dette poenget støttes av at vi finner nesten 70 prosent av arbeidsplassene i Haugesund og Karmøy – uansett år. Dette ser vi nærmere på i kapittelet om Samspill i arbeidsmarkedet.

Figur 4-1: Vekstregnskap for kommunene i Haugesundregionen. Kilde: Menon/SSB

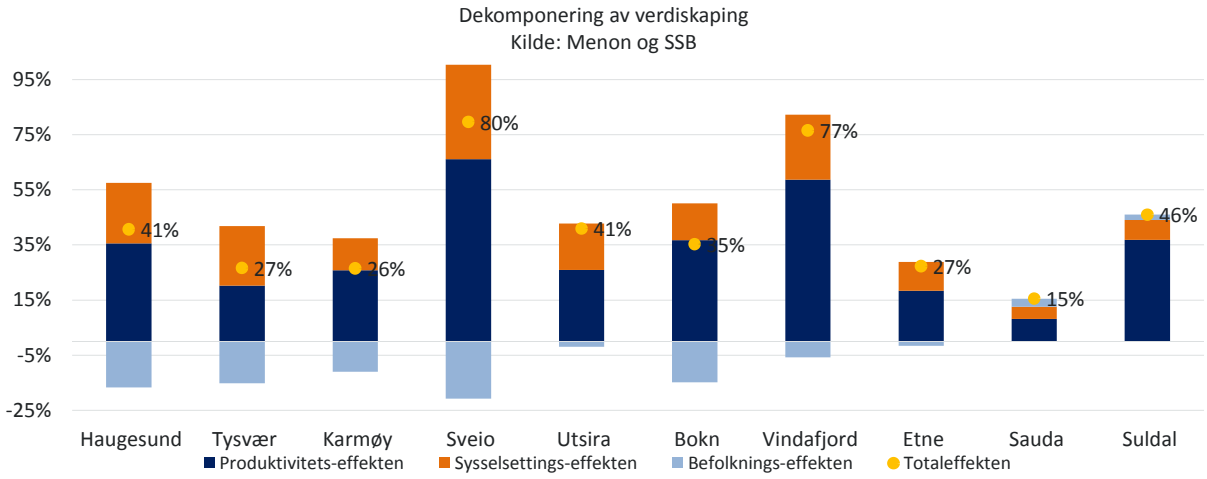

4.1.1. Hva kan vi ikke lese ut av veksten i hver enkelt kommune?

Vekstregnskapet sier ikke noe om velstandsnivåer; kun om velstandsvekst. Det er dermed fullt mulig at en kommune med lav vekst likevel har høyere verdiskaping per innbygger. Over lengre tid vil likevel konsistent høyere vekst i kommuner med lavere velstandsnivåer ta igjen kommuner som i utgangspunktet var mer velstående. Dette poenget illustreres godt ved Sveio og Vindafjord[14]. Som man kan se av Figur 4-1 skiller Sveio og Vindafjord seg ut ved å ha langt høyere vekst enn de resterende kommunene. Sveio hadde i 2004 den klart laveste verdiskapingen per innbygger i regionen. I 2012 hadde den høye veksten ført dem nærmere gjennomsnittsnivået i regionen, men verdiskapingen per innbygger lå fortsatt godt under gjennomsnittet i regionen. Vindafjord har derimot gått fra å være mindre velstående enn gjennomsnittet til mer velstående enn snittet, ettersom utgangspunktet deres var langt bedre enn Sveios.

Driftsresultater, spesielt i mindre kommuner, kan domineres av relativt få store bedrifter. Ettersom enkeltbedrifters driftsresultater ofte kan variere svært mye fra år til år av tilfeldige grunner som internasjonale råvarepriser etc. fører dette til at verdiskapingen, der driftsresultat inngår, kan variere en del. Vekstregnskapet tar utgangspunkt i verdiskapingen for slutt- og startåret. Hvis driftsresultatene i startåret er unormalt høye (lave) og/eller unormalt lave (høye) i sluttåret, vil dette føre til at totalveksten framstår lavere (høyere) enn langtidstrendveksten i kommunen. I Haugesundregionen gjør dette seg gjeldende for Haugesund og Sveio som trolig har henholdsvis noe høyere og noe lavere trendvekst enn det som vises i figuren. Sveio vil uavhengig av dette være blant kommunene med høyest vekst.

[14] Alle kommuner som ble slått sammen i perioden 2004-2012 er slått sammen i vekstregnskapet. Det vil si at Vindafjord i årene før sammenslåingen i 2006 (2004 og 2005) er summen av Vindafjord og Ølen.

Et ytterligere moment vi må ta med i betraktningen når vi ser på vekst er at lønnskostnader er registrert på arbeids- og ikke bostedskommune, ettersom datatilgangen på lønnskostnader etter bostedskommune er svært mangelfull. Med andre ord er ikke lønnskostnaden til pendlere og veksten i denne registrert som en del av verdiskapingen i bostedskommunen. Dette fører til at kommuner med høy andel som pendler ut (inn) hadde hatt en del høyere (lavere) nivå på verdiskaping per innbygger dersom lønnskostnader hadde vært registrert etter bosted. Det er ikke rom i dette prosjektet for å beregne en detaljert oversikt over hvordan dette hadde påvirket verdiskapingstallene i hver enkelt av kommunene i Haugesundregionen.

Som en del av et større prosjekt om by- og omlandsdynamikk for KMD har Menon imidlertid estimert at verdiskapingen i det umiddelbare omlandet til Haugesund (Karmøy, Tysvær og Sveio) ville vært 28 prosent høyere i 2012 dersom lønnskostnader hadde vært registrert etter bostedskommune, mens Haugesund ville hatt 16 prosent lavere verdiskapning. Å ta høyde for dette ville jevnet ut verdiskapningsforskjellene noe, men hatt liten innvirkning på rangeringen av kommunene etter verdiskapning per innbygger og heller ikke påvirket vekstregnskapstallene i særlig grad.

4.1.2. Hvorfor så høy vekst i Sveio?

Veksten i Sveio er særlig høy. Informanter presiserer at dette kan skyldes utbygging og tilrettelegging for boliger og næringsvirksomhet tett opp mot byen Haugesund. Gjennom en tettere kobling av kommunene har dette muliggjort vekst. Veksten i Sveio trenger ikke stoppe her. Trekantsambandet gir et potensial i utvikling av også den nordlige delen av regionen.

Figur 4-2: Vekstregnskapet for kommunene direkte berørt av Trekantsambandet Kilde: Menon

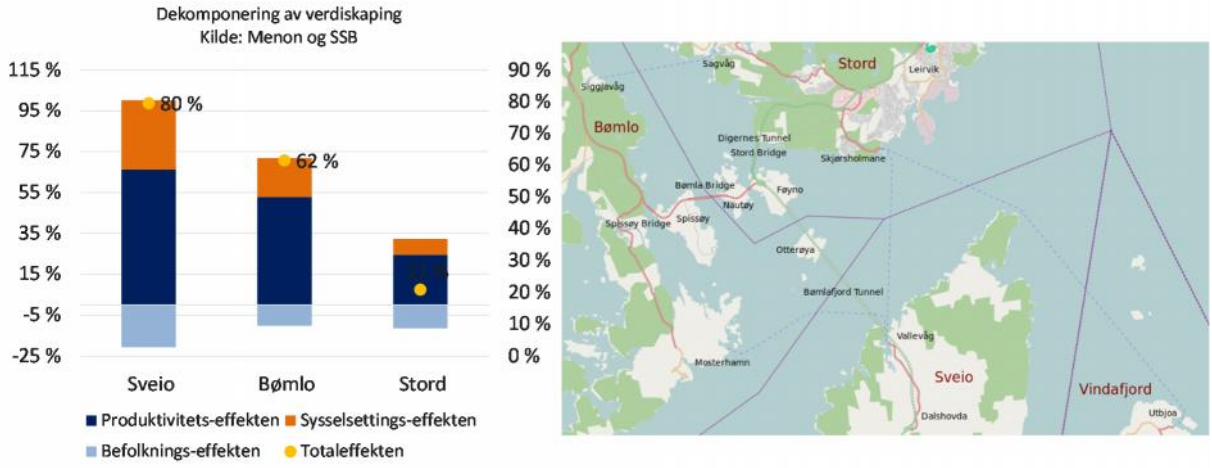

I 2001 åpnet Trekantsambandets[15] tre broer og ene tunnel og erstattet dermed fergeforbindelsene mellom Stord, Bømlo og Sveio. Figur 4-2 viser et kart over broene og tunnelen som utgjør Trekantsambandet. Utbyggingen forkortet reisetider og bandt Stord og Bømlo tettere opp mot Haugesundregionen, samtidig som Sveio ble et mer sentralt geografisk midtpunkt mellom Stord og Haugesund. Dette medførte en utvidelse av

[15] Trekantsambandet med Bømlafjordtunnelen, Stordbrua, Bømlebrua og Spissøybrua erstattet i 2001 fergeforbindelsene mellom Stord, Bømlo og Sveio.

arbeidsmarkedsregionen Haugesund, og som vist i blant annet Menon-rapporten «Innvestering i vei – blir næringslivet mer produktivt?» (Skogstrøm et. al., 2013) kan dette gi produktivitetsforbedringer.

I Figur 4-2 vises vekstregnskapet for kommunene som ble direkte berørt av utbyggingen. Her ser man at både Bømlo og Sveio har opplevd høy vekst og at en høy andel av denne har kommet som følge av produktivitets-forbedringer. Da det ikke finnes gode datakilder for vekst på kommunenivå før utbygningen skjedde er det ikke mulig å si med sikkerhet at utbyggingen er grunnen til at veksten i disse kommunene er spesielt høy eller om veksten hadde vært lavere også i de resterende kommunene i regionen, hvis utbyggingen ikke hadde funnet sted. Informanter fra regionen mener at regionen enda ikke har sett den fulle effekten av Trekantsambandet for regionen og at dette kan bidra til ytterligere vekst på et senere tidspunkt.

I fortsettelsen av dette kan trolig Haugesundregionen se frem til ytterligere produktivitetsforbedringer i fram-tiden som følge av de planlagte utbedringene av E39 mellom Haugesund og Stavanger. Sammen med en rekke mindre utbygginger vil ferdigstillelsen av tunnelen Rogfast mellom Randaberg og Bokn redusere reisetiden med nærmere en time, ned til ca. 50 minutter, ifølge Statens Veivesen. Dette vil knytte arbeidsmarkedene i Hauge-sund- og Stavangerregionen langt tettere sammen og kunne utløse produktivitetsforbedringer gjennom bedre matching av arbeidstakere og arbeidsgivere, samt agglomerasjonseffekter. At reisetiden til Bergen vil bli halvert til 1 time og 25 minutter vil også kunne skape agglomerasjonseffekter. Vekstregnskapet for de kommunene som er knyttet tettere sammen av T-forbindelsen, samt Bergen og Stavanger er illustrert i Figur 4-3.

Figur 4-3 Vekstregnskap på kommunenivå for T-forbindelsen

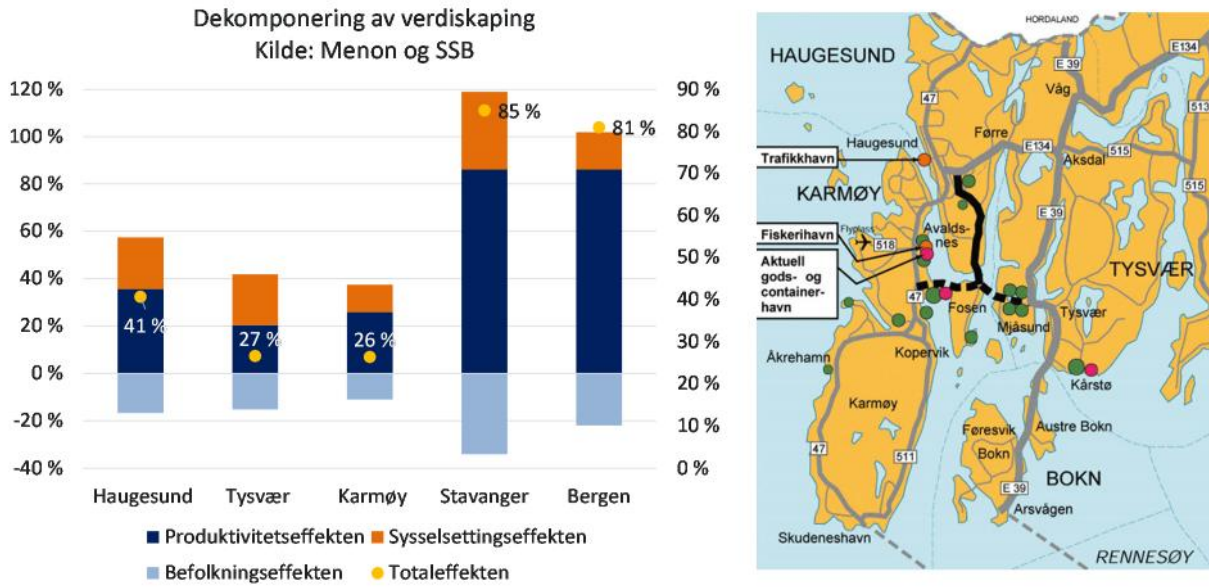

4.1.3. Mindre markant befolkningsvekst i Sunnhordland

Sunnhordland er et distrikt i den sørvestlige delen av Hordaland fylke, som omfatter de åtte kommunene Bømlo, Etne, Fitjar, Kvinnherad, Stord, Sveio, Tysnes og Austevoll. Sunnhordland ligger nærmere Bergensregionen enn Haugesundregionen.

Figur 4-4: Kart Sunnhordland Kilde: Visit Sunnhordland

Vekstregnskapet indikerer noen sentrale forskjeller mellom Sunnhordland og Haugesundregionen. Mens de fleste kommunene i Haugesundregionen har befolkningsvekst er denne mindre markant i Sunnhordland. Fitjar, Tysnes og Kvinnherad har lav befolkningsvekst i perioden. Vi finner ingen tydelig sammenheng mellom sysselsettingsvekst og befolkningsvekst. Dette kan tyde på at Sunnhordland er integrert i en større bo- og arbeidsmarkedsregion og at det er en naturlig arbeidsdeling mellom bosetting og sysselsetting i dette samarbeidet. I flere kommuner i Sunnhordland er produktivitetseffekten betydelig og driver for veksten i regionen.

Figur 4-5: Vekstregnskap Sunnhordland

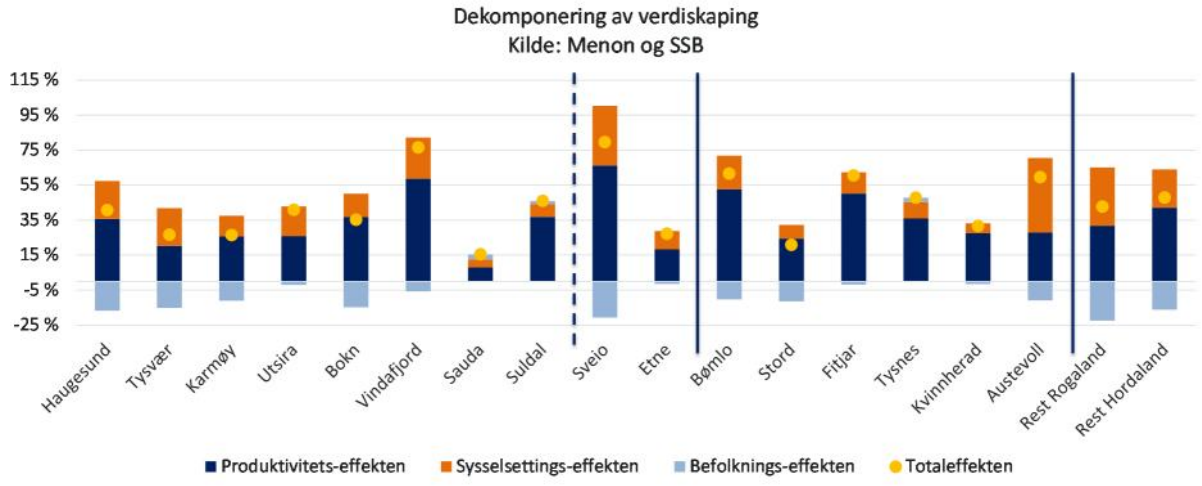

5. Samspill i næringslivet

I kapittel 3 så vi at Haugesundregionen var i sterk økonomisk vekst, med Haugesund og Karmøy som det klare senteret for næringsvirksomhet i regionen. Dette kan tyde på at Haugesund er en motor for sitt omland – uten at vi kan si hvilken vekst i omlandet Haugesund driver spesielt. En viktig bakenforliggende faktor i programmet er at vekst i byen kan føre til vekst i omlandet og at det ofte er en gjensidig avhengighet mellom by og omland. Hva slags avhengighet dette er kan være forskjellig fra region til region. Vi skal i dette kapitlet se litt nærmere på om vi finner en arbeidsdeling og derigjennom en gjensidig avhengighet mellom by og omland i Haugesund-regionen. Vi har sett spesielt på arbeidsdeling og sårbarhet.

5.1. Arbeidsdeling mellom by og omland

Næringssammensetningen i regionen er forholdsvis todelt. Mens Haugesund, Karmøy, Vindafjord og Karmøy er senter for en sterk petromaritim klynge i regionen, har de andre kommunene i regionen ikke tatt del i dette. Istedenfor er de i større grad påvirket av andre næringer som bygg og anlegg og enkelte hjørnesteinsbedrifter. Mens i overkant av 30 prosent av de sysselsatte i de petrorettede kommunene arbeider innen denne næringen, er tilsvarende tall 4 prosent i de resterende kommunene. Vi ser også tre regioner som i stor grad er påvirket av industrivirksomhet, nemlig Karmøy, Sauda og Suldal.

Figur 5-1: Næringsfordelt sysselsetting på kommunenivå i 2012. Kilde: Menon (2014)

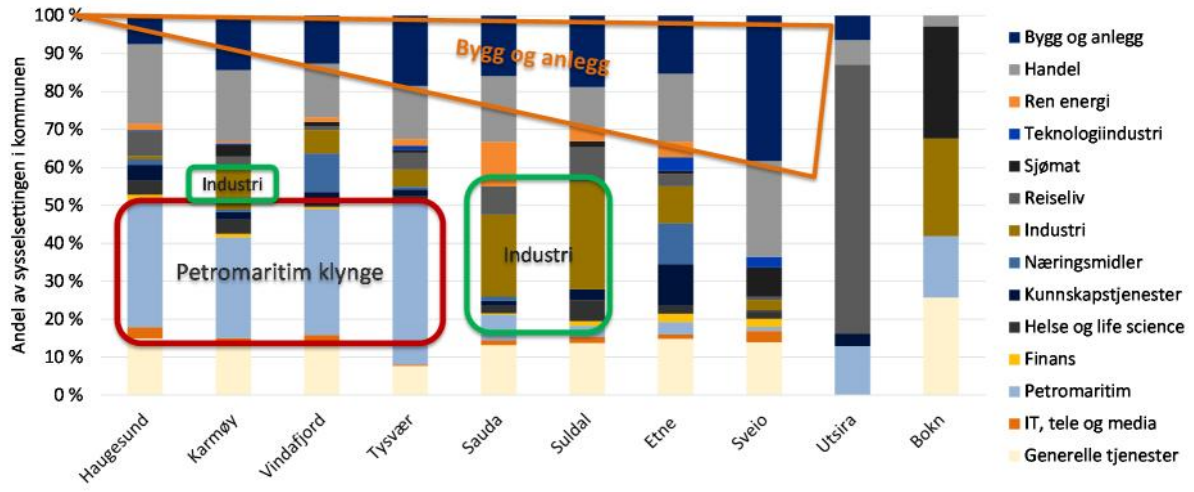

I grafen ovenfor vises næringsfordelt sysselsetting for de ti kommunene i regionen i 2012. De tre næringene petromaritim, handel og bygg og anlegg står bak 56 prosent av sysselsettingen i regionens næringsliv totalt sett. Det er dermed de tre klart mest betydningsfulle næringene.

I grafen nedenfor har vi laget balassaindekser som viser om næringen i kommunen er over- eller under-representert sammenlignet med den totale sysselsettingen i regionen. 0 betyr her at næringen er like betydnings-full som snittet i regionen, mens 0,5 signaliserer at den er 50 prosent mer betydningsfull enn gjennomsnittet i regionen. Tysvær har eksempelvis 70 prosent høyere sysselsetting innen petromaritim næring enn snittet i regionen skulle tilsi. På den andre siden ser vi at Tysvær er omkring 20 prosent underrepresentert når det kommer til handelsnæringen.

Figur 5-2: Balassaindeks for sysselsetting i petromaritim, handels-, og bygg- og anleggsnæring i regionen (2012). Kilde: Menon (2014)[16]

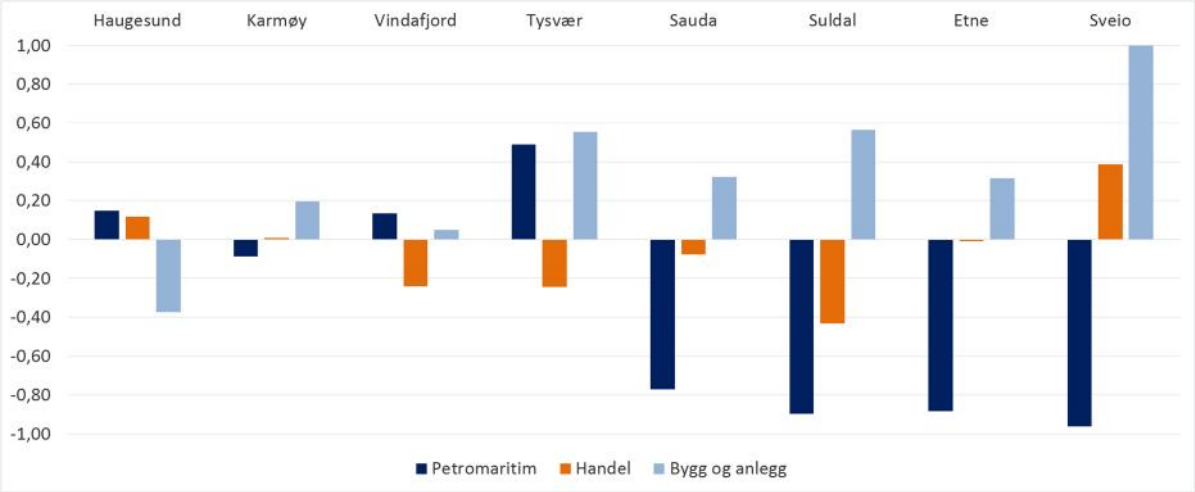

Fra grafen kan vi trekke ut noen viktige poeng om betydningen av de de tre mest betydningsfulle næringene i regionen. Petromaritim næring er klart mest betydningsfull i Haugesund, Karmøy, Vindafjord og Tysvær. Særlig Tysvær skiller seg klart ut med en meget høy avhengighet av denne næringen; det er Statoils virksomhet på Kårstø som er driveren her. Nesten halvparten av de sysselsatte i kommunen finner en innen petromaritim næring, noe som gir en balassascore på 0,53. Grafen viser også tydelig at næringens betydning er langt mindre i de resterende fire kommune. Næringen har sitt tyngdepunkt i Haugesund med Aibels virksomhet innen prosjektering, nybygg, vedlikehold og oppgradering i olje- og gassindustrien[17]. Haugesund er også hjem til et aktivt offshore-shipping miljø med Østensjø, Knutsen OAS og Deepocean som betydningsfulle aktører. I tillegg finner en Solstad shipping i Karmøy. Tysvær kommune er i meget stor grad avhengig av virksomheten på Kårstø med Statoil som hovedmotor. I Tysvær er man i samarbeid med de andre kommunene i regionen i en prosess for å utvikle en av landets største industriparker på Gismarvik. Parken er beregnet på areal- og energikrevende industri hovedsakelig innen petroleumsrelatert virksomhet. Dette illustrer det sterke næringsmiljøet innenfor petromaritim næringsliv som finnes i de fire kommunene.

[17] Aibel tar også enkelte oppdrag rettet mot offshore vind, som eksempelvis offshore vindplattformen Dolwin Beta.

5.2. Den regionale spesialiseringen i kommunene blir tydeligere over tid

Et annet interessant poeng er at spesialiseringen har blitt enda tydeligere over tid. Fra 2004 til 2012 har antall ansatte innen petromaritim næring vokst i de kommunene det var aktivitet i 2004, mens det i samme periode er stagnasjon eller nedgang i antall sysselsatte i de kommunene hvor aktiviteten var lav i 2004. Dette illustreres under.

Figur 5-3: Petromaritim spesialisering

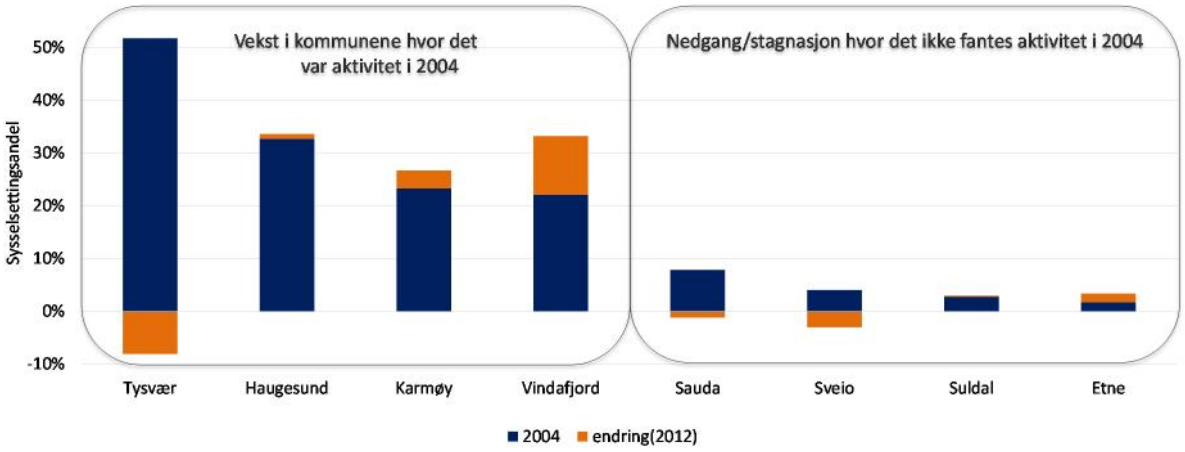

Bygg- og anleggsbransjen viser nesten en omvendt profil av den petromaritime. Her er det de mindre kommunene som er klart overrepresentert. Det er naturlig å anta at disse kommunene i stor grad leverer tjenester både lokalt, men også til prosjekter i de større kommunene. Dette er virksomhet som ofte er arealintensiv og derfor i stor grad finner sted utenfor de mest befolkningstette områdene. Et annet poeng med bygg- og anleggsnæringen er at selskapene ofte er lokalisert der eier bor, spesielt innenfor mindre selskaper som driver innenfor utførende bygg- og anleggsvirksomhet (snekker, rørlegger, maler). Dette kan være med på å forklare spesialiseringen i omlandet.

Figur 5-4: Bygg og anlegg

Handelsnæringen er relativt godt representert i alle kommunene. Suldal skiller seg noe ut ved å ha en handelsnæring som er noe mindre relativt til regionen ellers. Haugesund har en større andel handel og det skyldes nok blant annet Amanda Storsenter, som er lokalisert i kommunen, samt annen detaljhandel i sentrum av byen. Den sterke posisjonen Haugesund har som handelssentrum i regionen bekreftes av Varehandelsrapporten (2013) som skriver «Haugesund kommune står for nesten 60 prosent av den totale omsetningen i detaljhandel for Haugalandet, og hadde en økning på 2,5 prosent fra året før.»

Veksten vi ser i Tysvær reflekteres også i denne rapporten: «Det er Tysvær kommune som har den sterkeste prosentvise veksten med en omsetning på nesten 327 millioner, hvilket utgjør en vekst på hele 5,5 prosent i 2012. Karmøy kommune er nest størst i regionen og står for 30 prosent av den totale detaljvareomsetningen.» At handelen er spredt utover kommunene gir et viktig signal. Handel er et sentralt element i å skape levende og attraktive lokalsamfunn. Andelen sysselsatte innen handel, sett opp mot den totale sysselsettingen i kommunen, er relativt lik i regionen.

Figur 5-5: Handelsnæringen

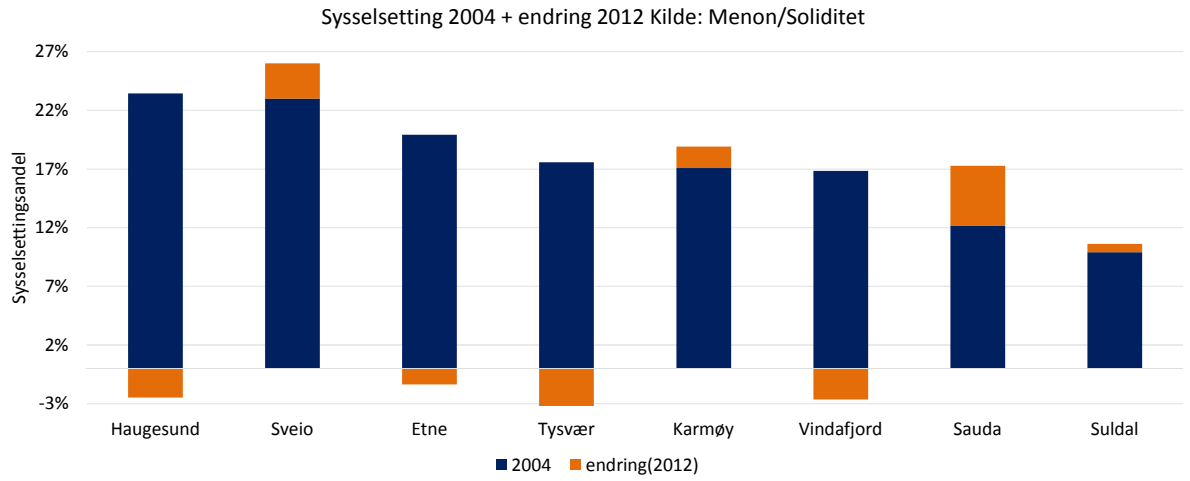

5.3. Skaper næringspendling samspill i regionen?

Næringslivet i Haugesundsregionen har blitt beskrevet i de foregående kapitlene. Dette legger grunnlaget for å si noe om samspillet mellom by og omland. Vi har sett at næringslivet i regionen er delt mellom kommunene med petromaritim virksomhet og kommuner som ikke har slik virksomhet. Vi har også sett at bygg- og anleggsnæringen er mer dominerende utenfor byområdene enn i disse. Når vi har en slik spesialisering kan en nærmere analyse av næringspendling gi innsikt i samspillet mellom kommunene. Det vi ser etter er om vi finner systematiske forskjeller mellom hvilke næringer som pendler og hvilke som ikke gjør det. Næringspendling blir dermed et uttrykk for om ulike næringer i kommunene er selvforsynte eller om de er avhengige av innpendling fra andre kommuner.

Tabellen under viser næringsfordelt pendling som andel av total sysselsetting i kommunen. Et tall på -3 % betyr at 3 prosent av de sysselsatte med arbeidssted i kommunen, og som er sysselsatt i den gitte næringen, pendler ut av kommunen. Som tabellen viser er det stor utpendling av regionen innenfor «bergverksdrift og utvinning». Dette er i all hovedsak oljerelaterte arbeidsplasser, hvor alle kommunene har en utpendling til kommuner utenfor regionen. Unntaket er Tysvær og Suldal. De høye prosentvise tallene viser at det er sterke koblinger innad i næringen både internt i regionen og ekstern mot miljøene i Bergen og spesielt Stavanger.

En annen arbeidsdeling en ser er innenfor varehandel. Her er det tydelig at Haugesund tar imot en rekke sysselsatte fra de omliggende kommunene. Vi har tidligere sett at varehandelen er betydelig i Haugesund med flere kjøpesentre og betydelig handelslekkasje fra de omkringliggende kommunene inn til Haugesund.

Tabell 5-1: Næringsfordelt pendlingsmønster 2013. Kilde SSB/Menon (2014)

	Haugesund	Suldal	Sauda	Bokn	Tysvær	Karmøy	Utsira	Vindafjord	Etne	Sveio
Jordbruk, skogbruk og fiske	0 %	1 %	-1 %	1 %	-2 %	0 %	-1 %	3 %	0 %	2 %
Bergverksdrift og utvinning	-3 %	0 %	-7 %	-14 %	8 %	-8 %	-6 %	-4 %	-5 %	-10 %
Industri	4 %	-1 %	-1 %	3 %	-7 %	-3 %	0 %	5 %	-8 %	-20 %
Elektrisitet, vann og renovasjon	1 %	0 %	1 %	0 %	0 %	-1 %	0 %	1 %	-1 %	-2 %
Bygge- og anleggsvirksomhet	0 %	0 %	-1 %	-7 %	-2 %	0 %	0 %	1 %	-3 %	-5 %
Varehandel, reparasjon av motorvogner	5 %	-1 %	-1 %	-6 %	-8 %	-5 %	0 %	-1 %	-2 %	-13 %
Transport og lagring	0 %	10 %	-1 %	-10 %	-3 %	0 %	-1 %	1 %	-2 %	-8 %
Overnattings- og serveringsvirksomhet	0 %	0 %	-1 %	-1 %	-2 %	-2 %	-1 %	0 %	0 %	-3 %
Informasjon og kommunikasjon	0 %	0 %	0 %	-1 %	0 %	-1 %	0 %	1 %	-1 %	-3 %
Finansiering og forsikring	0 %	0 %	0 %	-1 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	-1 %
Teknisk tjenesteyting, eiendomsdrift	2 %	0 %	-1 %	-1 %	-3 %	-2 %	0 %	0 %	-2 %	-6 %
Forretningsmessig tjenesteyting	0 %	-1 %	0 %	-4 %	-2 %	-2 %	1 %	0 %	0 %	-4 %
Off. adm., forsvar, sosialforsikring	1 %	0 %	-1 %	0 %	-1 %	-1 %	-1 %	0 %	-1 %	-2 %
Undervisning	1 %	-1 %	1 %	1 %	-1 %	-1 %	-4 %	1 %	-2 %	-4 %
Helse- og sosialtjenester	6 %	-1 %	-2 %	6 %	-5 %	-6 %	0 %	-1 %	-3 %	-31 %
Personlig tjenesteyting	0 %	0 %	0 %	-1 %	-1 %	-1 %	-1 %	-1 %	0 %	-2 %
Uoppgitt	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %

Figuren under viser endring i sysselsettingsandel for hver næring i de ulike kommune siden 2004. En økt andel av sysselsetting på over to prosent er merket grønt, mens en nedgang på mer enn to prosent er merket rødt. Ser en på regionen under ett, har det vært en viss spesialisering innen bygg- og anleggsvirksomhet, mens industrivirksomhet har falt noe tilbake. Sysselsettingen innen petromaritim næring har også økt med nesten to prosentpoeng siden 2004. Alt i alt kan en oppsummere med at næringslivet i stor grad er avhengig av den petromaritime næringen og at denne avhengigheten øker over tid. I tillegg er det en viss oppgang i bygg- og anleggsvirksomhet.

Tabell 5-2: Endring i andel av sysselsatte i hver næring fra 2004-2012. Kilde: Menon (2014)

	Hele Regionen	Haugesund	Suldal	Sauda	Bokn	Tysvær	Karmøy	Utsira	Vindafjord	Etne	Sveio
Bygg og anlegg	2 %	1 %	8 %	3 %	-4 %	8 %	2 %	-10 %	-1 %	5 %	4 %
IT, tele og media	0 %	0 %	1 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	-3 %
Petromaritim	2 %	1 %	0 %	-1 %	16 %	-8 %	3 %	-8 %	11 %	2 %	-3 %
Finans	0 %	0 %	0 %	-2 %	-3 %	-1 %	0 %	0 %	-1 %	-1 %	-1 %
Handel	-1 %	-2 %	1 %	5 %	-1 %	-3 %	2 %	6 %	-3 %	-1 %	3 %
Helse og life science	0 %	0 %	-1 %	-1 %	0 %	0 %	1 %	0 %	-1 %	2 %	1 %
Kunnskapstjenester	1 %	1 %	0 %	0 %	0 %	0 %	1 %	-1 %	-1 %	2 %	0 %
Næringsmidler	0 %	-1 %	-2 %	0 %	0 %	-1 %	0 %	0 %	-1 %	-5 %	0 %
Industri	-3 %	0 %	8 %	-15 %	26 %	2 %	-9 %	0 %	-4 %	-5 %	-3 %
Reiseliv	0 %	0 %	0 %	5 %	-11 %	4 %	-2 %	13 %	1 %	-2 %	-2 %
Sjømat	-1 %	0 %	0 %	0 %	-15 %	0 %	-1 %	0 %	0 %	0 %	-2 %
Ren energi	0 %	0 %	-2 %	2 %	0 %	1 %	0 %	0 %	1 %	2 %	0 %
Generelle tjenester	0 %	0 %	-13 %	4 %	-8 %	-3 %	3 %	0 %	-2 %	2 %	6 %

5.4. Næringslivets robust- og sårbarhet

Haugesundregionen har fokus på robusthet og i høringsuttalelsen *Haugalandet mot 2050* kan vi lese at «Haugalandet skal framstå som robust og omstillingsdyktig, preget av høyfaglig styrke og evne til innovasjon. Det skal legges til rette for et tett samarbeid innen undervisningsbransjen, og mellom undervisning, forskning og næringsliv for å styrke rekruttering og kompetanseheving til det regionale næringslivet.»

Næringslivets robusthet forteller om hvor tilpasningsdyktig næringslivet i regionen er for eksterne sjokk. Vi vil her se på Haugesundregionens mulighet til å tilpasse seg en stor endring i etterspørselen etter arbeidskraft. Vi vil se på næringslivets robusthet langs tre parametere: Størrelsen på arbeidsmarkedet og tilknytning til andre arbeidsmarkeder både internt i regionen og eksternt, utdanningsnivå. Disse parameterne er allerede beskrevet andre steder i rapporten og vi vil derfor kun oppsummere funnene og knytte dem opp til en vurdering av næringslivets robusthet.

Når det gjelder størrelse på arbeidsmarkedet vil det være slik at kommuner med et større arbeidsmarked vil være mer robust enn mindre kommuner. Dette ettersom et eksternt sjokk vil påvirke bedriftene og næringene ulikt og dermed vil kommuner som har et differensiert næringsliv bli påvirket i mindre grad. Ser man kun på dette målet vil Haugesund og Karmøy være de mest robuste kommunene.

Et siste poeng når vi ser på næringslivets robusthet er å gjøre en vurdering av om hvem som er kundene til bedriftene. Risiko kan spres på ved at næringslivet selger sine varer og tjenester til et større marked. Kommuner som skal vokse utover egen befolkningsvekst er avhengig at de kan selge varer og tjenester til et større marked. Telemarksforsking sin inndeling av næringslivet i bedrift, besøk og lokal kan illustrere dette poenget, spesielt hvis vi tenker oss at besøks- og bedriftsnæringer leverer til kunder utenfor kommunen. Med unntak av Bokn har kommunene en fordeling av sitt næringsliv på ulike kundegrupper slik at risikoen og sårbarheten reduseres.

Figur 5-6: Andel av sysselsettingen i kommune fordelt på besøk, bedrift og lokal. Kilde: Menon/Telemarksforsking (2014)

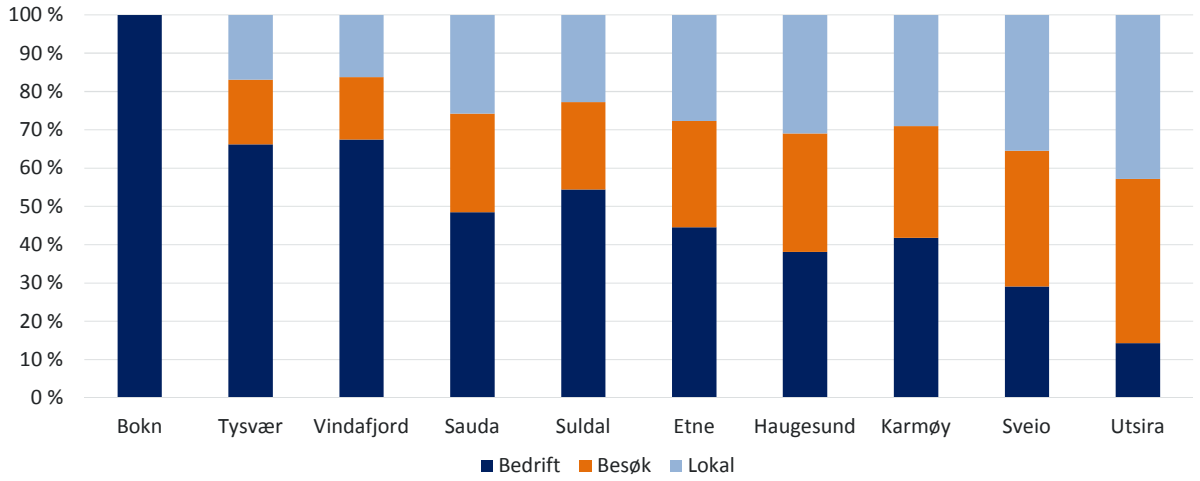

I dette delkapittelet vil vi derfor se nærmere på regionens næringsmessige sårbarhet. Med næringsmessig sårbarhet mener vi regionens risiko for å en fremtidig sterk nedgang i sysselsettingen. En slik risiko kan kobles opp mot en rekke faktorer. Her vil vi se på to av dem:

- Hvor avhengig er regionen av en enkelt eller noen få enkeltbedrifter
- Hvor avhengig er regionen av en enkelt bransje

Figur 5-7: Sårbarhet målt som største nærings andel av sysselsetting og største bedrifts andel av sysselsetting i det private næringslivet – offentlig sektor og bedrifter uten regnskapsplikt er holdt utenfor. Kilde: Menon

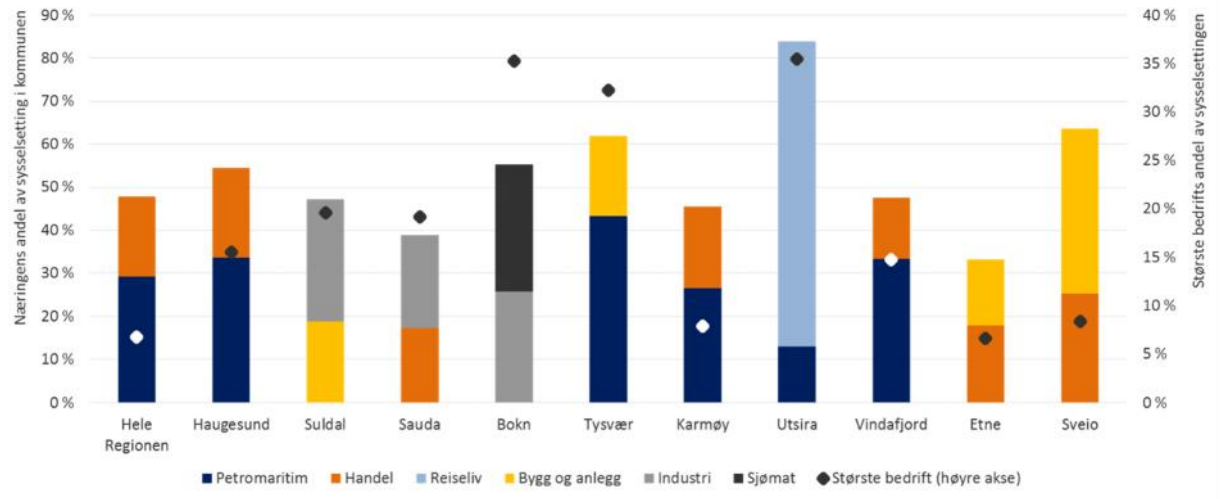

Petromaritim næring og bygg og anlegg er de to største næringene i Haugesundregionen. Dette er to svært konjunkturavhengige næringer. Mens lønnsomheten og utviklingen i petromaritim næring dels styres av verdensøkonomien og dels av aktiviteten i Nordsjøen, styres utviklingen i bygg- og anleggsnæringen av utviklingen i norsk økonomi. Byggenæringens Landsforening har beregnet at 40 prosent av omsetningen i bygg- og anleggsnæringen kommer fra offentlig sektor – i form av investeringer i nye bygg og rehabilitering av eksisterende bygningsmasse. Når kommunene skal stramme inn i sine budsjetter er det enklest å utsette nettopp investeringen i nye bygg og rehabilitering av gamle. Heller det enn å redusere tilbudet til innbyggerne. Når dette virkemiddelet benyttes aktivt i kommunene rammer det bygg- og anleggsnæringen hardt - spesielt ved ved-

varende nedgangstider. Hvis utviklingen i disse to er sammenfallende og nedadgående, skrus økonomien i Haugesundregionen til fra begge sider. Nedskaleringer i form av reduksjon i antall ansatte kan gi næringer og bedrifter en forverret konkurranseevne siden det tar tid å lære opp nye ansatte.

Tabell 5-3: Kommunene sårbarhet Kilde: Menon

	Viktigste næring	Største nærings andel av sysselsettingen	To største næringers andel av sysselsettingen	Største bedrift	Største bedrifts sysselsetting	Antall sysselsatte i næringslivet	Andel av sysselsettingen i næringslivet
Hele Regionen	Petro-maritim	29 %	48 %	Aibel	2 380	35 431	7 %
Haugesund	Petro-maritim	34 %	54 %	Aibel	2 380	15 382	15 %
Karmøy	Petro-maritim	27 %	45 %	Hydro	808	10 283	8 %
Vindafjord	Petro-maritim	33 %	47 %	Westcon	497	3 376	15 %
Tysvær	Petro-maritim	43 %	62 %	Statoil	864	2 682	32 %
Sauda	Industri	22 %	39 %	Eramet	214	1 117	19 %
Etne	Industri	18 %	33 %	Sunnhord-land MEK	37	1 027	3,6 %
Suldal	Industri	28 %	47 %	Norsk Sten	188	961	20 %
Sveio	Bygg og anlegg	38 %	64 %	LARS STAUPE AS	39	467	8 %
Bokn	Industri	26 %	55 %	Bokn plast	37	105	35 %
Utsira	Reiseliv	71 %	84 %	RUTEBÅTEN UTSIRA AS	11	31	35 %

Tabellen over oppsummerer den næringsmessige sårbarheten i hver av de ti kommunene i Haugesundregionen. Med unntak av Sauda er nesten 50 prosent av sysselsettingen i næringslivet knyttet opp mot et fåtall næringer. Dette gir indikasjoner på at næringslivet er sårbart hvis noe skulle inntreffe som påvirker etterspørselen innenfor disse næringene. I noen av kommunene er andelen sysselsatte knyttet til en bedrift vesentlig. Det er ingen tvil om at hvis noe skulle skje med denne så ville det få konsekvenser i lokalmiljøet. Det at kommunen er en del av et større arbeidsmarked kan redusere denne effekten ved at ledige arbeidstakere gis muligheter og absorberes andre steder i regionen.

Et siste punkt vi skal se på i samspillet mellom næringslivet i byen og omlandet er sårbarhet. Eksponering mot internasjonal konkurranse og strengere rammebetingelser gjør at deler av næringslivet på Haugalandet kan ha en sårbarhet i møte med framtida. Haugalandrådet har fått utarbeidet en enkel vurdering av sårbarheten ut fra pendlingssammenhenger, sysselsetting i vareproduserende næringer og industri, befolkningsutvikling, utdanningsnivå og bedriftsvekst.

Figur 5-8: Næringslivets sårbarhet Ill: Hordaland fylkeskommune. Kilde: Haugalandet mot 2050 Utkast til planprogram

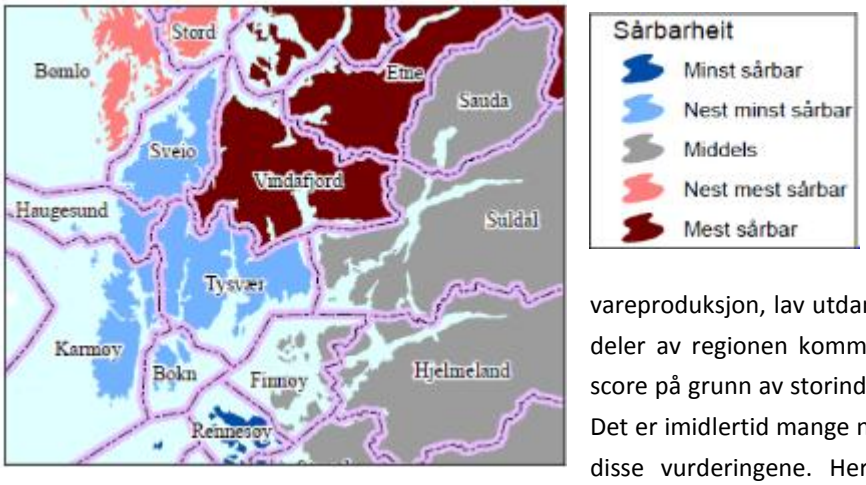

I Haugalandet mot 2050 (utkast til planprogram) blir kommunenes sårbarhet vurdert som følger: Etne og Vindafjord kommer her dårlig ut på grunn av mye vareproduksjon, lav utdanning og lav bedriftsvekst. Ytre deler av regionen kommer bedre ut, men får ikke full score på grunn av storindustri og moderat bedriftsvekst. Det er imidlertid mange nyanser som ikke fanges opp av disse vurderingene. Her knyttes også sårbarheten i næringslivet tett opp mot utviklingen i olje- og gassnæringen. «Utviklingen på Haugalandet har de senere år hatt nær sammenheng med aktiviteten på norsk sokkel. Prognoser tilsier at aktiviteten de nærmeste par tiårene vil være relativt høy, men at det er usikkerheter knyttet til framtidige funn og økt utvinning av eksisterende funn. Etter den tid forventer en avtrappende virksomhet, ut fra det som er kjent i dag.»

5.5. Hva sa bedriftene om deres sårbarhet i forhold til oljenæringen

Offshore leverandørindustri i Haugesundregionen har de senere år opplevd betydelig vekt. Veksten skyldes delvis sterk vekst i aktiviteten på norsk sokkel, og en betydelig etterspørsel etter offshore-tjenester internasjonalt.

Det siste tiåret har olje- og gassprisen holdt et svært høyt nivå sammenlignet med tiåret før. Til tross for dette har ikke driftsmarginen blant verdens største olje- og gasselskaper økt. De ti største olje- og gasselskaper i verden hadde i 2013 negativ cash-flow, hvilket betyr at det gikk vesentlig mer penger ut av selskapene enn hva som kom inn i form av inntekter. Manglende resultater blir i stor grad forklart av sterk økning i kostnader blant leverandørene kombinert med utbygging av mer marginale felt. Olje- og gasselskapene, herunder også de største operatørene på norsk sokkel, har derfor varslet reduserte investeringer. Investeringsviljen blir ytterligere redusert som følge av den siste tids bratte fall i oljepris. En reduksjon i drifts- og investeringskostnader blant olje- og gasselskapene vil naturlig nok også påvirke offshore leverandørindustri i Haugesundregionen. Vi spurte bedriftene om hvordan de så på framtidsutsiktene for sin bedrift i lys av et eventuelt aktivitetsfall i oljeøkonomien og lavere etterspørsel. Tilbakemeldingene fra bedriftene var svært forskjellige.

Noen bedrifter ga tilbakemelding på at de mente en slik nedgang var sunn for hele næringslivet i regionen. En nedgang i den petromaritime næringen ville blant annet gjøre det lettere for andre bedrifter å få tak i spesielt ingeniørkompetanse til en fornuftig pris. Andre anså motgangen som en mulighet for å bli bedre og at det bare var å jobbe på for å forbli konkurransedyktige.

En nedgang i drifts- og investeringskostnader vil trolig ramme topside/MMO[18] og subsea ulikt. Topside, som i Haugesundregionen er dominert av Aibel, har i tillegg til utfordringer med lavere investeringsnivå en betydelig

[18] MMO står for Maintenance Modification Operations. Det vil si modifikasjon og vedlikehold.

utfordring ved at olje- og gasselskapene i økende grad velger å bygge store deler av ved installasjoner ved verft i Asia. Topside har derfor i økende grad valgt å konsentrere seg om vedlikehold og ombygging av installasjonene.

Offshore-rederiene er i Haugesundregionen dominert av aktører innen både drift og subsea. Rederiene som er konsentrert om drift vil trolig bli rammet hardere enn rederier konsentrert om offshore konstruksjon. Mens rederier konsentrert om drift (PSV og AHTS-skip) kan møte betydelige utfordringer i form av reduserte rater, kan rederier konsentrert om offshore konstruksjon bli sterkere rammet gjennom en reduksjon i investeringer. Samtidig er store deler av offshore konstruksjon i Haugesund-regionen også konsentrert om subsea utbygginger. Signaler fra olje- og gasselskapene så langt er at de fortsatt vil ha betydelige subseainvesteringer, særlig på dypt vann. Dersom antatt fremtidig oljepris faller ytterligere, er det imidlertid grunn til å tro at flere av de planlagte investeringene vil bli kansellert.

Bedriftene i randsone til topside/MMO var ikke like pessimistiske. De var av den oppfatning at nivået ville stabilisere seg på et litt lavere nivå og at eventuelle nedbemanninger ville kunne løses ved naturlig avgang. Optimismen blant informantene var tilstede og flere trodde at krisen ville blåse av seg eller at man kunne snu seg mot andre markeder.

Bedriftene vi intervjuet som lå helt på siden av den petromaritime næringen var svært optimistiske rundt fremtiden og så for seg at deres marked ville vokse.

5.6. Innovasjonsevnen til Haugesundregionen

Innovasjon og FoU er å skape verdier på nye måter. Kommersiell utnyttelse av nye ideer er avgjørende for bedrifters og regioners konkurranseevne, og økonomisk vekst i en region. Noen regioner er klart mer FoU-intensive enn andre. Det generelle bildet er at fylker med store, forskningsintensive universiteter, høgskoler og institutter også har en høy konsentrasjon av FoU. Oslo er i en særklasse, Kongsbergmiljøet i Buskerud og NTNU i Sør-Trøndelag likeså.

FoU-aktiviteten i næringslivet har en sterk sammenheng med næringsstruktur og lokalisering av FoU-intensive næringer og miljøer. Offentlig etterspørsel kan også være en pådriver for innovasjon og FoU. Næringer som er globale kunnskapsnav er også forsknings- og innovasjonssentrene i verden. For å være i kunnskaps- og innovasjonsfronten er det nødvendig å kunne omsette forskningsresultater og ny teknologi i kommersialiserbare produkter så raskt som mulig. Det krever tette koblinger mellom bedrifter og forskningsmiljøer.

Næringslivet er godt representert med FoU i både Hordaland og Rogaland. Den store forskjellen finner vi i totale FoU-utgifter der Rogaland har gjennomgående lave totaltall. Delvis kan dette skyldes rapporteringen av FoU-utgifter. Næringslivet i Rogaland er spesielt rettet mot utvinning av olje og gass. Innovasjonsgraden i olje- og gassnæringen er høy ettersom utstyr og utforminger må tilpasses hvert enkelt prosjekt. Fordi FoU-utgifter er direkte relatert som kostnader inn i et prosjekt blir de i varierende grad registrert som FoU-utgifter i selskapene som jobber med utvikling av prosjektet. Denne systematisk manglende rapporteringen av FoU-utgifter bidrar nok i stor grad til de tilsynelatende svake resultatene. Offshore leverandørindustri er en betydelig næring i denne og i kombinasjon med den systematiske underrapporteringen av FoU-utgifter fra denne næringen kan dette forklare resultatet. Flere internasjonale studier har vist at den samfunnsøkonomiske avkastningen på forskning er svært høy[19]. Og det er grunn til å tro at den fulle verdiskapingen fra forskning og utvikling er enda høyere enn det som er vist i figuren under.

[19] Jones, C. I. og J. C. Williams (1998): Measuring the Social Returns to R&D, Quarterly Journal of Economics113(4), 1119-1135

Intensiteten i næringsrettet FoU avhenger sterkt av næringssammensetningen. Næringer som bioteknologi, elektronikk og IT er mer forskningsintensive enn eksempelvis bygg og anlegg og handel. De tre største næringene i Haugesundregionen er petromaritim, bygg og anlegg og handel. Det er grunn til å tro at førstnevnte står for store deler av den næringsrettede innovasjonen.

Figur 5-9: FoU-utgifter fordelt på fylker. Kilde: NIFU/SSB/Menon

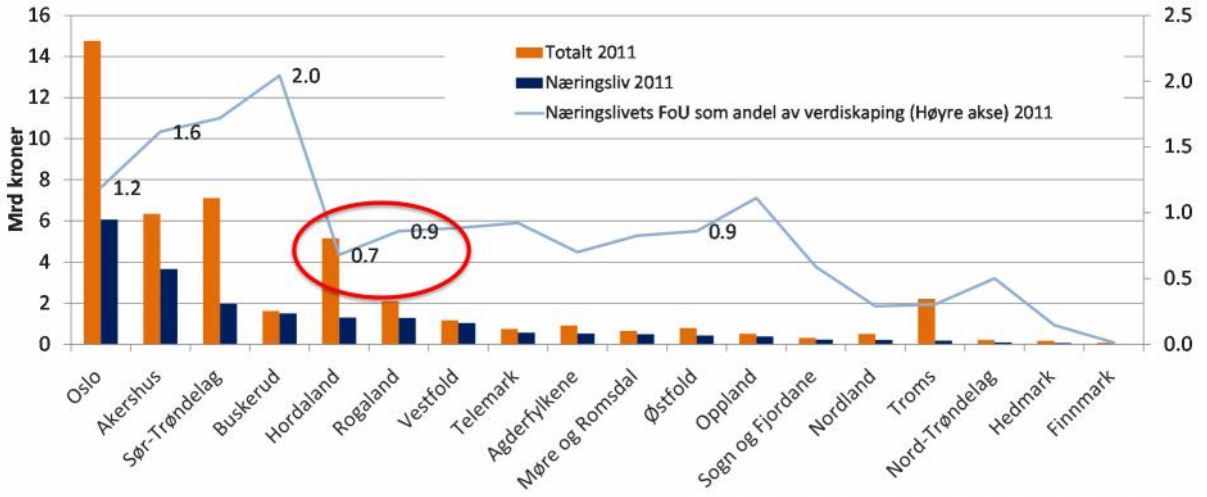

FoU-statistikk utarbeides på fylkesnivå. På kommunenivå kan SkatteFUNN[20] være en indikator for FoU. SkatteFUNN-ordningen er en skattefradragsordning hvor FoU-støtten gis som fradrag i utlignet skatt. Fradraget er rettighetsbasert. Dette vil si at bedriften har krav på fradraget gitt at vilkårene er oppfylt og prosjektet godkjent av Forskningsrådet. SSB evaluerte SkatteFUNN-ordningen i 2008. De viktigste funnene fra denne evalueringen var at SkatteFUNN fører til mer FoU i bedriftene, økt verdiskaping og flere innovasjoner.

Tallene i figuren under viser budsjetterte prosjektkostnader det er søkt skattefradrag på. Disse er noe overvurderte. Dette skyldes at prosjektkostnader, og derav skattefradraget, er budsjetterte tall. Erfaringsmessig er faktiske prosjektkostnader og fradrag på mellom 70 og 80 prosent av det budsjetterte. Bedriftene i Haugesund har klart flest budsjetterte prosjektkroner knyttet til SkatteFUNN-ordningen. Det er variasjoner mellom år. Dette trenger ikke være et tegn på økt eller redusert aktivitet, men kan snarere ha med at prosjektene går over flere år.

[20] SkatteFUNN-ordningen er en skattefradragsordning for næringslivets kostnader til forskning og utvikling. Gjennom SkatteFUNN kan små og mellomstore bedrifter (SMBer) få 20 prosent av prosjektkostnadene som skattefradrag gjennom skatteoppgjøret. Store bedrifter kan få 18 prosent fradrag av prosjektkostnadene.

Figur 5-10: Budsjetterte prosjektkostnader SkatteFUNN 2013. Kilde: Forskningsrådet

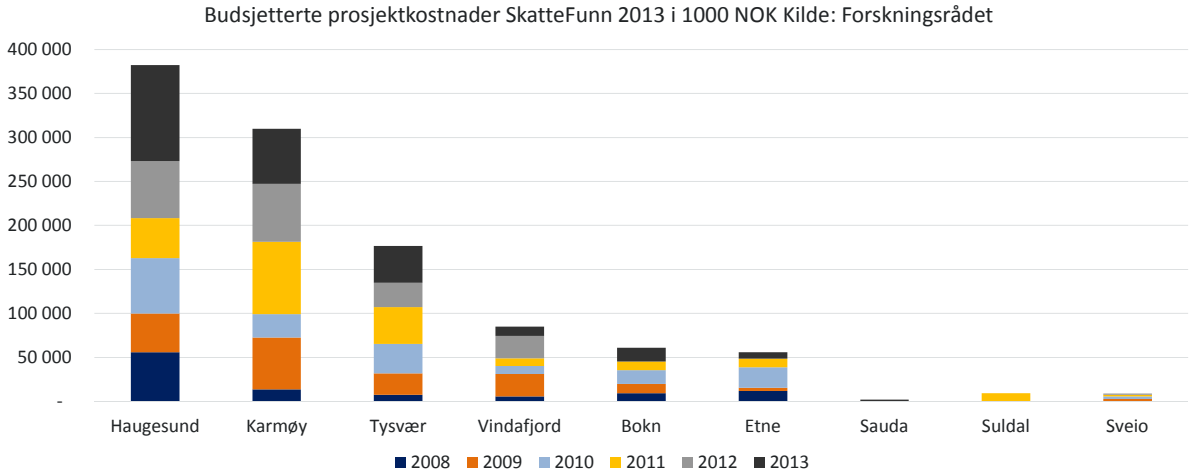

5.7. Klynger – et middel for vekst i en region

Næringsklynger er kjennetegnet ved at kvaliteten på næringsomgivelsene er høye, hvilket gjør det mer attraktivt for bedrifter og enkeltpersoner å flytte dit. Dette styrker igjen kvaliteten på næringsomgivelsene og gjør det enda mer attraktivt å etablere seg der.

Næringsklynger kan være regionale, nasjonale og internasjonale. Eksempelvis har vi i Norge en sterk olje- og gassklynge, men denne er spredt utover regionen slik kartet under viser. Den norske klyngen er en del av den internasjonale olje- og gassnæringen samtidig som de er i konkurranse med hverandre.

Figur 5-11 Verdiskaping i norsk olje- og gassnæring

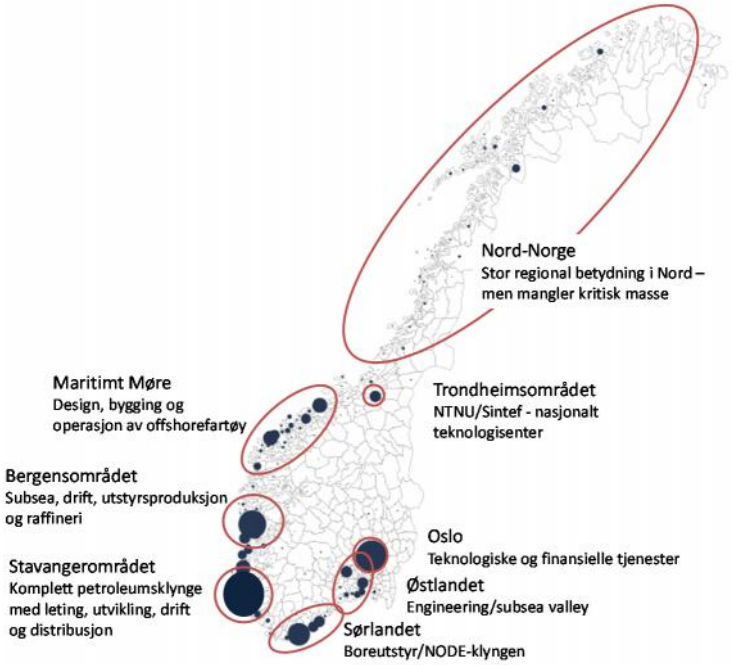

Bedriftene i en næringsklynge styrker hverandre. De klyngene med mest suksess kjennetegnes ved selvforsterkende vekst som drives frem av konkurranse, samarbeid, innovasjonspress og kunnskapsutvikling. Mange aktører i en næring innenfor et geografisk område danner grunnlaget for en klynge.

Når slike forhold ligger til grunn vil et kompetansemiljø bygges opp og kunne gi aktørene i klyngen en konkurransefordel. Det er ingen tvil om at det å være del av en klynge gir svært positive effekter i oppgangstider. Men det er grunn til å tro at sterke klynger også klarer seg bedre i nedgangstider. Bedrifter i en klynge er vant med å vokse i sterk konkurranse med andre, noe som forsterkes i nedgangstider. Vi spurte bedriftene om de betraktet seg som en del av en klynge og om denne var regional, nasjonal eller internasjonal.

Vi fikk helt klart bekreftet at flere bedrifter følte seg som en del av den nasjonale olje- og gassklyngen. Selv om noen reflekterte over at Haugesundregionen var lillebror sammenliknet med Stavanger anså de også dette som et konkurransefortrinn da tilgangen på næringsarealer begynte å bli knapp i Stavanger. Energirike ble oppgitt som en sentral regional klyngeaktør for energibedriftene. Bedriftene oppga også den maritime klyngen som sentral.

Et annet interessant poeng er at de bedriftene som drev innenfor helt andre bransjer enn den petromaritime næringen oppfattet nettopp olje- og gassklyngen som svært nyttig for regionen. Dette fordi de hadde store leveranser til næringen gjennom såkalte ringvirkninger av petroleumsaktiviteten. Et fåtall av bedriftene oppga at de ikke var med i noen regional klynge eller helt andre nasjonale klynger.

5.8. Landbruk er viktig i distriktene

Det er én næring som ikke omfattes av valgte næringsinndeling som har betydning i Haugesundregionen. Dette er landbruk. En ting er å se på verdiskaping målt i kroner og øre. Da kan vanskelig landbruk måle seg med de verdiene som skapes i næringslivet. For mange er landbruk en tilleggsnæring til annet lønnet arbeid enten i næringslivet eller kommunal sektor, og bidrar derfor til å opprettholde bosettingen i distriktene. Et aktivt landbruk er også viktig for å opprettholde kulturlandskapet og som matprodusent. Flere gårdsbruk ser muligheter innenfor kortreist mat og opplevelser rettet mot turister.

Landbruksnæringen i Haugsundregionen er i endring, og lønnsomheten svekkes i forhold til konkurransen fra arbeidsmarkedet for øvrig. Endringer skyldes også i stor grad internasjonale rammebetingelser og nye driftsmessige krav til effektivisering, samt tilpasninger til etterspørselen fra forbrukerne[21].

I «Regional plan Haugalandet mot 2050» kan vi lese at det innenfor landbruket gjennom flere år er pågått en strukturrasjonalisering, noe som har gitt færre heltids aktive bønder i Haugesundregionen, ikke minst på Bokn, i Vindafjord og i Tysvær. Det har også vært en nedgang i antall bruk, blant annet innen melkeproduksjon. Arealet av fulldyrket jord har også gått noe ned (ca. én prosent i året siste ti år), mens det beitete arealet har økt tilsvarende. Figuren under viser antall ansatte i landbruket i henholdsvis 2004, 2011 og 2012. I Vindafjord har antall ansatte i landbruket gått opp fra 2004, men ned fra 2011 til 2012.

[21] Regional plan «Haugalandet mot 2050» Utkast til planprogram er benyttet som kilde

Figur 5-12: Sysselsatte i landbruket Kilde: SSB/Menon

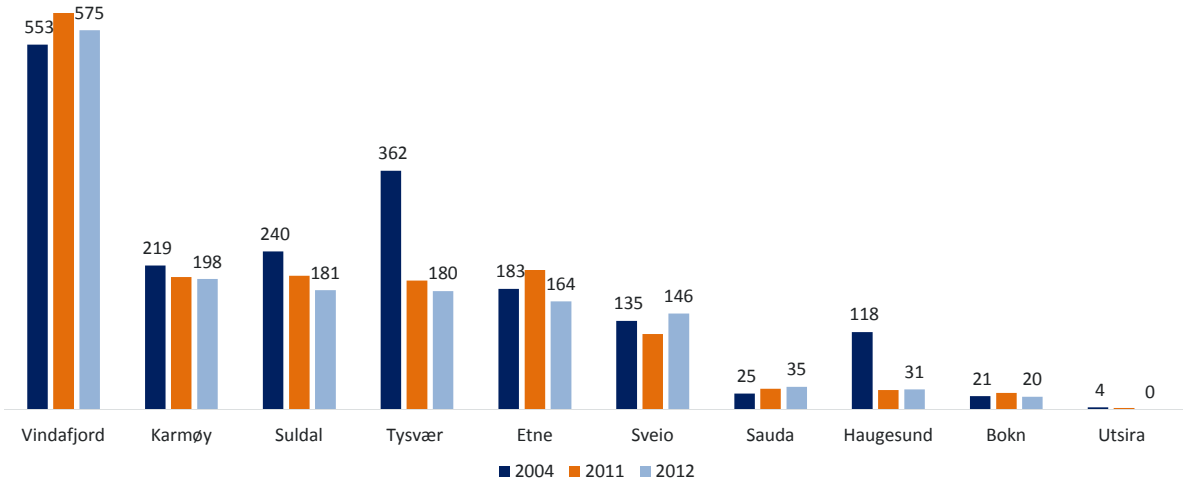

Nettopp Haugesundregionens nærme lokalisering til Rogaland gir landbruket en sentral posisjon. Rogaland er matfylket i Norge med en betydelig del av melk- og kjøttproduksjonen i landet. Rogaland har 10 prosent av jordbruksarealet i Norge og 20 prosent av melkekyr, annet storfe og vinterfôret sau. Haugalandet er en viktig bidragsyter til denne posisjonen som følge av store sammenhengende jordbruksareal og et vennlig kystklima. Også Etne og Sveio i Hordaland er å regne som gode jordbrukskommuner i regionen[22].

Verdiskapingen[23] i landbruket i Haugesundregionen er estimert til 458 millioner kroner. Utviklingen viser en økning i Haugesundregionen totalt sett som er drevet av vekst i Vindafjord spesielt. Også Karmøy, Suldal, Etne og Sveio har hatt en positiv utvikling selv om veksten har vært lav.

Figur 5-13: Verdiskaping i landbruket i millioner kroner Kilde: SSB/Menon

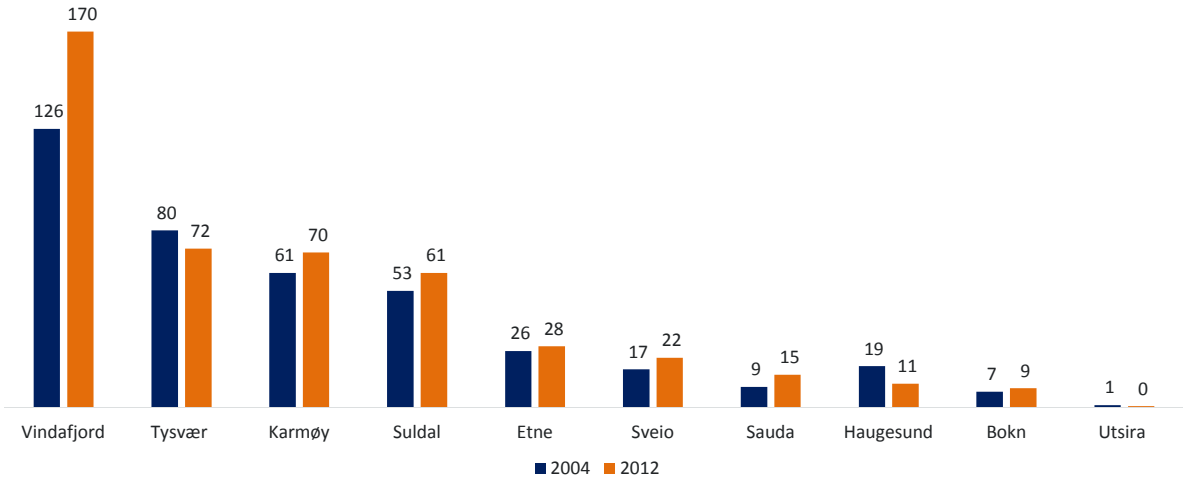

[22] Regional plan «Haugalandet mot 2050» Utkast til planprogram er benyttet som kilde

[23] Verdiskapingsestimatene for landbruket baserer seg på antall foretak i ulike ansettelseskategorier i kommunene, fylkesvise omsetningsratioer for ulike størrelseskategorier i form av ansatte på selskapene og fylkesvise ratioer mellom omsetning og verdiskaping, og ansatte og verdiskaping.

6. Samspill i arbeidsmarkedet

Tilgang på nok og kvalifisert arbeidskraft er avgjørende for at bedriftene skal kunne realisere sitt fulle potensial. Samtidig er det en klar sammenheng mellom befolkningsutvikling og vekst i sysselsetting. Dette gjør samhandling i arbeidsmarkedet til et viktig verktøy i den regionale utviklingen og hjelper å forstå samspillet mellom by og omland.

Det er liten tvil om at samhandling i arbeidsmarkedet påvirker regionens økonomiske vekst over tid.

- Regioner som evner å tiltrekke seg rett og nok kompetanse gis mulighet for vekst.
- Bedriftene får tilgang til et større arbeidsmarked, samtidig må bedriftene konkurrere om arbeidstakerne fordi det finnes alternativer.
- Tilsvarende gjelder for arbeidstakerne. De må gjøre seg attraktive for bedriftene fordi det finnes alternativ kompetanse, samtidig gis de muligheten til å velge andre alternativer.
- Netto utpendling betyr at det er tilgjengelig arbeidskapasitet i regionen, noe som kan gi rom for bedrifts-etableringer.
- Arbeidspendling mellom regioner kan gi redusert attraktivitet hvis pendling mellom kommunene gir kø og kaos på veinettet.

Tilbud og etterspørsel henger tett sammen. Arbeidsmarkedet i en region er avhengig av hva slags muligheter som finnes for arbeidsdeltakelse, til å få en interessant jobb i nærmiljøet og hvordan arbeidsutveksling mellom regioner fungerer. Sterke klynger er med på å gjøre arbeidsmarkedet attraktivt og gir en positiv effekt. Dette påvirker igjen hvor virksomheter plasseres og flyttes, hvordan de utvikler seg og hva de driver med.

En forutsetning for vekst er at innbyggerne er sysselsatt og deltar i arbeidslivet. Høy yrkesdeltakelse og lav arbeidsledighet som utgangspunkt innebærer at økt sysselsetting ikke kan skapes uten innflytting eller inn-pendling, noe som kan gi vekstutfordringer i kommuner med lav befolkningsvekst. Mens attraktiviteten til næringslivet blir behandlet under kapittelet om

Samspill i næringslivet, skal vi her se nærmere på hvor folk bor og hvor folk jobber. I tillegg handler det om befolkningsvekst. Vi skal se på det siste først.

6.1. Befolkningsvekst like under snittet i Norge

Den antatt viktigste variabelen for vekst i en region er knyttet til om folk faktisk flytter inn i regionen, det vil si om denne har en netto befolkningsvekst. Målt i antall innbyggere er Haugesundregionen en mindre region, men med en befolkningsvekst som ligger like under snittet i Norge. Fra 1.1.2008 til 1.1.2014 har Norges befolkning økt med 8,5 prosent. Ser vi på Haugesundregionen samlet lå veksten ett prosentpoeng under, på 7,5 prosent i samme periode, mot 6,2 prosent for Sunnhordland. Det bor klart flest i Haugesund og Karmøy. Begge har netto befolkningsvekst i perioden. Selv om dette ikke gir oss belegg for å si at Haugesund er en motor i regionen, er det ingen tvil om at by-kommunen er attraktiv for nye innbyggere.

Figur 6-1: Antall innbyggere[24]

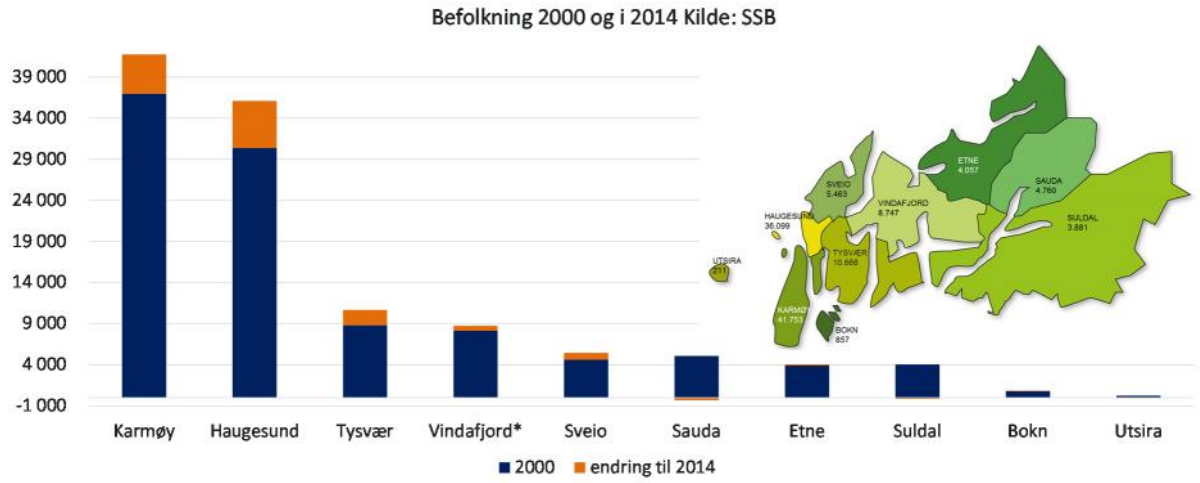

6.2. Hvor er det folk bor og hvor er det folk jobber?

Et klart samspill mellom by og omland er hvor folk bor og hvor folk jobber. Kortere reisetid og lavere reisekostnader gi samfunnsøkonomiske gevinster (NOU 2011:3, s. 66), slik at gode og godt betalte jobber nært bostedet er gunstig både for samfunnet og den enkelte. Pendling sprer aktivitet utover en større del av regionen, men kan også skape kø og kaos i pressområder. Det er med andre ord ingen fasit på hva som er riktig. Vi vet fra andre studier av infrastrukturutbygginger at produktiviteten i arbeidslivet øker når regioner blir koblet tettere sammen. Det er flere grunner til dette. Et helt sentralt poeng er at konkurransen mellom bedrifter og om arbeidstakere øker når regioner knyttes tettere sammen. Bedriftene får flere konkurrenter og dermed sterke incentiver til å holde seg i front konkurransemessig. Arbeidstakerne får på sin side et større jobbmarked der flere jobbtilbydere kan være aktuelle. Bedriftene kan også velge mellom flere ansatte. Tabellen under viser utvekslingen av arbeidstakere mellom regioner. Mer presist viser den andel av sysselsetting i kommunen som løses ved innpendling fra andre kommuner. Under vises tallstørrelsene i prosent og faktiske størrelser.

[24] For Vindafjord kommune har vi lagt til befolkningen i Ølen i 2000 selv om kommunesammenslåingen ikke skjedde før 1.1.2006.

Tabell 6-1 Bo- og jobbkommune. Kilde: Menon/SSB (2014)

		Jobber i ...									
		Haugesund	Karmøy	Tysvær	Bokn	Utsira	Sveio	Vindafjord	Etne	Suldal	Sauda
Bor i...	Haugesund	56 %	15 %	21 %	10 %	1 %	12 %	5 %	1 %	1 %	1 %
	Karmøy	24 %	77 %	13 %	9 %	2 %	3 %	4 %	1 %	1 %	0 %
	Tysvær	7 %	3 %	54 %	10 %	0 %	2 %	5 %	1 %	1 %	0 %
	Bokn	0 %	0 %	1 %	66 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %
	Utsira	0 %	0 %	0 %	0 %	91 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %
	Sveio	4 %	1 %	3 %	1 %	0 %	76 %	2 %	0 %	1 %	0 %
	Vindafjord	1 %	0 %	4 %	0 %	0 %	0 %	70 %	8 %	2 %	1 %
	Etne	0 %	0 %	0 %	1 %	0 %	0 %	8 %	83 %	0 %	0 %
	Suldal	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	1 %	0 %	76 %	3 %
	Sauda	0 %	0 %	0 %	1 %	1 %	0 %	0 %	0 %	3 %	92 %
	Andel av arbeidsstyken som løses med arbeidskraft internt i regionen	94 %	97 %	96 %	97 %	95 %	94 %	94 %	95 %	85 %	97 %
	Totalt antall sysselsatte i regionen	22 141	15 240	4 281	325	103	1 449	4 871	1 650	2 178	2 048

		Jobber i ...									
		Haguesund	Karmøy	Tysvær	Bokn	Utsira	Sveio	Vindafjord	Etne	Suldal	Sauda
Bor i...	Haugesund	12 416	2 221	883	32	1	178	235	16	20	13
	Karmøy	5 215	11 721	555	30	2	45	185	15	31	9
	Tysvær	1 657	467	2 333	33	-	34	230	13	28	5
	Bokn	56	17	47	213	-	-	9	-	1	-
	Utsira	7	3	-	-	94	-	-	-	-	-
	Sveio	876	155	112	4	-	1 101	77	6	13	2
	Vindafjord	332	73	157	-	-	5	3 412	138	34	11
	Etne	90	22	19	2	-	2	384	1 375	3	3
	Suldal	17	19	4	-	-	-	32	-	1 653	62
	Sauda	41	16	2	2	1	-	19	1	73	1 884
	SUM	20 707	14 714	4 112	316	98	1 365	4 583	1 564	1 856	1 989
	Totalt antall sysselsatte i regionen	22 141	15 240	4 281	325	103	1 449	4 871	1 650	2 178	2 048

Av tabellen kan vi lese tre sentrale poeng:

Sysselsettingsbehovet i regionen løses av det interne arbeidsmarkedet i regionen. Tilgangen på arbeidskraft løses i stor grad av arbeidstakere som bor i en av de ti kommunene i Haugesundregionen. Dette poenget er illustrert i den grå linjen. 9 av 10 kommuner løser over 90 prosent av sin etterspørsel etter arbeidskraft gjennom arbeidstakere som bor i egen eller en av de andre kommunene i Haugesundregionen. Unntaket er Suldal der 15 prosent av sysselsettingen i kommunen kommer fra kommuner utenfor Haugesundregionen.

Mange bor og jobber i samme kommune. Samtidig er det mange som bor i den samme kommunen de jobber i. Dette er illustrert ved de oransje boksene i tabellen, der prosenttallet viser andel av den totale arbeidsstyrken som løses ved hjelp av intern arbeidskraft, det vil si ved ansatte som jobber og bor i samme kommune. Haugesund og Tysvær skiller seg ut ved at kun halvparten av de som jobber i kommunen også bor i kommunen.

Større arbeidsutveksling mellom kommunene i og rundt Haugesund Av tabellen kan vi se at det er større arbeidsutveksling mellom kommunene i og rundt Haugesund. Dette er først og fremst en konsekvens av at de klart største jobbmarkedene er i Haugesund og Karmøy. Men også i de mindre regionene er arbeidsutvekslingen med de andre kommunene større nettopp i de kommunene som ligger tett opp mot Haugesund. Dernest er det en konsekvens av kort reisetid mellom bokommune og arbeidskommune som muliggjør pendling på tvers. Det neste spørsmålet blir da hvor langt unna byen en må før denne arbeidsdelingen opphører. Dette er forsøkt illustrert i Tabell 6-2 Reisetid i minutter mellom kommunehusene under.

I denne tabellen har vi markert alle kjøreavstander som er over 45 minutter med rødt. Hypotesen er at til dels lange avstander mellom by og omland kommer til uttrykk i lavere arbeidsutveksling. Menon har tidligere beregnet at 45 minutters reisetid er en tålegrense for pendling i Agder (se Skogstrøm et al. 2013). I følge Regionrådet i Finnmark har Transportøkonomisk institutt beregnet på oppdrag fra dem at tålegrensen for pendling i Finnmark

er 30 minutter.[25] Legger vi sammen informasjonen i tabellene over og under kan det synes som om tålegrensen for pendling er noe høyere i Haugesundregionen da vi finner arbeidsutveksling mellom kommuner med lenger pendlingsvei enn 45 minutter. Målet er imidlertid ikke helt perfekt da vi ikke har tatt høyde for hvor arbeidstaker faktisk bor og hvor jobben faktisk er lokalisert i kommunen. Dette kan øke eller redusere reisetiden.

Tabell 6-2 Reisetid i minutter mellom kommunehusene

	Karmøy	Tysvær	Bokn	Utsira	Sveio	Vindafjord	Etne	Sauda	Suldal
Haugesund	19	14	36	80	18	43	52	100	77
Karmøy		20	31	95	35	53	62	110	88
Tysvær			28	90	20	29	39	87	64
Bokn				102	46	56	65	113	91
Utsira					93	120	130	175	153
Sveio						38	47	96	73
Vindafjord							10	62	39
Etne								70	48
Sauda									27

6.3. Hvor er det arbeidsplassene finnes og skapes?

Det er nær sammenheng mellom befolkningsutvikling og utvikling av næringslivet. En region som skal vokse og tiltrekke seg flere innbyggere er avhengig at det skapes arbeidsplasser lokalt. I perioden fra 2000 til 2013 økte andelen arbeidsplasser i Haugesundregionen. I 2013 var 2,07 prosent av landets arbeidsplasser i en av de ti kommuner i Haugesundregionen, en svak økning fra for 13 år siden da tilsvarende andel var på 1,95 prosent.

De største arbeidsmarkedene er naturlig nok i Haugesund og Karmøy der det bor klart flest mennesker. Nesten 70 prosent av arbeidsplassene er lokalisert i Haugesund og Karmøy – uansett år.

[25] Fra studie gjennomført av TØI.

Figur 6-2: Antall arbeidsplasser. Kilde: SSB

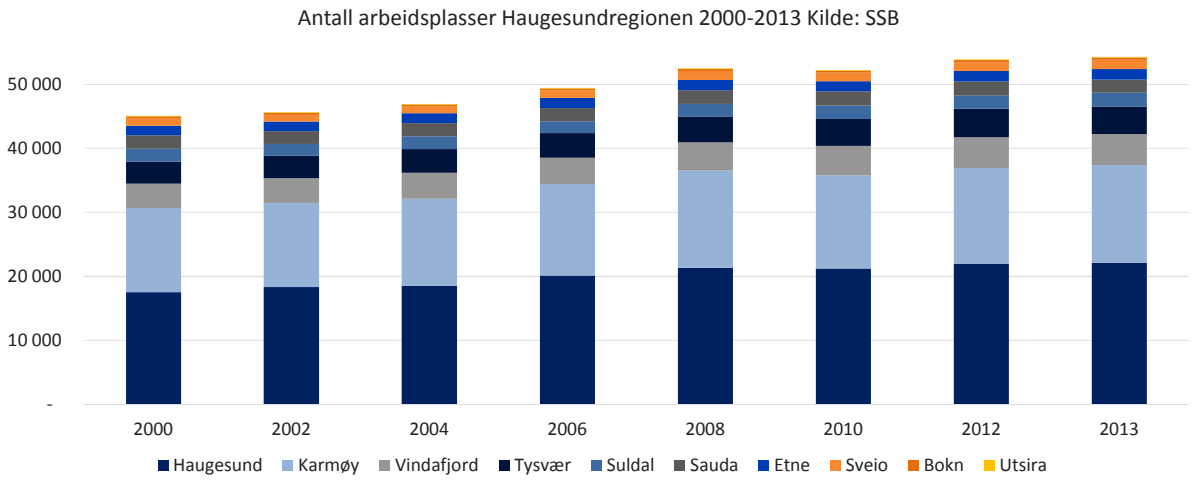

Sammenliknet med andre regioner ligger Haugesundregionen midt på treet når vi ser på evnen regionen har til å skape eller beholde arbeidsplasser. Figuren nedenfor viser andelen arbeidsplasser i ulike regioner sett opp mot total sysselsetting nasjonalt. Bergen kommune er et betydelig arbeidsmarked og har i likhet med Stavanger kommune økt fra 2000. Men også Haugesundregionen kan vise til vekst i andel arbeidsplasser. I samme perioden har Sunnhordland en svak negativ utvikling.

Figur 6-3: Andel arbeidsplasser i ulike regioner

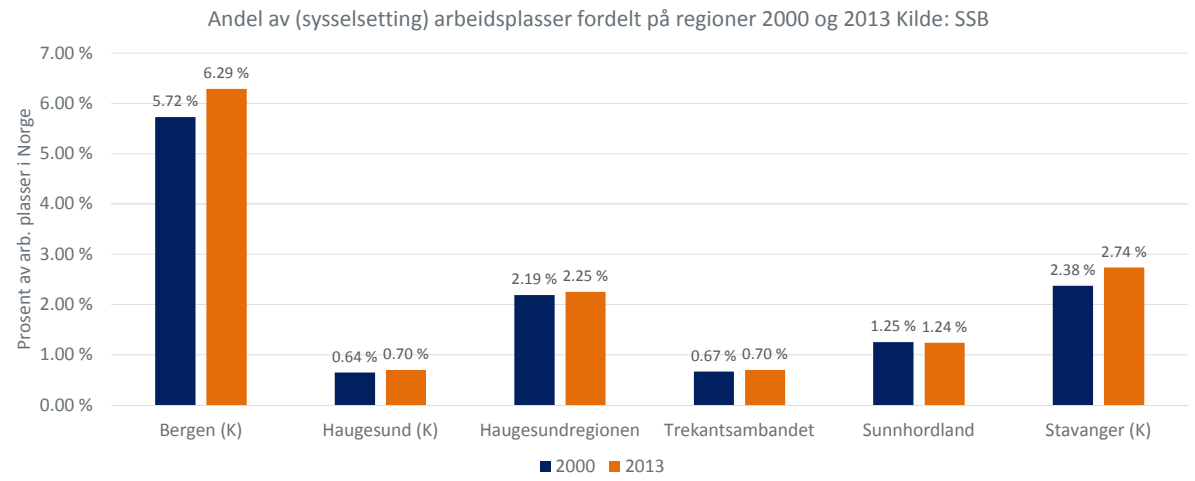

Det er imidlertid fire kommuner som har evnet å skape arbeidsplasser jamfør med utviklingen nasjonalt i perioden. Samtidig har nedgangen i de resterende kommunene vært mikroskopisk. Det er de minst folkerike kommunene i Haugesundregionen hvor andelen arbeidsplasser ikke følger utviklingen nasjonalt.

Figur 6-4 Andel arbeidsplasser i ti kommuner Kilde: SSB

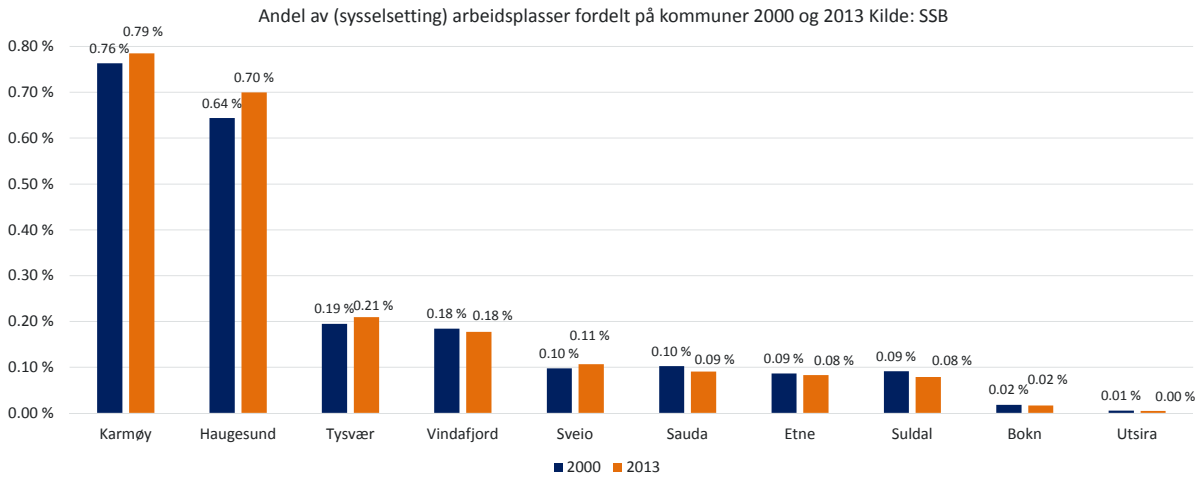

6.4. Netto innpendling til Haugesund

I dette prosjektet er vi også opptatt av arbeidsdeling med regionene som ligger tett opp mot Haugesundregionen. Figuren under viser arbeidspendling til Bergen og til Stavanger/Sandnes med omegn. Totalt pendler 3 250 personer ut av Haugesundregionen, mens 708 pendler inn når vi ser på regionene som ligger nærmest. Ifølge «Haugalandet mot 2050»[26] har gjennomsnittlig pendlingsavstand i løpet av de siste 25 årene i Norge økt. Bedre kommunikasjoner gjør at folk kan søke arbeid og tjenester innenfor større områder enn tidligere. Dette kan bidra til å styrke bosettingen i regioner i en viss avstand til byer og tettsteder. Vekstområdene har generelt en større utstrekning rundt de større byene enn rundt de mindre tettstedene i landet. Deler av befolkningen i Haugesundregionen har lang reiseavstand til omkringliggende tettsteder. Dette gir mindre fleksibilitet i forhold til valg av bolig- og arbeidssted, og svakere grunnlag for næringsetableringer. Haugesund og Karmøy, Stavanger og Bergen er de største jobbmarkedene. Arbeidsmarkedet i Stavanger kommune er to ganger større enn arbeidsmarkedet i Haugesund/Karmøy. Arbeidsmarkedet i Bergen kommune er over to ganger større enn arbeidsmarkedet i Stavanger kommune.

[26] Utkast til planprogram er benyttet som kilde

Figur 6-5: Netto pendling i 2013

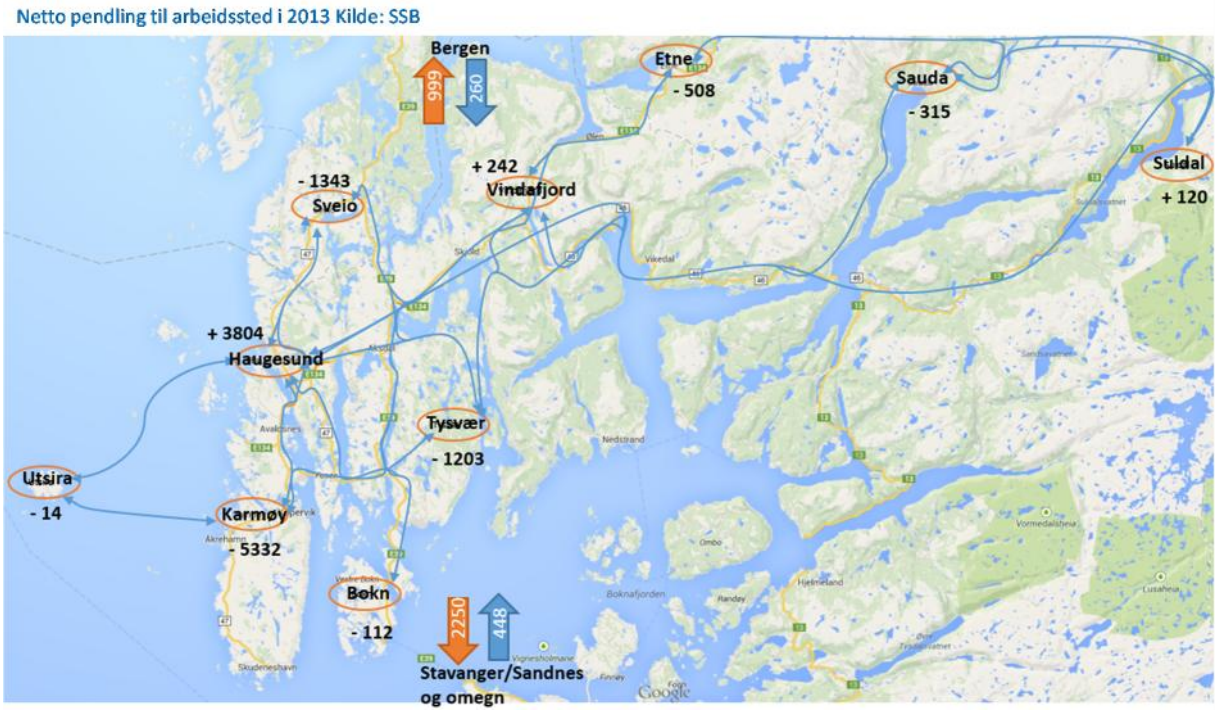

6.5. Innpendling av kompetanse til Haugesund - «brain drain» i omlandet

Tilgang til rett kompetanse kan være avgjørende for vekst i en bedrift og i en region. Hvis man ikke finner en relevant, spennende og godt betalt jobb der man bor, kan alternativet være å pendle. Generelt er det funnet at folk i sentrale strøk har lengre reisevei til jobb enn de som bor på mindre sentrale steder. Høyt utdannede arbeidstakere pendler i gjennomsnitt lenger enn andre arbeidstakere, spesielt i byene.

Skal kompetanseintensive næringer vokse, blir behovet for personer med høyere utdanning forsterket. Balansen mellom tilbud og etterspørsel etter mennesker med høyere utdanning er tillagt grunnleggende vekt for nasjonal og regional utvikling av kompetansearbeidsplasser (NOU 2011:3, s. 10). Tilsvarende gjelder behovet for fagarbeidere hvis man ser for seg vekst i industri og lokal tjenesteyting. Parameterne er gjensidig forsterkende. Næringsstrukturen i Haugesundregionen (kapittel 5) etterspør både høyt utdannet arbeidskraft, men også fagarbeidere. «Haugalandet mot 2050»[27] påpeker at næringsstrukturen i regionen tilsier et større behov for fagarbeidere enn gjennomsnittlig, noe som også reflekteres ved at en høyere andel elever i videregående skole avlegger fagprøver.

Pendling av kompetanse viser tydelig at det skjer en brain drain fra omlandet og inn til byen Haugesund. Fra 2008 til 2013 har trenden vært økende. Grafene under viser netto pendling av arbeidskraft inn til de ulike kommunene der omlandet, med unntak av Karmøy, er samlet i grafen til høyre.

[27] Utkast til planprogram er benyttet som kilde

Figur 6-6: Pendling høyere utdanning (personer)

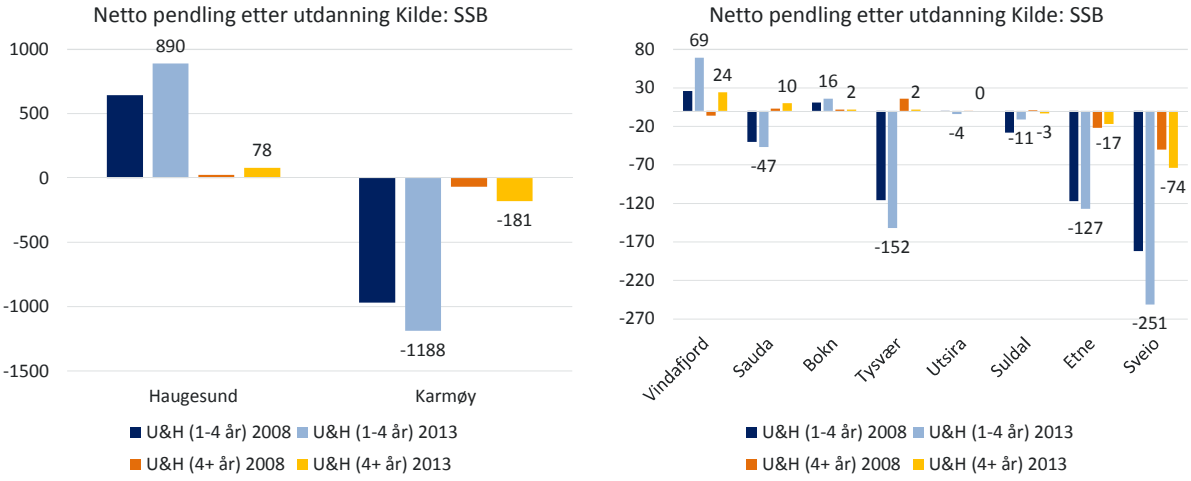

Tilsvarende som for høyt utdannet arbeidskraft tømmer Haugesund omlandet for fagarbeidere. Spesielt er det interessant å se på netto pendling fra Karmøy, siden dette sammen med Haugesund er ett av de to største arbeidsmarkedene.

Figur 6-7: Pendling fagutdanning (personer)

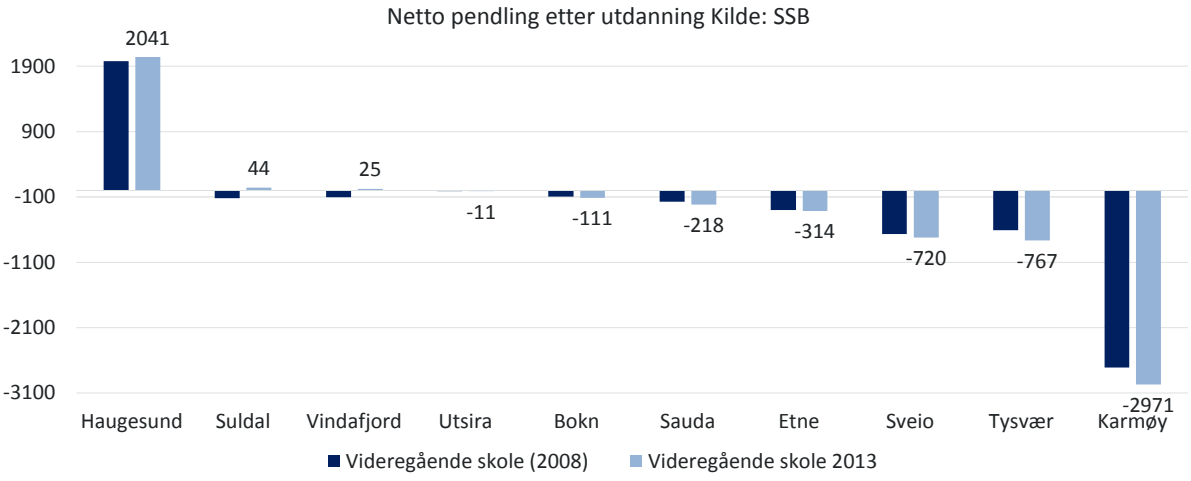

6.6. Kan utdannelsesnivå bidra til samspill i en region?

I et næringsliv som blir stadig mer internasjonalisert, teknologisk avansert og dynamisk, spiller kunnskap en stadig viktigere rolle for bedrifters konkurranseevne. Dette gjelder spesielt for norske bedrifter som har et langt høyere kostnadsnivå enn bedrifter i de fleste andre land. Siden norske konkurranseutsatte næringer vanskelig kan konkurrere på pris alene, blir kvalitets- og kunnskapsbygging stående sentralt. Kunnskapsbasert næringsutvikling handler om å øke kunnskapsinnholdet i det eksisterende næringslivet, og å omstille til nye næringer og vri næringsvirksomhet mot nye markeder.

Utvikling av et kunnskapsbasert næringsliv er sentralt, spesielt på regionsnivå. Ofte skjer dette i et dynamisk samspill mellom bedrifter og kunnskapsaktører, hvor markeds- og brukerbehov setter premisser for kunnskapsutvikling. Videre vil denne kunnskapen omdannes til produkter, tjenester og prosesser, hvilket leder til lønnsom vekst for bedriftene som er involvert og til økt verdiskaping for samfunnet som helhet. Mens det tidligere var vanlig å skille mellom kunnskapsintensive og lite kunnskapsintensive næringer, gir skillet mindre mening i dag. Ledende bedrifter innenfor alle næringer er i dag kunnskapsintensive, og det foregår kunnskapsdrevet utvikling i alle næringer.

Men er det slik at deling av kompetanse innvirker på samspill i en region? Vår hypotese inn i dette spørsmålet var at dette helt klart kunne være tilfelle. I bo- og arbeidsmarkedsregioner som Haugesundregionen vil kunnskapsmedarbeidere - på alle nivåer - kunne skape samspill i regionen. Dette kan både skje gjennom pendling av kompetanse, slik som beskrevet i avsnitt 0 over, eller det kan skje ved at folk bytter jobb og benytter sin kunnskap hos nye aktører. På den måten blir tilgangen på kompetanse en samspillsfaktor i en region. En regions evne til å utvikle seg, møte fremtidige utfordringer og derigjennom forbli konkurransedyktig er i økende grad avhengig av næringslivets investeringer i kunnskap og kompetanse og deres evne til å utnytte den humankapitalen som finnes i regionen og tiltrekke seg ny. Gjennom tilgangen av kompetansen i hver kommune gis mulighetsrommet til regionen. Selv om samspillseffekter av tilgjengelig kunnskap ikke er direkte påvisbare vil vi likevel se på dette her.

Figuren under viser andel av befolkningen med utdanning utover obligatorisk grunnskole i Haugesundregionen sammenliknet med hele landet, Hordaland, Rogaland og Sunnhordland. Bildet under gir oss to viktige indikasjoner.

Andelen arbeidstakere med videregående utdanning er høy i Haugesundregionen. Den er høyere enn på landsbasis, høyere enn når vi ser på Rogaland og Hordaland og litt lavere enn i Sunnhordland. Innenfor videregående utdanning finner vi også fagutdannede. Dette er en knapp ressurs i flere regioner. Regioner som har evnen til å tiltrekke seg kompetente talenter har naturlig nok et bedre utgangspunkt enn regioner som tilbyr arbeidsplasser som oppfattes som mindre attraktive. For at en region skal vedlikeholde eller bedre sin konkurranseevne er man avhengig av stadig tilgang til talenter som kan utvikle denne.

De tre største næringene i Haugesundregionen er petromaritim næring, bygg og anlegg og handel – innenfor de to førstnevnte er behovet for faglært arbeidskraft spesielt høyt. Utdanningsnivået i befolkningen ser ut til å harmonere godt med næringssammensettingen i regionen.

Det er færre i Haugesundregionen som har høyere utdanning. Andelen ligger like over Sunnhordland, men er lavere enn i Rogaland og Hordaland samlet. I en region som ligger «i midten» fremstår dette som et hensiktsmessig nivå. Andelen med høyere utdanning er generelt høyt i større byer som Bergen og Stavanger. Dette er også et resultat av at Norge urbaniseres og sentraliseres der høyt utdannede tiltrekkes av og flytter til storbyregioner.

Figur 6-8: Andel av befolkningen med utdanning utover obligatorisk grunnskole, og nivå på utdanningen 2013. Kilde: SSB (2014)

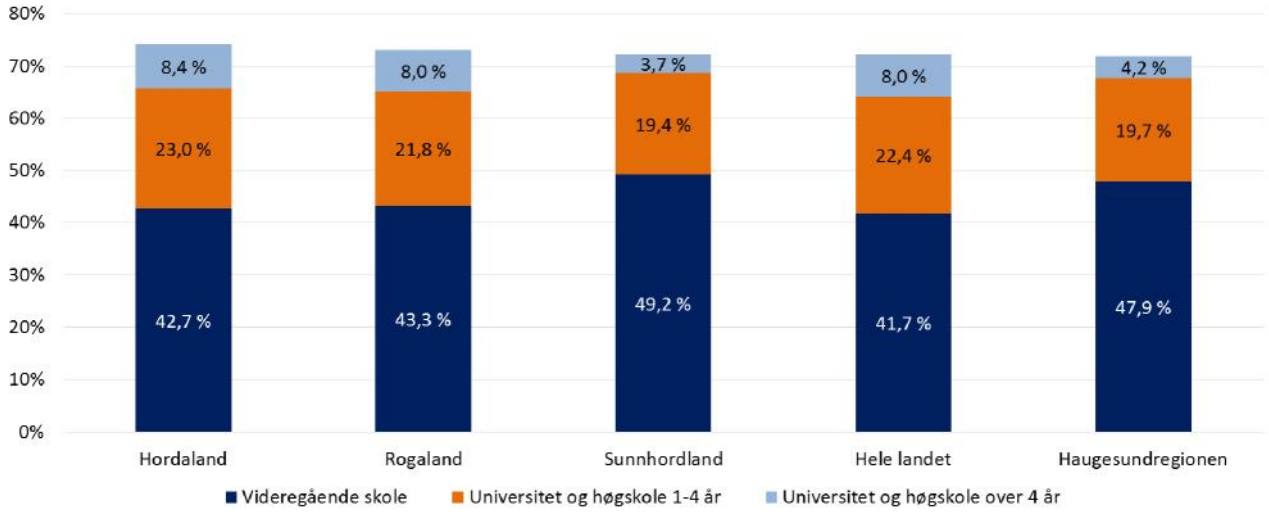

Hvis vi sammenlikner de ti kommunene innad i Haugesundregionen finner vi relativt små forskjeller. Det er faktisk overraskende stabilt også når vi ser på forskjellen mellom by og omland. Andelen med høyere utdanning på universitet og høgskolenivå er høyere i Haugesund enn i de andre kommunene, men den er likevel noe lavere enn landsgjennomsnittet.

Hva tyder dette resultatet på? Haugesund er definert som byen i denne studien og det er grunn til å tro at Haugesund – i likhet med andre byer - tiltrekker seg høyt utdannede mennesker som ønsker å bo sentralt. Dette argumentet synes å være styrket i figuren under. Pendlingsdataene forsterker bildet ytterligere gjennom at Haugesund tømmer omlandet sitt for høyt utdannet arbeidskraft. At forskjellene mellom by og omland er så små kan tyde på at man tar hele regionen i bruk til bosetting og at dette er en funksjonell bo- og arbeidsmarkeds-region.

Figur 6-9: Andel av befolkningen i kommunene i Haugesundregionen med utdanning utover obligatorisk grunnskole, og nivå på utdanningen 2013. Kilde: SSB (2014)

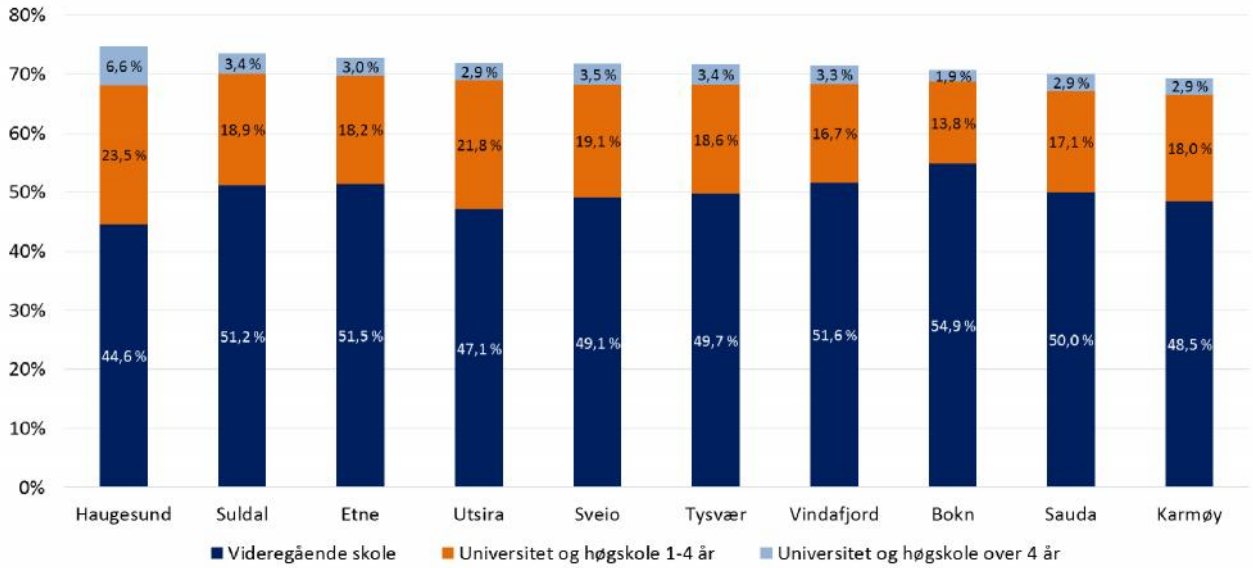

7. Samspill i det offentlige tjenestetilbudet

Det offentlige tjenestetilbudet er et bredt felt. Samtidig kan en effektiv arbeidsdeling innenfor utvikling av tjenester gi stordriftsfordeler. Noen offentlige oppgaver kan ikke løses lokalt slik som Politidistrikt, Høgskole-system og andre undervisningstilbud. Andre løses lokalt, men ofte i samarbeid med andre, slik som helse- og omsorgstilbud, renovasjonstjenester, administrative tjenester, tekniske tjenester mm. Gjennom å tilby offentlige tjenester på tvers av kommunegrenser kan stordriftsfordeler oppnås. Ved siden av offentlige oppgaver som løses i samarbeid kan man også tenke seg at den regionale utviklingen spiller sammen til beste for hele regionen. Vi har sett spesielt på hva kommunale planer uttrykker i forbindelse med sentrumsutvikling og utvikling av infra-struktur. Dette er to helt sentrale temaer for utvikling av en region som det offentlige forvalter.

En felles utvikling av en region fordrer at deltakerkommunene samarbeider tett – både med tanke på nærings-utvikling, organisering av det offentlige tjenestetilbudet, boligbygging, sentrumsutvikling med mer. Selv om kommunen aktivt har valgt et tett samarbeid krever det oppofrelse fra alle deltakende parter for at et felles resultat skal bli best mulig. Noen oppgaver kan det være vanskelig å forsvare overfor innbyggerne at man sam-arbeider om – da alle helst vil ha de gode prosjektene realisert i egen kommune. Eksempelvis vil alle ha bedre veier og et effektivt og godt utbygget kollektivtilbud.

Et samarbeid er evnen til å prioritere tiltak lokalt som er med på å løse eller bedre utfordringer regionalt. Kommunene i Haugesundregionen samarbeider som vi har sett formelt gjennom flere fora, men på en del om-råder omfatter samarbeidene ikke alle kommunene i regionen. Regionen deles også av fylkesgrensen mellom Rogaland og Hordaland, noe som gir ulik orientering i forhold til virkemidler for regional utvikling satt på fylkesnivå. Selv om det i praksis er et sterkt integrert felles arbeids-, bo- og servicemarked i Haugesundregionen, er ikke de formelle strukturene like tydelige, og kommunene har blitt kritisert for å være svake på strategisk samhandling. Vi har sett nærmere på konkrete oppgaver som løses i samarbeid mellom kommuner, hva kommunene selv oppgir i sine kommunale planer er enten et uutnyttet potensiale for samarbeid eller hva de samarbeider om i dag, og til slutt hvordan kommunene selv følger opp samarbeidsområder fra fylkesdelplanene.

7.1. Offentlige oppgaver som løses i samarbeid

Samarbeidet mellom kommuner i Haugesundregionen er i hovedsak strukturert gjennom interkommunale selskaper (IKS), med unntak av Haugaland og Sunnhordland politidistrikt som opererer som et organisasjonsledd under Politidirektoratet. Samarbeidet mellom kommunene skaper stordriftsfordeler som bidrar til å øke det kommunale tilbudet til innbyggerne i kommunene utover hva som ville vært mulig ellers. Disse oppnås gjennom at bedriftene leverer tjenester de er gode på til flere. Stordriftsfordelene blir ekstra viktige i Haugesundregionen ettersom regionen består av flere små kommuner, ofte med spredt bosetning, som vanskelig kan løse alle kommunale oppgaver selv. Det samme gjelder områder der det kreves omfattende infrastruktur, som for eksempel havnedrift. Et delmål i regional plan for areal og transport er nettopp samarbeid, og vi kan lese at «På Haugalandet samhandler offentlige og private aktører strategisk og tett ut fra egne styrker og roller i regionen - både internt, med naboregioner og med andre samarbeidspartnere.»

Samarbeid mellom kommuner og regioner i Haugesundregionen er godt dokumentert gjennom Regional plan for areal og transport. Her kan vi lese at kommunene i regionen samarbeider gjennom flere fora slik som: Haugesund Vekst, Haugaland Kraft, Karmsund Havnevesen, Haugaland Skole-Arbeidsliv og Visit Haugesund er eksempler på regionale samarbeid. På en del områder omfatter imidlertid ikke de interkommunale samarbeidene alle kommunene i regionen.

På regionnivå har Haugesundregionen antagelig det sterkeste fellesskapet med Sunnhordland. Noen kommuner er også orientert mot Ryfylke. Fylkesvis tilknytning gir den siste dimensjonen der kommunene orienterer seg mot Hordaland og Rogaland. Regionene har et sterkt integrert næringsliv i tillegg til felles interesser innenfor samferdsel spesielt og større offentlige oppgaver som helsevesen, høgskole og politi spesielt.

Også på kommunalt nivå ser man gevinsten av regionalt samarbeid. De forskjellige kommunene i regionen har ulike fortrinn som de ønsker å videreutvikle, og hvor det kan være fordelaktig med forankring i en regional plan. For eksempel har Tysvær kommune ambisjoner om å utnytte sin beliggenhet til å utvikle et sterkere kommunesenter og betydelige næringsområder. Tilsvarende ønsker Bokn kommune å utnytte sin framtidige nærhet til Stavangerregionen. Både Vindafjord og Etne løfter fram mulighetene for næringsetableringer i indre deler av regionen, Sveio ser sin beliggenhet mellom Haugesundregionen og Sunnhordland som strategisk for næringsetableringer, Sauda ser på seg som «fritidskommune», der turisme og hyttebygging er sentralt, og Utsira har ambisjoner om å bli et 0-utslippssamfunn. Felles for disse utviklingsprosjektene er at de kan ha regional betydning og gi fordeler utover egen kommune. Ved å se dem i en regional sammenheng kan det muligens bli lettere å få aksept og gjennomslag for en slik utvikling.[28] Tabellen under beskriver mer inngående noen av de formaliserte samarbeidene vi finner i Haugesundregionen.

[28] Regional plan for areal og transport på Haugalandet:

Tabell 7-1 Samarbeid på tvers av kommune- og fylkesgrenser

Selskap	Eierkommuner	Virksomhet
Haugaland kontrollutvalgssekretariat IKS	Bokn, Etne, Haugesund, Karmøy, Sauda, Suldal, Sveio, Tysvær, Utsira og Vindafjord.	Tilbyr sekretariattjenester til kontrollutvalgene i deltakerkommunene og nærliggende kommuner.
Haugaland og Sunnhordland politidistrikt	Haugesund, Tysvær, Sveio, Bokn, Karmøy, Utsira, Stord, Fitjar, Bømlo, Vindafjord, Etne, Sauda og Suldal.	Totalt fem sammenslåtte lensmannsdistrikt med hovedsete ved Haugesund Politistasjon. • Felles operativ enhet • PST utlendingsenhet
Haugaland Vekst IKS	Bokn, Etne, Haugesund, Karmøy, Sauda, Suldal, Sveio, Tysvær, Utsira, Vindafjord samt Rogaland Fylkeskommune	Arbeider med kommunal og regional næringsutvikling. Fokus på muligheter som kan gi positive ringvirkninger for Haugesundregionen.
Destinasjon Haugesund og Haugalandet Visit Haugesund	Haugesund, Karmøy, Utsira, Sveio, Tysvær, Bokn, Vindafjord og Etne	Koordinator og promotør for reiselivsnæringen i regionen. Promoterer og markedsfører reiselivet i regionen.
Karmsund Interkommunale Havnevesen IKS	Bokn (4 %), Bømlo (8 %), Haugesund (38 %), Karmøy (38 %), Sveio (4 %) og Tysvær (8 %).	Havnedrift. • Forvaltning av kaier og sjøområdet • Byutvikling og samfunnsansvar • Sjøbasert næringsutvikling • Tilrettelegging for økt sjøtransport
Haugaland Kraft	Karmøy kommune 44,84 %, Haugesund kommune 31,97 %, Tysvær kommune 9,80 %, Vindafjord kommune 6,85 %, Sveio kommune 5,05 %, Bokn kommune 1,08 % og Utsira kommune 0,41 %.	Kraftleverandør. Deres visjon er «*[å gi] kraft til en sterk og attraktiv region*» ved å «*forenkle og trygge hverdagen til våre kunder basert på framtidsrettet teknologi innen fornybar energi og telekommunikasjon.*» (Sitater hentet fra Haugaland Krafts nettsider)
Haugaland Skole-Arbeidsliv (HSA)	Bokn, Haugesund, Karmøy, Sveio, Tysvær, Utsira og Vindafjord	Knytter kontakt mellom skole og næringsliv. Koordinerer ungdomsskolenes samarbeid med lokalt næringsliv og videregående opplæring og er således en viktig bidragsyter til helhetstenkning i forhold til skolefaget utdanningsvalg.

Tabell 7-2 Samarbeid på tvers av kommune- og fylkesgrenser

Selskap	Eierkommuner	Virksomhet
Etne og Vindafjord Næringsutvikling SA	Etne og Vindafjord	Støtte til etablering og utvikling av bedrifter. *«Etne og Vindafjord Næringsutvikling SA er et lokalt næringsselskap av og for næringslivet. EVN samler næringslivet i Etne og Vindafjord til en attraktiv arbeidsregion, et sterkt kompetansenettverk og en slagkraftig premissleverandør» (f*ra hjemmesidene).
Sunnhordland Interkommunale miljøverk IKS	Austevoll (8,58 %), Bømlo (18,55 %), Fitjar (5,93 %), Kvinnherad (24,85 %), Stord (27,75 %), Sveio (8,77 %) og Tysnes (5,57 %)	Avfallshåndtering
Samarbeidsrådet for Sunnhordland IKS	Austevoll, Bømlo, Etne, Fitjar, Kvinnherad, Stord, Sveio, Tysnes. I tillegg er kommunene Fusa, Haugesund og Vindafjord observatører.	Regional utvikling og kommunesamarbeid i regionen. Fokus på å synliggjøre Sunnhordaland som region i nasjonal sammenheng og at den enkelte kommunes interesser skal fremheves i regionale og nasjonale spørsmål.
Interkommunalt arkiv i Hordaland IKS	Etne, Fedje, Fitjar, Fjell, Fusa, Granvin, Jondal, Kvam, Kvinnherad, Lindås, Masfjorden, Meland, Modalen, Odda, Os, Osterøy, Radøy, Samnanger, Stord, Sund, Sveio, Tysnes, Ullensvang, Ulvik, Vaksdal, Voss og Øygarden	Felles arkivtjenester for regionen. Selskapet sitt formål er å arbeide for at for at verdifullt arkivmateriale i deltakerkommunene blir tatt vare på og sikret for samtid og ettertid, og gjort tilgjengelig for offentlig virksomhet, forsking og andre administrative og kulturelle formål, jf. Arkivlova § 6.
Legevakt	Tysvær, Sveio og Bokn	Samarbeid om felles legevakt.
Helse Fonna		Gir spesialhelsetjenester til totalt 19 kommuner. Administrasjonssted er i Haugesund

Figur 7-1Tabell 7 2 Samarbeid på tvers av kommune- og fylkesgrenser

7.2. Hva sier kommunene selv om samarbeid og samarbeidspotensial

Selskap	Eierkommuner	Virksomhet
Haugaland Interkommunale Miljøverk	Bokn, Etne, Vindafjord, Tysvær og Haugesund	Renovasjon og avfallshåndtering

Ved siden av det samarbeidet som er nedfelt i etablerte organisasjoner og selskaper er kommunene også del av mer uformelle samarbeid. Disse er av svært ulik karakter og tar ofte utgangspunkt i en utfordring i kommunen eller mellom en kommune og nabokommunen(e). Samtidig som kommunene utvikler egne fortrinn som styrker helheten, må de samtidig ha fokus på samarbeid innen områder der regionen inngår i en større sammenheng. Vi har sett kort på hva dette er.

Haugesund oppgir at de er en pådriver i forhold til nasjonale og fylkeskommunale planer. Dette for å få til gode helhetsløsninger for regionen. Kommunen jobber med å styrke regionsamarbeidet slik at dette skal virke som en motor og drivkraft i utviklingen av hele Haugesundsregionen.

Karmøy er opptatt av samarbeid med Haugesund kommune spesielt fordi de deler kommunegrense. I grenseområdene mellom Haugesund, Karmøy og Tysvær er bebyggelsen mer eller mindre i ferd med å gro sammen og det kan oppstå situasjoner der kommunegrensene kan virke som usynlige barrierer og bremsende på utviklingen i området. For å unngå dette har Karmøy tatt initiativ til at det blir utarbeidet en felles kommunedelplan som dekker grenseområdene, i første omgang innen arealdisponering. Norheimsområdet vil, når T-forbindelsen og veien mot Raglamyr kommer, bli et sentralt område som det i planperioden kan bli aktuelt å legge fellesfunksjoner til. Plansamarbeidet skal sørge for å sikre områder til offentlige formål.

Etne er en del av både Sunnhordland og Haugesundregionen og samarbeider formelt med disse på region- og kommunenivå. De ligger også tett til Hardanger og Ryfylke. Kommunen ser et potensial i at Sunnhordland og Haugesundregionen går sammen inn i en felles region. Etne ser et uutnyttet potensiale i å delta i regionalt utviklingsarbeid og dele felles regionale funksjoner mellom flere kommuner.

Sauda jobber i dag med å videreutvikle samarbeidet i Ryfylke innen kulturtilbud og bibliotek. Kommunen ser et klart potensial i å utvikle et interkommunalt samarbeid med Etne, Suldal og Vindafjord innen helse- og omsorgstjenester. Sauda har i dag et interkommunalt samarbeid med Suldal knyttet til ansettelse av en SLT-koordinator som skal jobbe med forebygging av kriminalitet og rus.

Sveio ser et potensial i å samarbeide interkommunalt om å løse komplekse administrative oppgaver. Kommunen er opptatt av å finne gode interkommunale samarbeid om offentlig tjenesteproduksjon der dette er formålstjenlig.

Suldal orienterer seg bredt og søker regionale løsninger på felles utfordringer i Ryfylke i tillegg til Haugesundregionen, Hardanger, Vest-Telemark og Setesdal. Datasamarbeidet i Ryfylke skal utvides til også å omfatte kommunal tjenesteyting og andre administrative funksjoner i kommunene.

Vindafjord oppgir at de har kontinuerlig fokus på effektiv ressursbruk også interkommunalt samarbeid. Av etablerte interkommunale samarbeid er legevaktsordningen i samarbeid med Etne. Kommunen har samarbeidsavtale med Helse Fonna og de deltar i BAS-samarbeid med nabokommunene (Haugaland interkommunale barnevernsamarbeid). Det oppgis også et interkommunalt samarbeid om langvarige psykiatri-pasienter.

Tysvær sier at samarbeid mellom de ni kommunene i Haugesund-regionen generelt er viktig, blant annet gjennom fylkesdelplanen for areal og transport på Haugalandet som nå er under revidering. Denne legger føringer for vekst og utvikling også i Tysvær. Det er generelt viktig med samarbeid med nabokommuner om

overordnet infrastruktur. Kommunen har en samarbeidsavtale om barneverns- og PPT-tjenester med Bokn kommune og legevaktsamarbeid med nabokommunene Sveio og Bokn. Det er et uutnyttet potensial i å utvikle samarbeid innen flere tjenesteområder med nabokommuner.

Utsira samarbeider med de andre kommunene i Haugesundregionen gjennom Haugaland vekst. Det samme gjør **Bokn**.

7.3. Samarbeidsklima i Haugesundregionen

Kommunene i Haugesundregionen har svært forskjellige utviklingstrekk. Mens noen kommuner har utfordringer knyttet opp mot generell næringsutvikling, opplever andre kommuner sterkt press innen bosetting og infrastruktur. De 10 kommunene i Haugesundregionen er av svært ulik størrelse. Haugesund og Karmøy dominerer i regionen med 67 prosent av innbyggerne. Tross ulik størrelse er kommunene i Haugesundregionen hver og en bærebjelker i det regionale velferdssamfunnet med ansvar for å tilby sentrale tjenester til innbyggerne og næringsliv. Den lokale og regionale samfunns- og næringsutviklingen er av stor betydning for bedriftenes konkurranseevne og kommunene er tjent med å spille på lag for å møte felles utfordringer som påvirker utviklingen i både privat og kommunal sektor.

Kommunenes ulike profil og utfordringer påvirker samarbeidsklimaet i regionen og hva de ulike kommunene kan få ut av en felles innsats. Kommunesektoren har betydelige oppgaver og ansvar når det gjelder å legge til rette for vekst og utvikling. Et godt samarbeidsklima mellom kommunene er helt klart en fordel i et slikt samarbeide.

En klar tilbakemelding er at et samarbeidsprosjekt må være klart og tydelig definert og det må gi verdi til alle kommunene. Samarbeidsklima mellom kommunene i Haugesundregionen fremstår som godt. Et flertall av kommunene oppgir at veldig mye fungerer bra, samtidig er det et men … fra flere hold.

Et **utydelig regionsenter** er en av utfordringene for samarbeid som trekkes frem av flere kommuner. Haugesund og Karmøy er de to største kommunene i regionen målt i antall innbyggere. Flere påpeker at det foregår en pågående konflikt mellom disse som hemmer samarbeidet i regionen generelt og samarbeidsklimaet spesielt. Vi har i denne analysen ikke gått inn på omfanget og innholdet i konflikten, men ønsker å påpeke at dette trekkes frem i debatten om samarbeidsklima.

Flere forvaltningsnivåer fører til at kommunene jobber i forskjellige retninger. Kommunene i Haugesundregionen er underlagt to fylker og tilhører tre regioner. I praksis betyr dette at ulike kommuner i Haugesundregionen er underlagt føringer innen samfunns- og arealplanlegging som ikke er ensrettede. Fylkesplanene for Hordaland og Rogaland fokuserer på utvikling av Bergen og Stavanger som regionssentra, snarere enn Haugesund. I tillegg kommer føringer fra regionale konstellasjoner som Sunnhordland, Haugesundregionen og Ryfylke.

Ved at det både er uenighet knyttet til regionssenteret og kommunene er underlagt ulike forvaltningsnivåer blir diskusjonen om hva skal skje hvor? og hvordan skal midlene prioriteres? svært vanskelig – i hvert fall når man vurderer dette utenfra. Utbyggingstakt og fordeling av vekstpotensialet er en ting, prioritering av samferdsels-prosjekter er en annen. Det å evne å skape vekst i hele regionen er et tredje.

De oppgavene som det fungerer best å samarbeide om er knyttet til leveranser av offentlige tjenester. Gjennom felles organisering av oppgaveløsning utløses stordriftsfordeler. Slike samarbeid er ofte organisert som interkommunale selskaper (renovasjon, turistinformasjon, havnevesen) eller det er større offentlige oppgaver

(sykehus, NAV og Politidistrikt). De fleste gir tilbakemelding på at IKS-samarbeidet fungerer godt selv om det kan være en utfordring å gi fra seg styringen (på godt og vondt).

Like barn leker best er også påpekt. Med dette menes at samarbeid mellom kommuner som har de samme utfordringene er mer fruktbart fordi de trekker i samme retning. Samarbeid på politisk og administrativt nivå trekkes også frem som fruktbart. Det samme gjelder næringslivssamarbeid og samarbeid om sentrale funksjoner som havn og flyplass. Listen over eksempler på hvilke samarbeid som fungerer er betydelig lengere enn listen over det som ikke fungerer. De fleste er enige i at man ikke kan samarbeide om nivået på skatter og avgifter og den lokale samfunnsutviklingen. Dette er forhold som må adresseres lokalt.

På spørsmål om hva som skal til for å få samarbeid til å fungere oppgis tettere kontakt, bedre tillit, respekt for hverandres ulike ståsted og behov, en likere fordeling av oppgaver og goder, og egnede arenaer og møteplasser. Felles visjon og klare fremtidsrettede mål og ikke minst at samarbeidet oppfattes for forpliktende av alle parter er en annen side av dette. At økonomiske gevinster tydeliggjøres nevnes også som et element for å få etablert samarbeid mellom kommuner. Det pekes på at det som gjør samarbeid vanskeligst er de tilfellene hvor en kommune må gi en fordel til en annen – selv om denne kanskje får igjen på andre områder. Et fruktbart samarbeid finnes helt klart der en ser nytten av å utvikle hverandre i fellesskap.

Samarbeidspotensialet er ikke fullt utløst i Haugesundregionen. Planarbeid er et område som noen kommuner mener man helt klart burde samarbeide om. Felles fakturering nevnes som en mulig samarbeidsarena, helsetjenester er et annet område. Et samarbeid om kollektivtransport nevnes av en av kommunene som et mulig samarbeidsområde. Kultur og idrett og videregående opplæring nevnes av en annen. Det understrekes av flere at man i prinsippet kan samarbeide om hva som helst, men at samarbeid ikke kommer av seg selv.

7.4. Haugesundregionen – hva ligger i dette?

En sterk region i midten kan dra fordel av et tydelig regionsenter. Nå er det tidligere påpekt at flere kommuner mener dette tydelige senteret mangler i Haugesundregionen. Vi spurte likevel kommunene hva de la i Haugesund som regionsenter.

Haugesund er «byen til min kommune» var det flere som påpekte, en annen ga tilbakemeldingen «Haugesund er hovedstaden i Haugesundregionen». Som byen for et omland spiller Haugesund en rolle som tilbyder av et utvidet handels-, kultur- og opplevelsestilbud til sitt omland. Flere av de mindre kommunene påpekte viktigheten av at Haugesund tok sin rolle som by for dem, med alt dette innebar, alvorlig. I et regionsenter forventes det også at man finner sentrale regionfunksjoner som sykehus, spesialhelsetjeneste, direktorat, distriktskontor politi, domstol, studietilbud/høyskole, kontor for regionale funksjoner mm. Det forventes også at knutepunktet for kollektivtrafikk befinner seg i et regionsenter. Samtidig var det noen kommuner som definerte regionsenteret som noe annet enn kommunen Haugesund.

I sentrumsplan for Haugesund står det at «Haugesund skal være et samlingspunkt og en drivkraft for Haugalandet. Haugesund skal fremstå som en moderne by bygget på lokal historie, kunnskap, ny teknologi, gass, maritim tilknytning og kulturaktiviteter. Haugesund skal være en gjestfri, trivelig og pulserende by for byens borgere og besøkende.» Dette tar opp i seg mye av det som omlandet legger i Haugesund som regionsenter.

Et tydelig regionsenter har en agenda for hvordan og hva man bør samarbeide med omlandet om. Vi spurte kommunene om dette. Her vil vi påstå at svarene som kommunene ga var langt fra entydige. Et regionsenter måtte ha som oppgave å være møteplass og arena for dialog om felles utfordringer for regionen. Et punkt som flere var opptatt av var at regionsenteret måtte jobbe for vekst og utvikling i alle kommunene. Det at samarbeidet

var likeverdig var kommunene spesielt opptatt av. Det var vanskelig for dem å godta et fellesskap der man satser på noen og ikke alle.

Det at regionsentret hadde en tydelig plan de jobbet ut fra, der også de mindre kommunene fikk ta del i veksten, var helt essensielt. Det å fasilitere for en felles diskusjon knyttet til regional utvikling der hele regionen ble sett og hørt ble trukket frem. Boligstruktur og hvilken type boliger det bør legges til rette for i sentrum og i omland kunne være en naturlig del av denne diskusjonen slik at omlandet og byen kunne utfylle hverandre på en bedre måte.

Ellers ble det nevnt at et regionsamarbeid kunne inneholde helsefunksjoner, felles rammevilkår for utbyggere, investeringer i og utvikling av infrastruktur og kommunikasjon og felles utbyggings- og planarbeid.

En tydelig og naturlig arbeidsdeling mellom regionsenteret og de omkringliggende kommunene blir konkretisert som mer detaljhandel og spesialbutikker i regionsenteret som først og fremst skal dekke behovet til innbyggere i eget omland. Videre blir det nevnt en tydeligere arbeidsdeling innenfor næringsutvikling mellom regionsenter og omland der de arbeidsintensive og publikumsrettede arbeidsplasser ble lagt nær bykjernen mens den arealkrevende næringsutviklingen primært skjedde i omlandet. Kommunene så også for seg en høyere utnyttelsesgrad i byen med et større innslag av leiligheter. Tilsvarende mer eneboliger og rekkehus i omlandet. Det at regionsenteret i dag også er en kommune bidrar til at mange av prosessene stopper opp.

7.5. Forholdet til Sunnhordland

Sunnhordland har delvis overlapp med Haugesundregionen. De som oppgir at de i dag har et forhold til Sunnhordland er de kommunene som enten grenser til regionen eller som er en del av denne. Det oppgis også samarbeid mellom regionene der Haugesund og Vindafjord er observatører i Samarbeidsrådet for Sunnhordland.

Kommunene i Haugesundregionen og Sunnhordland samarbeider først og fremst om felles tjenester til sine innbyggere. Dernest er det bred samhandling rundt reiseliv (Visit Sunnhordland og Folgefonna nasjonalpark / nasjonalparksenter og tilhørende verdiskapingsprogram), forvaltning av kulturarv (Sunnhordland museum) og forvaltning av naturressurser (vassdirektiv og strandsoneplanlegging).

På spørsmål om det er noe som Haugesundregionen burde samarbeid tettere med Sunnhordland om trekkes det frem at et bredere samarbeide vil samlet kunne gi større nasjonal innflytelse eksempelvis innen spørsmål knyttet til infrastruktur, spesielt E-39 Stavanger-Bergen og E-134 mot Oslo. Innen reiseliv kan de to destinasjonene samarbeide mer enn i dag, med felles markedsføringstiltak, utenlandssatsing, om flyplass, havn, cruisetrafikk mm. Haugesundregionen og Sunnhordland kunne ha nytte av samarbeid for å stå sterkere mot Stavanger og Bergen, både om lokalisering av statlige og fylkeskommunale funksjoner, helsetilbud, utdanningsinstitusjoner og satsinger innen næringsliv for å skape flere arbeidsplasser. I konkurranse med arbeidsmarkedene i Bergen og Stavanger kunne det være nyttig med en samordning for å utdanne ungdom oppimot etterspurt kompetanse i regionen og lærlingeplasser. En etablering av Vestlandsregionen foreslås som tiltak. Regionen mister i dag mye av sin slagkraft på grunn av fylkes-, regions- og kommunegrenser.

8. Samspill i det private og offentlige tjenestemarkedet

I følge NOU 2011:3 (s. 14) bidrar attraktive regionale sentra til å gjøre regionale bo- og arbeidsmarkeder mer robuste. Attraktivitet defineres i rapporten som evne til å tiltrekke seg bosetting, utover det som skyldes vekst i arbeidsplasser. Regionale sentra blir tillagt en særlig viktighet i å tilby tjenester, kulturelle opplevelser og aktiviteter som kan komme hele regionen til gode.

Viktigheten av regionale sentra trekkes også frem som sentralt for utviklingen i Haugesundregionen i regional plan for areal og transport på Haugalandet – Haugalandet mot 2050, som presiseres to viktige poenger – bredt spekter av tilbud og tydelige byer. «Byer og steder må ikke bare kunne tilby arbeidsplasser for å tiltrekke seg og holde på innbyggere – kvaliteter ved stedet selv er også grunnleggende for å tiltrekke både innbyggere og bedrifter. Faktorer som gjerne trekkes frem er sosialt miljø/møteplasser, åpenhet/inkludering, identitet, trygghet, tilgjengelighet/kommunikasjon, kultur-/fritidstilbud, boligtilbud og handel/service. I rapporten presiseres også betydningen av tydelige byer - «Tydelige byer som kan tilby attraktive sentra, et spekter av service og kultur, og gode stedskvaliteter, regnes normalt å være en styrke i konkurransen om næringsetableringer, bosetting og turisme – også for byens omland. Mellom Stavanger og Bergen har Haugesund en klar posisjon som regionsenter som følge av bymessig bebyggelse, lokalisering av offentlige og private servicefunksjoner, innpendling og detaljhandel.[29]» I gjeldende fylkesplan har egne mål om levende lokalsamfunn og tettsteder, lokalisering av boligrettet service, tilrettelegging for gående og syklende – momenter som er vesentlige innen stedsutvikling. Flere av kommunene i Haugesundregionen har de senere årene fokusert på stedsutvikling, dels gjennom planarbeid og dels gjennom konkrete prosjekter.

Samspill i det private og offentlige tjenestemarkedet handler nettopp om tilstanden av tjenestemarkedet i regionen, kvalitetene i byen Haugesund og nærsenterne i de ni omlandskommunene. Hva disse har av kvaliteter og fokus på utvikling er med på å bygge opp rundt egen stedsattraktivitet og attraktiviteten for Haugesundregionen som helhet. Vi skal se nærmere på dette her.

8.1. Positiv trend i regionen i NHOs nærings NM

Næringslivets Hovedorganisasjon (NHO) tar årlig pulsen på næringsutviklingen i fylker, regioner og kommune gjennom Nærings NM. Her blir kommunene rangert etter hvor næringslivet gjør det best. Rangeringen er basert på bedriftenes vekst og lønnsomhet, nyetableringer og næringslivets relative størrelse. Vestlandet generelt trekkes frem som en vinner i 2013. «Hele 17 av de 20 kommunene med høyest lønnsomhet i næringslivet ligger på Vestlandet. Grunnlaget for Vestlandets dominans i NæringsNM blir for en stor del lagt gjennom god lønnsomhet i næringslivet. Sauda hadde best lønnsomhet i næringslivet i regnskapsåret 2012, fulgt av Randaberg og Sula.[30]»

[29] Regional plan for areal og transport på Haugalandet - Haugalandet mot 2050
[30] NæringsNM 2013 - NHO

Figur 8-1 NæringsNM 2013 Kilde: NHO/Telemarksforskning

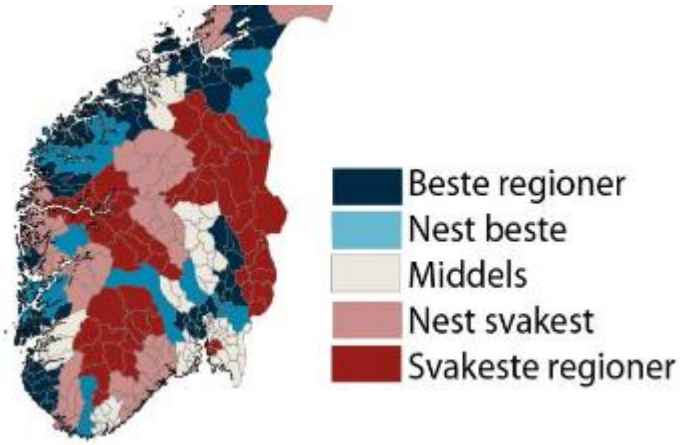

At noen kommuner gjør det ekstra bra er svært positivt. At kommuner havner i toppsiktet år etter år er mer interessant. Mest interessant er det å se på trenden i hele regionen. Tar vi gjennomsnittet av plasseringen til alle kommunene i Haugesundregionen og på Sunnhordland ser vi at trenden for utviklingen i hele regionen er positiv.

Figur 8-2 Nærings NM Kilde NHO/Telemarksforskning

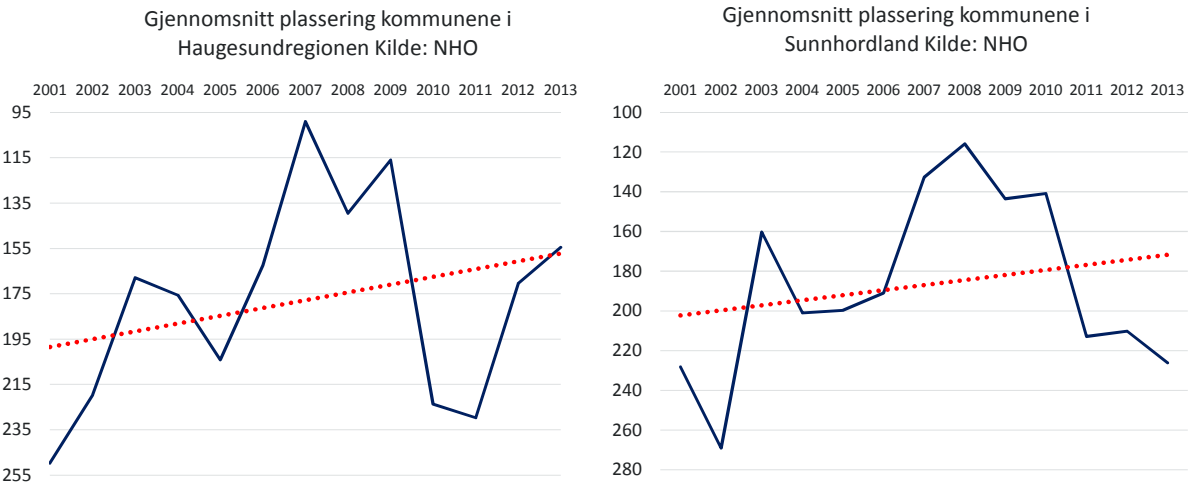

8.2. Bedriftene er opptatt av tilgang på ressurser

Kommunene er en viktig premissleverandør for næringsutvikling. De har det overordnede planansvaret og legger til rette for både bedrifter og innbyggere. Vi spurte bedriftene om hva de mente var det viktigste som kommunene og Haugesundregionen skulle jobbe med for å skape vekst i regionen, samt hvordan samhandlingen var mellom bedrifter og kommunalt forvaltningsnivå.

Viktigheten av **bostedsattraktivitet** var en gjennomgående tilbakemelding fra bedriftene. For at de skulle få rett kompetanse til sin bedrift var de helt avhengige at kommunene hadde fokus på utvikling av attraktive boområder og nærmiljø, i tillegg til fokus på leveranse av gode tjenester til sine innbyggere. Når det var sagt var de fleste

godt fornøyd med den jobben som kommunene gjorde i dag på dette området. En kunne ønske seg større smidighet innenfor planarbeidet i kommunen.

Flere nevnte **infrastruktur** som et viktig område kommunene og regionen skulle jobbe videre med. Ikke nødvendigvis fordi bedriftene var avhengig av god infrastruktur, men snarere fordi dette var forhold som nye og gamle innbyggere la vekt på. En samlet plan for dette ville også binde regionen tettere sammen. Spesielt for de bedriftene som var lokalisert langt fra Haugesund kunne god infrastruktur gi et konkurransefortrinn og bidra til rekruttering og innpendling av arbeidskraft.

Skatter og avgifter ble av flere tatt opp som en utfordring. Et balansert skattetrykk ble vektlagt som viktig for å beholde både innbyggere og bedrifter. En informant var opptatt av at regionen kunne se nærmere på en enda lavere arbeidsgiveravgift i enkelte deler av regionen.

Det å legge til rette for å **tiltrekke seg folk med høy kompetanse** ble vektlagt under intervjurunden. Her kan kommunen spille på lag og legge til rette for attraktive boområder som appellerer direkte til denne gruppen i sitt reguleringsarbeid. I tillegg spiller tilbudet av fritidsaktiviteter, kulturtilbud og andre servicetilbud inn her.

Sørge for at det finnes tilstrekkelig med **næringsarealer** ble trukket frem som et sentralt punkt. Noen mente at kommunene selv ikke var så opptatt av dette. Skal det skje næringsutvikling så må det finnes ledige arealer som kan benyttes til dette. Det er en hårfin balanse mellom det å ikke ha for mye ledige arealer til enhver tid og det å ha arealer som faktisk er ledige og ikke bare ligger brakk.

Noen bedrifter var også opptatt av **kommunesammenslåing**. De argumenterte for at færre kommuner ville gi en sterkere merkevare og bidra til en tydeligere region i midten. Det ble også trukket frem at dette kunne styrke evnen til å tenke regionalt og ikke bare kommunalt.

Samhandlingen oppleves av bedriftene som bra. Noen påpeker at fylket er lite synlig i det regionale utviklingsarbeidet. Bedriftene oppfatter at kommunene er opptatt av å legge til rette for næringslivet og inviterer til gode dialoger og diskusjoner. Bedriftene føler at de blir tatt med på laget av kommunene. Dette gjelder by- så vel som omlandskommunene. Bedriftene er opptatt av at hele regionen utnyttes. I enkelte kommuner ønsker bedriftene at det å **skape flere arbeidsplasser** settes på den kommunale og regionale dagsorden.

8.3. Sentrumsutvikling

Tydelige byer som kan tilby attraktive sentra, et spekter av service og kultur, og gode stedskvaliteter, regnes normalt å være en styrke i konkurransen om næringsetableringer, bosetting og turisme – også for byens omland. Sentrumsutvikling og bomiljø går derfor hånd i hånd.

Den gjeldende fylkesdelplanen legger blant annet opp til at bygging i stor grad skal skje på sentrumsnære arealer og på arealer med liten konflikt i forhold til verneinteresser. Den setter også krav om å ta vare på friområder, sørge for nærhet til grønnstrukturer og tilgang til gang/sykkelveier og turstier.

I «Haugalandet mot 2050»[31] er den overordnede visjonen at regionen skal ha et sterkt og urbant regionsenter, pulserende småbyer, livskraftige bygdesentra, kompletterende eksterne sentra og bomiljøer av høy kvalitet, som til sammen skaper identitet og attraktivitet for eksisterende og nye innbyggere.

[31] Utkast til planprogram er benyttet som kilde

Ingen kommuner i Haugesundregionen har så langt i revisjon av kommuneplanene definert en detaljert grense for regional grønnstruktur i samsvar med fylkesdelplanen, men følger ellers i ulik grad opp regionale mål om sentrumsutvikling og interkommunalt samarbeid. I skrivende stund oppgir kommuner at slike planer under utarbeidelse, men at de foreløpig har kommet kort i arbeidet.

I tråd med byens posisjon som regionsenter er det nedfelt i kommuneplanen at **Haugesund** må være pådriver for å løse viktige oppgaver i regionen på en slik måte at hele regionens etniske og sosiale mangfold opplever byen som sin. Haugesund har lenge hatt et godt utviklet sentrum med bredt tilgang på varer, tjenester og kulturtilbud, og et stort flertall av befolkningen bor også i sentrumsnære områder. Kommuneplanen viser til at det er positivt med videre fortetting i sentrum for å dra nytte av og videreutvikle det eksisterende tilbudet av varer og tjenester. For at byen skal fortsette å ha sin andel av vekst i innbyggertallet i regionen er fortetting også nødvendig på grunn av begrenset uutnyttet areal i sentrum. Siden gjeldende fylkesdelplan for 2004 trådde i kraft har også krav om fortetting blitt mer enn oppfylt. Både ved fortetting og vurdering av nye utbyggingsområder legger kommunen vekt på nærhet til eksisterende infrastruktur som skole og vei. Kommunen ser også på mulighetene for å transformere industriområder til boligområder. Haugesund viser ellers til nærhet til friluftsområder som viktige for godt bomiljø, og legger opp til å innarbeide en ny grønnstruktur i kommuneplanen.

Karmøy har en fragmentert og til dels utflytende tettstedsstruktur, og mindre enn halvparten av befolkningen er bosatt i de tre største tettstedene Kopervik, Åkrehamn og Skudeneshavn. De har alle hatt utfordringer med å skape gode og attraktive sentrumstilbud. Handelslekkasjen til Haugesund antas å være stor, og det behøves betydelig oppgradering av offentlige rom. Det har ikke eksistert en helhetlig plan for byutvikling av kommunesentrum Kopervik siden 1981, noe som har ført til at enkeltaktører har fått stort spillerom og byen har blitt kritisert for å mangle en klar intensjon. I tråd med visjonen til «Haugaland mot 2050[32]» er det nå nedfelt i kommuneplanen at Kopervik, Åkrehamn og Skudeneshavn skal være aktive og levende hovedsentre for næringsvirksomhet og sosiale og kulturelle hendelser. Det er også satt i gang byutviklingsprosjekt (2009-) for de tre byene, hvor videreutvikling av handel vurderes spesielt. Gjeldende kommuneplan har rikelig med utbyggingsarealer, og kommunene har ikke klart å realisere utbygging i samsvar med fylkesdelplanens mål om samordnet arealplanlegging og tetthet. Dette kan tolkes som at sentrumsnær bo- og næringsutvikling ikke prioriteres i tilstrekkelig grad i forhold til målet om sentrumsutvikling og redusert handelslekkasje. Karmøys kommuneplan anerkjenner samarbeid i Haugesundregionen som viktig framover, og kommunen vil jobbe med å finne sin profil i samarbeidet.

Sveio kommune har en relativt spredd bostedsstruktur der kommunesenteret Sveio har cirka en femtedel av befolkningen. Kommunen har hatt en god folketallsøkning og er bevisst på å ha varierte og gode tilbud innen fritidsaktiviteter, kultur, skole, helse og et rikt organisasjonsliv for å fortsette utviklingen. Selv om befolkningen og tilgang på offentlige tjenester øker, er det liten utvikling i forhold til næring og handel, og kommunen har betydelig handelslekkasje til Haugesund og Stord. Det er et uttalt mål å styrke Sveio kommunesenter gjennom økt handel og offentlig og privat tjenesteyting for å kunne styrke arbeidsplasser og handelsstanden i kommunen, noe som bidrar til å øke bostedsattraktiviteten. Samtidig skal det fortsatt legges til rette for en spredd bosetning, noe som kan gå på bekostning av den ønskede sentrumsutviklingen. Sveio er generelt opptatt av å tilby gode areal for næringsutvikling for å bedre kunne utnytte sin sentrale plassering i Haugesundregionen og i Sunnhordland, noe som også er i tråd med regionalt samarbeid basert på lokale styrker. Sveio er videre opptatt av interkommunalt samarbeid for å utvikle gode offentlige tjenestetilbud, men kommuneplanen er ikke spesifikk med tanke på type samarbeid.

[32] Utkast til planprogram er benyttet som kilde

Med videre utbygging av kyststamveien mellom Kristiansand og Trondheim og oppgradering av E-134 fra Haugesund til Oslo får **Tysvær** bedre kommunikasjon til de fleste storbyområdene i Norge, noe som legger til rette for bostedsbygging og næringsutvikling. I Tysvær er det satt et mål om å ha levende bygdesamfunn og bosetting i alle deler av kommunen, noe som legger press på behovet for infrastruktur og som kan gå på bekostning av sentrumsutvikling. Det har likevel vært en tendens til sentralisering, og nesten halvparten av innbyggerne bor i og rundt kommunesenteret Aksdal. Aksdal er også det viktigste trafikknutepunktet for ekspressbusstrafikken både langs Vestlandet og østover, men her bor kun cirka 15 prosent av kommunens befolkning. Framover vil kommunen utnytte den sentrale lokaliseringen og arbeide med å gjøre kommune-senteret Aksdal til et godt og attraktivt kommunesenter. Senteret framstår i dag mer som en stor rutebilstasjon enn et bygdesentrum. For å tiltrekke seg nye tilflyttere skal det bygges ut attraktive bostedsområder nær Aksdal, samt legges til rette for kollektivtransport. Kommunen vil også øke egendekning på detaljhandel for å bidra til å bygge et sterkere sentrum som kan supplere regionsenterfunksjonene i Haugesund. Kommunen ønsker også interkommunalt samarbeid på offentlige tjenester, men sier lite om hvordan samarbeidet skal foregå.

Også i **Vindafjord** kommune er sentrumsutvikling av Ølen sentralt, som et ledd i å legge til rette for befolkningsvekst. Kommunen følger opp regionplanen som sier at fellesfunksjoner for indre deler av Haugesundregionen fortrinnsvis skal plasseres i Ølen sentrum, felles legevakt med Etne er et konkret tiltak som allerede er satt i gang. Videre skal det settes av strategisk plasserte næringsareal og andre fellesareal, samt utvikles gode bostedsområder i tilknytning til Ølen. Ølen er omgitt av verneverdig landbruksareal, men fylkesplanen spesifiserer at det likevel må vurderes utbygginger av nærings- og bostedsareal for å få et attraktivt sentrum. Det er samtidig et mål å opprettholde et desentralisert bosettingsmønster, noe som legger press på infrastruktur.

Med Rogfast vil **Bokn** ligge kun en halv times kjøretur fra Stavanger sentrum, mens T-forbindelsen har brakt kommunen nærmere deler av Haugesundregionen, noe som kan gi store vekstmuligheter innen næring og bosetting. I Bokn er største bygd Føresvik hvor nesten en tredjedel av kommunens innbyggere bor, og de fleste offentlige funksjoner, handels- og kulturtilbud er lokalisert her. Også Bokn har nedfelt i gjeldende kommuneplan at Føresvik skal styrkes for å fremstå som et attraktivt og mangfoldig senter for innbyggerne, og tidligere planer om å vurdere utbygging av offentlige funksjoner utenfor sentrum, har blitt skrinlagt. Utvikling av nye boligfelt skal også skje rundt Føresvik og nærliggende Alvestadkroken for å sikre gang- og sykkelavstand til viktige sentrumsfunksjoner, i tråd med regionale mål. Opprustning av offentlige rom i sentrum er allerede i gang, og å sikre nok areal i sentrum til stedets eneste dagligvareforretning er også eksplisitt omtalt i kommuneplanen. Når det gjelder utvikling av offentlige tjenester nevnes samarbeid med andre kommuner på Haugesundregionen og andre fellesstrukturer som viktige, i tråd med regionale føringer.

I **Etne** kommune bor omkring halvparten av de rundt 4000 innbyggerne i tettstedene Etnesjøen og Skånevik. Det er et uttalt mål å styrke denne bosetningen med visshet om at «gode og levande småsamfunn er avhengig av sterke sentra og omvendt», samt at press på ledig bostedsareal lenger sør vil kunne gi tilflyttere til Etne dersom det legges til rette for det. Det er derfor utarbeidet en egen kommunedelplan for Etnesjøen. Etnesjøen har utviklingspotensial som bo- og handelssentrum, men det er et konfliktpotensial i at utbygging må skje på dyrka mark eller kulturminneareal, mens det utenfor sentrum er stor tilgang på områder uten konkurrerende interesser. Likevel legges det opp til både nærings- og bostedsutvikling som konsentreres i gå- og sykkelavstand til viktige sentrumsfunksjoner i så stor grad som mulig, som noen ganger går på bekostning av jordbruket og kulturområder. Dette er i tråd med regionale føringer om sentrumsutvikling og fortetting. Også Etne ønsker samarbeid innen kommunale tjenester, men kommuneplanen er ikke spesifikk i forhold til type samarbeid.

Sauda har et sentralisert bosettingsmønster der nesten 90 prosent av befolkningen bor i tilknytning til Sauda sentrum. Sentrumsområdet er kompakt med et godt utviklet handelstilbud og mange offentlige funksjoner. Gjeldende kommuneplan følger videre opp regionale mål om sentrumsutvikling, og viser til flere definerte mål mot å videreutvikle sentrum for å legge til rette for aktivitet som gjør Sauda attraktivt for å tiltrekke seg både flere fastboende og tilreisende. Det er et ønske at også fremtidig utbygging av bosteder skal skje i sentrumsnære områder i tilknytning til eksisterende infrastruktur. Opprustning av offentlige rom som bibliotek og kino er allerede igangsatt, og videre ønskes utvikling av nye offentlige møteplasser, mulige bilfrie soner, og permanent parkering for bobiler nær sentrum. Kommuneplanen nevner også at økt tilbud på offentlige tjenester og kulturtilbud er viktig for å tiltrekke seg flere innbyggere. Det er blant annet satt mål for full barnehagedekning og kvalitetsheving av skole- og kulturtilbud. Under helsetilbud nevnes interkommunalt samarbeid med Etne, Suldal og Vindafjord som et viktig tiltak for å kunne utvikle gode tilbud og utnytte ressursene best mulig, noe som er i tråd med regionale ambisjoner om samarbeid der hver kommune kan utnytte sine styrker.

Suldal er Rogalands største kommune etter areal og den har en spredd befolkningsstruktur, kun cirka 30 prosent av kommunens innbyggere bor i kommunesenteret Sand. For å tiltrekke nye beboere til kommunen er det et mål å styrke Sand sentrum ved å fremme nyskaping av arbeidsplasser samt å utvikle gode offentlige møteplasser og kulturtilbud. Det vil gjøres tilgengelig næringsareal i sentrum og attraktive bostedstomter i nærheten av sentrum, noe som er i tråd med regionale mål. Samtidig legger kommunen vekt på å styrke de mange lokale sentraene, noe som er med på å opprettholde spredd befolkning og legge press på infrastruktur. Når det gjelder offentlige tjenester ønsker kommunen samarbeid mellom kommunene i Ryfylke.

Norges minste kommune **Utsira** har et relativt stabilt befolkningstall med netto tilflytting og negativt fødselsoverskudd, men er meget følsom for mindre endringer i tilflytting. Kommunen har derfor tatt del i Bulyst-prosjektet (2008-2011) for å skape et attraktivt nærmiljø og tiltrekke seg tilflyttere, hvor det blant annet har blitt foretatt en oppgradering av offentlige rom. Kommunen opererer ikke med begrepet sentrumsutvikling, men det er i praksis det de gjør for å forsøke å styrke bostedsattraktivitet. En utfordring er å ha tilgang på boplasser for tilflyttende, ved dødsfall går de fleste boliger i arv som fritidsboliger heller enn å legges ut for salg. Det er derfor et mål å sette av areal til både bolig og næring framover.

8.4. Infrastruktur og transportbehov

Haugesundregionen skal tilby attraktive bolig- og næringsarealer med lav konfliktgrad, samordnet med et sikkert og effektivt transportsystem og en kollektivtransporttilbud som bidrar til lav miljøbelastning og god folkehelse. Herunder skal det legges vekt på å følge opp det nasjonale målet om økt bruk av gange, sykkel og kollektive reiser.

Haugesund har per i dag en større andel bilreiser enn tilsvarende byer, men med sin flate topografi, korte avstander og milde klima har kommunen gode forutsetninger for å øke andel syklende og gående. Kommuneplanen vedkjenner også at kommunen må legge forholdene bedre til rette for disse alternativene, og det arbeides med både lokal gå-strategi og sykkelstrategi. Videre står det i kommuneplanen at langsiktige virkemidler som fortetting langs kollektivakser samt utbygging av kollektivtilbudet er nødvendig for å endre folks reisevaner.

Det fragmenterte bostedsmønsteret i **Karmøy** kommune generer et stort transportbehov, og kommunen har en betydelig utfordring knyttet til avgrensning av biltrafikken. I kommuneplanen legges det også mest vekt på utbygging og utbedring av veier for å tilpasse transportbehovet til innbyggerne og næringslivet. Gjennom etableringen av T-forbindelsen og andre prosjekter utbedres infrastrukturen, men også kommunale veier har et stort utbedringsbehov. Ellers ligger nasjonal gå- og sykkelstrategi til grunn for utbygging av gang- og

sykkelveinett, i tråd med regionale mål. Økt satsing på kollektivtrafikk trekkes også fram som viktig i kommuneplanen, men konkrete tiltak er ikke spesifisert. Den spredde befolkningsstrukturen gjør trolig at kollektive løsninger behøver betydelige utredninger.

Sveio kommune synes ikke å legge vekt på samferdsel i sin nåværende kommuneplan. Planen sier kun kort at kommunen generelt vil utbedre infrastruktur og påvirke regionale og nasjonale myndigheter til satsing på infrastruktur i nærområdet.

Som et knutepunkt mellom store byer på Vestlandet samt mellom øst og vest er **Tysvær** kommune mest opptatt av veibygging innen samferdsel. Herunder er kommunen opptatt av godt samarbeid med nabokommuner om finansiering og utbygging av veier, noe som vil være til fordel for regionen. Kommunen legger også opp til utvikling av kollektivtilbud: I tråd med nye bostedsområder legges det fram forslag til flere lokale bussløyfer mellom tettstedene og til Haugesund og Karmøy via T-forbindelsen. Den nasjonale satsingen på sykkel og gange følges også opp, og det planlegges en sammenhengende gang- og sykkelveisystem som binder boområdene rundt Aksdal sammen med resten av kommunen.

Også **Vindafjord** har som mål å holde fokus på veiutbygging, da veinettet i regionen har svært varierende standard. Kommunen vedkjenner at samferdselsoppgavene i kommunen og regionen for øvrig må løses i regionalt samarbeid med Haugalandsrådet. Det nevnes i kommuneplanen at et godt kollektivt rutetilbud på vei og til sjøs er viktig for utviklingen av hele kommunen, men det er ikke spesifisert noen konkrete mål på videreutvikling av kollektivtilbud. Kommuneplanen nevner også at det skal holdes fokus på utbygging av sykkel- og gangveier.

Bokn kommune karakteriseres av å være gjennomferdselsåre for Norges mest trafikkerte ferjesamband som knytter Stavanger og Haugesund sammen. Rogfast og T-forbindelsen er viktige prosjekter som vil knytte Bokn enda nærmere Stavanger- og Haugesundregionen. Utenom de store prosjektene er kommunen opptatt av opprustning av E39 og lokalveinettet. I tråd med nasjonal satsning er de også i gang med å bygge ut sammenhengende gang/sykkelveinett. Kommunen er fornøyd med å være stoppested for både rutebuss og hurtigbåt Stavanger-Bergen, men legger ikke opp til noe utbygging av kollektivtransport, noe som er naturlig gitt lite befolkningsgrunnlag.

I **Etne** kommune er gode og trygge veier både til og fra og innad i region det viktigste innen samferdsel. Den pågående utbedringen av veier og Rogfastsambandet vil knytte Etne tettere sammen med resten av Haugesundregionen som felles bo- og arbeidsmarkedsregion. Etne kommune ønsker også opprustning av fylkesveiene slik at bosetningen i utkanten kan opprettholdes. I tråd med regional plan er det allerede satt i gang arbeid med å utvide omfanget av fortau, gang og sykkelveier i sentrum, noe som også kan bidra til å øke bostedsattraktivitet. Det er videre et ønske å opprettholde og utvikle kollektivtilbud som ferje og bussruter, men dette blir lagt mindre vekt på i kommuneplanen.

Utbedring av veier i regionen er også det viktigste målet for **Sauda**, da topografien og dårlig veistandard gjør Sauda vanskelig tilgjengelig. Kommunen samarbeider tett med fylkeskommunen og Suldal og Vindafjord for å utbedre fylkesveier. Av kollektivtilbud har kommunen hurtigbåt og buss mot Stavanger, et tilbud de er opptatt av å opprettholde. Kommunen har også god plassering i forhold til eventuelt framtidig høyhastighetstog mellom Øst- og Vestlandet, og vil arbeide for å få holdeplass dersom det blir bygd. I tråd med nasjonal plan prioriteres også utvidelse av sammenhengende gang- og sykkelvei lokalt. Lokale kollektivtilbud nevnes ikke i kommuneplanen, og er trolig mindre nødvendig gitt den store andelen av befolkningen som bor i sentrum.

Som en stor kommune med spredd bosetningsmønster er også **Suldal** kommune hovedsakelig opptatt av utbedring av eksisterende riks- og fylkesveier. Innen kollektivtilbud nevnes ferjesamband og bussruter til sør-fylket som viktige å opprettholde. Et lokalt kollektivtilbud blir ikke nevnt i kommuneplanen, og er trolig lite realistisk gitt spredd befolkning og store avstander.

Utsiras kommuneplan nevner kun kontinuerlig evaluering av ferjesambandet som viktig innen samferdsel. Som en liten og perifer kommune er det ikke realistisk med betydelig utbygging av veier og kollektivtilbud.

8.5. Du unge trives i regionen

Gjennom intervjurunden med ungdommen spurte vi om hvordan de trivdes i regionen. De unge opplever at det er godt å vokse opp i Haugesundregionen. Kommunene strekker seg langt for å utvikle gode fritidstilbud og tilby aktiviteter som fyller hverdagen med mening. Dette skaper høy trivsel for et bredt aldersspekter. At det er mindre forhold opplever ungdommen som trygt snarere enn begrensende. Ungdommen benytter seg også av tilbud på tvers av kommunegrensene. Samtidig trekkes det frem at det kuttes i tilbud til ungdommen enkelte steder.

Mulighetene for en interessant jobb er en viktig faktor i regional utvikling. I Haugesundregionen hadde ungdommen delte meninger om dette – omtrent halvparten var godt fornøyd med jobbtilbudet i regionen, mens den andre halvparten oppga at nettopp jobbmulighetene var grunnen til at de ønsket å bosette seg i andre regioner. At andelen arbeidsplasser for høyere utdannede var lav var en forklaring, også mangelen på større bedrifter ble vektlagt av noen. Pendling ble sett på som et alternativ til å flytte fra regionen.

8.6. Samspill i utviklingen av attraktive kommuner og infrastruktur

Nye kommunikasjonsformer, samferdselsprosjekter, fellesskap i næringsstruktur og på andre arenaer gjør at Sør-Vestlandet blir mer integrert, der sentralisering rundt de største byområdene er en klar tendens. Dette gjør at det blir viktigere for Haugesundregionen å finne sin plass mellom storbyene Stavanger og Bergen, noe som innebærer at regionen bør arbeide strategisk for å utvikle egne fortrinn. Et godt samarbeidsklima mellom kommunene og nedfelte samarbeidsavtaler kan bidra til at lokale prioriteringer kan gi gevinst for hele regionen. Dette er trolig noe av bakgrunnen for at Rogaland fylkeskommune i stor grad går bort ifra overordnede fylkes-planer innen areal, men i stedet har utviklet en egen Fylkesdelplan for areal og transport på Haugalandet (2004) i samarbeid med Hordaland fylkeskommune. Planen er i midlertid ikke heldekkende, og arbeidet med ny felles regional plan, «Haugalandet mot 2050» startet opp i 2010. Delmålene som er formulert i det foreløpige plan-programmet legger vekt på en mer omfattende og generell regional samhandling der det heter at offentlige og private aktører skal samarbeide strategisk og tett ut fra egne styrker i regionen. Samarbeidsområdene som nevnes er nærings- og kompetanseutvikling, by- og stedsutvikling, arealbruk- og transportløsninger og regional grønnstruktur. Vi skal se nærmere på hvordan kommunene følger opp samarbeidet i sine kommuneplaner, spesielt med tanke på sentrumsutvikling og samferdsel.

8.7. Tilbud innen idrett og kultur

Tilbud innen idrett og kultur trekkes frem som sentralt for attraktive regioner. Hvor mye er godt nok er et diskusjonspunkt. Kvalitet kan blant annet være viktigere enn kvantitet – kritisk masse er en annen faktor. Med kritisk masse mener vi at visse tilbud kun tilbys hvis det er tilstrekkelig etterspørsel etter dem. Kritisk masse er en av grunnene til at noen tilbud bare finnes i byer med høy befolkningstetthet. I områder med spredt bosetting er befolkningsvekst en viktig faktor som påvirker om det er kundegrunnlag for å opprette nye tilbud. Kommunale tilbud kan etableres uavhengig av kritisk masse. Det har i dette prosjektet ikke vært midler til å gå gjennom alle tilbud til innbyggerne, men vi har sett på de to som er antatt viktigst – idrett og kultur.

8.7.1. Kulturtilbudet er størst i Haugesund og utkantkommunene

Tilgang til kultur og opplevelser er sentralt for at en region skal fremstå som attraktiv – både for dagens og for potensielle nye innbyggere og inngår som faktor for stedskvalitet. Antall sysselsatte innen hotell, restaurant, kultur og underholdning kan være et mål for dette. Regioner med mye yrkesrelaterte næringsreiser som medfører «wine and dine» øker etterspørselen. Det samme gjør turistbasert reiseliv og en kjøpesterk befolkning. Opplevelser og kultur inneholder alle aktiviteter som man kan tenke seg en turist, besøkende eller fastboende kan benytte. Dette være seg opplevelsesaktiviteter, alle typer museer og historiske bygninger og severdigheter og skianlegg. Servering omfatter restauranter, kafeer, gatekjøkken, samt drift av barer og puber. Bredt sett er kantiner og catering også en del av serveringsbransjen, men dette er likevel holdt utenfor definisjonen. Overnatting består av hoteller, pensjonater, moteller, campingplasser, vandrerhjem, ferieleiligheter, turisthytter og annen overnatting. Til sammen utgjør dette tilgangen på kultur og opplevelser. Vi har sett på nivå i 2012 innad Haugesundregionen og mellom Haugesund- og nærliggende regioner.

I Haugesundregionen er kultur og underholdningstilbudet klart størst i byen Haugesund. Med unntak av Tysvær er tilbudet markant lavere i kommuner som ligger i umiddelbar nærhet til byen. Samtidig er tilbudet i de kommunene som ligger lengst vekk fra byen høyt – selv om innbyggertallene er lave. En forklaring på dette kan være at turister etterspør disse tjenestene og dermed øker andelen per innbygger.

Figur 8-3 Andel ansatte per innbygger innen kultur og underholdning Haugesundregionen

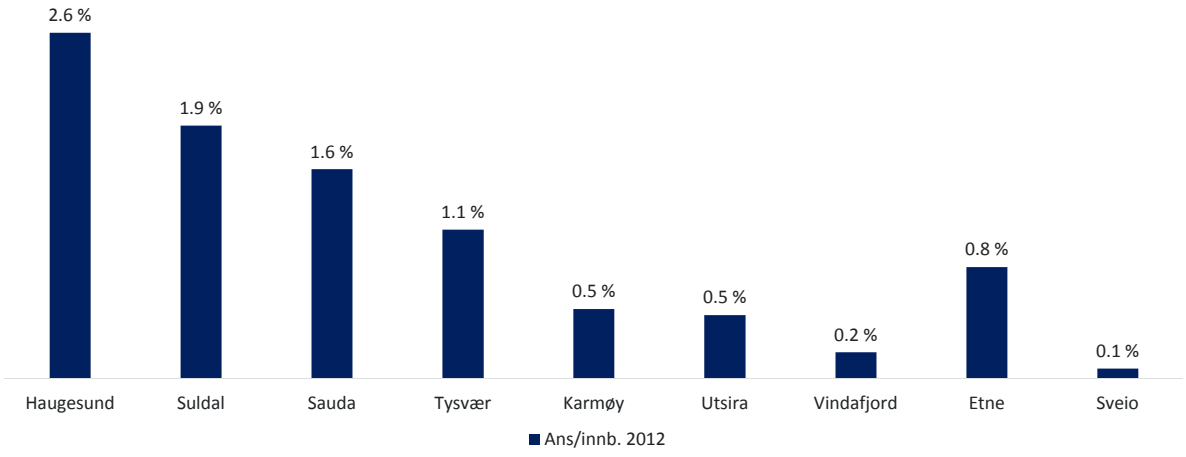

Sammenlikner vi ulike regioner ser vi at Haugesundregionen ligger over Sunnhordland, men lavere enn i Hordaland og Rogaland. Dette støtter opp om at Haugesundregionen er en selvstendig region i midten, mens innbyggerne i Sunnhordland i større grad benytter seg av tilbudet rundt Bergen.

Figur 8-4 Andel ansatte per innbygger innen kultur og underholdning ulike regioner

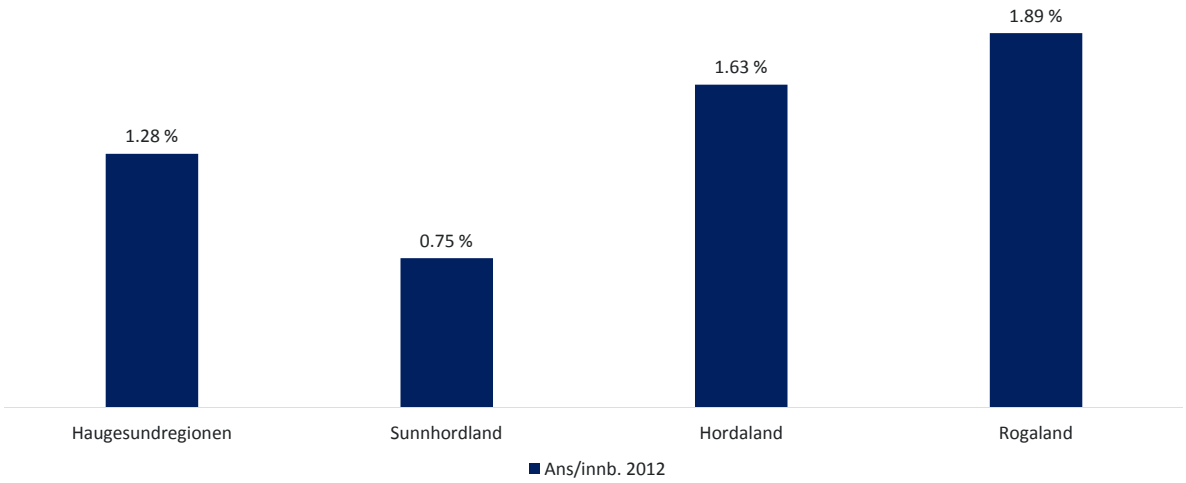

8.7.2. Kulturtilbudet er «bra nok»

Kulturtilbudet rettet mot ungdom oppleves som variert. «Får til mye med lite midler» er et dekkende sitat fra en av de vi intervjuet. Både private og offentlige er tilbyder. På puben avholdes det konserter, det nevnes bygdekino og skoler med konsertscener. Bibliotekene er flinke til å arrangere i likhet med ungdomsklubbene. Av mer kommersiell art finnes festivaler, organiserte teater-, konsert- og aktivitetshus som Festiviteten, Gamle Slaktehuset og Skala. Kino og speider nevnes også av flere som tilbud som øker attraktiviteten for ungdom i Haugesundregionen.

De fleste synes tilbudet til ungdommene er bra – spesielt i de kommunene med få innbyggere og midler. Selvfølgelig kunne det vært mer varierende og tilpasset hvis det hadde vært midler til dette. Det etterspørres imidlertid et kulturhus hvor ungdom kan møtes og være istedenfor at man møtes hjemme hos folk. Noen oppgir at tilbudet i størst grad er rettet mot yngre ungdommer og at de savner tilbud i mellomsjiktet. Andre etterspør mer aktiviteter i helgene.

Flere tilbud er stengt for ungdom fordi arrangørene er avhengige for å selge alkohol for å få lønnsomhet når de arrangerer konserter og lignende. Samarbeidet mellom ungdommen og politikerne er tilstede og de unge opplever at de blir lyttet til.

8.7.3. Idrettstilbud i alle kommuner

Idrett er et universelt tilbud til ungdom. Dette være seg organisert eller uorganisert. I figuren under har vi sett på tilgangen til idrettsanlegg som flerbrukshaller, fotballanlegg og svømmeanlegg i kommunene i Haugesundregionen. Dernest har vi sett på antall barn i alderen 5-19 år for å lage et mål på utøvere per anlegg. Vi har i denne vurderingen ikke lagt vekt på kapasitet og tilstand til anleggene. Vi har heller ikke sett på reisetid til anleggene fra ytterkantene i kommunen. Eksempelvis kommer Karmøy ut med færrest anlegg per innbygger i nedfallsgruppen. Dette kan skyldes kort vei til anlegg i Haugesund som benyttes av utøvere fra begge kommunene.

Tabell 8-1 Idrettsanlegg[33]

Offentlig idrettstilbud[1]					
Kommune	Idrettsanlegg og flerbrukshaller	Fotballanlegg[2]	Svømmeanlegg	Utøvere per anlegg	Befolkning 5-19 år[3]
Haugesund	8	12	2	300	6 600
Karmøy	7	5	2	611	8 561
Tysvær	3	7	2	201	2 414
Vindafjord	3	10	3	112	1 800
Sveio	2	4	1	159	1 116
Sauda	2	2	1	180	904
Suldal	2	7	1	88	882
Etne	2	4	1	108	761
Bokn	-	1	-	190	190
Utsira	1	1	1	12	38

1: Kilde: Kulturdepartementet og kommunenes nettsider.
2: Anlegg der det er både grus og gressbane er regnet som ett anlegg.
3: Kilde: SSB (2014)

8.7.4. Idrettstilbudet oppleves som allsidig

Ved siden av organiserte tilbud som idrettshaller, fotballbaner, tennisbaner, kunstgress, svømmehaller og ishall oppgir ungdommen at det finnes flere uorganiserte møteplasser for idrettsutfoldelse, eksempelvis utendørs volleyballbane, ballbinger, baner for beachvolley og rideanlegg.

Idrettslagene trekkes fram av mange som primus motor for opprettholdelse av et bredt tilbud til alle aldersgrupper. Det oppgis at disse har et godt samarbeid på tvers selv mellom idretter som konkurrerer om den samme halltiden. Selv om det gis tilbakemeldinger på at tilbudet innenfor smalere idretter er noe lavt og at åpningstidene er noe begrenset gir ungdommen uttrykk for at de er godt fornøyd med dagens tilbud i Haugesundregionen.

Noen oppgir at anlegg legges ned på grunn av sviktende kommuneøkonomi. Dette er en problemstilling som tas opp av ungdommen i flere kommuner. Ungdommen påpeker at flere tilbud oppleves som dyre og ønsker seg innføring av ungdomskort og redusert medlemsavgift.

Selv om det finnes uorganiserte møteplasser savnes det andre tilbud. Dette kan være alt fra skateparker til gressmatter eller grusbaner der det ikke drives organisert idrett, og som kan benyttes til frilek. Når det er sagt oppgir ungdommene at kommunen hører på deres stemme. At tilbud mangler kan skyldes at ungdommen ikke er flinke til å si ifra hva de ønsker.

Tilbudene i en kommune brukes bredt av ungdom fra omkringliggende områder. Spesielt de mer spissede tilbudene er attraktive for flere enn innenbygds ungdom.

[33] http://www.regjeringen.no/nb/dep/kud/kampanjer/idrettsanlegg/soek_etter_anlegg.html?id=487438

9. Hva hemmer og fremmer vekst i de enkelte kommunene?

Haugesundregionen består av ti svært forskjellige kommuner. Haugesund og Karmøy er de to største og dominerer i regionen. Veksten i regionen har primært kommet i kommunene i aksen mellom Bergen og Stavanger. Det kan se ut som om vekst i Haugesundregionen er knyttet tett opp mot utvikling av infrastruktur, og det er grunn til å anta at planlagte fremtidige investeringer vil bidra positivt til den videre utviklingen.

Fra et økonomisk perspektiv er en region å anse som en geografisk opphoping av økonomiske aktiviteter, utført av ulike aktører som hører til næringer og kunnskapsleverandører og realisert av de som bor og jobber i kommunene. En regions konkurranseevne blir da å forstå som konkurranseevnen til næringene og kunnskaps-leverandørene som er lokalisert i regionen, og menneskene som bor der. På mange måter er dette det samme som når vi snakker om et lands konkurranseevne.

Vekst utover etterspørsel fra egne innbyggere kommer først og fremst når bedrifter i regionen kan eksportere sine varer og tjenester ut av regionen – enten til andre regioner i landet, eller til andre land. Etterspørselen kan dermed deles inn i tre geografiske markeder: Det internasjonale eksportmarkedet, eksport til andre regioner, og betjening av lokalmarkedet. For at en region skal kunne øke verdiskapingen per innbygger er den avhengig av å kunne betjene eksportmarkedene (både andre regioner i Norge og utlandet). Har en region suksess på eksport-markedet, er det stor sannsynlighet for at verdiskapingsevnen blir omsatt til faktisk produksjon og at dette også påvirker utviklingen i omkringliggende områder. Områder rundt byer som fokuserer på eksportrettet industri vil ha større muligheter for vekst enn dersom næringslivet betjener et mer lokalt marked.

For Haugesundregionen som helhet vil hver enkelt kommunes evne og vilje til å lykkes med utviklingen av næring og lokalsamfunn være avgjørende for potensialet. Evnen kommunene har til å gjøre hverandre gode kan også spille inn. Det største fortrinnet er kort veil til alt – det er flat beslutningsstruktur i regionen – fra kommune til innbyggere til bedrift. Dette letter samhandlingen i hele regionen. Kommunen fokuserer på å levere gode tjenester til innbyggerne og lage gode bo- og oppvekstvillkår i regionen, noe som fra bedriftenes ståsted kanskje er det viktigste fortrinnet som kommunene kan gi dem. Bedre infrastruktur er et unisont krav fra bedriftene i spesielt omlandet og gir et viktig signal om felles utfordringer i regionen. Like og bedre rammevilkår er et annet område.

9.1. Haugesund

Haugesund er byen i Haugesundregionen. Kommunen har høyest tetthet av arbeidsplasser og regionens største pendlingsomland. I Haugesund er regionale funksjoner som sykehus, høyskole, tinghus og politi lokalisert i tillegg til en betydelig handel. Haugesund har kultur og idrettsfunksjoner som benyttes av hele regionen. Selv om Haugesund kommune er regionens største by, er den ikke den største kommunen; hverken i areal eller innbyggertall.

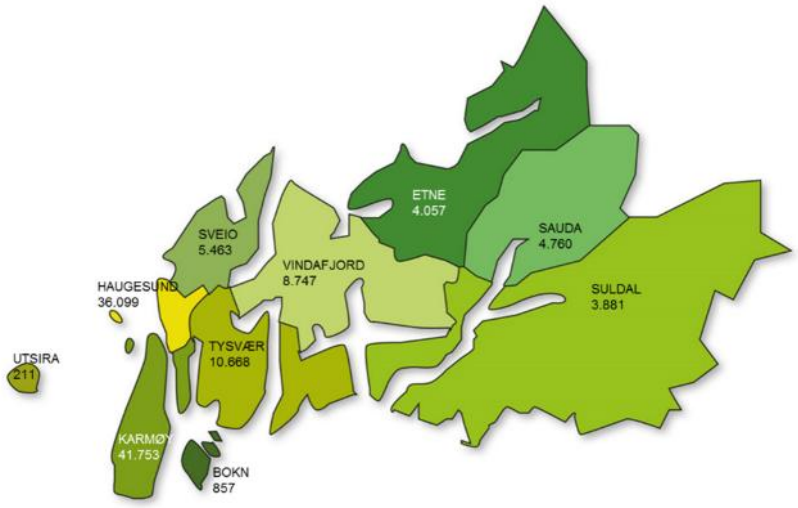

Kommunens fortrinn er knyttet opp til posisjonen Haugesund har som by i Haugesundregionen. For å få utløst potensialet blir det å befeste Haugesund sin rolle som regionssenter den viktigste oppgaven – både for kommunen og for regionen. Kommunen har et begrenset areal og en by-profil med høyere utnyttelsesgrad enn i omlandet. Fremtidig vekst og konsentrasjonen av arealintensive arbeidsplasser, bolig, handel og næringsvirksomhet skal styres inn mot de sentrumsnære områdene. For å lykkes må Haugesund jobbe spesielt inn mot skjæringspunktet mellom areal og transportplanlegging – både innad i egen kommune, men også ut mot omlandet.

Tabell 9-1 Oppsummering Haugesund

Faktor	Fakta
Bostedsattraktivitet	• 36 099 innbyggere i 2014 • 31 prosent av innbyggerne i Haugesundregionen bor i Haugesund • Netto befolkningsvekst i kommunen i perioden 2000 til 2014 på 19 prosent • De som flytter fra Haugesund i 2013 flytter primært til Karmøy og Tysvær. Det går mindre flyttestrømmer til andre kommuner i Haugesundregionen. En del flytter også til andre kommuner i Hordaland og Rogaland, i tillegg til Oslo og resten av Norge. • Sterkest vekst i antall unge voksne og barn (0-24 år), ellers vekst med unntak i de som nylige pensjonister
Arbeidstilbud	• Netto innpendling på 3 804 arbeidstakere i 2013 • 21 985 arbeidsplasser i Haugesund i 2012 • 15 343 arbeidsplasser i det private næringslivet i 2012 • 6 642 arbeidsplasser innenfor annen sysselsetting i 2012 • 23 692 innbyggere i alderen 16-66 i Haugesund i 2012 • Differansen mellom arbeidsplasser og innbyggere i arbeidsfør alder er på 1 734 personer.

	• 56 % av de som jobber i Haugesund bor også i kommunen • 94 % av arbeidsbehovet i Haugesund løses med arbeidskraft internt i Haugesund-regionen. • Det pendler arbeidstakere inn fra Karmøy, Tysvær, Sveio og Vindafjord • Det skapes flere arbeidsplasser i Haugesund enn nasjonalt • I 2013 var 0.70 % av landets arbeidsplasser i Haugesund, mot 0.64 % i 2000 • 30.1 % av befolkningen i Haugesund har høyere utdannelse • 44.6 % av befolkningen i Haugesund har fagutdanning/videregående utdanning • 68 % av innbyggerne er i arbeidsfør alder – en vekst på 4 % siden 2004
Næringsliv	• Petromaritim og handel er de to største næringene målt i sysselsetting • Største bedrifts andel av privat sysselsetting er på 15 % • 19 % sysselsettingsvekst (2004-2012) • 20 % vekst i sysselsetting i privat næringsliv (2004-2012) • 16 % vekst i sysselsetting i annen sysselsetting (2004-2012)

9.1.1. Haugesunds utfordringer, fortrinn og vekstpotensial

Haugesund er det uttalte sentrum i Haugesundregionen. Haugesund fremstår også som en motor i regionen på flere måter. Det at Haugesund evner å være motor er et viktig fortrinn til kommunen og viktig for utviklingen av hele regionen. Effekten synes å avta mot de ytre delene av regionen med lav utveksling av arbeidskraft.

Haugesund har det største arbeidsmarkedet i regionen og gjennom å tilby arbeidsplasser utover eget konsum skaper kommunen vekst i omkringliggende kommuner. I dag pendler mange av de ansatte i Haugesund inn fra andre kommuner. 94 prosent av arbeidskraftbehovet i Haugesund løses internt i regionen. For å sikre kontinuerlig vekst i arbeidsplasser for å tiltrekke ny arbeidskraft er det viktig med en samordnet strategi på tvers av kommunegrenser innenfor utvikling av flere næringsarealer, men også innenfor infrastruktur til andre deler av regionen og til omkringliggende regioner.

Petromaritim og handel er de næringene som sysselsetter flest. Den største bedriftens andel av privat sysselsetting er på 15 prosent. Dette er Aibel. Det at kommunen er såpass avhengig av en bedrift gir både utfordringer og muligheter. Selv om det er en utfordrende situasjon som Aibel står ovenfor akkurat nå med nedbemanninger som følge av lavere aktivitet må vi ikke glemme at dette gir muligheter for andre bedrifter i regionene til å hente inn ønsket kompetanse. En utfordring kan være at mange med lik kompetanse frigjøres samtidig slik at markedet ikke klarer å absorbere og utnytte dette potensialet.

Haugesund er handelssentrum for en større del av regionen. Det at flere reiser inn til Haugesund for å handle medfører at man kan tilby et bredere vareutvalg og større utvalg nisjeprodukter enn hvis handelen hadde vært mer distribuert. Dette er en styrke i den videre utviklingen av regionen.

Haugesund har høy bostedsattraktivitet. Kommunen tiltrekker seg spesielt unge voksne. Over 30 prosent av innbyggerne har høyere utdannelse. God infrastruktur til andre deler av regionen er helt essensielt for å gi så liten reisebelastning som mulig på de som pendler og for de som er avhengig av veinettet for transport av varer.

Et fortsatt fokus på samordning av infrastrukturplaner der man ser hele regionen under ett blir viktig for utvikling av regionen, også i fremtiden.

En av Haugesunds største utfordringer er å tale Haugesundregionens sak i konkurranse med Bergen og Stavanger. Det å fronte en sterk regionen i midten som trenger egne ressurser vil være sentralt for fremtiden. Her tenker vi spesielt på den pågående debatten om lokalisering av Politi og deres enheter. En annen utfordring som Haugesund må ta inn over seg som regionsenter er at kommunene som er en del av Haugesundregionen også er del av andre konkurrerende konstellasjoner. Det å holde regionen sammen blir en oppgave som i fremtiden vil stramme seg til ettersom flere regioner jobber aktivt med egen identitet og utvikling, eksempelvis Sunnhordland, Ryfylke, Hardanger, Indre Haugalandet, Rogaland og Hordaland.

9.2. Karmøy

Karmøy er tett integrert med Haugesund og deler av kommunen grenser opp mot og utgjør en del av by-kjernen i Haugesund. Innbyggerne er konsentrert rundt tre bysentrum. Det er lav arbeidsplassdekning i kommunen, noe som gjør kommunen til en viktig bostedskommune for både byen Haugesund og omkringliggende regioner. Karmøy er landets 20 største kommune, målt i folketall. Dette gir et mulighetsrom for næringsutvikling med pendlere som en uutnyttet arbeidskraftreserve.

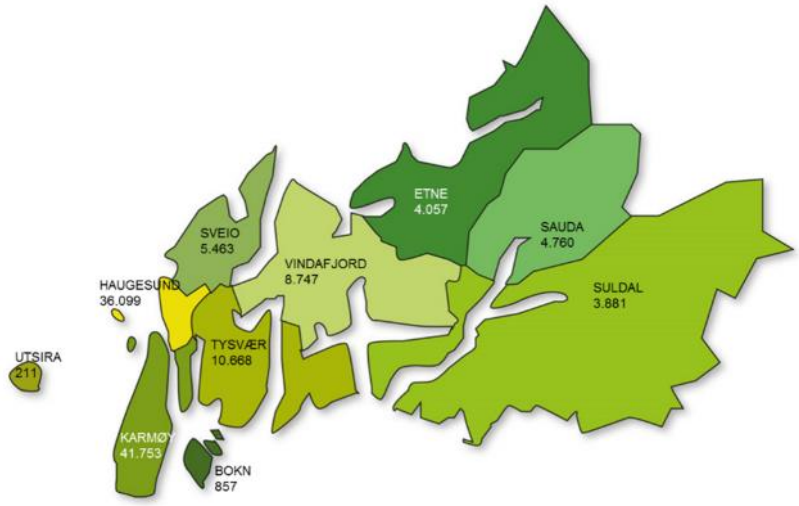

Det er stort overskudd på næringsarealer og arealbehovet satt av i kommuneplanen bør dekke de neste 20-30 årene, gitt at lokaliseringen av disse er riktig. Kommunen har et relativt høyt antall nyetableringer, men middels nivå av antall vekst-bedrifter.[34] Karmøy er en av Norges mest trafikkerte skipsled (Karmsundet) med en av landets mest trafikkerte havneområder. Kommunen har stor tilgang på energi, både vannkraft og naturgass. Hydros anlegg er direkte tilknyttet Statskraft sitt stamnett. Gasscos gassrørledning til Kårstø går tvers over Karmøy. Karmøy har også Norges eneste testområde for offshore vindkraft med Hywind som ble satt i drift i 2009. Karmøy er også en reiselivsdestinasjon, som i tillegg til attraksjoner som Skudeneshavn og Visnesguvene, kan vise til historiske Avaldsnes hvor Harald Hårfagre hadde sin første kongsgård og som ble kåret til «Norges Tusenårs sted». Det er betydelige investeringer i privat og offentlig regi i regionen.

[34] Telemarksforsking kommune NM

Tabell 9-2 Oppsummering Karmøy

Faktor	Fakta
Bostedsattraktivitet	• 41 753 innbyggere i 2014 • 36 prosent av innbyggerne i Haugesundregionen bor i Karmøy • Netto befolkningsvekst i kommunen i perioden 2000 til 2014 på 13 prosent • De som flytter fra Karmøy i 2013 flytter primært til Haugesund, ellers flytter de til andre kommuner i regionen. Færre flytter ut av regionen. De som gjør det flytter til andre kommuner i Hordaland og Rogaland, i tillegg til Oslo. • Med unntak av aldersgruppen som reiser ut for å studere er det vekst i alle aldersgrupper i Karmøy
Arbeidstilbud	• Netto utpendling på 5 332 arbeidstakere i 2013 • 14 989 arbeidsplasser i Karmøy i 2012 • 10 238 arbeidsplasser i det private næringslivet i 2012 • 4 751 arbeidsplasser innenfor annen sysselsetting i 2012 • 26 618 innbyggere i alderen 16-66 i Karmøy i 2012 • Differansen mellom arbeidsplasser og innbyggere i arbeidsfør alder er på 11629 personer • 77 % av de som jobber i Karmøy bor også i kommunen • 97 % av arbeidsbehovet i Karmøy løses med arbeidskraft internt i Haugesund-regionen. • Det pendler arbeidstakere inn fra Haugesund, Tysvær, Sveio og Vindafjord • Det skapes flere arbeidsplasser i Karmøy enn nasjonalt • I 2013 var 0.79 % av landets arbeidsplasser i Karmøy, mot 0.76 % i 2000 • 20.9 % av befolkningen i Karmøy har høyere utdannelse • 48.5 % av befolkningen i Karmøy har fagutdanning/videregående utdanning • 66 % av innbyggerne er i arbeidsfør alder – en vekst på 2 % siden 2004
Næringsliv	• Petromaritim og handel er de to største næringene målt i sysselsetting • Største bedrifts andel av privat sysselsetting er på 19 % • 10 % sysselsettingsvekst (2004-2012) • 21 % vekst i sysselsetting i privat næringsliv (2004-2012) • -7 % vekst i sysselsetting i annen sysselsetting (2004-2012)

9.2.1. Karmøys utfordringer, fortrinn og vekstpotensial

Karmøy utgjør sammen med Haugesund tyngdepunktet i regionen. Kommunen er en attraktiv bostedskommune og det er vekst i alle aldersgrupper med unntak av de som skal studere. At Karmøy er en attraktiv bostedskommune støttes av at det er vekst i andelen innbyggere i arbeidsfør alder, selv om veksten er lav. Dette skyldes nok snarere at veksten beregnes fra er høyt nivå.

Karmøy bidrar til motorrollen til Haugesund. Netto utpendling fra kommunen er på over 5 300 noe som gir næringslivet i de andre kommunene tiltrengte arbeidskraft. Det at arbeidskraften spres utover i regionen er positivt for utvikling av regionen som helhet. Gjennom arbeidsdeling spres blant annet kunnskap. Det skapes også flere arbeidsplasser i Karmøy enn nasjonalt. Dette er positivt for hele regionen. De som flytter fra kommunen i 2013 flytter primært internt i Hagesundregionen, selv om noen også reiser ut av regionen.

Næringslivet på Karmøy er rettet mot petromaritim industri, som i tillegg til handel, er den næringen som sysselsetter flest i kommunen. Maritim virksomhet har gjennom tidene vært en sentral næring i kommunen og det er flere gamle industritomter i kommunen. Et potensiale for videre utvikling av Karmøy ligger i blant annet i hvordan kommunen tenker seg at disse skal benyttes. Selv om flere av områdene er i privat eie kan kommunen likevel påvirke bruken av disse blant annet gjennom å pålegge eier i å rydde flere av disse tomtene. Dette i tillegg til de nye næringsarealene som er satt av vil kunne skape et potensiale for fremtidig vekst.

Haugesund og Karmøy har vokst seg så tett sammen at det kan være vanskelig for publikum å se når den ene slutter og når den andre begynner. Det å få på plass et samarbeide som fungerer slik at disse områdene kan utvikles til beste for Haugesundregionen påpekes som viktig av flere.

9.3. Tysvær

Tysvær ligger i Rogaland og er sentralt plassert i Haugesundregionen. Kommunesenteret Aksdal er et kommunikasjonsknutepunkt og binder E-134 over Haukeli til Oslo sammen med E-39 som er fartsåren mellom Bergen og Stavanger. Det er store utviklingsplaner for kommunesentrum i Aksdal som omfatter både kjøpesenter, boliger og næring. Utviklingen appellerer til en vekstkommune med en ung befolkning og kan bidra til å stoppe deler av handelslekkasjen til Haugesund. Som en del av vekststrategien har kommunen jobbet aktivt med et omdømmeprosjekt for å tiltrekke seg flere innbyggere, bedrifter og turister.

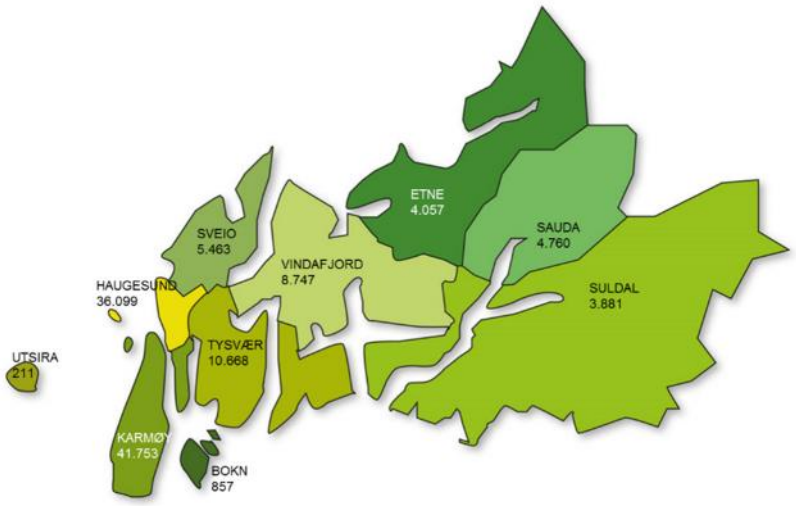

Kommunen er vertskommune for Kårstø-anleggene som er viktige for sysselsettingen i hele regionen. I tillegg er Tysvær en fritids- og reiselivs- og hyttekommune. I tillegg til utvikling av Aksdal jobber kommunen med tettstedsutvikling i Frakkagjerdområde og Søre Tysvær. En spredt bebyggelse og satsning på flere hold er en av utfordringene for nettopp videre vekst i kommunen. Usikkerheten knyttet til fremtidige traseer for E-39 og E-134 forsterker dette bildet.

Tabell 9-3 Oppsummering Tysvær

Faktor	Fakta
Bostedsattraktivitet	• 10 668 innbyggere i 2014 • 9 prosent av innbyggerne i Haugesundregionen bor i Tysvær • Netto befolkningsvekst i kommunen i perioden 2000 til 2014 på 21 prosent • De som flytter fra Tysvær i 2013 flytter primært til Haugesund, Karmøy eller Vindafjord, færre flytter ut av regionen. de som gjør det flytter til andre kommuner i Hordaland og Rogaland. • Vekst i alle aldersgrupper, spesielt unge voksne og voksne opp til pensjonistalder.
Arbeidstilbud	• Netto utpendling på 1 203 arbeidstakere i 2013 • 4 423 arbeidsplasser i Tysvær i 2012 • 2 653 arbeidsplasser i det private næringslivet i 2012 • 1 770 arbeidsplasser innenfor annen sysselsetting 2012 • 6 636 innbyggere i alderen 16-66 i Tysvær i 2012 • Differansen mellom arbeidsplasser og innbyggere i arbeidsfør alder er på 2213 personer • 54 % av de som jobber i Tysvær bor også i kommunen • 96 % av arbeidsbehovet i Tysvær løses med arbeidskraft internt i Haugesund-regionen. • Det pendler arbeidstakere inn fra Haugesund, Karmøy, Bokn, Sveio og Vindafjord • Det skapes flere arbeidsplasser i Tysvær enn nasjonalt • I 2013 var 0.21 % av landets arbeidsplasser i Tysvær, mot 0.19 % i 2000 • 22 % av befolkningen i Tysvær har høyere utdannelse • 49,7 % av befolkningen i Tysvær har fagutdanning/videregående utdanning • 64 % av innbyggerne er i arbeidsfør alder – en vekst på 1 % siden 2004
Næringsliv	• Petromaritim og bygg og anlegg er de to største næringene målt i sysselsetting • Største bedrifts andel av privat sysselsetting er på 32 % • 20 % sysselsettingsvekst (2004-2012) • 50 % vekst i sysselsetting i privat næringsliv (2004-2012) • -8 % vekst i sysselsetting i annen sysselsetting (2004-2012)

9.3.1. Tysværs utfordringer, fortrinn og vekstpotensial

Tysvær ligger tett knyttet opp mot Haugesund og er sterkt integrert i et felles bo- og arbeidsmarked med omkringliggende kommuner. 54 prosent av de som jobber i Tysvær bor i kommune. Dette betyr at nesten halvparten av arbeidsplassene i kommunen løses ved innpendling.

I Tysvær skapes det flere arbeidsplasser enn nasjonalt og det er vekst i den delen av befolkningen som er i arbeidsfør alder, selv om veksten er lav. Næringslivet i kommunen fremstår som noen sårbart da næringsstrukturen er noe ensidig og bedriftene mannsdominerte. Det å tiltrekke seg næringsvirksomhet innenfor også andre næringer kan være en strategi som kommunen bør jobbe etter for å være attraktiv for flere. Denne utfordringen er i størst grad er lokal snarere enn regional (Haugesundregionen).

Petromaritim næring sysselsetter, sammen med bygg og anleggsnæringen, klart flest i kommunen. Mens aktiviteten i bygg og anleggsnæringen påvirkes sterkt av konjunkturer i norsk økonomi påvirkes petromaritim næring i tillegg av svingninger på verdensmarkedet. Kårstø anleggene er største arbeidsgiver i regionen med 32 prosent av sysselsettingen i privat næringsliv. Tysvær er svært avhengig av Kårsøanleggene både når det gjelder sysselsetting og skatteinntekter. Det at kommunen er så avhengig av en bedrift i sin totale økonomi kan være en potensiell trussel hvis denne skulle falle fra eller få redusert aktivitet.

Tysvær er en attraktiv bostedskommune med høy befolkningsvekst. Kommunen fremstår spesielt attraktiv for unge voksne. Det at så få av de som bor i Tysvær jobber i kommunen støtter teorien om høy bostedsattraktivitet. Her ligger det et uutnyttet potensiale som i større grad bør utnyttes til å skape næringslivsvekst. Det å gå i dybden på hvordan disse strukturene har oppstått kan bidra til å gi innsikt i hvilke grep som blir nødvendige for en videre utvikling av arbeidslivet. At Kårstøanleggene er en så dominerende arbeidsgiver i kommunen, kan være en forklaring på høy arbeidsutveksling. Er det eksempelvis kvinner som i stør grad pendler ute av kommunen? I så fall ligger det et potensial i å etablere eller tiltrekke seg flere partnerarbeidsplasser. Det at kommunen eier mye av utbyggingsarealet og i stor grad kan styre hvor utvikling skal skje kan bidra til å realisere potensialet.

9.4. Utsira

Utsira er en øy og en kommune i Rogaland. Kommunen er Norges minste målt i folketall og nest minste i areal, noe som gir begrensinger for utviklingen. Det at øya er uten fastlandsforbindelse begrenser mulighetsrommet, og frekvensen på rutebåten legger premisser for utviklingen av næringslivet.

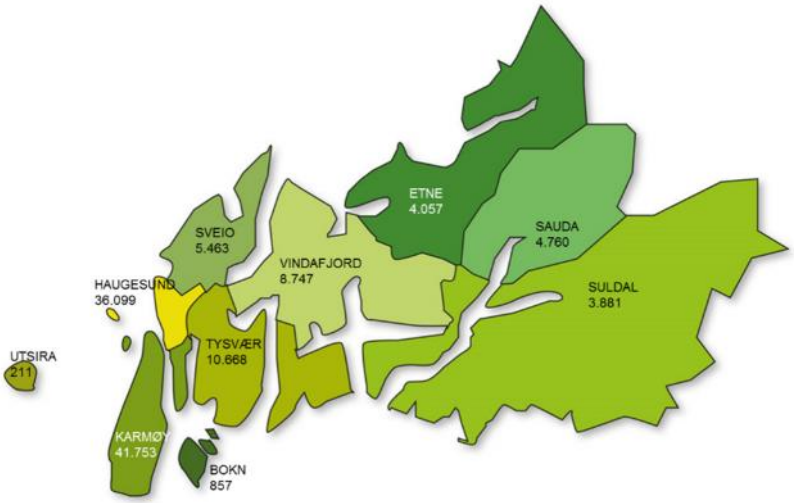

Utsira er et kompakt, men komplett samfunn med fokus på alle innbyggernes trivsel og behov uansett alder.

Kommunen satser innenfor ut-bygging av vindmøller (både landbasert og vindturbiner til havs ved Utsira Nord) og landbasert fiske-oppdrett. Økt satsning på reiseliv utgjør et potensial, men er avhengig av rutebåten for å kunne realiseres. Det er få private virksomheter og lite arbeidsplasser, noe som igjen fører til utfordringer for rekruttering og å holde på den arbeidskraften som fins. Det viktigste potensialet for Utsira er satsningen på næringsvirksomhet som har andre kunder enn de fastboende.

Tabell 9-4 Oppsummering Utsira

Faktor	Fakta
Bostedsattraktivitet	• 211 innbyggere i 2014 • Netto befolkningsnedgang i kommunen i perioden 2000 til 2014 på 18 prosent • Det er de unge som flytter fra Utsira. Netto tilflytting i aldersgruppen 45-69 år. • De som flytter fra Utsira drar til Haugesund og Rogaland.
Arbeidstilbud	• Netto utpendling på 14 arbeidstakere i 2013 • 107 arbeidsplasser i Utsira i 2012 • 31 arbeidsplasser i det private næringslivet i 2012 • 76 arbeidsplasser innenfor annen sysselsetting i 2012 • 138 innbyggere i alderen 16-66 i Utsira i 2012 • Differansen mellom arbeidsplasser og innbyggere i arbeidsfør alder er på 31 personer • 91 % av de som jobber i Utsira bor også i kommunen • 95 % av arbeidsbehovet i Utsira løses med arbeidskraft internt i Haugesund-regionen. • Det pendler arbeidstakere inn fra Haugesund, Karmøy og Sauda • Det skapes flere arbeidsplasser i Utsira enn nasjonalt • I 2013 var 0.005 % av landets arbeidsplasser i Utsira, mot 0.004 % i 2000 • 24.7 % av befolkningen i Utsira har høyere utdannelse • 47.1 % av befolkningen i Utsira har fagutdanning/videregående utdanning • 63 % av innbyggerne er i arbeidsfør alder – en vekst på 2 % siden 2004
Næringsliv	• Reiseliv og petromaritim er de to største næringene målt i sysselsetting • Største bedrifts andel av privat sysselsetting er på 35 % • 15 % sysselsettingsvekst (2004-2012) • 29 % vekst i sysselsetting i privat næringsliv (2004-2012) • 10 % vekst i sysselsetting i annen sysselsetting (2004-2012)

9.4.1. Utsiras utfordringer, fortrinn og vekstpotensial

Utsiras utfordringer henger tett sammen med vekstpotensialet i kommunen. Få innbyggere og arbeidsplasser gir lite rom for vekst. Det ligger et potensiale i å skape flere arbeidsplasser på øya. For å få til vekst ut over egen befolkning er det helt essensielt at nye arbeidsplasser som etablerers har sine primære kunder utenfor regionen - helst også utenfor Haugesundregionen. Utsira har bredbånd via fiber fra fastlandet. Nye bedrifter bør søke å utnytte det fulle potensialet dette gir. Det er helt klart at befolkningsvekst og etablering av nye arbeidsplasser må ta utgangpunkt i de fortrinn og muligheter som allerede finnes på Utsira.

Det å skape partnerarbeidsplasser kan være essensielt for å tiltrekke seg nye innbyggere. Rundt 1/3 del av arbeidsplassene på Utsira er i det vi kaller private næringslivet – offentlige arbeidsplasser, enkeltpersonsforetak

og landbruk er holdt utenfor. De nye arbeidsplassene som kommer bør søkes å dekke (et fremtidig) behov for partnerarbeidsplasser. Det ligger et potensiale å legge til rette for utvikling av arbeidsplasser som tiltrekker familier der begge kan bidra i samfunnet.

Øya har gode vindressurser som i dag delvis utnyttes i Utsira vindpark. Kraftverket består av to vindturbiner på 600 kW hver, siden september 2011 eid av Solvind. Vindmøllene ble satt opp som en del av hydrogensatsingen fra Norsk Hydro på starten av 2000-tallet. Hydrogen-samfunnet ble av mange ansett for å være fremtiden, da hydrogen så ut til å gi store muligheter innen energilagring. Energilagring er på verdensbasis fortsatt en av de største utfordringene for å kunne realisere en full omstilling til ett fornybart samfunn.[35] I dag er det Solvind som eier vindmøllene. Mange unge er opptatt av fornybar energi og en aktiv satsning på utvikling av vindkraft som kraftkilde i et isolert samfunn, kan være et trekkplaster for å tiltrekke seg unge mennesker og samtidig skape næringsvirksomhet.

Det er de unge som flytter fra Utsira, mens det er netto tilflytting i aldersgruppen 45-69 år. Selv om andelen innbyggere i arbeidsfør alder er i vekst i periode, gir en vekt av godt voksne tilflyttere det utfordrende å møte vekstpotensialet over tid da disse raskere vil forsvinne ut av arbeidslivet. Samtidig kan det være en kortsiktig strategi for kommunen nettopp å søke å tiltrekke seg flere voksne innbyggere for raskere å få opp innbyggerantallet. Et rikt kulturliv og mye å gjøre på fritiden er en styrke som kommunen har - det å rette seg spesielt mot voksne mennesker som er opptatt av friluftsliv og kultur kan være en annen strategi for å øke innbyggertallet.

De som bor på øya gir et vekstpotensial. Per 2012 er det registret 107 arbeidsplasser på Utsira, utpendlingen er lav målt i antall, men utgjør et betydelig potensiale relativt til antall arbeidsplasser. Får kommunen disse 14 til også å skape egen virksomhet i kommunen øker sysselsettingen med 13 prosent.

Det at Utsira ligger som en øy i havet er både en styrke og en svakhet. Bosetting med tanke på pendling kan være utfordrende da ruteforbindelse er eneste tilknytning til fastlandet. Det er fullt mulig å dagpendle til fastlandet, men få gjør det på bakgrunn av reisetid på over en time over åpent hav. Få avganger, spesielt i vinterhalvåret, vanskeliggjør muligheten for å pendle for to parter. Spesielt hvis man har små barn.

[35] www.solvind.com

9.5. Bokn

Bokn er den nest minste kommunen i Haugesundregionen – målt i areal og innbyggertall. Kommunen er en del av Rogaland. Kommunesentrum i Bokn er Føresvik, med handel, offentlige tjenester og bedrifter. T-forbindelsen som åpnet i 2013 gir store muligheter for utvikling av Bokn. Det er enda for tidlig å se ringvirkningene fra T-forbindelsen. Næringslivet på Bokn er sårbart fordi det er få bedrifter der. Samtidig er næringslivet sterkt rettet mot kunder utenfor regionen, noe som gir vekstmuligheter utover vekst i egne innbyggere. Dette gjør det mindre sårbart for endringer lokalt.

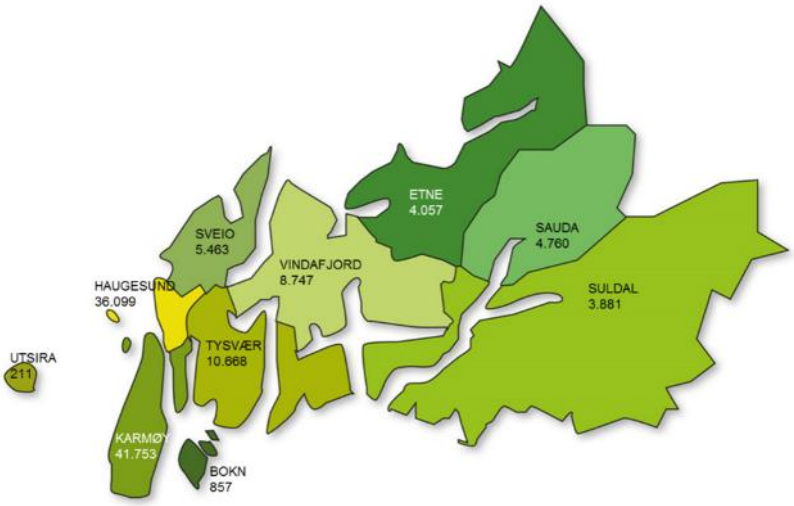

Tabell 9-5 Oppsummering Bokn

Faktor	Fakta
Bostedsattraktivitet	• 868 innbyggere i 2014 • 1 prosent av innbyggerne i Haugesundregionen bor i Bokn • Netto befolkningsvekst i kommunen i perioden 2000 til 2014 på 10 prosent • De som flytter fra Bokn i 2013 flytter til Haugesund eller til andre kommuner i Rogaland utenfor Haugesundregionen • Med unntak av aldersgruppen som reiser ut for å studere og nylige pensjonister er det vekst i de andre aldersgruppene.
Arbeidstilbud	• Netto utpendling på 112 arbeidstakere i 2013 • 317 arbeidsplasser i Bokn i 2012 • 105 arbeidsplasser i det private næringslivet i 2012 • 212 arbeidsplasser innenfor annen sysselsetting 2012 • 528 innbyggere i alderen 16-66 i Bokn i 2012 • Differansen mellom arbeidsplasser og innbyggere i arbeidsfør alder er på 211 personer • 66 % av de som jobber i Bokn bor også i kommunen • 97 % av arbeidsbehovet i Bokn løses med arbeidskraft internt i Haugesund-regionen. • Det pendler arbeidstakere inn fra Haugesund, Karmøy, Tysvær, Sveio og Sauda • Det skapes ikke flere arbeidsplasser i Bokn enn nasjonalt • I 2013 var 0.02 % av landets arbeidsplasser i Bokn, det samme som i 2000

	• 25.7 % av befolkningen i Bokn har høyere utdannelse • 54.0,7 % av befolkningen i Bokn har fagutdanning/videregående utdanning • 62 % av innbyggerne er i arbeidsfør alder – en vekst på 3 % siden 2004
Næringsliv	• Industri og sjømat er de to største næringene målt i sysselsetting • Største bedrifts andel av privat sysselsetting er på 35 % • 12 % sysselsettingsvekst (2004-2012) • 38 % vekst i sysselsetting i privat næringsliv (2004-2012) • 2 % vekst i annen sysselsetting (2004-2012)

9.5.1. Bokns utfordringer, muligheter og vekstpotensial

Bokn er tett knyttet opp mot resten av regionen med broforbindelse nordover og fergeforbindelse sør over Boknafjorden. Det å være en del av E-39 og stamveien mellom Bergen og Stavanger gir både muligheter og utfordringer for videre utvikling av Bokn.

Bokn har bosetting på tre øyer og fremstår som en attraktiv bokommune. Det er vekst i alle aldersgrupper noe som styrker denne påstanden. Det er færre arbeidsplasser i Bokn enn det er folk i arbeidsfør alder og det skapes ikke flere arbeidsplasser enn tallene nasjonalt viser. Samtidig er andelen innbyggere i arbeidsfør alder økende i perioden vi har sett på. Arbeidskraftutvekslingen i regionen er høyere jo nærmere Haugesund man kommer også i Bokn. Netto utpendling er på 112 arbeidstakere i 2013. Til tross for netto utpendling av arbeidstakere er næringslivet i Bokn attraktivt for innpendling fra andre kommuner i Haugesundregionen. Dette gir rom for økt næringsutvikling i regionen gjennom å utnytte det potensialet som finnes i de som pendler.

Næringslivet i Bokn er sårbart. Største bedrift, Grieg Seafood, sysselsetter 35 prosent av de som jobber i privat næringsliv. Det er overraskende lite næringsliv i Bokn som betjener et lokalt marked, noe som indikerer at kommunen er sterkt integrert i en større bo- og arbeidsmarkedsregion. Flere bedrifter etablert i Bokn har sine hovedmarkeder utenfor egen kommune, egen region og til og med utenfor Norge. Dette gir vekstmuligheter utover engen befolkning.

Bokns muligheter ligger i å utvikle næringsliv som nettopp kan levere sine varer og tjenester til kunder utenfor regionen. Kommune bør søke å tiltrekke seg næringsliv som kan transportere varer sjøveien. Potensialet for å utvikle næringsliv som tilbyr tjenester lokalt synes også så absolutt tilstede, men vil være avhengig av at folk handler lokalt for å overleve. Klarer kommunen å tiltrekke seg flere mennesker vil man oppnå kritisk masse som ofte utløser utvikling av tilbud lokalt. Det å videreutvikle Bokn som en attraktiv bokommune kan derfor være en strategi i seg selv. Det er både fordeler og ulemper ved å være en bostedskommune. Som bostedskommune er fokuset på produksjon av kommunale tjenester betydelig. Det å samarbeide tett med de kommunene som benytter arbeidskraften fra Bokn kan være en mulig utviklingsvei. Gjennom å strømlinjeforme effektiv transport – gjerne kollektive løsninger – kan en slik arbeidsdeling etableres mellom kommuner.

9.6. Vindafjord

Vindafjord ligger i Rogaland og ble i 2006 slått sammen med Ølen. Kommunen er sterkt desentralisert med ni «bygder». Dette skyldes dels sammenslåingen av to kommuner og dels at Vindafjord er en landbrukskommune med vekst i antall årsverk og verdiskaping fra denne næringen.

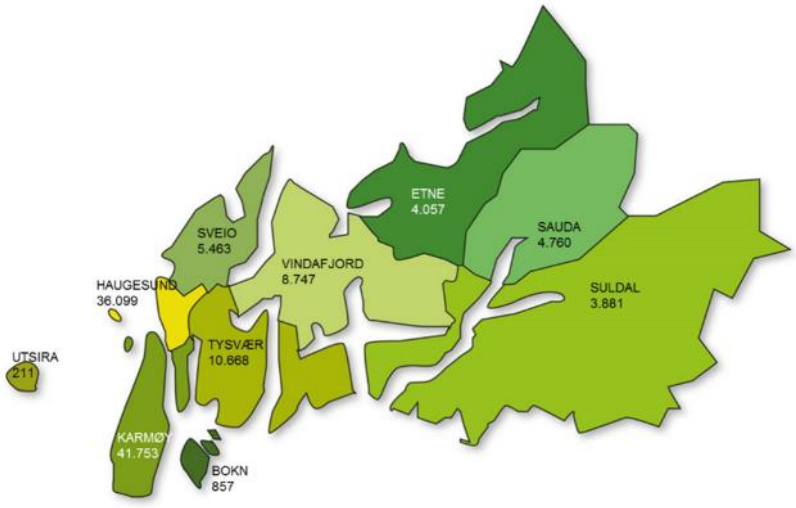

Vindafjord har i tillegg et sterkt næringsliv. De største næringene er petromaritim med 33 prosent og handel med 14 prosent av sysselsettingen i kommunen. Kommunen er selvforsynt med arbeidsplasser og har netto innpendling. Fortrinnene til kommunen er knyttet opp mot store arealer, lang kystlinje og god infrastruktur langs E-134 som går gjennom hele kommunen. Befolkningsveksten bidrar til at kommunen har et sterkt fokus på tjenesteutvikling, utvikling av stedsattraktivitet og boligbygging. En utfordring for kommunen er at vekst i næringslivet ikke kan skje uten innpendling av arbeidskraft, noe som skjer i konkurranse med kommunene rundt og internt mellom bedrifter i regionen. Landbruket i Vindafjord er i vekst og utgjør en viktig næring i kommunen.

Tabell 9-6 Oppsummering Vindafjord

Faktor	Fakta
Bostedsattraktivitet	• 8 747 innbyggere i 2014 • 8 prosent av innbyggerne i Haugesundregionen bor i Vindafjord • Netto befolkningsvekst i kommunen i perioden 2000 til 2014 på 8 prosent • De som flytter fra Vindafjord i 2013 fordeler seg relativt jevnt til Haugesund, Tysvær, Karmøy, samt til andre kommuner i Hordaland og Rogaland. • I perioden 2000-2014 er det vekst i antall innbyggere i arbeidsfør alder, svak negativ vekst i antallet barn og ungdom (0-24 år) og svak vekst i antall godt voksne over 80 år.
Arbeidstilbud	• Netto innpendling på 242 arbeidstakere i 2013 • 4 786 arbeidsplasser i Vindafjord i 2012 • 3 375 arbeidsplasser i det private næringslivet i 2012 • 1 411 arbeidsplasser innenfor annen sysselsetting i 2012 • 5 373 innbyggere i alderen 16-66 i Vindafjord i 2012 • Differansen mellom arbeidsplasser og innbyggere i arbeidsfør alder er på 587 personer • 70 % av de som jobber i Vindafjord bor også i kommunen • 94 % av arbeidsbehovet i Vindafjord løses med arbeidskraft internt i Haugesund-regionen. • Det pendler arbeidstakere inn fra Haugesund, Karmøy, Tysvær, Sveio, Etne og Suldal • Stabil andel arbeidsplasser i Vindafjord

	• I 2013 var 0.18 % av landets arbeidsplasser i Vindafjord, mot 0.18 % i 2000 • 20 % av befolkningen i Vindafjord har høyere utdannelse • 51,6 % av befolkningen i Vindafjord har fagutdanning/videregående utdanning • 64 % av innbyggerne er i arbeidsfør alder – en vekst på 3 % siden 2004
Næringsliv	• Petromaritim og handel er de to største næringene målt i sysselsetting • Største bedrifts andel av privat sysselsetting er på 15 % • 3 % sysselsettingsvekst (2004-2012) • 12 % vekst i sysselsetting i privat næringsliv (2004-2012) • -33 % vekst i sysselsetting i annen sysselsetting (2004-2012)

9.6.1. Vindafjords utfordringer, fortrinn og vekstpotensial

Vindafjord er lokalisert tett opp mot ferdselsåren fra Bergen til Stavanger E-39 og ferdselsåren E-134 fra Vestlandet (Haugesund/Karmøy) til Østlandet (Drammen). Disse ferdselsårene er av betydning for utvikling i kommunen, men fremstår ikke som avgjørende for en positiv næringsutvikling. Dette fordi mye av næringsutviklingen i kommunen er sterkt knyttet opp mot sjøen og sjøveien snarere enn biltransport.

Vindafjord slo seg sammen med Ølen kommune i 2006 og kompromisset for sammenslåing ble at Ølen fikk sentrumsfunksjonene, mens Vindafjord beholdt navnet. Selv om kommunefunksjonene er samlet i Ølen har kommunen en desentralisert struktur bestående av flere bygder. Denne strukturen skyldes delvis at Vindafjord er en landbrukskommune med en økende andel sysselsetting og verdiskaping i denne delen av næringslivet og trekkes frem som en stryke av regionen selv. Fatland Ølen og Nortura er to større arbeidsgivere for videreforedling av landbruksprodukter i Vindafjord.

Vindafjord har et tett samarbeid med spesielt nabokommunen Etne kommune innenfor tjenesteproduksjon. Kommunene har også et samarbeid om næringsutvikling gjennom Etne og Vindafjord næringsutvikling. Det er netto innpendling av arbeidstakere selv om nesten 70 prosent av jobbene i Vindafjord løses med lokal arbeidskraft. Spesielt er utveksling av arbeidskraft mellom Etne og Vindafjord helt sentral der innbyggerne i Etne bidrar til å løse bedriftene i Vindafjords etterspørsel etter arbeidskraft.

De to største næringene, målt i sysselsetting, er petromaritim og handel. Men også industri rettet mot bygg og anlegg, der Ølen Betong er sentral, er viktig for utviklingen av næringslivet i kommunen. Næringslivet i Vindafjord fremstår som svært variert. Et trekk vi også ser i andre distriktskommuner. Kommuner som evner å ha et variert næringsliv og arbeidstilbud tenderer til å gå bedre enn kommuner som er mer ensrettet. I distriktskommuner er det å ha arbeid både til han og henne helt sentralt for å tiltrekke seg nye innbyggere og beholde de som allerede bor der. Den petromaritime næringen er spesielt sterk i Ølensvåg der blant annet verftet Westcon bidrar til dette. Det regionale anlegget for demontering av plattformer som drives av AF Decom Offshore på Vats er et annet eksempel på en slik bedrift.

9.7. Etne

Etne er en del av Hordaland, Haugesundregionen og Sunnhordland. Det er spredt bosetting i kommunen, noe som skyldes at landbruk er og har vært en viktig næringsvei. Rundt halvparten av innbyggerne i Etne bor i tettstedene Etnesjøen og Skånevik. Handel og bygg og anlegg er de to største næringene målt i sysselsetting.

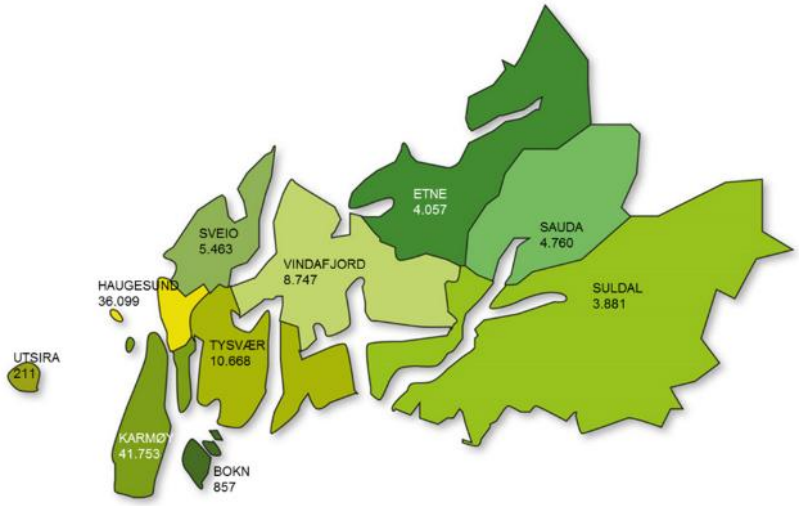

Etnes største fortrinn er først og fremst nærhet til E-134 i tillegg til oversiktlige trygge bomiljøer, en rik kulturhistorie og en mangfoldig natur med tilgang til betydelige ressurser.

Kommunes slagord *Me gjere de' i Etne* gir et godt bilde av hva Etne-samfunnet står for – dugnadsånd, skaperkraft og stå-på-vilje.

Bedriftene i Etne ligger overraskende høyt på prosjekter som har søkt midler gjennom SkatteFUNN. Satsningsområdet i kommunen er knyttet til utvikling av kommunale tjenester, utvikling av nye boligområder, ny E-134 og kraftutbygging. Får kommunen til dette vil dette også utgjøre det viktigste potensialet for utvikling av kommunen. Det foreligger også et uutnyttet potensiale for hyttebygging. I dag er nettopp infrastruktur, areal og interessekonflikter mellom bruk og vern og lite ledige arealer for ny næringsvirksomhet flaskehalsene for videre vekst.

Tabell 9-7 Oppsummering Etne

Faktor	Fakta
Bostedsattraktivitet	• 4 057 innbyggere i 2014 • 3 prosent av innbyggerne i Haugesundregionen bor i Etne • Netto befolkningsvekst i kommunen i perioden 2000 til 2014 på 4 prosent • De fleste av de som flyttet fra Etne i 2013 flyttet til andre kommuner i Haugesundregionen, resten flyttet til andre kommuner i Rogaland og Hordaland • Vekst i aldersgruppen 35-69 i perioden 2000-2014 og eldre over 80, nedgang i antall barn og unge vokse (0-34 år).
Arbeidstilbud	• Netto utpendling på 508 arbeidstakere i 2013 • 1 666 arbeidsplasser i Etne i 2012 • 990 arbeidsplasser i det private næringslivet i 2012 • 676 arbeidsplasser innenfor annen sysselsetting i 2012 • 2 502 innbyggere i alderen 16-66 i Etne i 2012 • Differansen mellom arbeidsplasser og innbyggere i arbeidsfør alder er på 836 personer

	• 83 % av de som jobber i Etne bor også i kommunen • 95 % av arbeidsbehovet i Etne løses med arbeidskraft internt i Haugesund-regionen. • Det pendler arbeidstakere inn fra Haugesund, Karmøy, Tysvær, og Vindafjord • Det skapes færre arbeidsplasser i Etne enn nasjonalt. • I 2013 var 0.09 % av landets arbeidsplasser i Etne, mot 0.08 % i 2000 • 21,2 % av befolkningen i Etne har høyere utdannelse • 51,5 % av befolkningen i Etne har fagutdanning/videregående utdanning • 63 % av innbyggerne er i arbeidsfør alder – en vekst på 1 % siden 2004
Næringsliv	• Handel og bygg og anlegg er de to største næringene målt i sysselsetting • Største bedrifts andel av privat sysselsetting er på 7 % • 9 % sysselsettingsvekst (2004-2012) • 44 % vekst i sysselsetting i privat næringsliv (2004-2012) • -20 % vekst i sysselsetting i annen sysselsetting (2004-2012)

9.7.1. Etnes utfordringer, fortrinn og vekstpotensial

Etne er en kommune med god tilgang på arealer som ligger i utkanten av regionen. Kommunes muligheter og utfordringer er knyttet opp mot dette.

Sett utenifra er Etne en typisk distriktskommune. De to største næringene målt i sysselsetting er handel og bygg og anlegg. Mens handel konsumeres lokalt distribueres tjenester fra bygg og anlegg til en større del av regionen. Næringslivet ellers er svært variert med bedrifter innenfor flere næringer. Et variert næringsliv i en mindre kommune er en styrke for kommunen og bidrar til at innbyggere med ulike ferdigheter og kompetanse har muligheter for å jobbe lokalt. Det at tjenester tilbys lokalt indikerer at folk handler der de bor. Etne er også en reiselivskommune med rundt 800 hytter. Hyttegjester og gjennomgangstrafikk på E-134 genererer omsetning spesielt innenfor handel.

Flere distriktskommuner med hytterelatert profil søker å utnytte det fulle potensialet fra denne typen turisme. Dette gjelder både å få hyttefolket til å bruke hyttene mer slik at de legger igjen mer i regionen når de først er der, men også å friste hyttefolket til å gjøre lokalbefolkning av seg. Hallingdal i Buskerud jobber spesielt opp mot disse to strategiene for å skape vekst i egen region. Etne har et rikt kulturliv og satser aktivt på større arrangementer, noe som er viktig skal man lykkes med slike strategier.

Til tross for befolkningsvekst i kommunen og en økende andel innbyggere i arbeidsfør alder skapes det færre arbeidsplasser i Etne enn det gjøres nasjonalt. Denne utviklingen kan skyldes at Etne har bred arbeidsutveksling med nærliggende kommuner. Spesielt synes Etne å samarbeid tett med Vindafjord kommune og mange bedrifter samarbeider i Etne og Vindafjord Næringsutvikling. Bedriftene i Etne rekrutterer rundt åtte prosent av etterspurt arbeidskraft fra innbyggere i Vindafjord. Det er lang reisetid til Haugesund, noe som gjør arbeidsutveksling med nærliggende kommuner spesielt relevant.

En utfordring for Etne blir å fortsatt skape befolkningsvekst i kommunen. Ser vi på de som flytter fra Etne i 2013 flytter disse primært til andre kommuner i Haugesundregionen. Det er med andre ord ikke det at de som flytter

fra Etne flytter fra Haugesundregionen – de flytter fra Etne. Det er vekst i aldersgruppen 35-69 i perioden 2000-2014 og eldre over 80, nedgang i antall barn og unge vokse (0-34 år). Fortsetter denne trenden vil andelen personer i arbeidsfør alder snart motvirkes. Dette er en utfordring for utviklingen av næringslivet i Etne.

Næringslivet i Etne er stabilt. Dette er en styrke etter vår mening. Av de større bedriftene i Etne har nesten samtlige aktivitet i hele perioden. De fremstår som solide arbeidsplasser også i fremtiden. Flere er imidlertid små med få ansatte, noe som kan være en potensiell utfordring for videre utvikling i regionen. Mindre bedrifter kan være svært sårbare ovenfor å miste nøkkelkompetanse. I mindre kommuner er det kort vei fra bedrift til politisk ledelse noe som er en styrke i næringsutviklingen i mindre kommuner.

E-134 skaper stor gjennomgangstrafikk og har i dag trase gjennom Etne sentrum. Ny E 134 planlegges utenfor Etne sentrum. Det nye trasevalget kan skape utfordringer for allerede etablert næringsvirksomhet som har gjennomgangstrafikken som sine kunder. Samtidig vet vi at utbedringer i infrastruktur kan gi vekst gjennom at reiseavstander kortes ned og gir nye muligheter for bedrifter og innbyggere.

9.8. Sveio

Sveio kommune ligger i Hordaland fylke. Kommunen er en del av Haugesundregionen og Sunnhordland. Gjennom Trekantsambandet binder Sveio tett sammen med Stord og Bømlo. Sveio har kort vei til det meste, mye arealer og en sterk befolkningsvekst. Sveio ligger «midt i leio» og er strategisk plassert mellom Bergen og Stavanger. Det største fortrinnet til kommunen er nettopp god infrastruktur til større sentra gjennom E-39, Fv47 og E-134 i kombinasjon med nærhet til natur. Handel og bygg og anlegg sysselsetter flest. Den største bedriften sysselsetter åtte prosent av sysselsettingen i privat næringsliv, noe som gjør næringslivet mindre sårbart. Satsningsområdet i kommunen er knyttet opp mot å håndtere veksten og utvide kapasiteten og tilbud til innbyggerne. I tillegg satses det på utvikling av næringsområder. Potensialet til kommunen ligger i å vokse i takt med utviklingen og videreutvikle attraktive bomiljøer, sentrumsutvikling og sikre gode kommunikasjoner til Haugesund, Bergen og Stavanger.

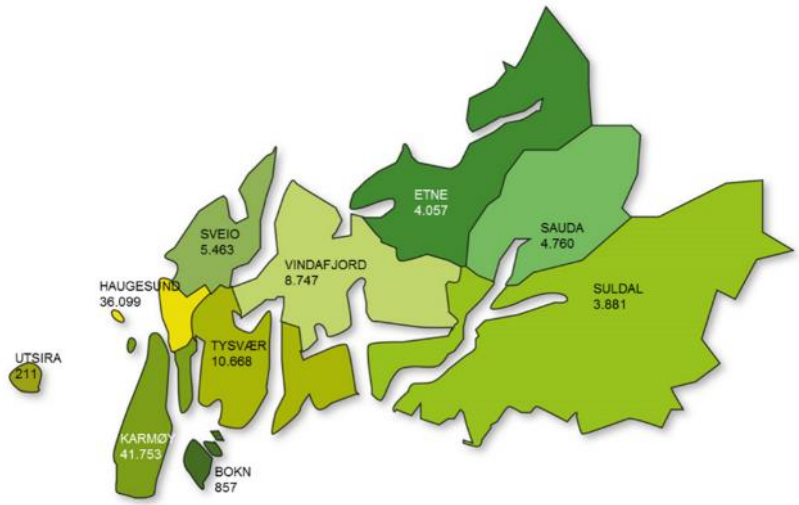

Tabell 9-8 Oppsummering Sveio

Faktor	Fakta
Bostedsattraktivitet	• 5 463 innbyggere i 2014 • 5 prosent av innbyggerne i Haugesundregionen bor i Sveio • Netto befolkningsvekst i kommunen i perioden 2000 til 2014 på 18 prosent • De som flytter fra Sveio i 2013 flytter primært til Haugesund, Karmøy eller Tysvær, færre flytter ut av regionen • Det er sterk vekst i antallet innbyggere i arbeidsfør alder og positiv vekst i alle aldersgrupper
Arbeidstilbud	• Netto utpendling på 1 343 arbeidstakere i 2013 • 1 384 arbeidsplasser i Sveio i 2012 • 454 arbeidsplasser i det private næringslivet i 2012 • 930 arbeidsplasser innenfor annen sysselsetting i 2012 • 3 395 innbyggere i alderen 16-66 i Sveio i 2012 • Differansen mellom arbeidsplasser og innbyggere i arbeidsfør alder er på 2011 personer • 76 % av de som jobber i Sveio bor også i kommunen • 94 % av arbeidsbehovet i Sveio løses med arbeidskraft internt i Haugesund-regionen. • Det pendler arbeidstakere inn fra Haugesund, Karmøy og Tysvær • Det skapes flere arbeidsplasser i Sveio enn nasjonalt • I 2013 var 0.11 % av landets arbeidsplasser i Sveio, mot 0.10 % i 2000 • 22,6 % av befolkningen i Sveio har høyere utdannelse • 49,1 % av befolkningen i Sveio har fagutdanning/videregående utdanning • 65 % av innbyggerne er i arbeidsfør alder – en vekst på 2 % siden 2004
Næringsliv	• Handel og bygg og anlegg er de to største næringene målt i sysselsetting • Største bedrifts andel av privat sysselsetting er på 8 % • 27 % sysselsettingsvekst (2004-2012) • 68 % vekst i sysselsetting i privat næringsliv (2004-2012) • 13 % vekst i sysselsetting i annen sysselsetting (2004-2012)

9.8.1. Sveios utfordringer, fortrinn og vekstpotensial

Sveio kommune er den kommunen som har hatt sterkest vekst i Haugesundregionen i perioden 2004 til 2012. Selv om kommunen er relativt liten forklarer ikke vekst fra et lavt nivå hele bildet.

Sveio er først og fremst en attraktiv kommune å bo i. Den sentrale plasseringen i forhold til E39, Fv47 og E134 bidrar til dette. Trekantsambandet, som i 2001 knyttet Sveio tettere til Bømlo og Stord , utgjør et potensial for

utvikling av kommunen. Selv om det skapes flere arbeidsplasser i Sveio enn nasjonalt og det er vekst i andelen innbyggere i arbeidsfør alder er det langt igjen før det er balanse mellom arbeidsplasser og innbyggere.

Handel og bygg og anlegg er de to største næringene i Sveio målt i sysselsetting. Den største bedriften sysselsetter en mindre del i det private næringslivet (8%). Mens handel øker bostedsattraktiviteten er bygg og anlegg en næring som typisk er etablert der folk bor og der det er tilgang til et større marked. Fra Sveio er det kort vei til Bergen, Stavanger og resten av Haugesundregionen.

Geografisk plassering gir det største potensialet for vekst i Sveio. Med tanke på at bygg og anlegg allerede er en næring av en viss størrelse i kommunen kan det å satse på både bedriftsetableringer og tiltrekke seg innbyggere innenfor utførende bygging yrke kan være en strategi å forfølge. Skal Haugesundregionen bli en sterk regionen i midten er det behov for en bygg og anleggsnæring som tar oppdraget med å bygge denne regionen.

9.9. Sauda

Sauda er en kommune i Rogaland, en del av Haugesundregionen, og en del av Ryfylke. Samfunnet Sauda er lite og kompakt med en bymessig utbygging. De fleste innbyggere bor i Sauda sentrum eller rundt Saudasjøen.

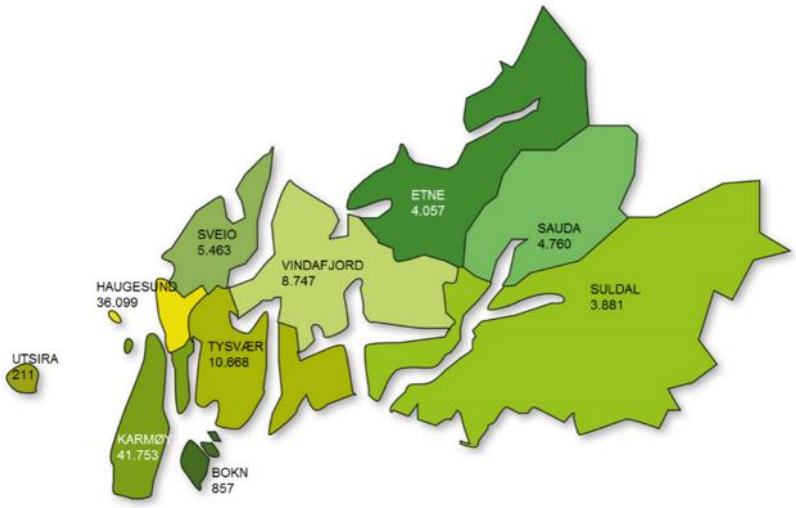

Sauda er fra gammelt av et industrisamfunn og dette preger næringslivet i dag også. 39 prosent av arbeidsplassene i kommunen finnes innen industri og handel. Den største bedriften sysselsetter 19 prosent av arbeidstakerne i kommunen. Dette gjør kommunen og næringslivet svært sårbart. Kommunen er en del av omstillingsprogrammet til Innovasjon Norge og har gjennom dette rettet et spesielt fokus inn mot tre satsningsområder: utvikling av eksisterende næringsliv, handel og sentrumsutvikling, og etablering av avstandsuavhengig næringsliv. Kort sagt handler dette om å tiltrekke seg næringsliv og bedrifter som har kunder utenfor regionen og å øke bostedsattraktiviteten gjennom sentrumsutvikling og handel. Profilutviklingen gjennom www.sauda.365 er en del av dette arbeidet. Det viktigste potensialet for videre utvikling finnes nettopp i livskvalitet for mennesker, men kommunen trenger flere arbeidsplasser for å være attraktiv.

Tabell 9-9 Oppsummering Sauda

Faktor	Fakta
Bostedsattraktivitet	• 4 760 innbyggere i 2014 • 4 prosent av innbyggerne i Haugesundregionen bor i Sauda • Netto befolkningsnedgang i kommunen i perioden 2000 til 2014 på 6 prosent • I 2013 gikk flyttestrømmen fra Sauda til andre kommuner i Hordaland og Rogaland utenfor Haugesundregionen, i tillegg til Etne er også en reiselivskommune med flere hytter internt i Haugesundregionen. Flest flyttet ut av Haugesundregionen fra Sauda. • Den eldste delen av befolkningen er i vekst, unge voksne og barn flytter fra Sauda i perioden 2000-2014
Arbeidstilbud	• Netto utpendling på 315 arbeidstakere i 2013 • 2 141 arbeidsplasser i Sauda i 2012 • 1 117 arbeidsplasser i det private næringslivet i 2012 • 983 arbeidsplasser innenfor annen sysselsetting i 2012 • 3 044 innbyggere i alderen 16-66 i Sauda i 2012 • Differansen mellom arbeidsplasser og innbyggere i arbeidsfør alder er på 903 personer • 92 % av de som jobber i Sauda bor også i kommunen • 97 % av arbeidsbehovet i Sauda løses med arbeidskraft internt i Haugesund-regionen. • Det pendler arbeidstakere inn fra Haugesund, Suldal og Vindafjord • Det skapes færre arbeidsplasser i Sauda enn nasjonalt. • I 2013 var 0.09 % av landets arbeidsplasser i Sauda, mot 0.1 % i 2000 • 20 % av befolkningen i Sauda har høyere utdannelse • 50,0 % av befolkningen i Sauda har fagutdanning/videregående utdanning • 64 % av innbyggerne er i arbeidsfør alder – en vekst på 6 % siden 2004
Næringsliv	• Industri og handel er de to største næringene målt i sysselsetting • Største bedrifts andel av privat sysselsetting er på 19 % • 3 % sysselsettingsvekst (2004-2012) • 12 % vekst i sysselsetting i privat næringsliv (2004-2012) • -11 % vekst i sysselsetting i annen sysselsetting (2004-2012)

9.9.1. Saudas utfordringer, fortrinn og vekstpotensial

Sauda har alt, men ligger litt for langt unna til at kommunen fullt ut får nytte av Haugesund som motor. Det er netto utpendling av arbeidstakere og det skapes færre arbeidsplasser i Sauda enn nasjonalt. Negativ

befolkningsvekst og en økende andel eldre gir utfordringer i ikke bare utviklingen av næringslivet, men også opprettholdelse av det som allerede finnes i kommunen.

Tilsvarende som for Suldal går flyttestrømmen fra Sauda ut av Haugesundregionen i 2013. Dette tyder på lav integrasjon med Haugesund som by og regionen som et samlende punkt. Sysselsettingsbehovet løses i stor grad i kommunen og 92 prosent av de som jobber i Sauda bor også i kommunen.

Sauda er først og fremst en industrikommune der Eramet Norway er den største bedrifter med 19 prosent av sysselsettingen i privat næringsliv. Bedriften er avgjørende i kommunen og skal være en attraktiv arbeidsplass også for fremtiden. Eramet er avhengig av lærlinger fra Sauda videregående skole og har til enhver tid 20 til 25 lærlinger ansatt. Dette gir ikke bare prosessanlegget en god rekrutteringsbase, men betyr også mye for å beholde unge i bygda. Eramets kunder finnes utenfor Sauda, noe som gir et potensiale for vekst utover befolkningsutviklingen.

Sauda nyter ellers godt av et variert næringsliv med flere tradisjonsrike bedrifter. Det er flere handelsbedrifter i kommunen som øker kommunes attraktivitet. Ledige næringsarealer og tilgang til dypvannskai er andre attraksjoner som kommunen har. Med unntak av Suldal virker det som Sauda er lite integrert med resten av Haugesundregionen. Gjennom et tettere samarbeide bør det kunne realisere et større potensiale i kommunen.

9.10. Suldal

Suldal er en kommune i Rogaland og en del av Haugesundregionen og Ryfylke. Kommunen er den største målt i areal, men en av de mindre målt i antall innbyggere. Av de 3881 personene som bor i Suldal bor 1300 i kommunesenteret Sand. Den spredte bosettingen i kommunen med flere regionale sentra skyldes delvis at Suldal er en landbrukskommune. Antall sysselsatte i landbruket er synkende, mens verdiskapingen er økende fra 2004 til 2012. Kommunen er også en kraftkommune og har inntekter fra dette. Suldal er en distriktskommune i utkanten av både Stavanger- og Haugesundregionen. Geografisk avstand til disse er en flaskehals for videre utvikling. Åpningen av Sandsfjordbrua høsten 2015 vil knytte Suldal nærmere Haugesund og kunne bidra positivt for vekst i næringslivet.

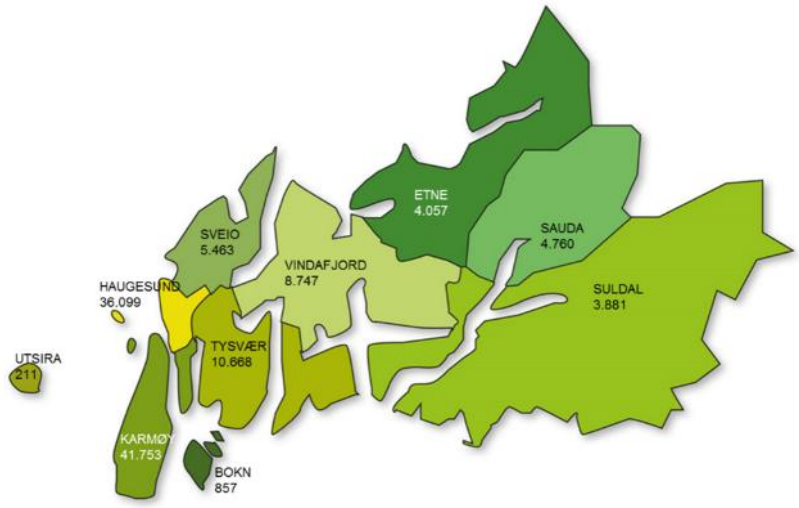

Tabell 9-10 Oppsummering Suldal

Faktor	Fakta
Bostedsattraktivitet	• 3 881 innbyggere i 2014 • 3 prosent av innbyggerne i Haugesundregionen bor i Suldal • Netto befolkningsnedgang i kommunen i perioden 2000 til 2014 på 4 prosent • I 2013 gikk flyttestrømmen fra Suldal til andre kommuner i Rogaland utenfor Haugesundregionen og til Oslo, noen flytting internt i Haugesundregionen. Flest flyttet ut av Haugesundregionen fra Suldal. • Vekst i aldersgruppen 45-69 i perioden 2000-2014, nedgang i aldersgruppen unge voksne, barn og eldre
Arbeidstilbud	• Netto innpendling på 120 arbeidstakere i 2013 • 2 100 arbeidsplasser i Suldal i 2012 • 961 arbeidsplasser i det private næringslivet i 2012 • 1 180 arbeidsplasser innenfor annen sysselsetting i 2012 • 2 440 innbyggere i alderen 16-66 i Suldal i 2012 • Differansen mellom arbeidsplasser og innbyggere i arbeidsfør alder er på 340 personer • 76 % av de som jobber i Suldal bor også i kommunen • 85 % av arbeidsbehovet i Suldal løses med arbeidskraft internt i Haugesund-regionen. • Det pendler arbeidstakere inn fra Haugesund, Karmøy, Tysvær, Sveio, Vindafjord og Sauda • Det skapes færre arbeidsplasser i Suldal enn nasjonalt. • I 2013 var 0.08 % av landets arbeidsplasser i Suldal, mot 0.09 % i 2000 • 22,3 % av befolkningen i Suldal har høyere utdannelse • 51,2 % av befolkningen i Suldal har fagutdanning/videregående utdanning • 63 % av innbyggerne er i arbeidsfør alder – en vekst på 2 % siden 2004
Næringsliv	• Industri og bygg og anlegg er de to største næringene målt i sysselsetting • Største bedrifts andel av privat sysselsetting er på 20 % • 6 % sysselsettingsvekst (2004-2012) • 19 % vekst i sysselsetting i privat næringsliv (2004-2012) • 2 % vekst i sysselsetting i offentlig sektor mm (2004-2012)

9.10.1. Suldals utfordringer, fortrinn og vekstpotensial

I indre del av Haugesundregionen finner vi Suldal. Kommunen har naturgitte forhold som natur, vannkraft, stein, pukk og grus. På grunn av lange avstander inn til mer sentrale deler av Haugesundregionen løses nesten hele behovet næringslivet har for arbeidskraft internt i egen kommune. 76 prosent av de som jobber i Suldal bor også i kommunen.

I 2013 var det en svak positiv netto innpendling til Suldal på 120 arbeidstakere. Til tross for dette etableres det færre arbeidsplasser i Suldal over tid enn det gjøres nasjonalt. Det er generelt lav sysselsettingsvekst i kommunen i perioden 2004 til 2012. Flyttestrømmene fra Suldal i 2013 gikk primært til andre kommuner utenfor Haugesundregionen. Dette er et trekk vi har sett hos andre kommuner i regionen som ligger langt unna senter. Det kan være en utfordring for kommunen å jobbe inn mot Haugesundregionen hvis ikke innbyggerne føler at de er del av denne.

En utfordring for utvikling av næringslivet i Suldal er knyttet til rekruttering av høyere utdannet arbeidskraft. En nedskalert aktivitet i oljenæringen med tilhørende permitteringer, kan kanskje bidra til at rekruttering av ingeniører blir noe lettere i fremtiden. Men det er vanskelig å spå hva som vil skje her.

Suldal har et variert næringsliv, der industri og bygg og anlegg, sysselsetter flest. Største bedrift sysselsetter 20 prosent av arbeidsstyrken i privat næringsliv i kommunen. En klar utfordring for utvikling av næringslivet er fraflytting av unge voksen og barnefamilier. Selv om det er vekst i aldergruppen fra 45-69 år er ofte nedgang i antall innbyggere i distriktskommuner synonymt med redusert aktivitet i næringslivet.

Et potensial i Suldal er å aktivt henvende seg til hytte-eiere for å øke aktiviteten i næringslivet. Kommunen oppgir at flere benytter hyttene sine mye og blir lokalt omtalt som «hyttesuldøler». En strategi kan være å få disse til å flytte permanent til kommunen for å øke antall innbyggere. Flere distriktskommuner har dette som en aktiv strategi for å skape vekst.

Ferdigstillelsen av Sandsfjordbrua i 2015 vil skape ny muligheter for både bosetting og utvikling av næringslivet i kommunen. Brua vil erstatte dagens fergesamband Sand-Ropeid. Kortere avstander som følge av infrastrukturfordringer er påvist positivt for utvikling i berørte kommuner. Blant annet gjennom større arbeidsutveksling og tilgang til et større kundegrunnlag. Det er grunn til å tro at åpning av brua vil gi en positiv effekt på utviklingen i Suldal og knytte kommunen sterkere opp mot resten av Haugesundregionen.

10. Relevant utdanning lokalt

Bedriftene er avhengig av tilførsel av ny kunnskap og kompetanse. For å skape og opprettholde langsiktig vekst er det viktig at utdanningsinstitusjonene i regionen følger aktiviteten i næringslivet slik at de er i stand til å tilby den kompetansen som etterspørres. Høgskolen Stord/Haugesund er en relevant tilbyder av kompetanse i regionen. I tillegg finnes det videregående skoler med fagrettede linjer i kommunen. «*Det er særs viktig å ha et slikt tilbud lokalt for å sikre kontinuerlig rekruttering*», sier en av informantene. Kompetanse er sentralt på flere nivå der fagutdanning er vel så viktig som utvikling av høy formell kompetanse i regionen. Kompetanseutvikling kan skje i nær sammenheng med næringslivet i regionen. Dette fordrer at utdanningene som tilbys er rettet inn mot bedriftenes behov. Mens noen bedrifter har behov for generell kunnskap har andre behov for spisset kompetanse inn mot spesifikke oppgaver.

10.1. Økende utdanningstilbud i regionen

Høgskolen Stord/Haugesund (HSH) tilbyr utdanning innen humanistiske fag slik som lærerutdanning, musikk-utdanning og sykepleierutdanning, økonomiske og administrative utdanninger, og realfagsutdanninger som ingeniør og nautikk. HSH er en sentral tilbyder av kompetanse i regionen og det er interessant å undersøke i hvilken grad studieprogrammene er tilpasset næringsstrukturen i regionen og deres kompetansebehov. Figuren under viser utviklingen i antall studenter ved de ulike fagretningene ved HSH.[36]

Figur 10-1 Studenter ved HSH

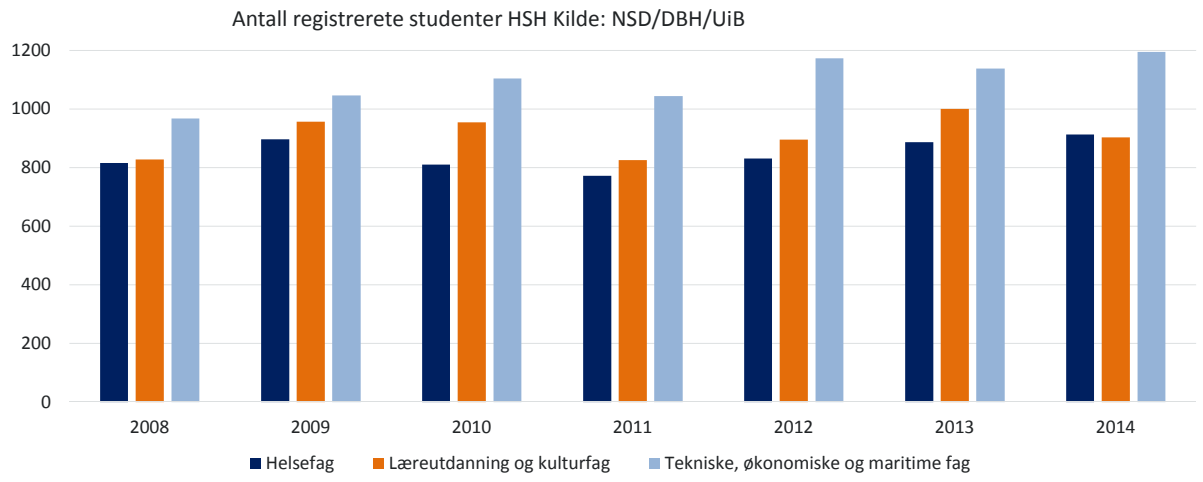

Figuren viser to forhold. Antall studenter ved høgskolen har totalt sett økt i perioden, men utviklingen har vært volatil der 2011 utmerker seg med et lavt antall studenter. Fra 2008 til 2013 har antallet studenter ved HSH økt med 16,1 prosent, en økning på drøyt 420 studenter. HSH gir med andre ord et tilbud som studentene er interessert i.

Studentene er jevnt fordelt på de tre avdelingene som skolen tilbyr. Avdelingen for tekniske / økonomiske / maritime fag er noe større enn de andre, noe som tyder på at det utdannes mange med teknisk kompetanse som

[36] Analysen baserer seg på data fra Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjenestes (NSD) Database for statistikk om høyere utdanning (DBH). Databasen inneholder tall for antall studenter ved alle studieprogrammer ved samtlige norske utdanningsinstitusjoner fra 2007 til 2013. For HSH har vi data fra 2008.

vil kunne være attraktive for det petromaritime næringslivet i regionen. HSH har flere utdanninger som er relevante for den petromaritime klyngen i regionen. I tillegg til ingeniørstudier tilbyr HSH en egen nautikk-utdanning der man vil kvalifiseres som sjøoffiser på alle typer skip, nasjonalt og internasjonalt.

HSH har et utpreget fokus på næringslivet. På deres nettsider kommuniserer de tydelig hvilke muligheter de ulike studieprogrammene vil gi studentene, og hva de kan tilby næringslivet. For eksempel står det under maskin-ingeniørstudiet at «Utdanningen er utviklet i tett samarbeid med næringslivet i regionen» og under brann-ingeniørstudiet at det «… utdanner branningeniører til byggenæringen, brannvesenet og verdens mest avanserte olje- og gassindustri». Over det aktuelle tidsrommet, 2008-2013, har det totale antallet bachelorstudenter i ingeniørfag økt med 37,4 prosent. Denne økningen samsvarer med veksten i både maritim næring og olje- og gassnæringen, noe som tyder på at utdanningstilbudet ved HSH i stor grad er relevant for næringsutviklingen i regionen

I tillegg har HSH en viktig rolle når det gjelder å utdanne lærere og helsepersonell. Ifølge rapporten «Er høgskolene regionale kvalifiseringsinstitusjoner?» av Gythfeldt og Heggen (2012) har høgskolenes lokalisering stor betydning for rekruttering til arbeidsmarkedet. De viser blant annet at studenter som har vokst opp i et av vestlandsfylkene i mindre grad finner arbeid i hjemfylkene etter endt utdanning dersom de har tatt sin utdanning i en annen region enn hva som er tilfellet i andre regioner. I rapporten ser de kun på velferdsprofesjons-utdanninger som lærerutdanning og helsefag, men det er god grunn til å tro at dette kan utvides til andre utdanningsområder. Rødberg (2014) utfører en liknende studie der de inkluderer flere studieretninger. I tråd med Gythfeldt og Heggen (2012) konkluderes det også her med at rekrutteringen til arbeidsmarkedet i hovedsak skjer på fylkes- og regionsnivå. Disse funnene tyder på at HSH spiller en viktig rolle når det gjelder å tilby høyt utdannet arbeidskraft til Haugesundregionen, til næringsliv så vel som i utdannings- og helsesektoren.

Vi har sett at utdanningstilbudet ved HSH er relevant for næringssammensettingen i regionen, men hva mener bedriftene selv om dette? Vi spurte bedriftene hvor relevante de lokale utdanningsinstitusjoner var for deres bedrift og hvilket samarbeid de hadde med disse.

Fagutdanning fremheves som særs viktig av mange bedrifter. Flere tar inn et betydelig antall lærlinger hvert år og de er helt avhengig av at disse kan rekrutteres lokalt. Flere bedrifter markedsfører seg tidlig ovenfor fremtidige arbeidstakere. Bruk av metoder som bedriftsbesøk, fadderuke og aktiviteter er det noen som oppgir at de bruker for å promotere sin egen bedrift ovenfor studentene. Bedrifter tar også imot utvekslingsstudenter som kommer via høgskolen for å jobbe om sommeren. Det poengteres at det er svært viktig med et lokalt utdanningstilbud i regionen og at man ikke bare tenker Rogaland/Hordaland under ett.

HSH oppleves som svært relevant for flere av de vi har snakket med. Spesielt trekkes samarbeidet om utdanning av ingeniører frem som viktig for flere bedrifter. De fleste gir uttrykk for at HSH har en riktig profil på sin utdanning sett i forhold til tilbudet nasjonalt. Spesielt trekkes kombinasjonen av linjene som tilbys ved UiB, UiS og NTNU frem som komplementerende til HSH. Det vektlegges at det er viktig at spisskompetanse utvikles i større miljøer. Flere var opptatt av at kunnskapsutviklingen ikke måtte spres tynt utover da dette medførte fare for forvitring.

Noen av de vi har snakket med oppgir at tilbudet ved HSH ikke er skreddersydd for deres bedrift. Likevel samarbeider flere av disse bedriftene bredt med HSH om utvikling av kandidater med en mer generell kompetanse. De bedriftene som oppgir at de ikke samarbeider med HSH har alle en næringsspesialisering som ligger på siden av det HSH tilbyr.

10.2. Næringsliv og utdanning – «det finnes muligheter i regionen»

Ungdommene vi har snakket med var alle under utdanning – enten i slutten av obligatorisk skolegang eller påbegynt videre utdanning. Utdanningsløpene informantene oppga var varierte med alt fra yrkesfag til høyere utdanning. Det er betydelig interesse for å ta høyere utdanning blant ungdommene vi snakket med, samtidig oppga noen at de avventer jobbsituasjonen.

Ved siden av Høgskolen Stord/Haugesund er det et bredt yrkesfaglig tilbud i regionen i tillegg til folkehøyskole. Flere bedrifter vi har snakket med oppgir disse yrkesfaglige linjene, spesielt i omlandet, som svært viktige for at de skal få tilgang til rett kompetanse og arbeidskraft.

Flere snakker positivt om de lokale utdanningstilbudene og oppgir at disse er reelle alternativ til å studere andre steder. Samtidig oppga flere at de linjene som de var mest interessert i ble tilbudt i andre regioner. Det at studenter velger å ta utdannelsen sin utenfor regionen oppfattes som et sunnhetstegn. De fleste unge har godt av å få nye impulser. Samtidig vurderte de fleste enten Bergen eller Stavanger som de beste alternativene til Høgskolen i Stord/Haugesund, selv om også andre utdanningsinstitusjoner ble nevnt.

En unison tilbakemelding fra ungdommen var at de ikke anså jobbmulighetene i sin kommune som særlig aktuelle. Et smalt arbeidstilbud ble trukket frem av en informant, for dominerende oljesektor ble trukket frem av en annen. Samtidig ble det påpekt at det fantes gode jobbmuligheter flere steder, men hvor enkelt det var å få jobb vil nok variere mellom kommunene. De fleste kunne tenke seg å jobbe i regionen hvis den riktige muligheten dukket opp.

På spørsmål om hvordan ungdommene vurderte karrieremulighetene i Haugesundregionen opp mot Stavanger- og Bergensregionen hadde informantene delte meninger. Flere anså Haugesundregionen som like attraktiv som Bergen- og Stavangerregionen. De som rangerte, plasserte Bergen og Stavanger, foran Haugesundregionen. Antall innbyggere var viktig for flere av disse, «det er flere mennesker i disse regionene og derfor flere muligheter». Likevel er hjemstedet kjært for mange. «Jeg vil nok plassere Bergen på topp, Stavanger på andreplass og så Haugesund på tredjeplass når det kommer til høyere utdanning. Dette fordi man kan utdanne seg innen så mye mer i de to andre regionene. Men når det kommer til arbeidsplasser og det å få seg jobb så vil jeg tro det er enklere her siden det er færre som bor her.»

11. Samspill i boligmarkedet

I de fleste fylker vokser fylkets største by vesentlig raskere enn fylket som helhet gjør – dette gjelder spesielt i fylker med spredt bosetting. Press i boligmarkedet kan gi økt utnyttelsesgrad i bykjernen og/eller høyere utnyttelse av områder i omlandet. Rekreasjonsområder, grønne lunger og landbruk kan måtte vike for bolig- og næringsutvikling.

11.1. Dagens boliger er konsentrert rundt byen

Et samspill i boligmarkedet handler om å lage en effektiv arealdisponering mellom pressområder og områder med arealer til disposisjon. Effektive kollektivløsninger og annen infrastruktur kan bidra til å flytte boligbygging ut av sentrumsområdene. Utbygging i forbindelse med kollektivknutepunkt kan være et svar på effektiv utnyttelse i pressområder. Vi har sett på hvor boligtyngden er i regionen i dag.

Figur 11-1 Bebodde boliger og vekst i nye boliger

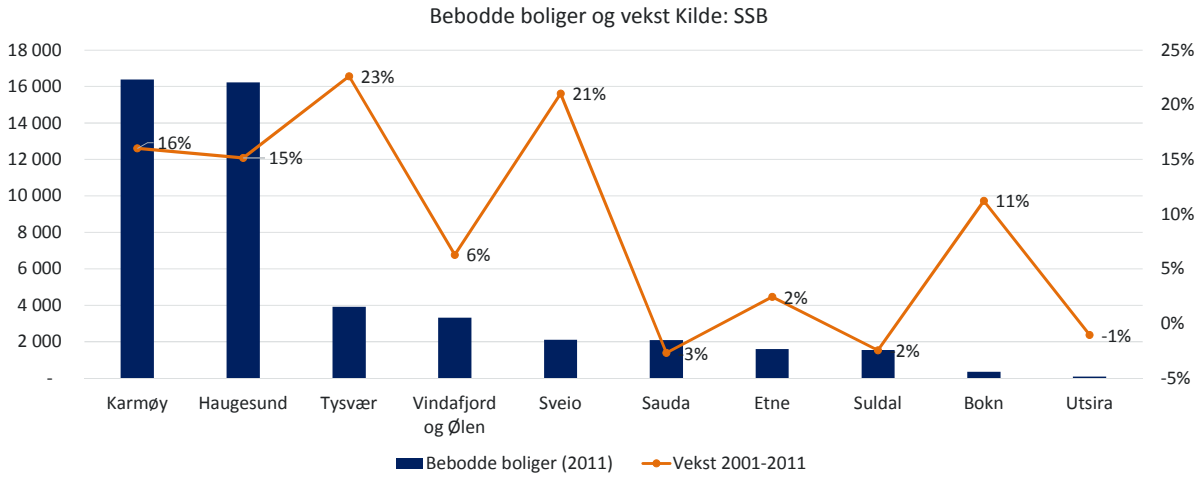

Boligtyngden i Haugesundregionen er sentrert til Karmøy og Haugesund. Her finner vi 68 prosent av alle bebodde boliger i regionen. Boligveksten er også sterk, noe som forteller oss at det har kommet en betydelig andel nye boliger i perioden fra 2001 til 2011.

Relativt sett er veksten i antall nye boliger størst i Tysvær og Sveio, men fra et lavere nivå. I Sveio har vi tidligere satt spørsmålstegn ved denne sterke befolkningsveksten. En av hypotesene har vært en tydelig effekt av Trekantsambandet som sto ferdig i 2001. Det er også interessant å merke seg den høye veksten i nye boliger i Bokn kommune og det kan være fristende å spekulerer i om denne delvis har kommet som et resultat av T-forbindelsen som sto ferdig i 2013. Ser vi på antall boliger som omsettes som andel av antall innbyggere er dette forholdstallet relativt likt mellom by og omland.

11.2. Lavere boligpriser i Haugesundregionen enn i Bergen og Stavanger

I dette prosjektet er vi opptatt av konkurransekraften til Haugesundregionen og hvilke muligheter og trusler regionen står ovenfor når regionen blir sterkere knyttet sammen med Bergens- og Stavangerregionen gjennom Hordfast og Rogfast.

Per i dag er gjennomsnittlig kvadratmeterpris lavere i Haugesund enn i Bergen og Stavanger. Dette gir både en mulighet og en trussel. Muligheten ligger nettopp i lavere priser som virker forlokkende på mange. Trusselen er

knyttet til at man kjøper og selger i samme marked. I attraktive pressområder tenderer prisene til å holde seg, samtidig som etterspørselen presser prisene oppover. Boligene omsettes også ofte raskere i pressområder og er man først inne i markedet kan det lønne seg å være med på prisstigningen.

Figur 11-2 Gjennomsnittlig kvadratmeterpris i 2013 og reisetid. Kilde: SSB og Gule Sider

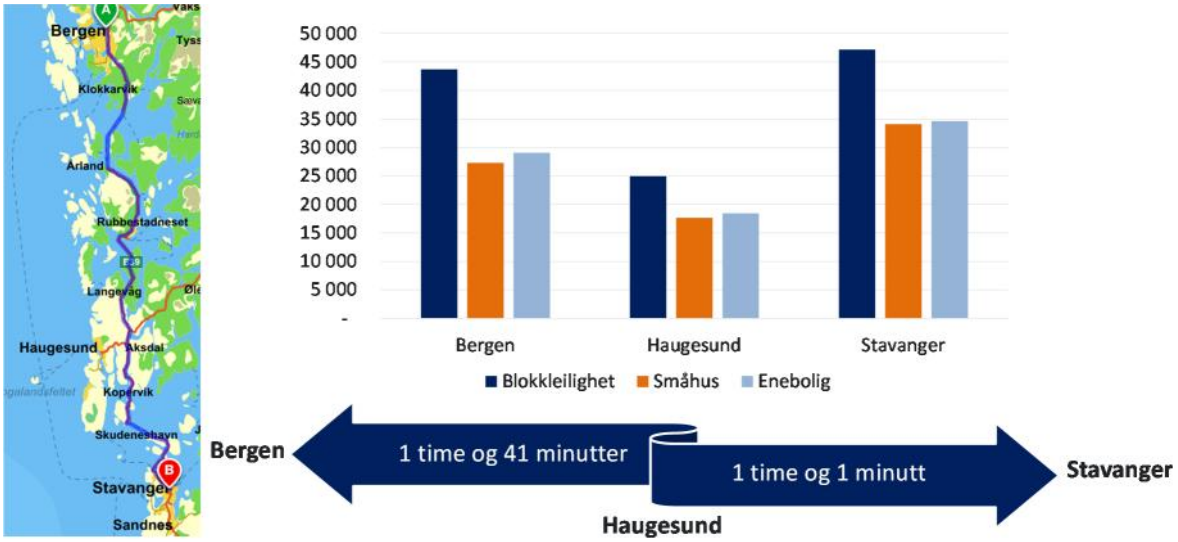

11.1. Jo lengre vekk fra Haugesund, desto flere flytter helt ut av regionen

En regions styrke og samhold kan tenkes målt gjennom intern flytting i regionen. Vi har data for hvor de som flytter fra Haugesundregionen i 2013 flytter til. Selv om dette er et øyeblikksbilde gir det viktig informasjon om flyttemønsteret. Det vi kan lese av tallene er at de som flyttet ut av indre Haugesundregionen i 2013, flyttet oftere til kommuner utenfor regionen. Av de som flyttet fra byen eller kommuner i umiddelbar nærhet flyttet flesteparten til en annen kommune i regionen. Hva slags implikasjoner gir dette oss? Vi tror dette resultatet henger sammen med at jo lengre vekk fra sentrum kommunen ligger, jo svakere er fellesskapsfølelsen til Haugesundregionen.

Den største tilflyttingen har vært til Haugesund og Karmøy, men vi observerer også relativ stor tilflytting til både Tysvær og Sveio. Dette er interessant ettersom disse kommunene ligger nært fartsårene til Stavanger- og Bergensregionen. Når vi justerer for innbyggertall, ser vi at det er høyest tilflytting per innbygger i Tysvær, og at både Tysvær og Sveio har høyere tilflytting per innbygger enn Haugesund og Karmøy (høyre akse).

Tabell 11-1 Flyttemønster 2013[37] Kilde: SSB

Tilflytningskommune	Haugesund	Karmøy	Tysvær	Sveio	Vindafjord	Etne	Bokn	Utsira	Sauda	Suldal	Totalt tilflyttede
Haugesund	0	542	182	116	64	6	13	5	5	3	936
Karmøy	550	0	82	50	35	14	3	0	7	3	744
Tysvær	238	86	0	24	33	3	:	:	:	:	384
Sveio	129	35	17	0	:	:	0	0	0	:	181
Vindafjord	55	17	28	:	0	29	3	0	0	4	136
Etne	9	0	6	:	9	0	0	0	:	0	24
Bokn	5	4	:	0	:	0	0	0	:	0	9
Utsira	3	4	0	0	:	0	0	0	0	0	7
Sauda	5	:	0	3	:	3	0	0	0	5	16
Suldal	4	6	:	0	:	0	0	0	4	0	14
Totalt fraflyttede	998	694	315	193	141	55	19	5	16	15	2 451
Av personvernshensyn tas ikke observasjoner mindre enn tre med i SSB sin flyttestatistikk. Disse er indikert med : i tabellen											

	Fraflytningskommune										
Tilflyttings-region	Haugesund	Karmøy	Tysvær	Sveio	Vindafjord	Etne	Bokn	Utsira	Sauda	Suldal	Totaltfraflyttede
Haugesundregionen	998	694	315	193	141	55	19	5	16	15	2 451
Sunnhordland*	70	33	11	9	6	10	0	0	0	0	139
Østfold	37	10	8	:	4	5	0	0	0	:	64
Akershus	44	8	6	4	6	:	0	0	3	:	71
Oslo	108	79	19	7	7	3	:	0	8	11	242
Hedmark	18	4	:	0	4	:	0	0	4	0	30
Oppland	12	:	:	:	0	3	0	0	0	5	20
Buskerud	22	14	:	0	0	:	:	0	:	:	36
Vestfold	23	12	0	:	0	0	:	0	:	:	35
Telemark	20	13	:	:	5	:	0	0	4	3	45
Aust-Agder	4	3	8	3	4	0	0	0	6	0	28
Vest-Agder	30	11	9	:	:	:	3	0	6	4	63
Rest-Rogaland	258	166	22	13	35	37	12	4	61	65	673
Rest-Hordaland	188	123	41	17	28	14	3	:	14	7	435
Sogn og Fjordane	16	10	:	:	4	:	0	0	:	:	30
Møre og Romsdal	17	6	0	:	4	0	0	0	5	:	32
Sør-Trøndelag	36	19	6	:	:	:	0	0	3	:	64
Nord-Trøndelag	5	10	0	0	0	0	0	0	:	0	15
Nordland	16	3	4	3	0	0	0	0	:	3	29
Troms	22	6	6	:	:	0	0	0	0	:	34
Finnmark	10	9	:	3	0	4	0	0	:	3	29
Totalt tilflyttede	1954	1233	455	252	248	131	37	9	130	116	4 565
Av personvernshensyn tas ikke observasjoner mindre enn tre med i SSB sin flyttestatistikk. Disse er indikert med : i tabellen											

En grundig gjennomgang av årsakene til flyttemønstrene vi ser er ikke mulig å utføre ut fra de data som ligger til grunn her, men vi vil allikevel peke på noen mulige faktorer. Kort reiseavstand gjør det gunstig å pendle. I tillegg er det naturlig å anta at det er et større press på boligmarkedet i Haugesund, slik at det relativt sett vil være prisgunstig å bosette seg i Tysvær eller andre kommuner i nærheten der boligprisene er lavere. Kort pendlevei og lavere boligpriser kan dermed være to viktige årsaker for at vi observerer en netto flyttestrøm ut av Haugesund internt i regionen.

Totalt var det 344 personer som flyttet fra kommunene i Haugesundregionen til Sunnhordland i 2013. Samtidig var det 442 som flyttet fra Sunnhordland til Haugesund. Til sammen gir dette oss en nokså lav netto tilflytning mellom regionene på 98 personer. Ingen av kommunene i Haugesundregionen opplevde en negativ netto flyttestrøm til Sunnhordland i 2013. De største netto tilflyttingene var fra Sunnhordland til Karmøy i Haugesundregionen og fra Haugesundregionen til Bømlo i Sunnhordland.

[37] Sunnhordland er uten Sveio og Etne

12. Samspill i varemarkedet

Handel og levende sentrum er to sider av samme sak og spiller en viktig rolle i et nærmiljø. Ved siden av å være naturlige møteplasser der siste nytt utveksles, er det i handelsområdene etablert tilbydere av annen publikumsrettet offentlig og privat virksomhet, som legesenter, tannlege, NAV, kommunale tjenester, treningssentre osv. Jo flere handlende, jo sterkere virker trenden. Bedriftsrettet handel har en annen funksjon i et lokalsamfunn. Behov som nærhet til kunde, transportårer og kostnadseffektive arealer går foran sentrumsnærhet og ofte etablerer slik handel seg utenfor sentrumskjernen. Vi skal se nærmere på disse forholdene.

12.1. Haugesund er handelssentrum

De større sentraene er lokalisert i tettbebygde strøk. Ifølge Varehandelsrapporten 2014[38] omsatte detaljvarehandelen i Haugesund, Karmøy, Tysvær og Vindafjord for nærmere 7,5 milliarder i 2013, en økning på 2,4 prosent fra året før. Haugesund har det klart største handelsoverskuddet i fylket, med en dekningsgrad på 176 prosent, mens Karmøy og Tysvær har et relativt stabilt handelsunderskudd, på hhv. 75 prosent, 45 prosent. Rapporten viser videre at i 2013 var mellom 51 og 75 prosent av handelsreisende til Haugesund sentrum lokale. Kommunene i omlandet bidro med inntil 10 prosent av de handelsreisende.

Bildet stemmer ganske godt med hovedkonklusjonen fra en nylig studie om de samfunnsøkonomiske konsekvenser av store handelsetableringer[39] som sa at «store handelsetableringer gir en vesentlig positiv netto verdiskapingseffekt for både kommunen hvor utbyggingen finner sted, og for regionen rundt». Handelen i Haugesund synes ikke å fortrenge handelen i omkringliggende kommuner, men snarere øke handelen for hele regionen. Dette poenget støttes i varehandelsrapporten. Ser vi på omsetningsvekst innen varehandelen fra 2012 til 2013 fordelt på regioner kan samtlige områder vise til vekst. Poenget er interessant fordi teorier og undersøkelser om vekst i et område ser ut til å ha vært basert på en antagelse om at netto vekst i én kommune kommer som en følge av fortrengning av handel fra nabokommunene. Varehandelsrapporten påpeker at mønsteret av handlereiser til Raglamyr er forskjellig fra Haugesund sentrum, der folk reiser fra et mye større område til Raglamyr enn til sentrum.

Figur 12-1 Omsetning og vekst i detaljvarehandelen Kilde: Varehandelsrapporten 2014

Detaljvarehandel	2012	2013	Vekst 2008 - 2013	Vekst 2013
Haugesund sentrum	1 054 330	1 112 897	0 %	5.6 %
Raglamyr	2 395 740	2 412 385	28 %	0.7 %
Karmsund	524 470	538 378	5 %	2.7 %
Kopervik	519 079	520 998	7 %	0.4 %
Åkrahamn	519 605	539 462	22 %	3.8 %
Skudeneshamn	193 279	192 003	5 %	-0.7 %
Andre områder (Bokn tatt ut)	2 190 595	2 257 508	16 %	3.1 %

Tabell 25 Omsetningstall (i 1000 kroner) for utvalgte handelsområder. Kilde SSB

[38] SpareBank 1 SR-Bank: Varehandelsrapporten 2014, Asplan Viak

[39] Skogli, E., Skogstrøm. J. F. B., Aalen, P. & Kildal, E.: *FoU prosjekt om samfunnsøkonomiske konsekvenser av store handelsetableringer*. Menonrapport 2014

12.2. Handelssentrene har like funksjoner i bykjernen og omlandet

Vi så i forrige avsnitt at Raglamyr er handelssentrum i Haugesund og det klart største handelsområdet i Haugesundregionen, vel dobbelt så stort som Haugesund sentrum målt etter omsetning, og lå i 2013 på 2,4 milliarder kroner i omsetning.[40] Kjøpesenter har en egen funksjon i dagens samfunn og er omtalt av flere som den nye møteplassen.

Før gikk man ikke i kirken bare for å gå på gudstjeneste, men også for å møte folk på kirkebakken. Nå er kjøpesentrene den nye kirkebakken. Man kommer ikke bare for å handle, men for å møte andre. Arne Holm, forsker ved Norsk institutt for by- og regionforskning, NIBR.

Publikasjoner fra Institutt for Bransjeanalyser (IBA 2009) bekrefter en klar trend i deres historiske tall for leietagere på norske kjøpesentre, at det er en økende andel helse, velvære, kultur, private og offentlige servicetjenester samt opplevelser på kjøpesentrene. Det samme gjør en masteroppgave fra BI. Den viser at servering og service utgjør omtrent en fjerdedel av leietagerne (målt i omsetning) i norske kjøpesentre (Hauge 2003). Dette er for eksempel fire ganger mer enn hva dagligvarebutikkene utgjør i norske kjøpesentre. Disse tjenestene, samt møteplassen som kjøpesentre representerer, er kanskje en undervurdert del av kjøpesentrenes betydning for lokalbefolkningen.

Figur 12-2 Tjenesteleverandører på kjøpesentra

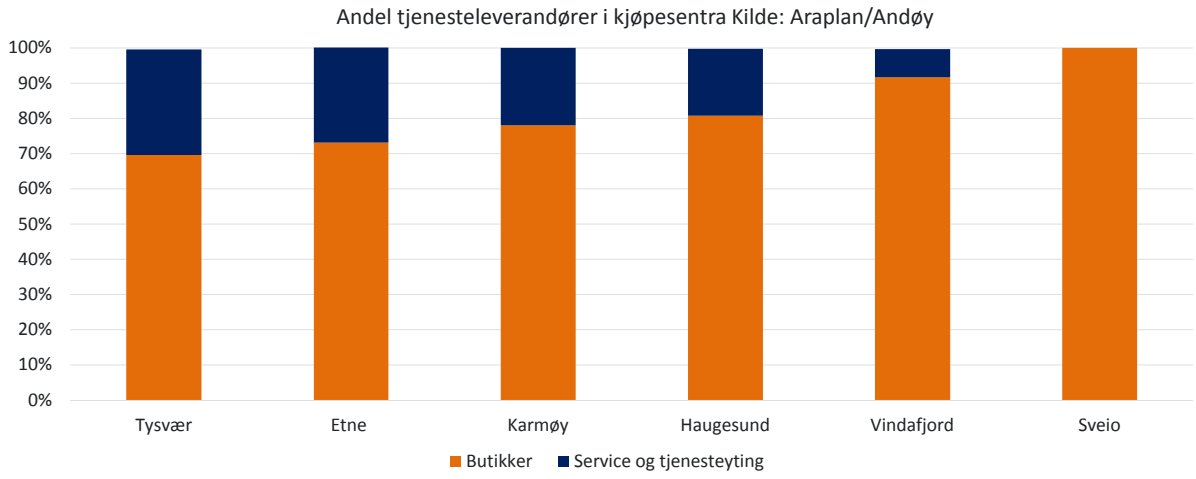

12.3. Ingen tydelig arbeidsdeling mellom by og omland innenfor handel

Et samspill i varemarkedet handler om hvor vi finner ulik type handel, graden av spesialisering (varetype) og sentralisering (lokalisering). Vi gikk inn i dette prosjektet med en hypotese om at jo lenger vekk fra byen, jo mer lokal ble handelen. Denne hypotesen har vi ikke fått bekreftet, selv om resultatene viser tendenser til en slik organisering.

Spørsmålet om folk følger handelen i sentrum eller hvorvidt handelen følger folk er en interessant høna-eller-egget-debatt som på mange måter har tatt en ny vending de senere årene så vidt vi kan se: Mens man før antok at sentrumshandel var det som fikk folk til å strømme til sentrum, ser man nå gjennom store internasjonale

[40] SpareBank 1 SR-Bank: Varehandelsrapporten 2014, Asplan Viak

forskningsprosjekter – for eksempel ved Centre for Cities (UK) – at de store byene har vitale sentrumsområder pga. et stort antall kunnskapsarbeidsplasser, som fører til boligvekst (større avkastning på bolig enn næringseiendom fører til at for eksempel Thon konverterer næringseiendom til bolig i Karl Johans gate i Oslo i dag), som igjen fører til økt lokal etterspørsel etter varer. Centre for Cities-studiene viser at dette også kan være veien å gå for de mindre byene.

Utvikling av handel og da spesielt storhandelskonsepter kan gi positive ringvirkninger i lokalsamfunnet. FoU-prosjektet om samfunns-økonomiske konsekvenser av store handelsetableringer avdekker en netto positiv effekt på omsetning, verdiskaping og sysselsetting i kommunen av utbygginger av kjøpesenter og storhandelskonsepter. I rapporten påpekes det likevel at selv om de ikke finner signifikante resultater som tyder på fortrengning i resten av handelsregionen er det indikasjoner på at vekst i omsetning i kjøpesenter og storhandelskonsepter medfører en viss fortrengning i kommunen der utbyggingen skjer. Når det er sagt, er det ikke klart hvilken form denne fortrengningen tar. Den kan tenkes å ta omsetningsvekst fra eksisterende butikker, men ikke omsetning fra disse butikkene. Den kan også tenkes å ta omsetning direkte, eller kun føre til at butikker flytter inn i sentrene.

Tabell 12-1 Andel av omsetningen fordelt på varegrupper

Prosent av total omsetning					
	Dagligvarer	Spesialiserte varer	Store varer	Engros	Totalsum
Utsira	99 %	1 %	0 %	0 %	100 %
Suldal	71 %	16 %	3 %	10 %	100 %
Etne	57 %	35 %	7 %	0 %	100 %
Sauda	54 %	11 %	21 %	14 %	100 %
Haugesund	43 %	21 %	15 %	22 %	100 %
Sveio	36 %	6 %	0 %	59 %	100 %
Tysvær	34 %	6 %	10 %	51 %	100 %
Stavanger	18 %	17 %	5 %	60 %	100 %
Karmøy	11 %	16 %	16 %	57 %	100 %
Vindafjord	11 %	1 %	2 %	86 %	100 %
Bokn	0 %	0 %	0 %	100 %	100 %

13. Vedlegg 1 Intervjuene

Det er gjennomført en rekke intervjuer med aktører i Haugesundregionen. Intervjuene er foretatt både skriftlig og muntlig. Vi har snakket med aktører innenfor de tre grupper: kommunene, ungdommen og bedriftene. Intervjustudien vil inngå som en del av den samfunnsøkonomiske analysen av Haugesundregionen og er tilpasset de utfordringene vi er opptatt av i hovedanalysen.

13.1. Kommuneintervjuene

Vi har fått skriftlige svar fra 9 av 10 kommuner.

Del 1: Generelle spørsmål

- Hva er unikt med min kommune?
- Hvilken profil har kommunen i dag?
- Hva er vårt største fortrinn?
- Hva er det største satsingsområdet i kommunen i dag?
- Hvor ligger det viktigste potensialet for videre utvikling av min kommune?
- Hva er særskilt utfordrende i kommunen? Hvilke flaskehalser er det som stopper utviklingen?
- Hva fungerer og hva fungerer ikke i samarbeidet mellom kommunene i Haugesundregionen?
- Hvilke samarbeidsformer fungerer og hvorfor?
- Hva skal til for å få samarbeid til å fungere?
- Er det andre områder man ikke samarbeider om i dag, som man kan tenke seg et tettere samarbeid?
- Hva kan man ikke samarbeide med andre kommuner om? Hvorfor ikke?
- Hva legger du i «Haugesund som regionsenter»?
- Hva bør et samarbeid mellom din kommune og et regionssenter inneholde og hvordan bør det foregå?
- Ser du en tydelig og naturlig arbeidsdeling, ulike ansvarsoppgaver mellom din kommune og et regionssenter?
- Hvordan er din kommunes forhold til Sunnhordland som region?
- Samarbeider din kommune med Sunnhordland som region, eller med enkeltkommuner i denne regionen i dag? Hva samarbeider dere om? (Fortell hva og hvorfor dere samarbeider.)
- Er det ting som Haugesundregionen burde samarbeid tettere med Sunnhordland om – og hvilke synergier kan et slik samarbeid gi?

I tillegg ble kommunene invitert til å svare på en SWOT-analyse av egen kommune. Denne er ikke gjengitt her.

13.2. Bedriftsintervjuene

Vi har snakket med 12 bedrifter av en viss størrelse i Haugesundregionen. Bedriftene vi har snakket med er av stor betydning for næringslivet i sin kommune. Alle bedriftene har vært etablert over tid og har bidratt til vekst i regionen og i sin kommune. Det er grunn til å tro at disse bedriftene også vil bidra med vekst i regionen for fremtiden. Det er god spredning på bransjer i bedriftsintervjuene.

Vi har snakket med følgende bedrifter:

Kommune	**Bedrifter som er intervjuet**
Haugesund	Aibel
Haugesund	Caiano
Karmøy	Hydro
Karmøy	DeepWell
Tysvær	Statoil
Tysvær	Steinsvik Group
Sauda	Eramet
Vindafjord	Westcon
Suldal	Norsk Stein
Etne	Sunnhordland Mekaniske
Sveio	Haugaland Storhusholdning
Utsira	Utsira Servicesenter

Spørsmål til bedriftene

1. Kan du fortelle litt om historien til din bedrift og hvorfor dere er lokalisert der dere er i dag (Hvorfor ble de etablert akkurat der og når, hva har ført til vekst?)
2. Hva er kommunens største fortrinn og utfordring for næringslivet – i din og andre næringer?
    a. Tilgang på nok arbeidskraft – er pendling en utfordring?
    b. Tilgang på rett kompetanse
    c. Nettverk og klynger – sterkt næringsmiljø
    d. Infrastruktur
    e. Andre ting

3. Hvor relevante er lokale utdanningsinstitusjoner for din bedrift? (Herunder videregående skoler/opplæringskontor og høyskoler/universitet). Hvis relevant - samarbeider dere med disse og/eller Høyskolen Stord Haugesund om utdanning av kandidater med skreddersydd kompetanse? Hvis samarbeider med UiB – UiS – UiO eller andre som ligger langt unna – hva skal til for utdanninger ved HSH blir relevante for næringslivet lokalt?
4. Benytter eller har din bedrift benyttet ordningen Skattefunn eller andre offentlige støtteordninger innen forskning og utvikling (FoU)? Hvis nei, hva hindrer dere å ta ordningene i bruk (stikkord: manglende kompetanse, ressurser, med mer)
5. Om det er eller skulle bli behov; hvordan er tilgangen på ny kapital til din bedrift? Og hvordan vurderer du tilgang på risikokapital i regionen?
6. Betrakter dere deres bedrift som en del av en klynge? I så fall på hvilket nivå, lokalt, regionalt eller nasjonalt?
7. Hvordan ser du på framtidsutsiktene for din bedrift (ref fall i oljepris/Statoils brems i aktivitet, med mer)?

8. Hva er det viktigste som kommunen skal jobbe videre med for utvikling av kommunen (næringsliv, samfunnsutvikling (boliger, infrastruktur, fritidstilbud, utdanning, attraktivitet/omdømme, andre ting) og befolkningsutvikling)?
9. Hva er det viktigste som Haugesundregionen skal jobbe videre med for utvikling av hele regionen (næringsliv, samfunnsutvikling (boliger, infrastruktur, utdanning, attraktivitet/omdømme, andre ting), befolkningsutvikling)?
10. Hvordan oppleves samhandlingen mellom næringslivet og kommunen/regionen?
11. Gjennom ny infrastruktur (Rogfast og Hordfast) knyttes Haugesundregionen tettere sammen med Bergen og Stavanger. Dette gir både muligheter og utfordringer for Haugesundregionen.
    - Hvilke muligheter gir dette din bedrift? (Tilgang på kompetanse, arbeidskraft, marked – nye kunder?)
    - Er en tettere tilknytning en trussel for på noen måte? (Tilgang på kompetanse, arbeidskraft, marked – nye kunder, sterkere konkurranse, effektivisering?)
12. Er næringslivet i kommunen sårbart – utdyp. Gjelder dette din bedrift? (Næringsstruktur, globale konjunkturer, med mer)
13. Er det andre forhold som kan hindre utviklingen av den posisjonen og veksten som bedriften og regionen har i dag? (Hvor sårbar er bedriften og næringslivet?)
14. Er det et uutnyttet potensiale for videre utvikling av næringslivet i din kommune og i Haugesundregionen? Hva er i så fall dette?
15. Er samhandling i regionen i dag sterk nok for å møte morgensdagens muligheter og utfordringer? Samhandling i kommunen, i regionen og mellom Haugesundregionen og Sunnhordland?

13.3. Ungdomsintervjuene

Hensikten med disse intervjuene var å kartlegge hva ungdommene tenkte om utviklingen i Haugesundregionen. Vi var spesielt ute etter å avdekke hva de unge mente om det offentlige tilbudet av idrett og kultur og hvorvidt deres fritidsbehov ble dekket. Vi ønsket også å avdekke hvilke muligheter ungdommen så i næringslivet i regionen, og i hvilken grad de vurderte å utdanne seg i en retning som var attraktiv for det lokale / regionale næringslivet. I tillegg ønsket vi å avdekke hva de unge tenkte om å ta sin utdanning ved Høgskolen Stord/Haugesund (HSH), og hvordan de vurderte denne opp mot andre høgskoler og universiteter. Det ble gjennomført 11 intervjuer med ungdom fra Haugesundregionen. Snittalderen for ungdommene som ble intervjuet var 19,7 år.

Generelle spørsmål

- Hvor gammel er du?
- Hvordan opplever du det å være ung i kommunen din?
- Tror du at du vil komme til å bli boende i kommunen også i voksenlivet?

Idrett

- Hvilke idrettstilbud (idrettshaller, fotballbaner etc.) finnes i din kommune?
- Er tilbudet godt? Hvorfor/Hvorfor ikke
- Hvilke idrettstilbud er det du savner?
- Føler du at kommunens tilbud reflekterer ungdommene i kommunen sine ønsker?
- Bruker du tilbud i regionen/nabokommunen? Hvilke?

Kultur og frivillige organisasjoner

- Hvilke tilbud (konsertsteder, kino, speider, etc.) finnes i din kommune?
- Er tilbudet godt?
- Hvilke tilbud savner du?
- I hvilken grad er tilbudet i kommunen tilpasset ungdom?
- Bruker du tilbud i regionen/nabokommunen. Hvilke?

Næringsliv og utdanning

- Hvilken utdanning er du i ferd med/planlegger du å ta? Yrkesfag, høyere utdanning?
- I hvilken grad kan du tenke deg å ta høyere utdanning (høgskole/universitet)?
- Hvordan er mulighetene for å ta høyere utdanning der du bor?
- Hvilke andre utdanningsinstitusjoner (utenfor kommunen) vurderer du som de beste alternativene?
- Hvilke jobbmuligheter er aktuelle i kommunen der du bor og/eller i nabokommunene?
- Kunne du tenke deg å arbeide innenfor en av de lokale næringene eller det offentlige i kommunen?
- Dersom vestlandsregionene knyttes tettere sammen, hvordan vurderer du karrieremulighetene i din egen region (Haugesundregionen) opp mot Stavangerregionen og Bergensregionen

14. Vedlegg 2 Tabeller

14.1. Antall innbyggere Kilde: SSB

Tabell 14-1 Innbyggere per kommune

	Personer 2000	Personer 2014	Andel av befolkning i Haugesundregionen	Vekst 2000-2014
Karmøy	36 971	41 753	36 %	13 %
Haugesund	30 362	36 099	31 %	19 %
Tysvær	8 828	10 668	9 %	21 %
Vindafjord inkludert Ølen	8 135	8 747	8 %	8 %
Sveio	4 623	5 463	5 %	18 %
Sauda	5 081	4 760	4 %	-6 %
Etne	3 917	4 057	3 %	4 %
Suldal	4 043	3 881	3 %	-4 %
Bokn	786	868	1 %	10 %
Utsira	256	211	0 %	-18 %
	103 002	116 507	100 %	13 %

14.2. Alderssammensetning Kilde: SSB

Tabell 14-2 Aldersammesetning Haugesund

Haugesund	Personer 2014	Endring fra 2000-2014
0-24 år	11 420	15 %
25-34 år	5 144	9 %
35-44 år	5 320	32 %
45-69 år	10 571	35 %
70-79 år	2 078	-13 %
80 år eller eldre	1 566	7 %
SUM	36 099	19 %

Tabell 14-3 Alderssammensetning Karmøy

Karmøy	Personer 2014	Endring fra 2000-2014
0-24 år	14308	4 %
25-34 år	5165	-7 %
35-44 år	5840	16 %
45-69 år	12320	32 %
70-79 år	2604	20 %
80 år eller eldre	1516	37 %
SUM	41 753	13 %

Tabell 14-4 Alderssammensetting Tysvær

Tysvær	Personer 2014	Endring fra 2000-2014
0-24 år	3873	11 %
25-34 år	1376	10 %
35-44 år	1477	22 %
45-69 år	2988	40 %
70-79 år	622	47 %
80 år eller eldre	332	11 %
SUM	10 668	21 %

Tabell 14-5 Alderssammensetting Utsira

Utsira	Personer 2014	Endring fra 2000-2014
0-24 år	65	-25 %
25-34 år	21	-52 %
35-44 år	27	-10 %
45-69 år	75	44 %
70-79 år	13	-41 %
80 år eller eldre	10	-52 %
SUM	211	-18 %

Tabell 14-6 Alderssammensetting Bokn

Bokn	Personer 2014	Endring fra 2000-2014
0-24 år	281	4 %
25-34 år	87	-23 %
35-44 år	138	35 %
45-69 år	246	23 %
70-79 år	62	-2 %
80 år eller eldre	54	46 %
SUM	868	10 %

Tabell 14-7 Alderssammensetning Vindafjord

Vindafjord	Personer 2014	Endring fra 2000-2014
0-24 år	2 933	-2 %
25-34 år	1 092	10 %
35-44 år	1 075	-4 %
45-69 år	2 615	33 %
70-79 år	540	-18 %
80 år eller eldre	492	15 %
SUM	8 747	8 %

Tabell 14-8 Alderssammensetting Etne

Etne	Personer 2014	Endring fra 2000-2014
0-24 år	1281	-5 %
25-34 år	483	-2 %
35-44 år	532	6 %
45-69 år	1232	21 %
70-79 år	293	-10 %
80 år eller eldre	236	4 %
SUM	4 057	4 %

Tabell 14-9 Alderssammensetting Sveio

Sveio	Personer 2014	Endring fra 2000-2014
0-24 år	1931	6 %
25-34 år	688	27 %
35-44 år	731	23 %
45-69 år	1626	34 %
70-79 år	287	4 %
80 år eller eldre	200	7 %
SUM	5 463	18 %

Tabell 14-10 Alderssammensetning Sauda

Sauda	Personer 2014	Endring fra 2000-2014
0-24 år	1 474	-13 %
25-34 år	481	-17 %
35-44 år	568	-17 %
45-69 år	1 523	10 %
70-79 år	370	-22 %
80 år eller eldre	344	31 %
SUM	4 760	-6 %

Tabell 14-11 Alderssammensetting Suldal

Suldal	Personer 2014	Endring fra 2000-2014
0-24 år	1253	-12 %
25-34 år	382	-20 %
35-44 år	467	-9 %
45-69 år	1273	22 %
70-79 år	271	-16 %
80 år eller eldre	235	-9 %
SUM	3 881	-4 %

14.3. Flytting 2013 Kilde: SSB

Figur 14-1 Antall personer som flytter fra og til innad i regionen og mellom regionen ut

	Fraflytningskommune										
Tilflytningskommune	Haugesund	Karmøy	Tysvær	Sveio	Vindafjord	Etne	Bokn	Utsira	Sauda	Suldal	Totalt tilflyttede
Haugesund	0	542	182	116	64	6	13	5	5	3	936
Karmøy	550	0	82	50	35	14	3	0	7	3	744
Tysvær	238	86	0	24	33	3	:	:	:	:	384
Sveio	129	35	17	0	:	:	0	0	0	:	181
Vindafjord	55	17	28	:	0	29	3	0	0	4	136
Etne	9	0	6	:	9	0	0	0	:	0	24
Bokn	5	4	:	0	:	0	0	0	:	0	9
Utsira	3	4	0	0	:	0	0	0	0	0	7
Sauda	5	:	0	3	:	3	0	0	0	5	16
Suldal	4	6	:	0	:	0	0	0	4	0	14
Totalt fraflyttede	998	694	315	193	141	55	19	5	16	15	2 451
Av personvernshensyn tas ikke observasjoner mindre enn tre med i SSB sin flyttestatistikk. Disse er indikert med : i tabellen											

	Fraflytningskommune										
Tilflyttings-region	Haugesund	Karmøy	Tysvær	Sveio	Vindafjord	Etne	Bokn	Utsira	Sauda	Suldal	Totaltfraflyttede
Haugesundregionen	998	694	315	193	141	55	19	5	16	15	2 451
Sunnhordland*	70	33	11	9	6	10	0	0	0	0	139
Østfold	37	10	8	:	4	5	0	0	0	:	64
Akershus	44	8	6	4	6	:	0	0	3	:	71
Oslo	108	79	19	7	7	3	:	0	8	11	242
Hedmark	18	4	:	0	4	:	0	0	4	0	30
Oppland	12	:	:	:	0	3	0	0	0	5	20
Buskerud	22	14	:	0	0	:	:	0	:	:	36
Vestfold	23	12	0	:	0	0	:	0	:	:	35
Telemark	20	13	:	:	5	:	0	0	4	3	45
Aust-Agder	4	3	8	3	4	0	0	0	6	0	28
Vest-Agder	30	11	9	:	:	:	3	0	6	4	63
Rest-Rogaland	258	166	22	13	35	37	12	4	61	65	673
Rest-Hordaland	188	123	41	17	28	14	3	:	14	7	435
Sogn og Fjordane	16	10	:	:	4	:	0	0	:	:	30
Møre og Romsdal	17	6	0	:	4	0	0	0	5	:	32
Sør-Trøndelag	36	19	6	:	:	:	0	0	3	:	64
Nord-Trøndelag	5	10	0	0	0	0	0	0	:	0	15
Nordland	16	3	4	3	0	0	0	0	:	3	29
Troms	22	6	6	:	:	0	0	0	0	:	34
Finnmark	10	9	:	3	0	4	0	0	:	3	29
Totalt tilflyttede	1954	1233	455	252	248	131	37	9	130	116	4 565
Av personvernshensyn tas ikke observasjoner mindre enn tre med i SSB sin flyttestatistikk. Disse er indikert med : i tabellen											

*Sunnhordland er her definert uten Etne og Sveio

14.4. Sysselsetting

Tabell 14-12 Total sysselsetting offentlig og privat sektor Kilde: SSB

SSB - sysselsetting	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Vekst 2004-2012
Bokn	284	282	296	299	297	295	291	292	317	12 %
Etne	1 531	1 510	1 597	1 596	1 649	1 673	1 623	1 775	1 666	9 %
Haugesund	18 535	18 725	20 152	21 044	21 322	21 161	21 233	21 734	21 985	19 %
Karmøy	13 615	13 942	14 308	15 486	15 193	14 665	14 592	14 780	14 989	10 %
Sauda	2 042	1 998	2 036	2 118	2 135	2 177	2 180	2 131	2 100	3 %
Suldal	2 015	1 924	1 830	1 924	1 966	1 922	2 100	2 140	2 141	6 %
Sveio	1 093	1 156	1 157	1 300	1 361	1 385	1 357	1 358	1 384	27 %
Tysvær	3 696	3 679	3 857	4 033	4 048	4 160	4 231	4 475	4 423	20 %
Utsira	93	110	109	108	111	105	106	116	107	15 %
Vindafjord	4 046	4 116	4 107	3 939	4 422	4 452	4 543	4 748	4 786	18 %
SUM	46 950	47 442	49 449	51 847	52 504	51 995	52 256	53 549	53 898	15 %

Tabell 14-13 Sysselsetting i privat næringsliv Kilde: Menon

Privat næringsliv	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Vekst 2004-2012
Bokn	76	82	97	121	118	91	107	99	105	38 %
Etne	688	579	677	781	848	886	868	937	990	44 %
Haugesund	12 817	13 094	13 736	13 962	14 872	14 947	15 254	15 108	15343	20 %
Karmøy	8 489	9 034	9 193	9 712	9 666	9 730	9 770	10 099	10238	21 %
Sauda	939	1 031	1 025	1 012	1 032	1 093	1 073	978	1117	19 %
Suldal	857	781	768	808	851	867	964	948	961	12 %
Sveio	270	293	288	333	413	468	470	451	454	68 %
Tysvær	1 768	1 934	1 886	1 956	2 066	2 258	2 454	2 600	2653	50 %
Utsira	24	32	33	35	33	33	37	34	31	29 %
Vindafjord	1 928	2 380	2 512	2 411	2 680	3 029	3 075	3 328	3375	75 %
SUM	27 854	29 239	30 211	31 131	32 578	33 401	34 071	34 582	35 267	27 %

Tabell 14-14 Sysselsetting i offentlig sektor Kilde: SSB/Menon

Annen syssel-setting	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Vekst 2004-2012
Bokn	208	201	199	178	179	204	184	193	212	2 %
Etne	844	931	921	815	802	787	755	838	676	-20 %
Haugesund	5 719	5 631	6 417	7 083	6 451	6 214	5 980	6 626	6 642	16 %
Karmøy	5 126	4 908	5 116	5 774	5 527	4 935	4 823	4 681	4 751	-7 %
Sauda	1 103	967	1 012	1 106	1 103	1 084	1 107	1 153	983	-11 %
Suldal	1 158	1 143	1 063	1 116	1 115	1 055	1 137	1 192	1 180	2 %
Sveio	824	864	870	967	948	917	887	907	930	13 %
Tysvær	1 928	1 745	1 972	2 077	1 983	1 902	1 777	1 875	1 770	-8 %
Utsira	69	78	77	73	78	73	69	82	76	10 %
Vindafjord	2 119	1 736	1 596	1 528	1 742	1 424	1 468	1 420	1 411	-33 %
SUM	19 096	18 203	19 239	20 717	19 927	18 594	18 186	18 967	18 631	-2 %

Tabell 14-15 Antall innbyggere i arbeidsfør alder i kommunene

Antall inn-byggere 16-66	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Vekst 2004-2012
Bokn	463	469	472	482	506	502	514	516	528	14 %
Etne	2 453	2 438	2 453	2 460	2 449	2 453	2 442	2 481	2 502	2 %
Haugesund	20 407	20 553	20 839	21 461	22 038	22 605	22 888	23 366	23 692	16 %
Karmøy	24 020	24 342	24 651	25 013	25 561	25 911	26 079	26 314	26 618	11 %
Sauda	2 960	2 934	2 927	2 901	2 942	2 984	2 979	3 014	3 044	3 %
Suldal	2 415	2 424	2 403	2 423	2 411	2 422	2 424	2 418	2 440	1 %
Sveio	2 990	3 004	3 066	3 080	3 125	3 183	3 250	3 346	3 395	14 %
Tysvær	5 842	5 986	5 969	6 101	6 163	6 261	6 382	6 559	6 636	14 %
Utsira	133	129	127	130	134	142	146	142	138	4 %
Vindafjord	5 041	5 033	5 035	5 040	5 027	5 116	5 142	5 224	5 373	7 %
SUM	66 724	67 312	67 942	69 091	70 356	71 579	72 246	73 380	74 366	11 %

Tabell 14-16 Andel innbyggere i arbeidsfør alder (16-66) Kilde: SSB/Menon

Andel innbyggere i arbeidsfør alder	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Vekst 2004-2012
Bokn	60 %	61 %	61 %	61 %	61 %	62 %	62 %	62 %	62 %	3 %
Etne	63 %	62 %	63 %	64 %	64 %	64 %	63 %	63 %	63 %	1 %
Haugesund	65 %	65 %	66 %	66 %	67 %	67 %	67 %	67 %	68 %	4 %
Karmøy	64 %	65 %	65 %	65 %	66 %	66 %	66 %	66 %	66 %	2 %
Sauda	61 %	61 %	61 %	61 %	62 %	63 %	63 %	64 %	64 %	6 %
Suldal	62 %	62 %	62 %	63 %	63 %	63 %	63 %	63 %	63 %	2 %
Sveio	64 %	64 %	65 %	65 %	65 %	65 %	65 %	65 %	65 %	2 %
Tysvær	63 %	64 %	64 %	64 %	64 %	64 %	64 %	64 %	64 %	1 %
Utsira	62 %	61 %	61 %	61 %	63 %	66 %	67 %	66 %	63 %	2 %
Vindafjord	62 %	62 %	62 %	62 %	62 %	63 %	63 %	63 %	64 %	3 %
										11 %

14.5. Næringslivet i Haugesundregionen

Tabell 14-17 Sysselsetting i privat næringsliv i Haugesundregionen Kilde: Menon

	2004	2006	2009	2010	2011	2012
Petromaritim	7 642	8 236	9 278	9 897	10 173	10 338
Handel	5 488	6 018	6 194	6 398	6 353	6 606
Generelle tjenester	3 837	4 061	4 631	4 655	4 835	4 875
Bygg og anlegg	2 752	3 045	3 697	3 835	4 099	4 248
Industri	2 675	2 724	2 486	2 399	2 324	2 307
Reiseliv	1 313	1 410	1 546	1 502	1 529	1 635
Kunnskapstjenester	685	849	1 306	1 177	1 103	1 155
Helse og life science	851	937	1 117	1 134	1 119	1 115
Næringsmidler	699	981	891	788	765	765
IT, tele og media	523	574	763	776	773	746
Ren energi	409	510	578	602	623	621
Sjømat	543	427	478	484	487	468
Finans	440	440	437	425	399	388
SUM	27 854	30 211	33 401	34 071	34 582	35 267

Tabell 14-18 Verdiskaping i privat næringsliv i mill nok i Haugesundregionen Kilde: Menon

	2004	2006	2009	2010	2011	2012
Petromaritim	10 744	17 318	12 983	15 324	16 328	18 027
Bygg og anlegg	1 729	2 228	2 857	3 124	3 552	3 683
Handel	1 793	2 180	2 413	2 687	2 759	2 890
Generelle tjenester	1 375	1 558	1 831	1 991	2 273	2 398
Industri	3 048	3 509	1 316	2 640	2 550	2 360
Ren energi	586	1 375	1 946	1 947	2 105	2 056
Finans	596	751	803	767	728	853
Helse og life science	399	486	632	760	870	833
Kunnskapstjenester	293	503	731	754	804	793
Sjømat	337	599	681	1 000	818	758
IT, tele og media	328	382	492	579	503	541
Reiseliv	266	388	406	381	413	465
Næringsmidler	306	454	473	445	439	451
SUM	21 800	31 730	27 565	32 397	34 141	36 106

Tabell 14-19 Lønnskostnader i 1 000 nok per sysselsatt i privat næringsliv i Haugesundregionen Kilde: Menon

	2004	2006	2009	2010	2011	2012
Petromaritim	460	684	866	874	911	974
Sjømat	357	565	634	704	791	714
Ren energi	397	472	627	551	655	653
Finans	462	603	547	483	551	627
Industri	525	510	588	565	596	617
IT, tele og media	402	485	529	539	556	601
Kunnskapstjenester	331	419	391	461	522	508
Helse og life science	315	367	448	445	477	503
Bygg og anlegg	349	388	454	455	489	488
Næringsmidler	335	364	414	404	423	445
Generelle tjenester	281	307	344	356	395	419
Handel	229	260	299	298	320	330
Reiseliv	194	233	245	234	237	251

Tabell 14-20 Lønnskostnader i 1 000 i privat næringsliv i Haugesundregionen Kilde: Menon

	2004	2006	2009	2010	2011	2012
Petromaritim	3 514 223	5 631 777	8 032 847	8 653 532	9 267 529	10 074 203
Handel	1 256 680	1 564 443	1 849 938	1 909 224	2 035 035	2 182 002
Bygg og anlegg	959 174	1 180 915	1 679 336	1 743 214	2 005 839	2 072 020
Generelle tjenester	1 077 276	1 245 578	1 591 342	1 655 456	1 908 744	2 042 068
Industri	1 404 973	1 389 095	1 461 094	1 355 896	1 385 043	1 422 719
Kunnskapstjenester	227 053	355 857	511 281	542 070	575 685	586 271
Helse og life science	267 542	343 691	500 233	505 001	533 842	561 257
IT, tele og media	210 463	278 214	403 417	418 352	430 117	448 236
Reiseliv	254 977	328 541	378 529	350 750	362 466	410 698
Ren energi	162 568	240 514	362 417	331 592	408 095	405 211
Næringsmidler	233 732	356 648	369 086	318 056	323 812	340 145
Sjømat	193 818	241 088	303 041	340 515	385 195	334 240
Finans	203 336	265 156	238 848	205 242	219 882	243 110
SUM	9 965 814	13 421 516	17 681 409	18 328 900	19 841 284	21 122 180

14.6. Nøkkeltall for landbruk i Haugesundregionen

Figur 14-2 Verdiskaping i landbruket i millioner kroner Kilde: SSB/Menon

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Vindafjord	126	112	117	87	120	143	154	162	170
Tysvær	80	69	72	61	62	74	71	68	72
Karmøy	61	63	69	64	68	81	76	64	70
Suldal	53	45	49	45	48	53	61	58	61
Etne	26	24	25	25	29	27	28	29	28
Sveio	17	17	16	15	17	19	21	18	22
Sauda	9	10	10	8	9	11	13	13	15
Haugesund	19	9	9	11	11	11	11	10	11
Bokn	7	7	6	5	6	7	9	9	9
Utsira	1	1	1	1	1	1	1	1	0
SUM	399	357	375	321	372	428	444	432	458

Figur 14-3 Antall sysselsatte i landbruket Kilde. SSB/Menon

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Vindafjord	553	591	527	377	628	614	605	636	575
Karmøy	219	313	333	367	306	297	277	201	198
Suldal	240	234	226	236	219	208	216	203	181
Tysvær	362	338	327	298	249	244	229	196	180
Etne	183	179	197	185	209	191	198	212	164
Sveio	135	134	131	144	138	147	125	115	146
Sauda	25	34	36	34	33	38	34	32	35
Haugesund	118	52	47	53	46	38	39	30	31
Bokn	21	29	23	17	16	23	22	26	20
Utsira	4	5	5	5	4	3	3	3	-
SUM	1859,01917	1908,22611	1850,78809	1715,15562	1848	1803	1748	1654	1530

14.7. Nøkkeltall Haugesund

Tabell 14-21 Sysselsetting i privat næringsliv i Haugesund Kilde: Menon

Ansatte	2004	2006	2009	2010	2011	2012
Bygg og anlegg	871	976	1 097	1 101	1 161	1 155
IT, tele og media	331	367	473	487	479	454
Petromaritim	4 195	4 268	4 301	4 837	4 901	5 159
Finans	220	232	244	237	227	215
Handel	3 002	3 166	3 322	3 283	3 218	3 215
Helse og life science	465	542	659	652	582	577
Kunnskapstjenester	370	504	869	689	594	636
Næringsmidler	283	252	238	239	229	219
Industri	78	94	90	96	104	143
Reiseliv	770	868	939	942	969	985
Sjømat	67	63	67	57	57	26
Ren energi	183	205	245	252	258	262
Generelle tjenester	1 982	2 202	2 403	2 382	2 329	2 297
Sum	12 817	13 736	14 947	15 254	15 108	15 343

Tabell 14-22 Verdiskaping i 1000 NOK i privat næringsliv i Haugesund

Verdiskaping	2004	2006	2009	2010	2011	2012
Bygg og anlegg	505 364	750 753	874 522	1 038 748	1 100 787	1 157 679
IT, tele og media	213 960	256 938	362 068	371 746	377 207	360 782
Petromaritim	3 818 800	7 361 059	6 682 169	7 253 284	7 489 039	9 118 187
Finans	324 753	468 094	478 766	451 508	444 552	493 714
Handel	996 961	1 220 262	1 304 889	1 459 321	1 402 270	1 465 550
Helse og life science	200 808	264 435	357 333	350 592	364 066	362 051
Kunnskapstjenester	178 599	318 956	468 844	471 542	476 912	468 167
Næringsmidler	130 592	121 632	123 162	125 420	110 407	116 864
Industri	43 654	70 185	61 776	47 703	67 200	71 383
Reiseliv	137 951	213 183	203 264	209 433	219 697	249 663
Sjømat	14 833	28 971	23 546	46 678	64 257	35 502
Ren energi	196 117	248 799	338 657	373 083	394 761	367 368
Generelle tjenester	661 583	733 936	846 649	922 806	1 047 607	1 100 303
Sum	7 423 975	12 057 202	12 125 645	13 121 864	13 558 762	15 367 214

Tabell 14-23 Omsetning i 1000 NOK i privat næringsliv i Haugesund

Omsetning	2004	2006	2009	2010	2011	2012
Bygg og anlegg	1 248 441	1 889 297	2 103 042	2 265 700	2 360 035	2 647 571
IT, tele og media	459 477	499 357	761 027	788 904	801 155	744 527
Petromaritim	9 075 442	13 501 643	14 166 505	14 423 359	17 554 805	17 677 924
Finans	630 649	855 690	1 455 980	1 398 188	1 285 510	1 297 415
Handel	5 700 300	6 819 920	7 323 429	7 576 492	7 700 316	7 867 833
Helse og life science	447 985	619 905	688 041	674 984	698 961	703 139
Kunnskapstjenester	253 594	653 817	951 171	840 061	736 445	727 522
Næringsmidler	549 554	520 584	489 222	479 508	473 413	495 005
Industri	108 374	180 986	151 366	141 314	149 826	175 791
Reiseliv	398 694	574 473	635 564	633 347	679 415	728 627
Sjømat	85 425	98 454	159 017	201 217	201 676	168 698
Ren energi	573 910	729 865	807 909	1 134 135	1 058 880	918 454
Generelle tjenester	1 376 984	1 364 082	1 812 348	1 910 347	2 176 068	2 317 958
Sum	20 908 830	28 308 073	31 504 621	32 467 556	35 876 506	36 470 464

Tabell 14-24 Lønnskostnader i 1000 NOK i privat næringsliv i Haugesund Kilde: Menon

Lønnskostnader	2004	2006	2009	2010	2011	2012
Bygg og anlegg	289 421	391 043	534 186	519 212	557 747	577 335
IT, tele og media	131 700	177 655	247 894	264 547	281 182	277 615
Petromaritim	1 916 144	3 423 637	4 495 181	4 837 908	5 066 131	5 873 761
Finans	109 355	168 334	129 250	110 396	119 209	126 516
Handel	699 963	867 821	1 016 971	1 015 776	1 047 942	1 076 773
Helse og life science	147 404	198 432	284 054	266 668	271 194	280 971
Kunnskapstjenester	133 494	216 097	298 734	311 471	320 494	338 894
Næringsmidler	96 584	92 006	97 925	94 955	87 284	89 030
Industri	27 668	40 976	43 017	43 706	48 020	61 559
Reiseliv	135 080	178 892	192 405	201 143	210 322	230 462
Sjømat	16 572	28 604	29 425	28 832	29 485	18 201
Ren energi	73 061	103 697	143 583	120 435	147 994	156 886
Generelle tjenester	533 757	600 096	742 054	771 583	873 437	944 377
Sum	4 310 203	6 487 291	8 254 678	8 586 633	9 060 442	10 052 381

14.8. Nøkkeltall Suldal

Tabell 14-25 Sysselsetting i privat næringsliv i Suldal Kilde: Menon

Ansatte	2004	2006	2009	2010	2011	2012
Bygg og anlegg	94	137	178	195	186	181
IT, tele og media	6	11	13	16	17	15
Petromaritim	24	40	31	39	35	29
Finans	8	8	13	13	9	11
Handel	85	109	122	122	101	102
Helse og life science	54	73	59	57	47	54
Kunnskapstjenester	21	19	23	26	26	27
Næringsmidler	18	2	2	-	-	-
Industri	175	184	227	250	265	272
Reiseliv	82	83	82	77	73	88
Sjømat	14	9	17	20	18	15
Ren energi	46	36	36	39	35	35
Generelle tjenester	230	57	64	110	136	132
Sum	857	768	867	964	948	961

Tabell 14-26 Verdiskaping i 1000 NOK i privat næringsliv i Suldal Kilde: Menon

Verdiskaping	2004	2006	2009	2010	2011	2012
Bygg og anlegg	42 093	73 026	99 370	104 418	101 921	115 411
IT, tele og media	2 618	6 139	6 004	7 814	11 831	10 459
Petromaritim	16 755	21 732	28 455	24 954	16 772	17 127
Finans	13 549	14 591	28 527	26 304	17 499	25 605
Handel	26 466	33 949	42 902	42 744	36 587	36 861
Helse og life science	20 524	23 118	23 822	26 176	21 026	26 957
Kunnskapstjenester	6 227	7 965	13 893	13 228	15 145	16 516
Næringsmidler	5 195	956	1 573	-134	-15	-84
Industri	77 642	102 565	116 578	141 328	191 168	271 740
Reiseliv	26 074	24 131	37 667	33 308	41 351	44 694
Sjømat	11 793	51 533	73 464	105 857	50 508	43 676
Ren energi	130 921	467 855	487 221	505 307	515 147	636 532
Generelle tjenester	95 401	27 611	36 457	61 238	74 693	80 788
Sum	475 256	855 170	995 933	1 092 541	1 093 633	1 326 283

Tabell 14-27 Omsetning i 1000 NOK i privat næringsliv i Suldal Kilde: Menon

Omsetning	2004	2006	2009	2010	2011	2012
Bygg og anlegg	101 919	169 961	246 956	255 383	251 959	268 227
IT, tele og media	4 907	13 579	13 013	17 215	22 762	20 978
Petromaritim	29 403	44 095	54 115	54 886	26 047	27 456
Finans	16 615	18 433	34 957	32 041	22 303	31 585
Handel	152 492	202 721	240 856	249 694	200 840	185 830
Helse og life science	41 344	48 382	52 028	54 871	45 905	57 946
Kunnskapstjenester	10 395	13 768	21 132	18 596	20 455	21 930
Næringsmidler	31 358	6 031	7 855	390	638	908
Industri	166 011	221 272	290 094	362 201	480 516	580 801
Reiseliv	66 713	63 515	93 196	88 089	100 212	115 930
Sjømat	61 433	95 280	203 415	210 862	172 657	233 682
Ren energi	245 963	668 509	696 920	782 301	764 181	865 546
Generelle tjenester	229 467	79 671	90 470	144 650	195 338	200 479
Sum	1 158 020	1 645 217	2 045 007	2 271 179	2 303 812	2 611 299

Tabell 14-28 Lønnskostnader i 1000 NOK i privat næringsliv i Suldal Kilde: Menon

Lønnskostnader	2004	2006	2009	2010	2011	2012
Bygg og anlegg	30 132	43 413	67 152	73 465	81 248	86 194
IT, tele og media	2 303	5 182	4 766	8 525	10 686	9 791
Petromaritim	12 288	17 721	24 120	19 833	14 191	14 634
Finans	4 379	4 926	8 602	7 526	5 363	7 691
Handel	19 916	25 401	34 825	35 693	30 376	29 723
Helse og life science	18 361	19 841	21 748	22 285	18 548	23 697
Kunnskapstjenester	6 488	7 127	11 960	11 368	12 696	14 265
Næringsmidler	5 092	798	1 309	32	33	23
Industri	60 687	71 054	104 574	101 564	120 694	129 646
Reiseliv	21 690	19 625	29 780	27 842	30 345	35 690
Sjømat	5 002	3 726	9 703	9 670	10 080	9 127
Ren energi	13 754	19 965	25 862	25 523	27 417	26 531
Generelle tjenester	86 282	21 729	27 002	47 312	64 712	63 819
Sum	286 374	260 509	371 402	390 638	426 389	450 831

14.9. Nøkkeltall Sauda

Tabell 14-29 Sysselsetting i privat næringsliv i Sauda Kilde: Menon

Ansatte	2004	2006	2009	2010	2011	2012
Bygg og anlegg	121	156	170	168	158	178
IT, tele og media	12	14	14	15	16	15
Petromaritim	74	82	129	116	75	75
Finans	22	18	1	1	4	4
Handel	114	125	131	148	135	193
Helse og life science	28	25	31	22	26	22
Kunnskapstjenester	17	23	11	12	14	15
Næringsmidler	7	7	13	14	16	12
Industri	348	325	254	274	243	241
Reiseliv	24	39	98	52	41	83
Ren energi	89	97	105	119	128	132
Generelle tjenester	83	114	136	132	122	147
Sum	939	1 025	1 093	1 073	978	1 117

Tabell 14-30 Verdiskaping i 1000 NOK i privat næringsliv i Sauda Kilde: Menon

Verdiskaping	2004	2006	2009	2010	2011	2012
Bygg og anlegg	58 707	89 350	91 733	86 257	98 859	114 837
IT, tele og media	4 734	7 039	5 102	6 850	8 056	8 133
Petromaritim	38 583	42 402	53 024	53 586	50 158	61 760
Finans	26 138	24 105	2 261	2 047	7 974	9 970
Handel	33 964	39 566	47 364	54 259	60 456	69 048
Helse og life science	12 988	10 174	11 926	10 263	8 579	8 737
Kunnskapstjenester	7 763	8 855	8 483	8 805	11 548	11 976
Næringsmidler	2 198	2 385	4 236	4 202	4 150	4 110
Industri	725 053	391 328	-249 715	760 776	384 325	336 168
Reiseliv	7 001	9 141	15 407	21 031	12 112	15 431
Ren energi	211 038	579 035	700 665	645 045	708 216	661 204
Generelle tjenester	28 732	46 154	51 509	66 361	69 105	81 608
Sum	1 156 898	1 249 534	741 994	1 719 483	1 423 539	1 382 983

Tabell 14-31 Omsetning i 1000 NOK i privat næringsliv i Sauda Kilde: Menon

Omsetning	2004	2006	2009	2010	2011	2012
Bygg og anlegg	125 442	204 911	278 252	208 918	213 268	273 015
IT, tele og media	8 238	13 440	10 044	11 071	13 236	12 856
Petromaritim	74 070	104 144	112 638	106 063	105 093	130 338
Finans	34 838	31 537	2 752	2 469	10 104	12 030
Handel	171 558	195 987	248 844	265 152	274 422	335 175
Helse og life science	42 677	32 609	35 631	33 556	31 923	28 866
Kunnskapstjenester	41 503	47 280	15 189	20 885	18 172	23 100
Næringsmidler	3 718	3 964	8 265	8 123	7 974	7 917
Industri	1 582 720	1 210 661	1 183 748	2 068 018	1 669 428	1 458 813
Reiseliv	16 739	21 755	42 398	48 968	31 997	38 115
Ren energi	418 798	924 452	1 076 238	1 216 444	1 448 896	1 327 092
Generelle tjenester	51 882	78 954	92 373	114 701	126 530	142 414
Sum	2 572 182	2 869 695	3 106 371	4 104 369	3 951 043	3 789 732

Tabell 14-32 Lønnskostnader i 1000 NOK i privat næringsliv i Sauda Kilde: Menon

Lønnskostnader	2004	2006	2009	2010	2011	2012
Bygg og anlegg	41 054	59 333	66 286	66 566	65 394	77 680
IT, tele og media	4 062	5 526	5 396	6 558	7 117	7 490
Petromaritim	33 658	37 318	45 938	43 064	43 781	51 208
Finans	9 094	7 818	661	564	2 286	3 198
Handel	26 858	27 901	34 959	39 557	44 803	53 975
Helse og life science	10 184	8 476	10 416	7 481	6 938	6 811
Kunnskapstjenester	5 990	7 006	6 858	8 222	8 422	7 963
Næringsmidler	2 045	2 128	3 810	4 133	3 893	3 695
Industri	165 306	160 837	140 436	133 552	155 519	148 284
Reiseliv	6 496	8 404	15 575	17 404	10 113	10 994
Ren energi	34 609	55 847	65 426	78 101	85 707	85 707
Generelle tjenester	23 244	36 570	48 530	54 016	64 523	64 523
Sum	362 599	426 807	441 056	480 383	521 528	521 528

14.10. Nøkkeltall Bokn

Tabell 14-33 Sysselsetting i privat næringsliv i Bokn Kilde: Menon

Ansatte	2004	2006	2009	2010	2011	2012
Bygg og anlegg	3	-	-	-	-	-
Petromaritim	-	-	10	12	12	17
Finans	2	-	-	-	-	-
Handel	3	3	3	3	3	3
Kunnskapstjenester	-	-	-	-	-	-
Industri	-	35	20	32	26	27
Reiseliv	8	-	-	-	-	-
Sjømat	34	27	31	27	33	31
Generelle tjenester	26	32	27	33	25	27
Sum	76	97	91	107	99	105

Tabell 14-34 Verdiskaping i 1000 NOK i privat næringsliv i Bokn Kilde: Menon

Verdiskaping	2004	2006	2009	2010	2011	2012
Bygg og anlegg	1 601	1 778	2 307	3 268	4 585	5 062
Petromaritim	-	-7	8 112	6 174	8 540	18 405
Finans	3 387	-	-	-	-	-
Handel	266	623	579	786	369	378
Kunnskapstjenester	-	-	-4	-4	132	188
Industri	9 212	16 889	13 027	8 029	8 511	12 769
Reiseliv	1 016	-	-	-	-	51
Sjømat	13 295	60 812	65 826	77 016	56 861	46 483
Generelle tjenester	11 055	11 063	14 970	17 174	14 487	11 867
Sum	39 832	91 158	104 817	112 444	93 485	95 203

Tabell 14-35 Omsetning i 1000 NOK i privat næringsliv i Bokn Kilde: Menon

Omsetning	2004	2006	2009	2010	2011	2012
Bygg og anlegg	2 792	3 190	3 536	4 209	6 048	6 074
Petromaritim	-	-	49 525	47 452	48 618	53 273
Finans	4 154	-	-	-	-	-
Handel	1 451	2 333	2 383	2 857	1 899	1 632
Kunnskapstjenester	-	-	-	-	148	247
Industri	33 247	61 392	40 839	42 898	41 223	40 284
Reiseliv	1 323	-	-	-	-	103
Sjømat	74 454	161 911	160 040	171 994	169 700	159 518
Generelle tjenester	18 101	16 339	20 261	22 723	19 544	15 830
Sum	135 522	245 165	276 584	292 133	287 180	276 961

Tabell 14-36 Lønnskostnader i 1000 NOK i privat næringsliv i Bokn Kilde: Menon

Lønnskostnader	2004	2006	2009	2010	2011	2012
Bygg og anlegg	838	1 019	225	141	-	13
Petromaritim	-	-	4 694	1 610	3 730	10 584
Finans	1 095	-	-	-	-	-
Handel	184	444	456	545	415	354
Kunnskapstjenester	-	-	-	-	-	1
Industri	8 634	12 162	11 245	11 690	9 012	9 769
Reiseliv	561	-	-	-	-	-
Sjømat	11 453	14 124	14 841	19 666	19 575	21 871
Generelle tjenester	10 584	11 445	12 176	15 228	14 709	10 474
Sum	33 349	39 194	43 638	48 880	47 441	53 066

14.11. Nøkkeltall Tysvær

Tabell 14-37 Sysselsetting i privat næringsliv i Tysvær Kilde: Menon

Ansatte	2004	2006	2009	2010	2011	2012
Bygg og anlegg	190	224	295	294	517	497
IT, tele og media	5	6	7	8	8	9
Petromaritim	915	924	1 133	1 294	1 122	1 159
Finans	16	18	4	7	9	10
Handel	311	324	339	355	358	375
Helse og life science	10	8	11	13	18	26
Kunnskapstjenester	20	20	34	36	39	42
Næringsmidler	30	31	30	22	22	20
Industri	43	79	93	111	104	121
Reiseliv	5	7	38	41	102	118
Sjømat	15	13	18	21	22	20
Generelle tjenester	190	190	210	199	223	207
Ren energi	19	42	46	53	56	49
Sum	1 768	1 886	2 258	2 454	2 600	2 653

Tabell 14-38 Verdiskaping i 1000 NOK i privat næringsliv i Tysvær Kilde: Menon

Verdiskaping	2004	2006	2009	2010	2011	2012
Bygg og anlegg	112 858	109 835	191 318	201 636	379 441	287 532
IT, tele og media	1 546	1 937	3 947	2 742	4 042	4 684
Petromaritim	5 420 156	7 442 562	2 778 193	3 468 722	4 419 025	4 386 327
Finans	27 097	31 794	6 688	13 285	17 020	21 682
Handel	103 716	127 724	148 944	155 390	180 048	192 223
Helse og life science	5 774	4 502	4 528	5 503	8 945	12 743
Kunnskapstjenester	7 713	7 316	17 079	19 761	24 409	26 478
Næringsmidler	12 382	10 812	8 874	8 996	10 924	13 482
Industri	143 449	252 977	36 998	56 966	58 004	61 913
Reiseliv	3 505	5 399	12 157	13 391	24 996	38 916
Sjømat	10 460	40 139	43 122	59 690	49 545	11 941
Generelle tjenester	67 590	67 563	84 626	93 804	102 296	108 619
Ren energi	-8 528	-22 092	293 642	287 326	315 875	244 020
Sum	5 907 720	8 080 467	3 630 117	4 387 212	5 594 569	5 410 561

Tabell 14-39 Omsetning i 1000 NOK i privat næringsliv i Tysvær Kilde: Menon

Omsetning	2004	2006	2009	2010	2011	2012
Bygg og anlegg	349 504	313 543	442 474	479 300	785 889	677 326
IT, tele og media	2 469	2 874	5 688	4 718	7 895	9 236
Petromaritim	17 218 817	20 853 660	17 084 652	21 527 723	23 850 878	24 398 317
Finans	33 231	40 256	8 512	16 471	22 206	27 072
Handel	608 011	745 414	853 085	874 066	957 174	988 403
Helse og life science	28 679	21 819	18 143	22 143	29 076	43 738
Kunnskapstjenester	9 536	9 143	21 103	24 523	30 453	32 652
Næringsmidler	43 590	41 010	45 167	35 011	43 225	52 974
Industri	177 446	307 675	115 173	174 578	242 580	256 680
Reiseliv	6 900	9 406	28 462	32 820	60 359	92 262
Sjømat	51 188	89 239	135 659	165 094	188 372	84 443
Generelle tjenester	174 926	151 902	210 870	232 188	257 318	287 936
Ren energi	19 780	19 186	484 692	472 550	451 008	330 226
Sum	18 724 077	22 605 126	19 453 680	24 061 185	26 926 432	27 281 266

Tabell 14-40 Lønnskostnader i 1000 NOK i privat næringsliv i Tysvær Kilde: Menon

Lønnskostnader	2004	2006	2009	2010	2011	2012
Bygg og anlegg	85 626	80 191	129 107	156 284	265 265	247 288
IT, tele og media	1 435	1 676	2 884	2 796	3 688	4 159
Petromaritim	751 023	947 972	1 381 390	1 613 355	1 467 997	1 388 884
Finans	8 759	10 696	2 038	3 796	5 068	7 031
Handel	77 909	95 111	118 795	117 404	133 572	138 673
Helse og life science	3 878	2 837	3 718	4 877	7 454	11 566
Kunnskapstjenester	6 994	6 978	14 531	16 680	21 218	23 481
Næringsmidler	9 991	9 144	9 818	7 996	8 986	10 619
Industri	13 997	29 441	40 649	44 730	48 552	56 424
Reiseliv	1 594	2 100	8 038	9 667	21 234	33 240
Sjømat	5 337	6 661	9 738	11 333	12 240	13 477
Generelle tjenester	53 613	56 126	78 487	76 999	82 120	94 274
Ren energi	11 671	16 046	50 676	52 129	57 200	57 264
Sum	1 031 827	1 264 979	1 849 869	2 118 046	2 134 594	2 086 379

14.12. Nøkkeltall Karmøy

Tabell 14-41 Sysselsetting i privat næringsliv i Karmøy Kilde: Menon

Ansatte	2004	2006	2009	2010	2011	2012
Bygg og anlegg	1 041	1 006	1 182	1 342	1 362	1 473
IT, tele og media	76	82	117	127	130	126
Petromaritim	1 979	2 325	2 728	2 620	2 786	2 734
Finans	119	101	112	111	99	98
Handel	1 450	1 668	1 639	1 779	1 838	1 935
Helse og life science	267	259	304	335	393	383
Kunnskapstjenester	118	164	171	209	221	210
Næringsmidler	36	248	164	49	57	62
Industri	1 713	1 648	1 470	1 335	1 284	1 180
Reiseliv	352	333	279	278	250	266
Sjømat	359	261	257	273	275	296
Generelle tjenester	932	1 017	1 243	1 251	1 341	1 414
Ren energi	50	83	64	61	63	61
Sum	8 489	9 193	9 730	9 770	10 099	10 238

Tabell 14-42 Verdiskaping i 1000 NOK i privat næringsliv i Karmøy Kilde: Menon

Verdiskaping	2004	2006	2009	2010	2011	2012
Bygg og anlegg	753 669	857 307	1 069 331	1 189 304	1 291 378	1 409 584
IT, tele og media	43 698	46 954	69 201	79 448	67 089	90 810
Petromaritim	1 137 244	1 936 795	2 766 546	3 857 615	3 291 175	3 382 951
Finans	130 428	135 236	185 000	183 179	165 039	206 177
Handel	451 941	525 438	614 089	675 290	730 952	764 378
Helse og life science	146 721	167 157	212 402	342 889	441 527	391 940
Kunnskapstjenester	48 882	90 180	112 058	136 922	153 650	160 439
Næringsmidler	6 499	98 050	81 634	20 324	22 088	22 453
Industri	1 895 984	2 471 995	1 137 023	1 460 996	1 639 764	1 370 142
Reiseliv	72 541	106 868	98 723	61 354	66 625	71 122
Sjømat	248 163	324 206	350 302	541 582	446 290	503 416
Generelle tjenester	334 773	427 184	491 904	543 010	613 598	665 530
Ren energi	37 329	64 857	56 975	58 114	86 276	60 022
Sum	5 307 872	7 252 227	7 245 189	9 150 029	9 015 451	9 098 964

Tabell 14-43 Omsetning i 1000 NOK i privat næringsliv i Karmøy Kilde: Menon

Omsetning	2004	2006	2009	2010	2011	2012
Bygg og anlegg	2 099 724	2 386 686	2 745 825	3 290 807	3 306 895	3 792 436
IT, tele og media	90 230	106 350	143 479	160 277	157 379	184 124
Petromaritim	2 800 541	4 707 846	5 698 357	6 941 619	6 689 873	6 689 526
Finans	207 839	203 031	231 220	230 137	214 867	255 529
Handel	2 353 886	3 015 388	3 362 373	3 724 710	4 133 778	4 530 276
Helse og life science	472 654	549 943	955 653	1 155 365	1 241 456	1 147 122
Kunnskapstjenester	74 074	148 472	196 643	215 892	257 229	256 581
Næringsmidler	16 195	528 227	329 924	54 498	58 186	57 771
Industri	13 651 697	18 999 664	9 943 955	10 702 002	10 987 795	8 965 956
Reiseliv	224 771	344 086	268 065	173 193	173 848	193 490
Sjømat	1 313 812	1 486 868	1 692 508	2 173 377	2 421 320	2 192 424
Generelle tjenester	648 855	797 204	1 047 460	1 131 530	1 233 478	1 340 530
Ren energi	79 943	153 732	168 171	193 367	253 776	238 694
Sum	24 034 220	33 427 499	26 783 632	30 146 773	31 129 880	29 844 458

Tabell 14-44 Lønnskostnader i 1000 NOK i privat næringsliv i Karmøy Kilde: Menon

Lønnskostnader	2004	2006	2009	2010	2011	2012
Bygg og anlegg	374 421	401 822	545 241	610 074	711 022	737 534
IT, tele og media	31 133	33 480	55 332	63 431	51 489	79 240
Petromaritim	555 292	787 411	1 510 789	1 582 862	1 862 617	1 921 554
Finans	45 717	47 201	63 926	53 718	57 988	67 188
Handel	302 992	379 961	457 182	489 803	535 893	585 092
Helse og life science	79 631	104 466	164 680	186 393	212 893	217 864
Kunnskapstjenester	31 935	60 278	82 518	100 147	113 530	110 671
Næringsmidler	5 509	89 545	68 451	16 591	17 883	17 628
Industri	1 023 684	937 841	967 548	874 560	845 984	841 576
Reiseliv	73 301	97 112	98 821	59 598	56 250	63 156
Sjømat	137 977	162 831	198 495	229 715	258 152	214 372
Generelle tjenester	238 637	333 252	452 098	467 915	523 397	566 548
Ren energi	20 879	35 530	35 342	33 080	58 381	37 021
Sum	2 921 106	3 470 731	4 700 423	4 767 885	5 305 479	5 459 445

14.13. Nøkkeltall Utsira

Tabell 14-45 Sysselsetting i privat næringsliv i Utsira Kilde: Menon

Ansatte	2004	2006	2009	2010	2011	2012
Bygg og anlegg	4	16	5	6	3	2
Petromaritim	5	3	9	7	7	4
Generelle tjenester	-	-	-	-	-	-
Handel	-	-	-	2	2	2
Kunnskapstjenester	1	1	1	1	1	1
Næringsmidler	-	-	-	-	-	-
Reiseliv	14	13	18	21	21	22
Sjømat	-	-	-	-	-	-
Sum	24	33	33	37	34	31

Tabell 14-46 Verdiskaping i 1000 NOK i privat næringsliv i Utsira Kilde: Menon

Verdiskaping	2004	2006	2009	2010	2011	2012
Bygg og anlegg	1 203	1 643	887	1 201	1 648	1 810
Petromaritim	543	3 261	7 918	6 268	7 113	8 305
Generelle tjenester	1 557	-	-65	-70	-72	36
Handel	-	-	-	1 415	1 538	1 711
Kunnskapstjenester	859	1 058	1 094	711	621	737
Næringsmidler	-	-	-	-36	-30	12
Reiseliv	8 929	13 745	18 453	21 267	18 614	18 526
Sjømat	-8	-24	2 100	4 046	2 803	1 606
Sum	13 083	19 683	30 387	34 802	32 235	32 743

Tabell 14-47 Omsetning i 1000 NOK i privat næringsliv i Utsira Kilde: Menon

Omsetning	2004	2006	2009	2010	2011	2012
Bygg og anlegg	2 639	3 687	2 183	5 009	3 673	3 317
Petromaritim	864	4 392	12 781	10 507	11 405	20 142
Generelle tjenester	1 760	-	18	29	26	100
Handel	-	-	-	7 427	7 694	8 060
Kunnskapstjenester	1 111	1 172	1 201	794	700	818
Næringsmidler	-	-	-	-	-	205
Reiseliv	15 059	26 425	31 381	34 988	34 711	36 786
Sjømat	-	-	5 079	7 250	6 662	4 883
Sum	21 433	35 676	52 642	66 004	64 871	74 311

Tabell 14-48 Lønnskostnader i 1000 NOK i privat næringsliv i Utsira Kilde: Menon

Lønnskostnader	2004	2006	2009	2010	2011	2012
Bygg og anlegg	944	1 311	709	2 567	1 416	1 299
Petromaritim	226	1 639	7 151	5 666	6 641	7 032
Generelle tjenester	106	-	6	4	-	-
Handel	-	-	-	962	935	1 085
Kunnskapstjenester	196	311	356	341	346	342
Næringsmidler	-	-	-	-	-	-
Reiseliv	7 556	8 372	11 588	12 605	12 385	13 208
Sjømat	-	-	2 139	2 982	2 615	1 614
Sum	9 028	11 633	21 949	25 127	24 338	24 580

14.14. Nøkkeltall Vindafjord

Tabell 14-49 Sysselsetting i privat næringsliv i Vindafjord Kilde: Menon

Ansatte	2004	2006	2009	2010	2011	2012
Bygg og anlegg	256	303	434	416	401	426
IT, tele og media	67	65	109	91	94	101
Petromaritim	427	575	902	930	1 192	1 122
Finans	26	26	28	21	18	18
Handel	325	432	414	441	443	479
Helse og life science	23	22	24	23	21	22
Kunnskapstjenester	74	95	113	113	102	111
Næringsmidler	211	331	337	358	334	341
Industri	201	234	194	180	184	210
Reiseliv	9	35	30	38	32	35
Sjømat	22	31	48	48	37	36
Generelle tjenester	279	351	352	377	429	434
Ren energi	9	12	44	39	41	40
Sum	1 928	2 512	3 029	3 075	3 328	3 375

Tabell 14-50 Verdiskaping i 1000 NOK i privat næringsliv i Vindafjord Kilde: Menon

Verdiskaping	2004	2006	2009	2010	2011	2012
Bygg og anlegg	167 918	210 243	341 532	324 222	379 898	365 551
IT, tele og media	48 472	46 336	34 148	98 315	22 390	55 482
Petromaritim	302 256	493 057	637 702	620 516	1 015 124	1 005 831
Finans	35 813	38 174	48 318	35 146	32 199	35 947
Handel	132 926	175 207	170 312	204 201	254 355	237 651
Helse og life science	11 008	12 130	9 644	10 136	11 217	12 209
Kunnskapstjenester	26 328	49 187	73 887	67 298	69 660	77 521
Næringsmidler	90 531	153 960	180 521	211 203	214 103	207 503
Industri	102 934	130 455	118 822	97 922	130 319	152 620
Reiseliv	2 942	5 273	7 445	6 668	11 837	10 470
Sjømat	17 987	76 555	61 858	91 645	56 530	52 844
Generelle tjenester	134 150	196 228	205 776	202 744	225 004	252 197
Ren energi	8 390	8 541	33 135	38 168	41 813	45 460
Sum	1 081 654	1 595 346	1 923 099	2 008 184	2 464 449	2 511 285

Tabell 14-51 Omsetning i 1000 NOK i privat næringsliv i Vindafjord Kilde: Menon

Omsetning	2004	2006	2009	2010	2011	2012
Bygg og anlegg	447 999	634 988	907 913	896 914	1 050 450	1 001 431
IT, tele og media	79 338	95 895	144 118	169 171	109 922	170 046
Petromaritim	728 320	1 101 477	1 430 078	1 361 110	2 783 706	2 367 171
Finans	54 766	59 634	72 248	45 753	43 354	45 878
Handel	1 016 539	1 358 649	1 447 103	3 065 159	4 104 358	3 681 323
Helse og life science	54 603	40 274	31 498	30 296	28 279	28 435
Kunnskapstjenester	44 797	65 177	103 541	97 132	100 557	111 851
Næringsmidler	882 349	1 320 843	1 784 868	1 924 148	2 104 730	2 220 621
Industri	417 797	527 732	356 841	325 680	441 341	512 228
Reiseliv	7 920	16 157	24 873	24 522	32 968	25 450
Sjømat	73 089	151 457	214 964	255 234	222 018	298 234
Generelle tjenester	319 889	431 775	455 178	454 355	502 214	563 506
Ren energi	27 234	39 424	99 090	120 735	132 302	126 486
Sum	4 154 639	5 843 483	7 072 312	8 770 210	11 656 197	11 152 659

Tabell 14-52 Lønnskostnader i 1000 NOK i privat næringsliv i Vindafjord Kilde: Menon

Lønnskostnader	2004	2006	2009	2010	2011	2012
Bygg og anlegg	80 998	113 191	194 517	190 522	185 684	189 927
IT, tele og media	31 715	42 962	76 218	61 696	63 843	60 536
Petromaritim	235 246	405 513	549 060	533 095	778 410	788 123
Finans	10 681	12 259	14 155	10 714	9 984	11 740
Handel	92 449	122 472	120 682	140 648	167 721	188 208
Helse og life science	7 418	7 564	6 534	6 615	6 472	7 596
Kunnskapstjenester	26 928	41 388	59 314	59 444	57 168	65 153
Næringsmidler	79 262	124 092	142 453	150 121	155 229	162 056
Industri	66 430	89 366	92 269	86 820	100 160	114 397
Reiseliv	3 361	5 824	9 641	8 817	8 016	9 003
Sjømat	8 465	16 908	18 987	18 926	19 601	22 819
Generelle tjenester	102 804	152 823	158 304	158 577	192 055	214 294
Ren energi	4 037	5 247	22 193	17 381	19 972	23 039
Sum	749 794	1 139 609	1 464 329	1 443 377	1 764 316	1 856 892

14.15. Nøkkeltall Etne

Tabell 14-53 Sysselsetting i privat næringsliv i Etne Kilde: Menon

Ansatte	2004	2006	2009	2010	2011	2012
Bygg og anlegg	76	110	137	135	141	157
IT, tele og media	10	15	21	21	17	12
Petromaritim	12	17	32	31	36	34
Finans	19	30	23	24	23	22
Handel	137	135	138	171	152	184
Helse og life science	1	5	25	22	23	22
Kunnskapstjenester	65	21	73	82	105	112
Næringsmidler	114	110	107	106	107	111
Industri	102	110	121	106	98	100
Reiseliv	40	16	49	44	36	34
Sjømat	5	1	6	6	13	8
Generelle tjenester	94	72	116	81	144	152
Ren energi	13	35	38	39	42	42
Sum	688	677	886	868	937	990

Tabell 14-54 Verdiskaping i 1000 NOK i privat næringsliv i Etne Kilde: Menon

Verdiskaping	2004	2006	2009	2010	2011	2012
Bygg og anlegg	38 473	73 031	87 866	84 695	88 613	107 196
IT, tele og media	4 844	5 330	8 574	9 135	9 264	5 710
Petromaritim	9 230	15 151	17 218	24 528	22 107	20 940
Finans	23 955	27 758	31 504	34 431	25 993	39 777
Handel	28 121	34 517	41 858	48 410	44 081	72 252
Helse og life science	653	2 505	10 183	10 906	11 119	11 801
Kunnskapstjenester	16 439	18 850	33 839	35 263	51 342	30 486
Næringsmidler	58 747	66 538	72 820	74 712	77 576	86 496
Industri	44 890	59 027	65 841	52 273	54 511	61 534
Reiseliv	4 503	7 206	9 595	9 941	13 655	10 542
Sjømat	13 843	2 315	8 461	11 469	21 557	9 063
Generelle tjenester	27 836	37 858	58 659	47 775	91 696	63 778
Ren energi	10 775	27 751	35 807	39 835	42 492	40 973
Sum	282 308	377 835	482 224	483 372	554 007	560 548

Tabell 14-55 Omsetning i 1000 NOK i privat næringsliv i Etne Kilde: Menon

Omsetning	2004	2006	2009	2010	2011	2012
Bygg og anlegg	115 888	240 993	251 146	247 523	250 710	286 485
IT, tele og media	8 683	9 846	13 983	14 912	13 800	9 902
Petromaritim	20 290	28 646	43 612	56 751	71 555	66 678
Finans	39 691	73 353	42 660	49 838	40 295	53 141
Handel	176 311	214 285	258 958	280 466	274 485	314 856
Helse og life science	908	3 829	25 380	26 998	26 807	28 023
Kunnskapstjenester	18 036	20 925	44 299	45 045	63 663	38 758
Næringsmidler	227 155	244 432	259 095	264 543	280 913	316 055
Industri	118 731	164 796	177 081	142 852	163 696	196 471
Reiseliv	10 446	18 671	29 270	27 744	32 961	36 822
Sjømat	58 260	29 100	32 750	29 712	65 042	37 284
Generelle tjenester	42 689	56 964	87 429	83 328	126 845	101 624
Ren energi	29 186	101 118	106 567	138 580	130 064	107 612
Sum	866 274	1 206 957	1 372 230	1 408 292	1 540 836	1 593 710

Tabell 61 Lønnskostnader i 1000 NOK i privat næringsliv i Etne Kilde: Menon

Lønnskostnader	2004	2006	2009	2010	2011	2012
Bygg og anlegg	29 094	55 296	57 826	53 472	59 182	69 811
IT, tele og media	4 510	7 149	8 426	8 127	8 657	6 077
Petromaritim	6 362	9 867	13 872	15 249	18 802	14 465
Finans	9 492	10 417	12 211	11 245	13 170	14 509
Handel	24 701	33 464	34 750	37 276	37 203	66 050
Helse og life science	108	4 703	7 641	8 765	8 408	9 291
Kunnskapstjenester	12 409	14 089	30 926	29 561	41 116	25 052
Næringsmidler	37 532	41 072	45 320	44 229	50 504	57 093
Industri	34 225	49 553	50 844	48 697	47 320	50 875
Reiseliv	4 263	7 538	8 807	9 302	10 233	10 494
Sjømat	4 908	2 843	2 928	3 054	7 061	4 427
Generelle tjenester	16 486	34 568	49 003	39 545	73 501	54 739
Ren energi	9 619	14 986	18 657	17 619	19 030	18 764
Sum	193 708	285 545	341 210	326 140	394 187	401 647

14.16. Nøkkeltall Sveio

Tabell 14-56 Sysselsetting i privat næringsliv i Sveio Kilde: Menon

Ansatte	2004	2006	2009	2010	2011	2012
Bygg og anlegg	96	119	199	178	170	179
IT, tele og media	16	14	9	11	12	14
Petromaritim	11	3	3	11	7	5
Finans	8	7	12	11	10	10
Handel	62	57	86	94	103	118
Helse og life science	3	3	4	10	9	9
Kunnskapstjenester	-	2	11	9	1	1
Industri	15	16	17	15	16	13
Reiseliv	9	18	13	9	5	4
Sjømat	28	22	34	32	32	36
Generelle tjenester	22	27	80	90	86	65
Sum	270	288	468	470	451	454

Tabell 14-57 Verdiskaping i 1000 NOK i privat næringsliv i Sveio Kilde: Menon

Verdiskaping	2004	2006	2009	2010	2011	2012
Bygg og anlegg	46 875	60 689	98 601	90 667	104 385	118 578
IT, tele og media	8 330	11 576	3 179	2 518	3 064	4 505
Petromaritim	517	2 252	3 412	7 941	8 726	6 704
Finans	10 667	10 845	21 944	20 811	17 728	20 395
Handel	18 608	22 250	41 893	44 891	48 325	49 535
Helse og life science	571	2 220	2 553	3 346	3 214	6 452
Kunnskapstjenester	125	590	2 193	958	517	312
Industri	5 234	13 302	15 436	13 993	16 314	21 489
Reiseliv	1 706	3 065	3 017	4 518	4 291	5 349
Sjømat	7 064	14 989	52 099	61 732	70 037	53 249
Generelle tjenester	12 115	10 001	40 809	36 008	34 350	33 313
Sum	111 812	151 779	285 135	287 383	310 952	319 881

Tabell 14-58 Omsetning i 1000 NOK i privat næringsliv i Sveio Kilde: Menon

Omsetning	2004	2006	2009	2010	2011	2012
Bygg og anlegg	128 438	208 449	293 145	259 215	326 125	342 052
IT, tele og media	16 299	30 100	7 330	7 564	7 953	8 230
Petromaritim	12 827	9 267	12 756	16 210	26 778	23 331
Finans	11 788	14 037	28 112	26 838	23 103	26 332
Handel	109 721	131 288	254 169	253 563	276 563	290 729
Helse og life science	823	2 861	3 755	5 046	9 091	16 625
Kunnskapstjenester	215	738	8 716	4 533	865	828
Industri	13 645	34 098	37 355	32 542	40 955	54 205
Reiseliv	5 264	6 333	10 070	10 814	9 948	11 569
Sjømat	26 924	28 358	163 162	147 632	196 661	213 623
Generelle tjenester	27 676	30 355	70 608	63 555	62 592	61 052
Sum	353 620	495 884	889 177	827 513	980 633	1 048 575

Tabell 14-59 Lønnskostnader i 1000 NOK i privat næringsliv i Sveio Kilde: Menon

Lønnskostnader	2004	2006	2009	2010	2011	2012
Bygg og anlegg	37 292	62 739	84 088	70 911	78 882	84 939
IT, tele og media	5 689	8 089	2 501	2 672	3 456	3 328
Petromaritim	2 900	2 972	653	890	5 229	3 959
Finans	6 359	6 134	8 005	7 284	6 815	5 237
Handel	15 137	19 307	31 319	31 560	36 174	42 067
Helse og life science	558	1 039	1 443	1 917	1 935	3 461
Kunnskapstjenester	-	329	6 084	4 836	693	449
Industri	4 663	9 437	10 512	10 576	9 781	10 189
Reiseliv	2 727	3 215	3 874	4 372	3 567	4 451
Sjømat	9 085	13 681	16 786	16 338	26 386	28 332
Generelle tjenester	7 217	10 575	32 550	29 762	30 797	29 020
Sum	91 627	137 516	197 814	181 117	203 715	215 433

15. Vedlegg 3 Definisjoner

15.1. Vekstregnskapet

For å kunne tolke hva som ligger bak veksten i verdiskaping per innbygger, har vi valgt å bruke vekstregnskapet som deler opp verdiskaping per innbygger i tre komponenter:

- Produktivitet, som måler verdiskaping per sysselsatt
- Antall sysselsatte
- Antall innbyggere

Ved å dele opp verdiskapingsmålet på denne måten kan vi få et bedre grep om hva som driver den overordnede veksten i en region. Veksten i verdiskaping kan da gjøres om til følge regnestykke:

15.2. Verdiskaping

Verdiskaping – hva er det og hvordan måles det?

En nærings størrelse kan måles på ulike måter. Det beste målet etter vårt skjønn er verdiskaping. Dette begrepet blir ofte benyttet om forskjellige fenomener, men det har en presis og entydig betydning. Verdiskaping beregnes ganske enkelt som bedriftens omsetning fratrukket kjøpte varer og tjenester. Det betyr samtidig at bedriftens verdiskaping tilsvarer summen av lønnskostnader og driftsresultat før avskrivninger og nedskrivninger (EBITDA er forkortelsen for Earnings Before Interest, Taxes, Depreciation and Amortization). Den maritime næringens verdiskaping er dermed summen av lønnskostnader og EBITDA i alle bedriftene. Av utregningsårsaker tas produktskatter og merverdiavgift vanligvis ikke med, selv om det teoretisk er en del av næringens verdiskapingsbidrag.

Verdiskaping er et godt størrelsesmål av to grunner. For det første unngår man dobbelttelling av varer og tjenester, noe som gjør det meningsfullt å sammenligne verdiskaping på tvers av næringer. Dessuten gir verdiskaping et godt bilde på den samfunnsmessige avkastning av næringsvirksomheten. Det skyldes at verdiskaping fanger opp avlønningen til de viktigste interessentene (stakeholders) i næringen, det vil si de ansatte gjennom lønn, kommunene og staten gjennom inntektsskatt, arbeidsgiveravgift og selskapsskatt, kreditorene gjennom renter på lån, og til slutt eierne gjennom overskudd etter skatt.

Verdiskaping kan enklest beregnes som bedriftens omsetning fratrukket kjøpte varer og tjenester. Det betyr samtidig at bedriftens verdiskaping tilsvarer summen av lønnskostnader og driftsresultat før avskrivninger og nedskrivninger (EBITDA). Verdiskaping gir et godt bilde på den samfunnsmessige avkastning av næringsvirksomheten. Det skyldes at verdiskaping fanger opp avlønningen til de viktigste interessentene (stakeholders) i næringen, det vil si de ansatte gjennom lønn, kommunene og staten gjennom inntektsskatt,

arbeidsgiveravgift og selskapsskatt, kreditorene gjennom renter på lån, og til slutt eierne gjennom overskudd etter skatt.